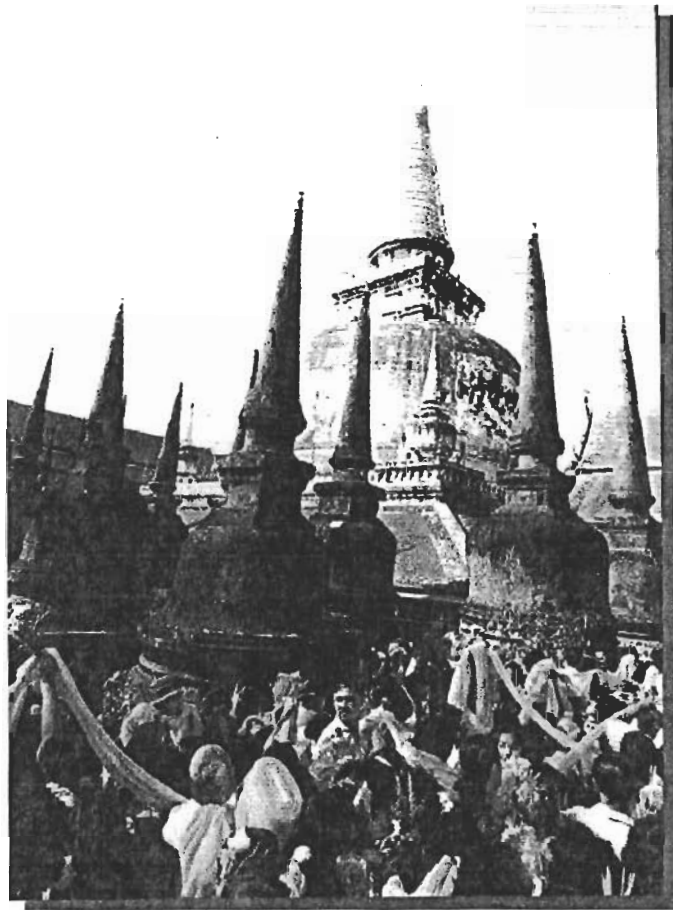

ระบบความเชื่อและพลังอำนาจชุมชน เมืองนครศรีธรรมราช

รองศาสตราจารย์วิมล คำศรี
บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

งานวิจัยฉบับนี้ได้รับเงินอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2544

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องระบบความเชื่อและพลังอำนาจชุมชน เมืองนครศรีธรรมราชซึ่งคลุมพื้นที่ทั้งสามเขตวัฒนธรรม คือพื้นที่ราบ พื้นที่ภูเขา และพื้นที่ชายฝั่งทะเล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ความเชื่อของชุมชนนครศรีธรรมราช พลังอำนาจและพลวัตพลังอำนาจชุมชนซึ่งสืบเนื่องมาจากความเชื่อ

ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อที่ปรากฏอย่างแพร่หลายในชุมชนนครศรีธรรมราชมี 4 ระบบสำคัญคือ ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิและศาสนา ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับ จริยวัตร และความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน และการบำบัดเป่ารักษาไข้

ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิและศาสนา ชุมชนนครศรีธรรมราชมีความเชื่อ อันเนื่องมาจากพุทธศาสนามากที่สุด รองลงไปคือ ศาสนาอิสลาม

พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากพุทธศาสนาหลายประการ ผู้คนในชุมชนนครศรีธรรมราชมีความเชื่อเรื่องผีจำพวกต่าง ๆ เชื่อเรื่องครุหมอ เชื่อเรื่องทวยเทพและทวด เชื่อเรื่องแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ เชื่อเรื่องอักษระศักดิ์สิทธิ์ น.โม เชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของพระบรมสารีริกธาตุ และพระพุทธรูปสำคัญ (เช่นพระพุทธรูปสิงค์) เชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ เชื่อเรื่องการทำขวัญ เชื่อเรื่องน้ำพระพุทธรมนต์ เป็นต้น

ชาวมุสลิม เชื่อตามหลักการของศาสนาอิสลาม และที่เคร่งครัดพิเศษ คือไม่กราบไหว้รูปเคารพใด ๆ

ชาวจีน เชื่อตามพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน

ทั้งนี้ผสมผสานอยู่กับความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนด้วย

ความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยส่วนรวมชุมชนนครศรีธรรมราชมีความเชื่อทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับผู้คนในเขตพื้นที่อื่น ๆ ในภาคใต้ กล่าวคือ เชื่อเรื่องเมตตามหานิยม อยู่ยงคงกะพัน และเครื่องรางของขลัง ผ้าประเจียด (ผ้ายันต์) สัก ลูกประคำ ตะกรุด (พิสมร) ลูกอม เสน่ห์ยาแฝด การลงเลขยันต์ต่าง ๆ และคุณไสย เช่น มีความเชื่อเรื่องพระเครื่อง พระเกจิอาจารย์ เหล็กไหล ภูเหล็กอมปากเป็ด เขี้ยวหมูตัน เขากวางคูดไข่เป็นหิน แป้งเสก ลูกอม ลูกประคำ ชานหมาก ตะกรุด (พิสมร) และผ้ายันต์ เป็นต้น

ความเชื่อเกี่ยวกับจริยวัตร เช่นเรื่อง เกี่ยวกับกาลเทศะ ความละเอียดย
รอบคอบ การสำรวมกายวาจา และประโยชน์ส่วนรวม เป็นต้น

ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้านและการบำบัดรักษาไข้ ได้แก่ ความเชื่อ
เกี่ยวกับสมุนไพร ศาสตร์ ศิลป์ และมายิก มีการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพร ด้วยเวทมนต์
และดนตรี เป็นต้น

ปรากฏการณ์ตามความเชื่อทั้ง 4 ระบบนี้ ส่วนใหญ่เป็นความเชื่อพื้นฐานของ
ชาวไทยซึ่งเชื่อเกี่ยวกับผีसाงเทวดา และวิญญาณ จะต่างกันอยู่ก็คือความเชื่อที่ได้รับอิทธิ
พลจากศาสนา แต่ก็ยังคงมีความเชื่อพื้นฐานดั้งเดิมผสมผสานอยู่

ส่วนพลวัตพลังอำนาจชุมชน ซึ่งสืบเนื่องจากความเชื่อ พบว่า ความเชื่อทั้ง
4 ประการ คือ ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิและศาสนา ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อ
เกี่ยวกับจริยวัตร และความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้านและการขจัดบำบัดรักษาไข้ ต่างสนธิ
กำลังเข้าส่งผลต่อพลังอำนาจชุมชนนครศรีธรรมราชใน 2 ประการสำคัญ คือ พลังอำนาจ
ชุมชนทางสังคม กับพลังอำนาจชุมชนทางเศรษฐกิจ

พลังอำนาจทางสังคมโดยเฉพาะทางด้านจริยธรรม มีพลวัตอ่อนตัวลงด้วยเหตุ
ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ส่วนพลังอำนาจทางเศรษฐกิจ มีพลวัตอ่อนตัวลงโดย
สิ้นเชิง เพราะการณณ์กลับกลายเป็นว่าความเชื่อกลับเป็นปัจจัยหรือช่องทางสู่เศรษฐกิจ
โดยขาดจิตสำนึกสาธารณะไปอย่างน่าเสียดาย

การศึกษาเรื่องนี้มีความสำคัญและมีคุณค่าต่อการพัฒนาคน พัฒนาลังคม จึงควร
จะได้สานต่อด้วยวิธีการศึกษาเจาะลึกเฉพาะด้าน และประสานงานกับกลุ่มพลังต่าง ๆ เพื่อให้
ผลการศึกษาเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอด และสืบสานคุณค่าสู่สังคม และชุมชนในวงกว้าง
ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาเรื่องระบบความเชื่อและพลังอำนาจชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช สำเร็จตามเป้าหมายของโครงการ ด้วยกุศลจริยาเมตตาอนุเคราะห์ของผู้มีคุณูปการที่เกี่ยวข้อง คือ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ให้การสนับสนุนทุนวิจัย สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราชได้อำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานทั้งภาคสนามและปัจจัยด้านการบริหารจัดการตลอดโครงการ รองศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว แห่งสถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี และรองศาสตราจารย์อุดม หนูทอง แห่งมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ คอยให้คำแนะนำ เป็นกำลังใจตลอดจนช่วยแก้ไขข้อบกพร่อง เพื่อให้งานศึกษาค้นคว้าเป็นงานวิชาการที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอย่างกัลยาณมิตร

วิทยากรท้องถิ่นทุกท่านได้กรุณา เสียสละ เวลา สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องความเชื่อ เชื่อเพื่อการบันทึกภาพ บันทึกเสียง โดยไม่เกี่ยงวัน เวลา และสถานที่ ด้วยไมตรีจิตมิตรภาพ โดยมีนายคณาธิป คำศรี นักศึกษาสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา วิชาเอกนิเทศศาสตร์ (การโฆษณา) คอยช่วยบันทึกภาพถ่ายและภาพนิ่งอย่างแข็งขัน เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช ต่างร่วมด้วยช่วยกันจัดพิมพ์ต้นฉบับจนสมบูรณ์ ขอขอบคุณผู้มีคุณูปการทุกท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ประโยชน์และคุณค่าใด ๆ ที่พึงเกิดขึ้นจากงานนี้ ขอมอบแต่ผู้มีคุณูปการดังกล่าวแล้ว โดยทั่วกันทุกท่าน

(รองศาสตราจารย์วิมล คำศรี)

ผู้อำนวยการโครงการบัณฑิตวิทยาลัย

สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

กันยายน 2545

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	9
ระเบียบวิธีวิจัย	10
ขอบเขตการวิจัย	11
นิยามศัพท์เฉพาะ	11
วิธีการดำเนินการวิจัย	12
สถานที่ทำงานการวิจัย	12
อุปกรณ์	12
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	12
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	13
บทที่ 2 การศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
บทที่ 3 ปรัชญาการณ้ความเชื่อของชุมชนนครศรีธรรมราช	46
บทที่ 4 พลวัตพลังอำนาจชุมชนที่สืบเนื่องจากระบบความเชื่อ	171
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา และเสนอแนะ	232
บรรณานุกรม	236
บุคลากร	240
ภาคผนวก	243

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่วิจัย

ความเชื่อ คือ ความเห็นตามด้วยความมั่นใจ ความไว้วางใจ ความเชื่อของแต่ละคนเกิดจากความคิดคำนึง ความปรารถนาจะรับรู้ได้เห็นแต่ไม่อาจรับรู้ได้เห็น ความปรารถนาจะได้ประสบ หรือไม่ประสงค์จะประสบ แต่ไม่มั่นใจว่าจะเป็นตามที่ต้องการ ถ้าการณ์ใดมีความเสี่ยงสูงก็จะเกิดความหวาดกลัว เกิดความวิตกกังวลมาก ก็จะพยายามหาสิ่งยึดเหนี่ยวเพื่อเพิ่มความมั่นใจและความไว้วางใจให้แก่ตัวเอง เมื่อสำคัญว่าสิ่งใดช่วยให้ความปรารถนาประสบผลได้แน่นอน ได้ประจักษ์ผลด้วยตนเองหรือได้รับคำยืนยันจากผู้อื่นตรงกันมากๆ หรือซ้ำซาก ก็จะเพิ่มความเชื่อยิ่งขึ้น ยิ่งผู้ให้ความเชื่อในฐานะเป็นผู้นำก็ยิ่งปักใจเชื่อจนกลายเป็นความศรัทธายึดมั่น ตรงกับที่ภาษาถิ่นใต้เรียกว่า "ถือ" ปักใจเชื่อจึงมีพลังผลักดันให้ตัดสินใจและกระทำตามที่ตนเคยศรัทธาเชื่อถือมา เว้นแต่จะมีทางเลือกอื่นที่มั่นใจว่าดีกว่า สรุปความว่า **ความเชื่อทั้งปวงเกิดจาก "ความเชื่อมั่น" และ "ความไม่เชื่อมั่น" เป็นปัจจัย**

ความเชื่อชาวบ้านมีความสัมพันธ์กับขีดความสามารถของชาวบ้านอันเนื่องด้วยภูมิปัญญา องค์ความรู้พื้นฐาน ความเจริญด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของกลุ่มชนแต่ละกลุ่มและแต่ละยุคสมัย

เนื่องจากความเชื่อเกิดจากความพยายามที่จะค้นหาสาเหตุที่มาและผลที่เกิดของสภาวะ (ปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ) บางประการที่อยู่เหนือภาวะ (ปรากฏการณ์ที่เกิดจากการกำกับ ควบคุมของมนุษย์กลุ่มนั้นๆ) เพื่อสร้างระบบหรือภาวะความสมดุลให้เกิดขึ้นในชุมชนของตนและใช้เป็นทางชี้แนะ สำหรับเสริมสร้างวิถีคิดและวิถีปฏิบัติร่วมในชุมชน เพื่อควบคุมดูแลประชาคมของกลุ่มในระดับหนึ่งให้สมดุลกับสภาพแวดล้อม ดังนั้นชุมชนที่การดำรงชีพมีความเสี่ยงสูงยากแก่การกำหนดชะตากรรมของตนเอง ต้องเผชิญกับวิกฤตต่างๆ นานา อย่างจำเจซับซ้อนภาวะความเสี่ยงต่อความเชื่อเกี่ยวกับน้ำอย่างพิสดาร ผู้ที่อยู่กับผลผลิตจากเกษตรก็จะมี ความเชื่อเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเกษตรมากเป็นพิเศษ ความเชื่อชาวบ้านจึงอาจมีทั้งที่เป็นเครื่องบำรุงขวัญและกำลังใจ เป็นอุบายในการสร้างปฏิทา เป็นสื่อชี้ให้เห็นลักษณะทางชีวภาพของชุมชน และเป็นเครื่องลำแดงความเป็นกลุ่มเดียวกัน ดังนั้นจุดหมายปลายทางของคติความเชื่อ **"การปลูกฝังจิตสำนึกร่วม"** อันเป็นพลังในการพัฒนาทำนองเดียวกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์

ความเชื่อชาวบ้าน หมายถึง ความเชื่อร่วมของกลุ่มชน ที่เป็นคนส่วนใหญ่ของชุมชน มีโครงสร้างที่มีลักษณะเฉพาะตัว 3 ประการ ได้แก่ (1) ความเป็นสัญลักษณ์นิยม (2) เป็นกระบวนการเรียนรู้สร้างสมตามธรรมชาติ (3) เป็นสิ่งมีพลังอำนาจต่อวิถีปฏิบัติของประชาคมกลุ่มนั้นๆ

ลักษณะที่ความเชื่อชาวบ้านเป็นสัญลักษณ์นิยม สืบเนื่องจากความเชื่อชาวบ้าน เกิดจากภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านที่ยังรู้ด้วยประสบการณ์ตรง และภูมิปัญญาของตน จนเกิดศรัทธาอย่างมั่นคงว่าคติ หรือสมมุติฐานที่ประจักษ์นั้น มีพลังอำนาจต่อการเสริมสร้างระบบสังคมต่อเมื่อได้แพร่ขยายให้เกิดเป็นนิสัยที่เป็นวิถีคิดและวิถีปฏิบัติของคนอื่นๆ แลของ คนรุ่นต่อๆ มาอย่างกว้างขวางและมั่นคง จึงต้องอาศัยอุบาย เพื่อสร้างเงื่อนไข สร้างข้อกำหนด ขึ้นหรือนิรมิตสัญลักษณ์ขึ้นเพื่อยังผลให้คนอื่น ๆ ศรัทธาปสาทะอย่างเหนียวแน่น ผู้เป็นต้นคิด หรือผู้สร้างคติความเชื่อ (อาจมีผู้เป็นต้นคิดคนเดียวหรือหลายๆ คน เป็นต้นคิดพ้องกัน และ แม้ว่าคติชาวบ้านส่วนใหญ่จะหาผู้เป็นต้นคิดไม่พบก็ตามที่) จึงต้องนิรมิต ความคิดหรือสมมุติฐานอันเป็นนามธรรม ให้เป็นรูปธรรม โดยการสร้าง นิยาม, รูปแบบ, พิธีกรรม, ประเพณี และ/หรือจารีต เพื่อเป็นบุคลาธิษฐาน หรือเป็นสัญลักษณ์นิยม เพื่อเสริมสร้างให้สมมุติฐานนั้นๆ มีความขลังศักดิ์สิทธิ์อันจะก่อให้เกิดการยอมรับและศรัทธาอื่นๆ ขึ้น สัญลักษณ์นิยมจึงเป็นเสมือนเครื่องชี้นำทางไปสู่เนื้อหาสาระที่พึงประสงค์

ผู้นิรมิตสัญลักษณ์นิยม แต่ละคนต่างก็มี *ฐานคิด* มี *หลักคิด* และ *เจตนา* แตกต่างกัน ทั้งขึ้นอยู่กับปัจจัยหรือบริบทที่เป็นความรู้พื้นฐาน ประสบการณ์ สติปัญญา และความหลากหลายด้านชีวภาพที่แต่ละคนพึงมีเพียงเห็น โดยมี "*มิติเวลา*" เป็นเงื่อนไขของหลักคิด ส่วนด้านเจตนา นั้น ผู้เป็นต้นคิดอาจคิดบนกรอบของความศรัทธาอันบริสุทธิ์ของตนว่าความเชื่อเช่นนั้น มีพลังอำนาจจริง แต่ผู้เป็นต้นคิดบางคนอาจสร้างสัญลักษณ์นั้นเป็นเพียงอุบายหรือทางชี้นำเพื่อการค้นพบแก่นสารสาระ การนิรมิตคติความเชื่อที่เป็นรูปแบบ จึงเป็นเพียงเพื่อให้ผู้ศรัทธาเชื่อถือได้พึงพิณิจเพื่อความเรื่องปัญญา โดยให้รู้จักปรับใช้เป็นสำคัญ

ความเชื่อชาวบ้านมี *กระบวนการสืบทอดหรือแผ่ขยายตามธรรมชาติของการเรียนรู้* กล่าวคือ การบอกเล่าจากปากสู่ปากหรือการถือปฏิบัติตามๆ กัน เป็นเสมือนการให้นิยามซ้ำเพื่อให้ผู้รับรู้ *พิสูจนซ้ำ* คล้ายกับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ต่างกันแต่ครูแห่งความเชื่อ และผู้รับช่วงการถ่ายทอดโอนมีขีดความรู้ความสามารถเข้าถึงความเชื่ออันเป็นสัญลักษณ์นิยมแตกต่างกันตามความผิดแผกด้านชีวภาพและมิติของกาลเวลา และข้อจำกัดทางการศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เป็นบริบทของความเชื่อที่ขาดหรือหย่อนความบรรชาญ และขาดประสบการณ์ที่จะช่วยให้เข้าถึงสัญลักษณ์นิยม มักสืบถ่ายทอดโดยยึดมั่นตามรูปแบบและ

ก็มักคงแก่นสารไว้ได้ไม่ครบถ้วน และอาจปรุงแต่งเบี่ยงเบนจนเป็นเหตุให้ความสว่าง (ปัญญา) มีดดำด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ เวทมนต์ คาถา กลายเป็นเล่ห์มายา (black magic) อุบาย จึงกลายเป็นเพทุบายหรือใช้เป็นมายาการเพื่อสร้างศรัทธาผิด ๆ ให้ผู้อื่นหลงเชื่อหลงมงายทำให้สัญลักษณ์ถูกห่อหุ้มด้วยสิ่งอุปสรรค จนหมดความนิยม "ภูมิปัญญา" คงเหลือแต่ "มายา" เหล่านี้เป็นสาเหตุให้ผู้รับรู้ที่มีปัญญา มอง "คติ" อย่าง "อคติ" และทำให้ผู้รับรู้ที่เบาปัญญา เห็น "มายา" เป็น "สัจจะ" ทำให้คนหมู่มาปฏิบัติและดูถูกดูแคลนความเชื่อชาวบ้าน และมองข้ามภูมิปัญญาชาวบ้าน

ความเชื่อที่ปรากฏเป็นสัญลักษณ์นิยม เมื่อถูกตอกย้ำเชิดชูรูปแบบ จนรูปแบบปิดบัง เนื้อหาสาระเช่นนี้ ไม่เพียงแต่ความเชื่ออันเกิดแต่ภูมิปัญญาของคนระดับชาวบ้านเท่านั้น แม้แต่ภูมิธรรมและคติธรรมที่ปรากฏในนิทานชาดก หรือมหาชาดกก็ยังเบี่ยงเบนเป็นมลทิน ถ้าการสืบทอดผ่องถ่ายวิถีคิด โดยการนำเอาความเชื่อชาวบ้านมาวิพากษ์เชิงวิทยาศาสตร์ ย่อมช่วยให้คตินิเวศวิทยาบูรณาการกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นทฤษฎีใหม่ที่ผสมสมัยและเป็น "องค์คุณ" ของสังคม

พลังอำนาจของความเชื่อชาวบ้านมีต่อวิถีคิดและวิถีปฏิบัติทั้งในทางบวกและทางลบ เมื่อมีฉันทะต่อส่วนอันช่วยให้เรื่องปัญญา หรือเสริมต่อให้เกิด "ทฤษฎีใหม่" ย่อมเป็นทางบวก แต่ถ้ามีศรัทธาแต่ส่วนอันก่อให้เกิด "ทฤษฎี" ย่อมเป็นทางลบ เพราะความเชื่อชาวบ้านมักค่อยซึมซับแทรกซึมและตกผลึกเป็น "สันดาน" ของผู้คนส่วนใหญ่ที่ยากแก่การสลัดทิ้งและมักสำแดงออกเด่นชัดเมื่อถึงจุดวิกฤติที่ต้องเลือกตัดสินใจหรือเลือกปฏิบัติ ในสถานการณ์เฉียบพลัน หรือเมื่อปัญหาคลุมเครือสุดขีด แต่ในทางตรงกันข้ามไม่มีความเชื่อชาวบ้านอันใดตกผลึกเป็นสูตรสำเร็จรูปแล้วหยุดนิ่ง หรือไม่เกิดพลวัตถ้ามีเวลาสำแดงหน้าที่ ในชุมชนยาวนานและมีเหตุจูงใจมากพอ ความเชื่อชาวบ้านจึงไม่ใช่กำแพงหรือฉนวนปิดกั้นการเรียนรู้ในเชิงวิทยาศาสตร์ ความเชื่อชาวบ้านยังอาจมีพลังอำนาจต่อการสร้างวินัยและจรรยาให้แก่ นักวิทยาศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์อย่างเอกรู อันจะช่วยเติมแต่งให้นักวิทยาศาสตร์สมบูรณ์ด้วยคุณภาพและคุณธรรม ทำนองเดียวกันพลังอำนาจของกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่จะช่วยชี้้นำปรุงแต่งให้ความเชื่อชาวบ้านพัฒนาสู่วิถีคิดและวิถีปฏิบัติ มีเหตุผลยิ่งๆ ขึ้น ช่วยให้สังคมมีจิตสำนึกร่วมกันในอันที่จะเลือกเฟ้น สร้างสรรค์ภูมิปัญญา และใช้ภูมิปัญญาเพื่อให้เรื่องปัญญา และพบองค์ความรู้ที่มีคุณค่ายิ่งขึ้น

ความเชื่อและภูมิปัญญาชาวบ้าน ต่างก็มีกระบวนการปฏิสนธิและกระบวนการสำแดงบทบาทหน้าที่ในชุมชน ในฐานะเป็นวัฒนธรรม ภูมิปัญญาส่วนหนึ่งเกิดจากความเชื่อและความเชื่อส่วนหนึ่งเกิดจากภูมิปัญญา ความเชื่อบางอย่างเป็นภูมิปัญญา แต่ความเชื่อ

ความเชื่อและภูมิปัญญาเชิงอุบาย ปราชญ์ผู้บรรชาญในอดีตรื้ออุบายสร้าง ความเชื่อโดยอาศัยความศรัทธา หรือความเชื่อที่ฝูงชนมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปทำให้เกิดประโยชน์ กับอีกสิ่งหนึ่ง เช่น นำความเชื่อเรื่องกรรม วิบาก ชาติ ภพ ไปสร้าง ความเชื่อเพื่อให้มนุษย์ ละบาปแสวงหาบุญ กุศโลบายทำนองนี้จะพบมากในการนำเอาธรรมาธิษฐานมาสร้างเป็น บุคลาธิษฐานในศาสนาพราหมณ์ และพุทธ ศาสนานิกายมหายาน ที่ชาวอินเดียใช้เป็น ยุทธวิธีในการสร้างอาณาจักรวัฒนธรรมในเอเชียอาคเนย์มาตั้งแต่โบราณพร้อมๆ กับที่นักปราชญ์ ชาวจีนพยายามปรับลัทธิเต๋า เพื่อให้ลัทธิที่ตนศรัทธาเป็นที่นับถือของ **มหาชน** อันจะส่งผล ให้ความเชื่อนั้น ๆ เชื้อประโยชน์ยิ่งขึ้น อุบายการกระทำให้ความเชื่อแผ่กว้างมีทั้ง **กุศโลบาย** คือ อุบายที่เป็นเจตนากุศลเพื่อให้ผู้อื่นหรือสังคมได้ประโยชน์และที่เป็น **เพทุบาย** เป็นอุบายทำ เล่ห์กล เพื่อตนเองได้ประโยชน์และ **เภทุบาย** คือ อุบายที่ทำให้เขาแตกแยกกัน

ความเชื่อที่เกิดจากอวิชชาหรือภูมิปัญญาที่ถูกบิดเบือน ความเชื่อส่วนหนึ่ง เกิดจากความใคร่รู้ใคร่เห็นในสิ่งที่ไม่อาจหยั่งรู้หยั่งเห็น หรือรู้บ้างไม่รู้บ้าง ทำให้รู้ไม่แจ่ม รัไม่จริงกลายเป็น "อวิชชา" หรือไม่ก็เป็นความเชื่อที่เกิดจากพวกมีมิจฉาทิฐิหรือมีเจตนาอกุศล เสแสร้งบิดเบือนให้ "ปัญญา" กลายเป็น "พาล" บางกรณีนำเอาวิธีการของผู้รู้ประณิต คล้าย กับดาตัพย์ เมื่อขึ้นก็ตรึงนกลงเมื่อขึ้นก็ตรึงไม่ เพราะมีความซ้าของ ครอบรู้ อยากรู้ได้ความรู้ อะไร ก็ขึ้นตรงไปอย่างฉับพลัน แม่นยำ ครั้นถึงคนที่รู้ไม่จริง ขึ้นตามที่รู้บ้างเดาเอาบ้าง จึงทำให้ เกิดขึ้นกบอกว่าไม่ ขึ้นไม่บอกว่าน ทำให้นมอยาประเภทนี้ขึ้นได้ไม่ฉมัง แทนที่จะให้ตัวยาอย่าง หนึ่งตรงกับโรคอย่างหนึ่ง เริ่มเบี่ยงเบนไปใช้วิธีให้ตัวยาชุดหนึ่งเพื่อโรคอย่างหนึ่ง ทำให้เกิด **ยาหม้อใหญ่** และ **ยาปีบใหญ่** สำหรับโรคอย่างเดียว ยิ่งรู้ไม่จริงมากเข้าก็ขยายเป็นยาหลาย หม้อหลายปีบจึงจะหายจากโรคหรือไม่ก็ไม่หายเลย แต่พยายามรักษาศรัทธาเอาไว้ โดยนำ เอามาขายเข้ามาช่วย เช่น รักษาไข้โดยใช้ตัวยากู้กับเวทมนต์คาถา กระทำให้ดูแล้วเกิดสำคัญ ผิด มีพฤติกรรมการสร้างภาพสร้างแรงจูงใจจนเหลือแต่มายา ทำให้ศรัทธายังคงอยู่แต่ปัญญา ไม่มีรูปแบบบอกลงการแต่ความหมายหดหาย

พลังอันเกิดจากการสร้างความเชื่อ ความศรัทธาให้แก่ "มหาชน" จึงอาจถูกนำไป ใช้ในวัฒนธรรม "การปลุกกระดม" ในยุคใหม่ คือ การนำเอาอวิชชาไปใช้เกิด **เพทุบาย** (การทำ เล่ห์กล) แล้วส่งผลให้เกิด **เภทุบาย** (การแบ่งแยก) อันอาจส่งผลกระทบทั้งด้านเศรษฐกิจ การปกครอง และการเมือง¹

¹สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบุลย์ โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา หน้า 58 -

การสร้างและการส่องถ่ายความเชื่อ ความศรัทธา และภูมิปัญญาชาวบ้านมีระบบคล้ายคลึงกัน วิเคราะห์จากกระบวนการสร้างอาณานิคมวัฒนธรรมฮินดู - ชาวในภาคใต้ตลอดถึงเอเชียอาคเนย์ และกระบวนการสร้างศรัทธาต่อพระมหาธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช มีระบบตรงกัน คือ ต้องอาศัยเวลานานและมียุทธวิธี 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การถือปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้เห็น ตรงกับภาษาถิ่นใต้เรียกว่า "ให้ตาหนา" เพื่อให้ได้ตาหนา เป็นเบื้องต้น (2) ใช้ตาหนาใหม่ที่ต้องการปลูกฝังสู่มวลชน แบ่งแยกและขยายพื้นที่หรือสวมยอด "ตาหนา" เก้าที่ชุมชนมีอยู่แล้วด้วยตาหนาหรือความเชื่อความศรัทธาอันใหม่ (3) สร้างตำนานประกอบตาหนาใหม่เพื่อนำศรัทธายิ่งขึ้น (4) สร้างชนบประเพณีประกอบ "ตาหนาใหม่" ในพื้นที่เป้าหมายเพื่อให้วงศรัทธาและวงปฏิบัติกว้างขวางและหนาแน่นยิ่ง ๆ ขึ้น (5) นำชนบประเพณีอันเนื่องด้วยตาหนานั้นสอดแทรกเป็นองค์ประกอบของชนบประเพณีและคติอื่น ๆ เพื่อต่อยอดให้เกิดความเคยชิน

อาณาจักรตามพรลิงค์หรือศรีธรรมราชนครมีกุศโลบายนำโครงสร้างที่เกี่ยวกับความเชื่อและความศรัทธาต่อ "ศาสนจักร" มาใช้สร้างพลังอำนาจทาง "อาณาจักร" โดยอาศัยพื้นฐานความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาใช้เป็นยุทธศาสตร์ นอกจากส่งเสริมให้ประชาชนใช้ธรรมานุภาพเป็นที่พึ่งแล้วยังเน้นพุทธานุภาพโดยใช้ "พระมหาธาตุเจดีย์" เป็นศูนย์กลางสร้างศรัทธาให้ชาวภาคใต้และผู้คนในภูมิภาคใกล้เคียงผูกมิตรร้อยความรู้สึกให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะมีสิ่งยึดมั่น เชื่อมันเคารพบูชาสูงสุดร่วมกัน คือ "พระมหาธาตุยอดทองคำ" เป็นมิ่งขวัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง จนอาณาจักรตามพรลิงค์ได้สมญาว่า "ศรีธรรมราชนคร" พุทธศาสนิกชนต่างศรัทธาว่าถ้าใครได้กราบไหว้บูชาพระมหาธาตุยอดทองคำนี้แล้วจะได้อันสงสิทธิ์สูงชันทั้งโชคลาภ เกียรติยศ ทรัพย์สินเงินทอง ชาติและภพ เพียงแต่ได้มีจิต ผูกพัน หรืออธิษฐานยิ่งถ้าใครได้มีโอกาสเดินทางไปเคารพบูชาด้วยตนเอง ก็จะมีเกิด บุญกุศลอย่างยิ่งเชื่อกันว่าใครอยากได้อะไรก็ต้องไปบูชาพระมหาธาตุ ใครมีอะไรดีก็ต้องนำไปบูชาพระมหาธาตุเพื่อทั้งชาตินี้และชาติหน้าจะมีสุขยิ่ง ๆ ขึ้น จะได้ถึงสวรรค์และพบกับยุคพระศรีอาริย์และเป็นปัจจัยให้ถึงนิพพาน ทุกคนต้องช่วยกันสร้าง ซ่อมแซม ดูแลรักษาพระมหาธาตุไม่ให้ชำรุดทรุดโทรม ต้องบูชาพระมหาธาตุทั้งทางกายกรรม วชิกรรม และมนกรรม ต้องรักษาศีลบำเพ็ญธรรมเป็นพุทธบูชา ดังนั้นผู้คนทั้งที่อยู่ใกล้และไกลที่ศรัทธาและบูชาพระมหาธาตุ จึงเท่ากับอยู่ในพุทธเขตและอาณาเขตของ "ศรีธรรมราช" มีศาสนจักรและอาณาจักรเป็นอันเดียวกัน อันนี้คือยุทธวิธีการใช้ความเชื่อเป็นกุศโลบายในการปกครอง โดยการครองใจคนและครองพฤติกรรมด้วยคติอย่างเป็นระบบ เป็นความเชื่อเชิงอุบาย

อุบายการทำให้คติความเชื่อแพร่กระจายจากกลุ่มย่อยสู่มหาชน และสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง เห็นได้จากการสร้างศรัทธาต่อพระมหาธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชที่กระทำกันเป็นระบบ เช่น การสร้างตำนานประกอบ การสืบทอดผ่านเพลงกล่อมเด็ก, การบำเพ็ญตนเป็นปฏิบัติบูชาของศิลปินพื้นบ้าน, การแต่งตำนาน พบว่ามีหลายสำนวน เช่น ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง เหล่าศิลปินพื้นเมืองคือ พวกเพลงบอกหนังตะลุงและโนราจะกล่าวคำบูชาพระมหาธาตุในบทไหว้ครู ถ้าเดินทางผ่านก็จะต้องแสดงเป็นการบูชาและมีบท "รำตีบท" เพื่อบูชาพระมหาธาตุโดยตรง ของโนราบางคน เช่น โนราพุ่มทewa (ขุนอุปถัมภ์นรากร) ที่เรียกว่า "บทชมพระธาตุ" เป็นต้น เหล่านี้ช่วยตอกย้ำให้ความเชื่อความศรัทธาแพร่กระจายและฝังลึกในสังคมยิ่ง ๆ ขึ้น

อุบายการขยายฐานความเชื่อความศรัทธาพระมหาธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชสู่มหาชนวิธีหนึ่งคือ การเชื่อมโยงกับปูชนียสถานที่สำคัญที่มีอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ให้เป็นประหนึ่งเครือข่ายของความศรัทธาที่มีต่อพระมหาธาตุ โดยสร้างเป็นตำนานว่า เหตุที่มีปูชนียสถานหรือสถานที่สำคัญอยู่ ณ ตำบล หมู่บ้านนั้น เพราะในการก่อสร้างพระมหาธาตุมีบรรดาชาวเมืองอื่นศรัทธาที่จะมาร่วมสร้างด้วยแต่เกิดปัญหาเดินทางมาไม่ทัน ครั้นมาถึงจุดนั้นทราบข่าวว่าพระมหาธาตุสร้างเสร็จเสียก่อน จึงนำสิ่งของเงินทองสร้างปูชนียสถานขึ้น ณ ที่นั้นแทนหรือบางรายเสียใจที่นำสิ่งของเงินทองมาไม่ทันการ จึงฝังทรัพย์สินที่นำมาไว้ ณ ที่นั้น เช่น เจดีย์ที่วัดเขาหลัก อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช หรือหาดแก้วแสนที่อำเภอเมืองสงขลา ที่ให้ชื่อเช่นนั้น เพราะผู้นำเงินทองประเมินค่าได้แก้วแสนชั่ง (หรือบางท่านว่าหน่วยมาตราอื่น) เพื่อร่วมสร้างพระมหาธาตุ ครั้นรู้ว่าสร้างเสร็จเสียก่อนจึงฝังทรัพย์ไว้ ณ ที่นั้น สถานที่ในภาคใต้ที่มีตำนานเป็นทำนองนี้มีจำนวนมาก นับว่าเป็นอุบายที่จะขยายความศรัทธาสู่มหาชน ผู้พื้นที่เป็นเครือข่าย เป็นการขยายอาณาเขตความศรัทธาเชื่อถือ ชาวเมืองนครศรีธรรมราช ได้สร้างประเพณีเพื่อเสริมย้ำความศรัทธาต่อพระมหาธาตุเจดีย์หลายประเพณี เช่น ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ, ประเพณีตักบาตรรูปเทียนอันเป็นประเพณีที่เก่าแก่ควบคู่กับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร, ประเพณีสวดด้าน เป็นอุบายการเชื่อมโยงศรัทธาที่มีต่อพระมหาธาตุเจดีย์กับการอนุรักษ์วรรณกรรมท้องถิ่น และการอบรมสั่งสอนพระธรรมแก่อุบาสก อุบาสิกา¹

วิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราชส่วนใหญ่ยังเป็นวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตร ในสังคมเกษตรความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนและสังคมยังเกี่ยวข้ออยู่กับสิ่งสำคัญคือธรรมชาติ สิ่งเหนือ

¹ สุริวงค์ พงศ์โพธิ์สุลย์ โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา หน้า 70-73.

ธรรมชาติ เทพยาฟ้าดิน และลัทธิต่าง ๆ ทั้งที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชนโดยตรงจากคำสอนในศาสนาพุทธ พราหมณ์ อิสลาม จากอารยธรรมจีน ชาติตะวันตก ชวามลายู และจากเมืองหลวงซึ่งถ่ายโอนผ่านระบบการศึกษาการเมืองการปกครอง

ความเชื่อและการยึดเอาสิ่งเหล่านี้เป็นที่พึ่งคอย ๆ พัฒนาเป็น "พลังศรัทธา" และมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนมากขึ้นเป็นลำดับ จนเกิดเป็น **พิธีกรรม** หรือ **ประเพณี** อันเกี่ยวเนื่องกับสิ่งที่ผู้คนเชื่อถือและศรัทธาในที่สุด

พิธีกรรมหรือประเพณีอันเกี่ยวข้อกับพลังศรัทธา ซึ่งมีปรากฏให้เห็นอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนชุมชนและสังคมนครศรีธรรมราช มีอยู่อย่างมากมาย เช่น การกราบไหว้เช่นสรงนุชา การขออำนาจบารมีสร้างวัดอุ้มงคล หรือรูปเคารพหรือวัตถุสถานการจัดงานเฉลิมฉลองในโอกาสพิเศษ และการจัดงานประเพณีเทศกาล เป็นต้น¹

การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของชุมชน หากได้ปฏิบัติตามหลักการปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา คือ ปรียติ ปฏิบัติและปฏิเวธแล้วจะเกิดคุณค่าและความหมายต่อชุมชนอย่างยิ่ง เพราะพิธีกรรมเป็นจุดนัดหมายให้ตั้งใจเริ่มทำงานทำการอย่างจริงจัง เป็นวินัยพื้นฐานและช่วยนำคนให้ประสานเข้าสู่ในวิถีชีวิตชุมชน เป็นเครื่องน้อมศรัทธาที่จะพาผู้คนให้เข้าถึงธรรมะที่สูงขึ้น เป็นโอกาสสำหรับพระที่จะปรากฏตัวและให้ธรรมเป็นโอกาสที่จะปรับเปลี่ยนสิ่งที่บกพร่องให้ถูกต้องและเป็นรูปแบบที่จะสื่อธรรมสำหรับคนหมู่ใหญ่ เป็นต้น²

พลังอำนาจของความเชื่อและพิธีกรรมที่ทรงคุณค่าต่อชุมชนอย่างแท้จริงอยู่ที่ "ความหมาย"³ ในรูปลักษณะของสัญลักษณ์นิยม หรือภูมิปัญญาเชิงกุศโลบายดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

ระบบความเชื่อและพลังอำนาจชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช อันเกี่ยวเนื่องกับโครงสร้างความเชื่อของชุมชน ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเชื่อและภูมิปัญญา ตลอดจนการสร้างและส่องถ่ายความศรัทธาและภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้มีพลวัตไปสู่ภาพลักษณ์ที่ "รูปแบบซึ่งผู้ถือปฏิบัติส่วนมากไม่เข้าใจถึงแก่นสารอันเป็นสัญลักษณ์นิยม คุณค่าของความเชื่อจึงหดหายไปเรื่อยๆ และถูกปรุงแต่งด้วยอวิชชามากขึ้นและไกลออกไป จนกลายเป็นเรื่อง

¹ วิมล คำศรี "หลักเมืองกับวิถีชีวิตชาวนครศรีธรรมราช" ในศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช หน้า 10-11.

² พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ 2539.

³ วิมล คำศรี "การกวนข้าวมธุปายาสาคู: พิธีกรรมและความหมาย" ในธรรมรัตโนภาสอนุสรณ์ หน้า 59 - 63.

เหลวไหลไร้สาระของนักวิชาการ (ที่สมมุติตนว่าเป็นปัญญาชนแต่ขาดภูมิปัญญาในเรื่องนั้น ๆ)" และผู้คุ้นชินกับกระบวนการเรียนรู้เชิงวิทยาศาสตร์มักมีอคติต่อความเชื่อชาวบ้าน ปฏิเสธโดยสิ้นเชิง โดยไม่ยอมค้นหาหลักฐานที่ถูกต้องหรือ "รูปแบบ" หรือ "อวิชชา" จึงกลายเป็นผู้สูญเสียและผู้ทำให้สูญเสียไม่น้อยกว่าผู้ที่สักแต่เชื่อโดยไม่ไตร่ตรอง หรือสักแต่บริโภคผลิตผลทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็มีไม่น้อยที่เน้นรูปแบบมากกว่าเน้นคุณค่า หมู่คนเหล่านี้ล้วนเห็นรูปแบบเชิง "วัตถุ" มากกว่าความเป็นสัญลักษณ์นิยมจึงต่างก็เป็นผู้ทำลายทั้งความหลากหลายด้านวัฒนธรรมและความหลากหลายด้านชีวภาพไม่น้อยกว่ากัน และต่างก็เป็นผู้เสี่ยงต่อการหลงทางไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน¹

การศึกษาเรื่อง "ระบบความเชื่อและพลังอำนาจชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช" ที่มุ่งศึกษาระบบความเชื่อซึ่งมีนัยสำคัญต่อพลังอำนาจชุมชน ฯลฯ น่าจะเป็นมิติหนึ่งทางวัฒนธรรมที่สามารถคัดสรรฟื้นฟูเอาระบบความเชื่อซึ่งมีความหมายและมีพลังอำนาจชุมชนมาปรับใช้ในการพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็งจนสามารถพึ่งตนเองและเป็นปัจจัยสร้างสรรค์สังคมโดยส่วนรวมได้ตามควรแก่กรณี

2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การศึกษาระบบความเชื่อและพลังอำนาจชุมชนเมืองนครศรีธรรมราชมี วัตถุประสงค์ดังนี้

- 2.1 ปราบปรามการตีความเชื่อของชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช
- 2.2 พลังอำนาจและพลวัตพลังอำนาจชุมชนที่สืบเนื่องมาจากระบบความเชื่อ

3. ระเบียบวิธีวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ อาศัยหลักประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและคติชนวิทยา ใช้ข้อมูลเอกสารเป็นส่วนประกอบและใช้ข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก โดยมีแผนของงานวิจัยกลุ่มตัวอย่าง วิธีการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

¹ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา หน้า 56-57.

3.1 แผนของงานวิจัย

3.1.1 การเตรียมการก่อนเริ่มโครงการศึกษาข้อมูลขั้นต้นจากเอกสารวิทยากรท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ และสำรวจข้อมูลภาคสนามขั้นต้น นำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาโครงการสร้างและจัดเตรียมเครื่องมือ อุปกรณ์เพื่อใช้ในการวิจัย

3.1.2 การดำเนินการตามโครงการ

ก) ประชุมปฏิบัติการกับผู้ช่วยเก็บข้อมูลภาคสนามโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิและวิทยากรช่วยให้คำแนะนำ จนเป็นที่เข้าใจตรงกัน

ข) เก็บข้อมูลภาคสนามตามขอบเขตพื้นที่และเนื้อหาโดยใช้เครื่องมือและอุปกรณ์การวิจัยที่จัดสร้างและเตรียมไว้

ค) จัดระบบและวิเคราะห์ข้อมูลแล้วเขียนรายงานขั้นต้น

ง) ส่งต้นร่างรายงานขั้นต้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยตรวจสอบและเสนอแนะ

จ) เก็บข้อมูลเพิ่มเติมและปรับปรุงต้นร่างรายงานแล้วเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

ฉ) จัดพิมพ์รายงานและเผยแพร่

3.2 กลุ่มตัวอย่างและวิธีการเก็บข้อมูล

3.2.1 กลุ่มตัวอย่าง ใช้กลุ่มตัวอย่างทั้งที่เป็นบุคคล สถานที่ พิธีกรรม วัตถุ และสิ่งสำคัญอื่นๆ อันเกี่ยวเนื่องด้วยระบบความเชื่อที่ปรากฏ ในเขตพื้นที่ศึกษาทุกพื้นที่ โดยเฉพาะบุคคลจะใช้กลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อ ทั้งส่วนที่เป็นผู้ประกอบอาชีพที่ใช้ระบบความเชื่อเป็นเครื่องมือโดยตรง โดยอ้อม (เช่น แพทย์แผนไทย หมอชาวบ้าน ผู้ผลิตและจำหน่ายพระพุทธรูป เครื่องพุทธรูป ศาลพระภูมิ วัตถุอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อ ฯลฯ) ศิลปินผู้ทรงคุณวุฒิและผู้นำชุมชนในท้องถิ่น (ทั้งที่เป็นคฤหัสถ์และบรรพชิต) เจ้าหน้าที่ของรัฐและ ชาวประมงประชาชนทั่วไปซึ่งดำรงชีวิตตามระบบความเชื่อของชุมชนในท้องถิ่น เป็นต้น จากพื้นที่ศึกษา 3 เขตวัฒนธรรม คือพื้นที่ราบ พื้นที่เขตแถบภูเขาและพื้นที่ชายฝั่งทะเล

3.2.2 วิธีการเก็บข้อมูล ใช้วิธีเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สันทนาซักถาม เข้าร่วมกิจกรรมในพิธีกรรมสำคัญ ๆ บันทึกภาพ บันทึกเสียงประกอบ และขอข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี) จากวิทยากร

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามมาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์โดยใช้หลักวิชาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและคติชนวิทยา พรรณนาวิเคราะห์และตีความ

4. ขอบเขตการวิจัย

4.1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ศึกษาระบบความเชื่อและพลังอำนาจชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช คือ พื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช รวม 21 อำเภอ กับ 2 กิ่งอำเภอ ได้แก่พื้นที่อำเภอขนอม อำเภอลิขิต อำเภอท่าศาลา อำเภอพรหมคีรี อำเภอเมือง อำเภอพระพรหม อำเภอปากพะนัง อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอหัวไทร อำเภอชะอวด อำเภอจุฬาภรณ์ อำเภอรัตนพิบูลย์ อำเภอลานสกา อำเภอทุ่งสง อำเภอบางขัน อำเภอนาบอนอำเภอทุ่งใหญ่ อำเภอฉวาง อำเภอดำพรสวรรค์ อำเภอพิปูน กิ่งอำเภอนบพิตำ และกิ่งอำเภอช้างกลาง

4.2 ขอบเขตเนื้อหา

จำแนกขอบเขตเนื้อหาที่ศึกษาเป็นดังนี้ คือ ระบบความเชื่อที่สำคัญของชุมชน พลังอำนาจชุมชนที่สืบเนื่องมาจากระบบความเชื่อ พลังอำนาจชุมชนอันเนื่องมาจากระบบความเชื่อ พลังอำนาจชุมชนอันเนื่องมาจากกระบวนการความเชื่อดั้งเดิมกับพลังอำนาจชุมชนอันเนื่องมาจากเทคโนโลยีและความเชื่อสมัยใหม่ และพลวัตระบบความเชื่อกับพลังอำนาจชุมชน ทั้งที่ปรากฏการณ์จากภายในและภายนอกชุมชน

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 ระบบความเชื่อ หมายถึง ระบบความเชื่อของชุมชนนครศรีธรรมราช โดยส่วนรวมซึ่งมี 4 ประเภทสำคัญคือ ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิและศาสนา ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับจริยวัตร และความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้านและการบำบัดรักษาไข้

5.2 พลังอำนาจชุมชน หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ถาวร และสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลหรือผลักดันให้บุคคลชุมชนหรือองค์กรอื่นๆ เป็นอยู่หรือเป็นไปตามที่ปรารถนาได้

6. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้จะใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและคติชนวิทยาโดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสารและเน้นการสัมภาษณ์วิทยากร ผู้มีประสบการณ์และผู้ใช้ชีวิตอยู่ในระบบความเชื่อต่างๆ ในภาคสนามและหลักฐานอื่นๆ ประกอบ แล้วเสนอรายงานตามแบบพรรณนาวิเคราะห์ที่มีแผนที่และภาพถ่วงหรือเขียนข้อมูล

7. สถานที่ทำงานการวิจัยหรือเป็นข้อมูล

ใช้ข้อมูลภาคสนามเป็นหลักโดยเก็บข้อมูลจากเขตพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชรวม 21 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอขนอม อำเภอสิชล อำเภอท่าศาลา อำเภอพรหมคีรี อำเภอเมือง อำเภอพระพรหม อำเภอปากพนัง อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอหัวไทร อำเภอชะอวด อำเภอจุฬาภรณ์ อำเภอร่อนพิบูลย์ อำเภอลานสกา อำเภอทุ่งสง อำเภอบางขัน อำเภอนาบอน อำเภอทุ่งใหญ่ อำเภอฉวาง อำเภอฉำพรณรา อำเภอพิปูน กิ่งอำเภอนบพิตำ และกิ่งอำเภอช้างกลาง โดยสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มอำเภอตามเขตวัฒนธรรมในพื้นที่ราบ พื้นที่แถบภูเขา และพื้นที่ชายฝั่งทะเล

8. อุปกรณ์ ใช้อุปกรณ์ดังนี้

- 8.1 แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์
- 8.2 กล้องถ่ายรูป
- 8.3 แถบบันทึกเสียง

9. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

9.1 งานวิจัยที่เป็นองค์ความรู้ เฉพาะด้านเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอันจะยังประโยชน์ในการศึกษาสืบค้นวัฒนธรรมท้องถิ่นและการอ้างอิงทางวิชาการต่อไป

9.2 ได้งานวิจัยที่สะท้อนให้เห็นระบบความเชื่อพลวัตของระบบความเชื่อพลังอำนาจและวัฒนธรรมชุมชน

9.3 ได้งานวิจัยที่เน้นย้ำให้เห็นพลังอำนาจของระบบความเชื่ออันเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยให้คำตอบเรื่องการนำมิติทางวัฒนธรรมไปใช้พัฒนาชุมชน ด้วยวิธีการเพิ่มพลังอำนาจที่ถูกต้องให้ชุมชนได้เข้มแข็งและยั่งยืน

10. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

10.1 ผลการวิจัยอาจจะช่วยสร้างจิตสำนึก ความภูมิใจในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น และรากเหง้าของวัฒนธรรมของชุมชน

10.2 ผลการวิจัยอาจจะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงการใช่มิติทางวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาชุมชน

10.3 ผลการวิจัย อาจจะช่วยเป็นแนวทางในการเสริมสร้างภูมิธรรมและวิสัยทัศน์ ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ส่วนหนึ่ง

บทที่ 2

การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นักวิชาการผู้สนใจศึกษาความเชื่อได้ให้แนวคิดไว้หลายลักษณะ ดังเช่น ภิญโญ จิตต์ธรรม¹ ได้ให้แนวคิดเรื่องระบบความเชื่อไว้ดังนี้

ความเชื่อของคนมักจะได้เป็นระบบเดียวกับความเชื่อในท้องถิ่นภาคอื่นๆ คือ ความเชื่อเกิดจากความกลัว คนกลัวอะไร อันดับแรกก็คงกลัวตาย อันดับรองลงไปก็กลัวความทุกข์ยาก ความลำบาก กลัวภัยนานาประการ อยากรมีความสุข อยู่ด้วยความสุขสบายไม่เดือดร้อน ความไม่รู้เป็นเหตุอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดความเชื่อบางทีก็เชื่ออย่างมมงายไร้เหตุผล บางทีความเชื่อนั้นก็แฝงเหตุผลเอาไว้เพื่อเป็นอุบายนำเอาชนไปในทางที่ถูกที่ดี เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขของตนเองในครอบครัว ต่อมาความเชื่อบางเรื่องก็กลายเป็นธรรมเนียมของสังคมและศาสนา ความเชื่อจึงเข้าไปเกี่ยวข้องในชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนตามที่เราอาจศึกษาได้จากวรรณกรรมต่างๆ

ความกลัวและความไม่รู้ทำให้เกิดความเชื่อ ความเชื่อก็เป็นเหตุให้เกิดศาสนา ในสังคมมนุษย์โบราณ (Primitive Society) แม้ปัจจุบันวิทยาศาสตร์จะเจริญก้าวหน้าไปเพียงใดก็ตาม มนุษย์ก็ยังมีพฤติกรรมแสดงออกทางความเชื่อกันอยู่ เช่น เมื่อมีความวุ่นวายเกิดขึ้น คนหาที่พึ่งไม่ได้ก็จะหันไปทางความเชื่อ เช่น การหากินไม่สะดวก สังคมวุ่นวาย ความไม่เป็นธรรม ในสังคมมีมาก คนก็หันมาหวังรวยทางลัด ก็มาเล่นหวยเล่นเบอร์ เมื่อเล่นหวยเล่นเบอร์ก็ต้องหาเลขดีเลขเด็ดจึงไปถูดันไม้ใหญ่ ถูเรือโบราณอะไรที่เป็นของเก่าทั้งหลายก็ไปไหว้ไปขอเลขกัน ทราบว่าอาจารย์ (พระ) ที่ไหนเก่งทางนี้ก็จะไปนมัสการสักการะเพื่อขอเลข เพราะเชื่อว่าท่านนั่งเห็น ท่านมีนิมิต บางคนเล่นจนหมดตัว ปัจจุบันเล่นสลากกินแบ่งไทยยังไม่พอยังไปเล่นสลากกินแบ่งของมาเลเซียด้วยและเชื่อว่าในอนาคตสลากทุกสลากที่ออกเป็นประจำคงจะนำมาเล่นหวยเล่นเบอร์กันทั้งหมด

ความเชื่อของคนมักจะได้จากผสมผสานกันหลายทาง คือ ความเชื่อเดิมแบบสังคมโบราณ ความเชื่ออันเนื่องมาแต่ศาสนาฮินดูหรือพราหมณ์ ความเชื่อที่มาจากพุทธศาสนา และ

¹ ภิญโญ จิตต์ธรรม. "ระบบความเชื่อ". ใน พัฒนาการวัฒนธรรม : กรณีศึกษา. หน้า 52 -

ศาสนาอิสลาม นอกนั้นยังมีวัฒนธรรมอินเดีย วัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมของชาติต่างๆ ที่มาเกี่ยวข้อง ปัจจุบันมีวัฒนธรรมต่างชาติโดยเฉพาะชาติตะวันตกมีสูงมาก วัฒนธรรมเหล่านั้นเข้าผสมรวมทั้งความเจริญทางวิทยาศาสตร์ก็ก้าวหน้าไปทันกัน ทำให้ความเชื่อบางอย่างเสื่อมหายไปตามกาลเวลา แต่อย่างไรก็ตามความเชื่อบางอย่างก็ยังคงอยู่ มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมตามกาลสมัย ดังจะขอแยกกล่าวเป็นเรื่อง ๆ คือ

1. ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ ยาม นิमित ผัน

ความเชื่อในเรื่องยาม นิमितและผันคงมีอยู่ แต่ค่อนข้างจะไม่ใช่เป็นความเชื่อหลักความเชื่อหลักที่ยังใช้กันอยู่ทั่วไป ปัจจุบันก็คือ ความเชื่อเรื่องฤกษ์ เช่น จะซื้อรถก็ดูฤกษ์ออก จะแต่งงาน ปลูกเรือนใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ก็ต้องดูฤกษ์ การลาสิกขาของพระก็ดูฤกษ์ สิ่งของที่ได้มาใหม่ เช่น รถ เรือ ก็ขอให้พระเจิมให้เพื่อเป็นสิริมงคล เปิดธนาคารสำนักงานก็ดูฤกษ์ การถือเรื่องฤกษ์ยังใช้กันอยู่ทั่วไป อาจเปลี่ยนไปตามความคิดเห็นเพิ่มเติม เช่น การปลูกเรือนแต่เดิมนั้นมีฤกษ์ยกเสาหลุม ในสมัยที่ปลูกเรือนโดยวิธีฝังเสาลงในดิน คนปักซีได้ก็เอาฤกษ์ตอนยกเสาแรกตามทิศทางที่กำหนดตั้งบนดินเสา ที่เสาเอกจะมีมะพร้าววงนอก หน่อกล้วย อ้อย และมีผ้าแดงผูกที่เสานั้น ที่ผ้าแดงบางแห่งก็มียันต์ บางแห่งก็ไม่มี ต่อมาเมื่อมีการปลูกเรือนด้วยเสาคอนกรีตเสริมเหล็กก็ยังคงใช้วิธีเดียวกัน โดยนำมะพร้าววงนอกและสิ่งอื่นผูกไว้กับเหล็ก โครงเสาเอก หากมีการก่อสร้างใหญ่ ๆ เช่น ส่วนราชการ หรืออาคารใหญ่ก็ได้เปลี่ยนเป็นวงศิลาฤกษ์ ที่ใดทิศทางใดในอาคารนั้น อาจไม่ใช่เสาก็ได้ พิธีกรรมศิลาฤกษ์มีอุปกรณ์ต่างๆ ตามความเชื่อของถิ่นนั้นๆ และยังมีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

2. ความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน

ยากกลางบ้านเกิดจากบรรพบุรุษพยายามหาสิ่งแก้เมื่อเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยหรือได้รับอันตรายอื่นๆ สิ่งแก้ในตอนแรกๆ อาจลองผิดลองถูก ใช้วิธีผิดเป็นครูหากถูกและได้ผลก็จดจำและบอกต่อๆ กันมา ใครพบยาที่ได้ผลดีกว่านั้นก็บอกเพิ่มเติม สิ่งแก้ความเจ็บไข้ได้ป่วยส่วนใหญ่ได้จากสิ่งแวดล้อมบริเวณที่มนุษย์อาศัยอยู่นั่นเอง เช่น คนอาศัยอยู่ชายทะเล ต้องทำมาหากินกับทะเล คลุกคลีอยู่กับทะเล ต้องลงไปในทะเล จะเพื่อหาอาชีพหรือลงไปเล่นน้ำก็แล้ว มักจะถูกสัตว์ร้าย สัตว์มีพิษในทะเล เช่น แมงกะพรุนไฟ ปลาที่มีพิษ งูพิษ ฯลฯ ชาวบ้านได้รับอันตรายมามากต่อมาก และพยายามหาสิ่งแก้ ในที่สุดก็สามารถแก้จนได้ด้วยวิธีต่างๆ เช่น ถ้าถูกแมงกะพรุนไฟ ผู้ถูกพิษจะปวดแสบปวดร้อนมาก ผู้รู้ก็คือคนแถบบ้าน เขาจะบอกวิธีแก้ให้ผู้เขียนเคยถูกแมงกะพรุนไฟ เมื่อถามชาวบ้านคนแรกเขาบอกว่าให้เหยี่ยวไล่ เหยี่ยวจะแก้พิษได้ก็ไม่ได้ทำ ถามคนที่ 2 บอกว่าให้ใช้น้ำมะพร้าวกับน้ำตาลตะโหนดทาได้ทำแล้วค่อยทุเลาลง

ถามคนที่ 3 เขาบอกว่าให้นอนทับทรายร้อน ๆ ทรายจะดูดพิษ ก็ไม่ได้ทำเพราะกลัวจะเจ็บมากขึ้น คนที่ 4 ก็บอกว่าให้เอาผักบุ้งทะเลมาตำเอาน้ำทาที่แผลจะหายดีกว่าวิธีใด แบบที่ 4 มีผู้ทดลองแล้วมีผลชะงัดที่สุด

ยากกลางบ้านพัฒนามาเป็นยาแผนโบราณตามที่แพทย์โบราณใช้สืบทอดกันมา ผู้สูงอายุปัจจุบันและเด็กรุ่นใหม่บางส่วนรอดชีวิตมาได้ด้วยยาแผนโบราณ และยากกลางบ้านปัจจุบันเราใช้ยาแผนใหม่กันเป็นส่วนใหญ่ ยาแผนโบราณและยากกลางบ้านที่ดีๆ ก็ยังเป็นที่ยอมรับกัน บางรายก็ใช้ทั้ง 2 อย่าง

ยากกลางบ้านและยาแผนโบราณของไทยมีเป็นจำนวนมาก ใช้ได้ผลจริงๆ รักษาบรรพบุรุษเราให้อยู่รอดปลอดภัยยามากแล้ว หากมีสถาบันใดหรือเภสัชกรร่วมมือกันรวบรวมค้นคว้า วิจัยเพื่อนำยาที่ดีๆ มาใช้เป็นยาแผนปัจจุบันบ้าง หากเราทำได้ก็จะทำให้ทุนค่าใช้จ่ายต่างประเทศปีละไม่น้อย ตัวอย่างมีผู้วิจัยที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้ผลมาแล้ว คือ ยารักษาแผลเปื่อยโดยวิจัยจากตำรายากกลางบ้าน ชาวบ้านทั่ว ๆ ไป ใช้เปลือกมังคุดฝนกับน้ำปูนใส เอาน้ำใส่แผลหายดีแล ผู้วิจัยได้นำตัวยานี้มาวิจัยสารจากตัวยาทั้ง 2 อย่าง แล้วผสมขึ้นผง เป็นยาขี้ผึ้งรักษาแผลเปื่อย ได้ใช้เป็นยาแผนปัจจุบันได้ผลมาแล้ว หรือคำกล่าวที่ว่า "ถูกตำแยต้องแก้ด้วยตำลึง" น่าจะวิจัยดูว่ามีอะไรแก้กัน หรือทำไมตัวปลิงเมื่อถูกน้ำผึ้งรวงจึงเหลวเป็นรู้น ยากกลางบ้าน ยาหมอบ้านที่ชะงัดจริงๆ มีมาก ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับยาของประเทศควรรีบศึกษาค้นคว้ารวบรวมวิจัยอย่างเร่งด่วน ก่อนที่ยาเหล่านี้จะสูญไป

3. ความเชื่อทางศาสนาและความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา

ความเชื่อเป็นต้นเหตุให้เกิดศาสนาบางศาสนา ดังนั้นในทางกลับกันมนุษย์ก็จะนำเรื่องทางศาสนามาเป็นความเชื่อด้วยศาสนากับความเชื่อจึงอยู่ด้วยกัน ปั่นกันไปบางที่ก็แยกกันไม่ออกว่าไหนคือความเชื่ออันไหนคือแก่นแท้ของศาสนา ในประเทศไทยมีผู้นับถือพุทธศาสนาปนด้วยศาสนาฮินดูหรือพราหมณ์ และศาสนาอิสลาม ตามลัทธิโนคริวด้วยระยะเวลาที่ยาวนาน และอาจเป็นเพราะคำสั่งสอน การชี้แนะไม่ถูกวิธีจึงทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาแต่ความเชื่อเท่านั้น เช่น เชื่อพระบางรูปว่าเป็นพระที่ศักดิ์สิทธิ์ เชื่อว่าพระเป็นผู้สอดส่องวิญญาณผู้ตายให้ไปสู่สวรรค์ ใครไปร่วมฝังลูกนิมิตได้ 7 วัด 9 วัด เมื่อตายไปแล้วจะได้ไปสวรรค์ สร้างพระประธานในพระอุโบสถเพื่อตนจะได้เป็นหัวหน้าคนในชาติหน้า การทำบุญก็เข้าใจว่ามีแต่การทำทานกับพระเท่านั้น ถือการให้ทานเป็นใหญ่แม้จะต้องทำบาปมากก็ตาม การทำบุญอีก 9 ประการ ไม่รู้และไม่ทำกัน จึงได้มีผู้กล่าวว่าประเทศไทยไม่เจริญ

พัฒนาไปเท่าที่ควร ไม่ก้าวหน้าเหมือนประเทศอื่น เพราะการทำบุญ พระก็สอนแต่เรื่องทำบุญให้ทาน ประชาชนไม่เข้าถึงศาสนาอย่างแท้จริง ผู้นับถือศาสนาอื่นก็ดูจกกัน

ผู้นับถือศาสนาพุทธก็นำคาถาต่างๆ ทางศาสนาไปใช้เป็นคาถาอาคม ปลุกเสกเครื่องรางของขลังหรือใช้เป็นคาถาภาวนา ใช้เป็นคาถาทงไสยศาสตร์โดยไม่รู้ซึ่งถึงแก่นแท้ของคาถานั้น กลายเป็นความเชื่อถือที่มงานไร้เหตุผล เช่น ผู้บูชาพระท่งเศรษฐี ให้ภาวนาคาถาว่า "อุ อา กะ สะ" แล้วผู้นั้นจะรวยมีทรัพย์สิน ผู้บูชาที่ท่องอยู่เรื่อยไม่เห็นว่าจะรวยขึ้นเพราะเขาไม่รู้ไม่เข้าใจว่าคาถานั้นหมายความว่าอย่างไร เขาเกียจคร้าน ท่องคาถาเท่าไรก็ไม่รวย พระไม่ช่วย หากรู้ความหมายของคาถาก็จะทราบว่าเป็นธรรมะเพื่อการปฏิบัติแล้วจะเกิดประโยชน์คือ

อุ	ย่อมาจาก อฏฐฐานสัมปนา	หมายความว่า	ถึงพร้อมด้วยความหมั่น
อา	ย่อมาจาก อารักขสัมปทา	หมายความว่า	ถึงพร้อมด้วยการรักษา
กะ	ย่อมาจาก กัลยาณมิตร	หมายความว่า	คบคนดีเป็นมิตร
สะ	ย่อมาจาก สมชีวิตา	หมายความว่า	เลี้ยงชีพให้เหมาะกำลัง ทรัพย์ที่หามาได้

หากมีภาวะเข้าใจ และถือปฏิบัติ คาถาก็จะศักดิ์สิทธิ์ได้ผลจริง ๆ

ยังมีความเชื่ออื่น ๆ อีกมากที่เป็นคำย่อ เช่น อี สวา สุ นะ มะ ทะ ณะ นโม พุทธายะสิทธิัง ฯลฯ

พระเครื่อง เป็นพระแขวนคอ สร้างไว้เพื่อให้ระลึกถึงพระพุทธคุณให้ปฏิบัติตามพระธรรม ปัจจุบันถือเป็นเครื่องรางของขลังจนกระทั่งได้จัดทำเป็นพุทธพาณิชย์ และเป็นเครื่องประดับในที่สุด

เรื่องความเชื่อทั้งหลายมิได้เป็นเฉพาะปากซ์ได้เท่านั้น หากแต่เป็นไปในลักษณะเดียวกันทั่วประเทศ

4. ความเชื่อทางไสยศาสตร์และความเชื่ออื่น ๆ

ความเชื่อทางไสยศาสตร์สมัยก่อนมีมาก ปัจจุบันเหลืออยู่น้อยมาก เป็นเพราะความเจริญทางวิทยาศาสตร์เข้ามาแทนที่ อย่างไรก็ตามเมื่อประชาชนขาดที่พึ่งทางจิตใจอาจเป็นด้วยความไม่เข้าใจธรรมชาติทางศาสนาอย่างแท้จริง หรือเหตุมาจากการปกครองก็แล้วแต่ทำให้ประชาชนหันไปทางทรงเจ้าเข้าผีเพื่อหาเลขหวยเบอร์ ไปเฝ้าคอยถามพระฤกษ์ เพื่อให้ท่านบอกเลขให้ บางทีพระนอกศีลก็เป็นใจด้วยเพื่อลาลมสักการะ นอกจากนั้นการบนบานศาล

กล่าวมีอยู่ทั่วไป เพราะเป็นการต่อรองเพื่อหวังผล เช่น การทำนาทุ่ง ผู้ทำก็บ่นไว้ว่าขอให้ทุ่งไม่ตาย ทุ่งไม่มีโรค ให้ทุ่งได้ราคาดีก็จะรับหนังตะลุงมาเล่นแก้บ่น เป็นต้น

สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์¹ ได้ให้แนวคิดเรื่องเหตุ - ปัจจัยเบื้องต้นและพัฒนาการระบบความเชื่อของชาวไทยภาคใต้ไว้ดังนี้

1) เหตุปัจจัยจากวิชาและอวิชา

วิชาหมายถึงความรู้แจ้ง ความประจักษ์ชัดอันเกิดแต่ความรู้ชัดและมีประสบการณ์ตรง ส่วนอวิชาหมายถึงความรู้ไม่แจ้งหรือไม่รู้จริง รู้บ้างไม่รู้บ้าง

อุทาหรณ์ 1

ความเชื่อที่เกิดจากวิชาอันเป็นมรดกในการเลือกตั้งบ้านเรือนของชาวภาคใต้ คือต้องเลือกสถานที่ "แค่นา แค่นา แค่วัด" เพราะภาคใต้ส่วนใหญ่มีสภาพภูมิประเทศอยู่ริมฝั่งทะเลต้องอาศัยน้ำอาศัยท่าในการเสาะหาปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ การสัญจร การค้าเลี้ยงขนถ่าย จึงควรตั้งบ้านใกล้ทางใกล้ท่า และเนื่องจากสังคมของภาคใต้เป็นสังคมเกษตรกรรม ต้องทำนาทำไร่ จึงต้องสร้างบ้านให้อยู่ใกล้แหล่งทำกิน และเนื่องจากการสันหนากการ การประกอบพิธีกรรมเพื่อความสุขทางใจต้องใช้สถานบันศาสนาเป็นศูนย์กลางจึงต้องสร้างบ้านให้ใกล้วัด

อุทาหรณ์ 2

ชาวภาคใต้ใช้เปลือกมังคุด อันเป็นทรัพยากรที่หาง่ายในท้องถิ่นบำบัดแผลเน่าเปื่อย เพราะเคยรู้เคยเห็นผลจนกลายเป็น "ยากกลางบ้าน" เฉพาะโรค ผู้ที่มีความรอบรู้และชำนาญ การใช้สรรพคุณของสมุนไพรหลากหลายชนิดหลายขนานกลายเป็น "หมอกกลางบ้าน" ที่เป็น ที่ศรัทธาเชื่อถือของคนทั่วไป ความสันทัดเชี่ยวชาญก่อให้เกิดความแตกฉาน ใช้หลักตรรกะ สรุปว่ายารสฝาด สมานแผล รสขม แก้โลหิตและดี รสเผ็ดร้อนแก้ลม รสเปรี้ยวแก้เสมหะ การใช้ข้อสรุปต้องอาศัยวิชาเป็นรากฐาน ครั้นผู้เชี่ยวชาญถ่ายทอดความรู้สู่ศิษย์ศิษย์บางคนรู้จริงบ้างรู้ไม่แม่นบ้าง ให้ความคาดคิดลองดูเจือปน ยากกลางบ้านของคนประเภทนี้มี อวิชามากขึ้น ต้องใช้ตัวยาหลายชนิด จนกลายเป็นยาหลายหม้อใหญ่หลายปีบ บางรายปราศจากวิชาแต่ใคร่ได้ความยกย่องศรัทธา ต้องใช้กลโบาย นำเอาเวทมนต์คาถาและพิธีกรรมช่วยเสริม จนหมอยากกลายเป็นหมอมผี ฝ่ายผู้ป่วยก็เชื่อผีมากกว่าเชื่อยา

¹สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์ "พัฒนาการทางวัฒนธรรมภาคใต้ : ระบบความเชื่อ" ใน พัฒนาการทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษา หน้า 52 - 54.

ความเชื่อที่มีเหตุปัจจัยจากอวิชาบางที่เกิดขึ้นจากความรู้หรือประสบการณ์ตรง ที่อุบัติขึ้นโดยเหตุบังเอิญ จะทำให้เกิดความหลงเชื่อ ยิ่งถ้าเหตุบังเอิญนั้นเกิดขึ้นซ้ำกัน (เมื่อบังเอิญได้ 1 ครั้ง ก็ยอมบังเอิญได้ 2 - 5 หรือมากกว่า 10 ครั้ง แต่จะไม่มีทางบังเอิญ ตลอดไป) ก็จะมีสำคัญผิดยิ่งขึ้น เช่นเหตุบังเอิญเกี่ยวกับตัวเลข จากการไปหวยบอกเลข เป็นต้น

บางสิ่งบางอย่างมีผู้รู้แจ้งประจักษ์ชัด แต่ไม่ประสงค์จะให้ผู้อื่นรู้ด้วยเพื่อสงวน "วิชา" ไว้ใช้ประโยชน์เฉพาะตนจึงเสแสร้งนำเอาวิชามาปิดบังอย่างแนบเนียน ทำให้เกิดความเชื่อต่างออกไป เช่น รู้เทคนิควิธีการตัดต้นกล้วยปามากิน ถ้าไม่ตัดส่วนปลายทิ้งไว้สักระยะหนึ่งเพื่อให้ยางในลำต้นไหลลงไปยังล่างเสียก่อน หยวกกล้วยก็จะขม แต่กลับกลายเป็นว่าคนที่ไม่รู้คาถาหรือไม่มีบุญวาสนาไปตัดกล้วยปามากิน หยวกกล้วยจะขม คนเชื่อตามกันมาว่าเป็นเช่นนั้น เพราะถ้าไม่รู้เคล็ดลับ ผลก็จะเป็นตามที่กล่าว

2) เหตุปัจจัยจากความเสียดและความกลัว

กลุ่มคนที่ดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางความเสียดปราศจากหลักประกัน อาจประสบเคราะห์กรรมเมื่อใดก็ได้ ก็จะมองหาหลักที่พึ่งทางใจ สร้างความเชื่อสิ่งศรัทธาขึ้นอย่างหลากหลาย มักเป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณและอำนาจลึกลับที่เหนือธรรมชาติ โดยเฉพาะเรื่องที่ใกล้ตัวพบเห็นบ่อย ๆ แต่เห็นอวิสัยที่จะหยั่งรู้มูลเหตุและเกินวิสัยจะช่วยกันป้องกันแก้ไข เช่น ชาวภาคใต้เชื่อว่าวิญญาณของคนและสัตว์บางชนิดมีเดชาญาณภาพสูง เรียกกันว่า "ทวด" อาจนิรมิตให้เห็นรูปได้ในบางโอกาสให้คุณให้โทษได้ ต้องปฏิบัติบูชาและเอาใจจึงจะให้คุณ หากลบหลู่ดูดาบก็จะให้โทษ เช่น แหล่งที่มีจะเข้ชุกชุมจะมี "ทวดเข้" แหล่งที่มีงูชุกชุมมี "ทวดงู" เป็นต้น

ชาวเลหรือชาวไทยใหม่หากินอยู่กับน้ำกับทะเล เขาเชื่อว่าพวกเขาทุกคนเกิดมาจากน้ำ ถ้ามนุษย์ภายนอกเรียกพวกเขาว่า "ชาวเล" เขาไม่รังเกียจ แต่ถ้าเรียกเขาว่า "ชาวน้ำ" พวกเขาจะโกรธมาก ยินดีจะให้รับเขาว่าเป็นคนไทยพวกหนึ่งโดยให้เรียกว่าชาวไทยใหม่ เชื่อว่าประเพณีลอยเรือเป็นการขับไล่สิ่งอัปมงคลทั้งปวงออกจากหมู่เกาะที่ตนอาศัย มีการสร้างศาลและบูชาผีบรรพบุรุษ เรียกศาลนั้นว่า "หลาทวด" หรือ "โต๊ะ" เชื่อว่าผีที่สำคัญ ๆ จะชุมนุมกันอยู่ที่ศาล มีหน้าที่ช่วยคุ้มครองป้องกันและบันดาลความพูนสุขให้กับชาวเลในชุมชน มีผีอีกพวกหนึ่งเป็นผีพวกญาติพี่น้องที่ประพาศดีอาจอยู่รวมกับผีเทพ เป็นผีบ้านผีเรือนคอยป้องกันไม่ให้เกิดเหตุร้ายต่าง ๆ ชาวเลบางพวกเชื่อว่ามีตายายปลวกคอยพิทักษ์รักษา เวลาย้ายที่อยู่ก็จะเชิญตายายปลวกไปอยู่ที่ใหม่ด้วย

พวกเขาโก ต้องเดินป่าล่าสัตว์และหาของป่ากิน มีความเชื่อนานาประการ เช่น เริ่มออกเดินทาง บังเอิญสะดุดหล่มลงต้องเปลี่ยนทิศทางเดิน ถ้าไม่เปลี่ยนจะได้รับอันตราย เมื่อเข้าป่าล่าสัตว์ห้ามพูดว่าจะไปทางใด ถ้าต้องการสัตว์ชนิดใดให้พูดถึงสัตว์ชนิดนั้น เชื่อว่าจะได้ตามที่พูดไว้ ห้ามสามี-ภรรยาร่วมประเวณีกันในทับ (ที่พัก) เชื่อว่าผีเจ้าจะลงโทษ ห้ามลูกสะใภ้หุงข้าวเผามันให้พ่อสามีกิน แม้แต่จะพยายาลในเวลาเจ็บไข้ก็ไม่ได้ ห้ามสนิทสนม มองหน้าพูดจากัน ถ้าจำเป็นต้องนั่งร่วมวงสนทนากันต้องให้คนอื่นนั่งคั่นระหว่างกลาง

ความเชื่ออันเนื่องแต่ความเลื่อง มักทำให้คนขาดความเชื่อถือความสามารถของตนเอง เมื่อสามารถกระทำสิ่งที่คาดคิดไม่ถึงได้สำเร็จกลับมองหาเหตุมาอธิบายผล โดยค้นหาหรือดึงเข้าหาทางลี้ภัย จนพบแล้วนำมาบอกเล่าให้คนอื่น ๆ เชื่อตาม ทำให้ความเชื่อเรื่องโชคลางขยายกว้างยิ่งขึ้น

3) เหตุปัจจัยจากวิธีสื่อสารและศักยภาพความเข้าใจบุคคลาธิฐาน

ความเชื่อที่เคยเป็นวิชาบางที่ผู้รู้จริงต้องการเสริมสร้างศรัทธาด้วยการปรุ้งแต่ถ้อยคำ สร้างบุคคลาธิฐานเพื่อให้กินความลึกซึ้งและขลังยิ่งขึ้น แต่ผู้รับช่วงล้าคึดผิดเกิดไขว้เขว

อุทาหรณ์ 3

ชาวภาคใต้มีความรู้และมีประสบการณ์ว่า การปลุกบ้านตามทางตะวัน (ลอยหวัน) ทำให้บังแดดและถูกทางลมทำให้อยู่สบาย ปลอดภัย แต่ถ้าปลุกบ้านขวางตะวัน (ขวางหวัน) ทำให้รับแดดและปะทะลมฝนแรง ไม่สะดวกสบายและไม่ปลอดภัยแต่ปรุ้งแต่ถ้อยคำว่า ถ้าปลุกบ้านตามทางตะวัน "เป็นมงคล" ถ้าปลุกขวางตะวัน "อัปมงคล" ความเชื่อในเรื่องนี้จึงถูกแปรความ "มงคล" กว้างไกลนานาลักษณะ จนบางกรณีห่างไกลลิบจากเจตนาเดิม

อุทาหรณ์ 4

ความเชื่อเรื่องรุกขเทวดา เป็นวัฒนธรรมที่มุ่งหวังให้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ไม้และป่าให้คุณแก่มนุษย์นานาประการทั้งอาหารที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มคลุมกาย และยารักษาโรค จึงสร้างเป็นบุคคลาธิฐานให้เห็นประหนึ่งว่าธรรมชาติมีจิตวิญญาณ มีพละนาภาพ จึงสร้างวิธีปฏิบัติบูชาโดยการผูกผ้าสีโดยรอบบ้าง สร้างศาลเป็นสัญลักษณ์บ้าง มีการเช่นสรวงกราบไหว้บูชาบ้าง บุคคลาธิฐานเหล่านี้ก่อให้เกิดวัฒนธรรมความมีกตัญญูรู้คุณและการอนุรักษ์ขึ้น คนรุ่นหลังที่ไม่เข้าใจก็รับได้แต่รูปแบบไม่เข้าใจเจตนาหรือแปรเจตนาผิด เกิดเป็นประเพณีกราบไหว้ขอให้ได้โชค ให้หายป่วย ให้สอบไล่สอบแข่งขันได้ จนบางแห่งมีประเพณีแต่งงานกับนางไม้ (ชาวบ้านมะม่วง หมู่ที่ 4 ตำบลสิงหน้อย กิ่งอำเภอสิงหนคร

จังหวัดสงขลาก็มี ซึ่งเป็นพิธีกรรมการบวงสรวงและการใช้บน มีพิธีกรรมเช่นเดียวกับการแต่งงานจริง (ผู้แต่งเป็นชาย ก่อนบวชต้องทำพิธีแต่งงานกับนางไม้เสียก่อน จึงจะแต่งงานจริงกับผู้หญิงที่เลือกเป็นคู่ครองต่อไป)

คติความเชื่อบางอย่างมีขึ้นเพื่อเป็นกุศโลบาย ให้เป็นเครื่องฝึกให้ผู้คนมีคุณธรรม หรือใช้เป็นเครื่องควบคุมความประพฤติให้ผู้คนอยู่ในระเบียบระบิลของสังคม

อุทาหรณ์ 5

หนังสือแบ่งจอเข็ดหนึ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยมีเส้นเย็บต่อกกลางจอตามแนวนอนขนานไปตลอดผืนจอ ส่วนบนมีพื้นที่ประมาณครึ่งหนึ่งของส่วนล่าง ส่วนบนสมมุติเป็นเทวโลก ส่วนล่างสมมุติเป็นมนุษยโลก มีคติว่าการเข็ดรูปจะเข็ดรูปคนสามัญและรูปสัตว์ให้สูงเกินเส้นแบ่งนี้ไม่ได้ถือเป็นอัปมงคล เว้นแต่เทวดาหรือผู้มีบุญญาธิการสูงจึงจะเข็ดเลยเส้นแบ่งนี้ได้

คติอันนี้ฝึกให้คนรู้หลักคารวธรรม รู้ที่ต่ำที่สูง

ความเชื่อบางอย่างถูกนำมาใช้ในการปกครอง เช่น การพิสูจน์ความบริสุทธิ์ ด้วยการดำน้ำลุยไฟ ดังที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง เป็นต้น

ธรรมาธิษฐานในพระพุทธศาสนาจำนวนมากถูกแปลงเป็นบุคลาธิษฐาน เพื่อให้คนระดับหนึ่งเข้าใจง่ายขึ้น หรือให้เกิดผลในด้านศรัทธาอันนำไปสู่การปฏิบัติ แต่ผู้สื่อสารเน้นที่บุคลาธิษฐานจนบดบังธรรมาธิษฐาน เช่น การเห็น "พุทธะ" ต่างไปจาก "ธรรมะ" จนกลายเป็นคนละส่วนกัน เชื่อถือใน "พุทธานุภาพ" ไม่สนใจ "ธรรมานุภาพ" ศรัทธา "องค์เทพ" ในองค์พระพุทธรูปจนบดบัง "ธรรมาธิษฐาน" บูชารอยพระพุทธรูปในส่วนที่เป็นรูปแบบทางวัตถุ มากกว่าจะพิจารณาทางเข้าสู่ธรรมปฏิบัติ จนกลายเป็นความเชื่ออย่างเหนียวแน่น ทำให้อริชาดบังวิชาอย่างสิ้นเชิงทั้งผู้นำและผู้ตาม

4) เหตุปัจจัยจากเสรีภาพในการเลือกดำเนินการ

ในสภาวะที่ผู้คนมีเสรีภาพอย่างไพศาลในการเลือกเทศะ โอกาสและวิธีการดำเนินการ จะมีความเชื่ออย่างหลากหลายตรงกันข้ามกับภาวะที่ผู้คนขาดเสรีภาพหรือหมดทางเลือกเทศะ โอกาสและวิธีการดำเนินการความเชื่อจะถูกตัดออกไปจากการดำเนินชีวิต

คนสมัยก่อนมีเสรีภาพอย่างกว้างขวางในการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน จึงสามารถเลือกสถานที่และองค์ประกอบปลีกย่อยในการปลูกบ้านสร้างเมือง ตามความเชื่อ นานาประการ เช่น การไม่ปลูกบ้านคร่อมตอ ไม่ปลูกบ้านหันหน้าไปสูทิศหรือสิ่งที่ไม่ดีมงคล แต่ในยุคที่ที่ดินมีจำกัด ไม่สามารถจะนำเอาความเชื่อมาเป็นเงื่อนไขได้ ความเชื่อก็ถูกยกเลิกไปโดยปริยาย ต้องหันหน้าเข้าถนนหรือตามเทศบัญญัติกำหนด

การเดินทางในสมัยก่อนสามารถยืดเวลาได้มาก ต้องยืดอุกษยามเพื่อโชคลาภ แต่ในยุคปัจจุบันถ้าจะติดต่อทำธุรกิจหรือติดต่อราชการ ต้องเข้มงวดในเรื่องเวลาที่นัดหมาย และข้อจำกัดเรื่องยานพาหนะ ถ้ายืดอุกษยามอาจเสียนานเสียคน

การเลือกคู่ครองมีเสรีภาพอย่างไรไพศาลที่จะเลือกคนให้ถูกใจ แต่มีตัวแปรที่ก่อให้เกิดความเสียนานาประการที่จะทำให้ชีวิตคู่ไม่สมประสงค์ จึงต้องมีการศึกษาสังเกตบุคลิกภาพรวบรวมเป็นตำราดูนิมิต ทำนายลักษณะ ตลอดจนการผูกดวงดูสมพงศ์ เครื่องครัดต่ออุกษยาม และพิธีกรรม แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงทำให้คู่หมายปองใกล้ชิดกันจนต่างมั่นใจต่อกัน ความเชื่อมั่นตนเองจึงอยู่เหนือความเชื่อด้านอื่นๆ

5) เหตุปัจจัยจากศักยภาพของผู้นำ

ผู้คนในสังคมชนบทในอดีตมีความศรัทธาเชื่อถือผู้นำอย่างเหนียวแน่น การชี้แนะและแนวปฏิบัติของผู้นำจึงเป็นเหตุปัจจัยสำคัญต่อระบบความเชื่อผู้นำของกลุ่มชน ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ ครู ผู้มีอาวุโส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น

สถาบันศาสนาเป็นแหล่งหล่อหลอมความเชื่อที่สำคัญที่สุด ความเชื่อส่วนใหญ่ของศาสนิกชนในภาคใต้จึงได้มาจากศาสนาธรรม ศาสนาบุคคล ศาสนสถาน และศาสนพิธี เช่น ไทยพุทธมีความเชื่อเรื่องบาป บุญ นรก สวรรค์ เทวดา กฎแห่งกรรม ความเชื่อเหล่านี้แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ตามศักยภาพของผู้ชี้แนะหรือตามญาณทัศนะของผู้ถ่ายทอด ครั้นถึงปัจจุบันศาสนาลดบทบาทการเป็นผู้นำสังคมลง ความเชื่อและความศรัทธาที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาจิตวิญญาณจะมีผู้สนใจน้อยกว่าความเชื่อความศรัทธาที่เกื้อต่อการพัฒนาวัตถุ

ครู ผู้มีอาวุโส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำทางโลก เช่น ศิลปะ การครองเรือน ครองคน การทำมาหากิน ความทันโลก ทันคน ศิลปะการร่วมกิจกรรมในสังคมซึ่งมักซึมซับแก่คนรุ่นหลังด้วยการพร่ำสอน การเป็นแม่แบบให้เห็น ความเข้มขันสัมพันธ์กับแรงศรัทธาที่มีต่อผู้นำเหล่านั้น

บทบาทของผู้นำชุมชนดังกล่าวแล้ว เริ่มอ่อนตัวลงเมื่อระบบราชการเข้ามา มีบทบาทต่อชุมชนความเชื่อต่างๆ ก็คลี่คลายไปตามวัฒนธรรมราชการบางเรื่องก็ขัดแย้งกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีทั้งที่เป็นคุณและเป็นโทษ เช่น วัฒนธรรมการทำนา ชาวนาลดความศรัทธาเชื่อถือแม่โพสพ หันไปศรัทธาปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช การชลประทาน เครื่องจักรกล ด้วยเห็นคุณเฉพาะหน้าที่ทำให้ผลผลิตต่อไร่สูงขึ้น แต่ลืมนึกถึงผลกระทบต่อคุณภาพดินและน้ำที่เสื่อมเร็วเกินควร ส่งผลเสียตามมานานาประการ รายได้เสริมต่างๆ ที่เคยได้หมดไป

แต่รายจ่ายเสริมเพิ่มขึ้น ผลผลิตต่อไร่ที่สูงขึ้นบ้างนั้นไม่สมดุลกับหนี้สินที่เพิ่มขึ้น และที่สำคัญคือต้องสูญเสียความรู้และความถนัดดั้งเดิมที่ดี และที่เหมาะสมไป โดยไม่อาจเรียกกลับคืนมาได้อีก

บทบาทของครูในส่วนที่เป็นผู้นำสังคมเริ่มลดลง เพราะมีสิ่งอื่นๆ เข้ามาทำหน้าที่แทน วัฒนธรรมการยกย่องบูชาครูตกต่ำลงบ้างแล้ว ครูที่ทำหน้าที่สอนแต่หนังสือ จะไม่เป็นปูชนียบุคคลของสังคมอีกต่อไป เว้นแต่ครูจะเปลี่ยนบทบาทของตนให้เป็นครูเพื่อเด็กและเพื่อสังคมที่แท้จริงและสมสมัย

พัฒนาการของความเชื่อ

ความเชื่อของคนสมัยก่อนพุทธกาลจนถึงปัจจุบันไม่แตกต่างกันมากนัก หลักฐานที่ยืนยันกาลามสูตรกัฏฐานิยฐาน 10 แสดงว่าข้อห้ามที่บัญญัติไว้ทั้ง 10 ประการ เช่น ความเชื่อที่มีมาแล้วก่อนพุทธกาล จึงทรงบัญญัติไว้ แต่บรรดาข้อห้ามเหล่านั้นยังมีอยู่ดาษดื่นในสังคมปัจจุบัน เช่น "มา อรุณสเวณ" อย่าปลงใจเชื่อดูด้วยการฟังตามกันมา ก็พบว่ามีอยู่ทั่วไป "มา อิตติกราย" อย่าปลงใจเชื่อดูด้วยการเล่าลือกันได้เห็นเป็นปกติ "มา ปิฎกสมปทานน" อย่าปลงใจเชื่อดูด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ ก็ยังพบในบทความทางวิชาการของนักวิชาการในมหาวิทยาลัยบ่อย ๆ

แนวทางพัฒนาระบบความเชื่อ

การพัฒนาความเชื่ออาจกระทำได้โดย

1. เปลี่ยนความเป็นอวิชาเป็นวิชา
2. ขจัดสภาพความเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้คนในสังคมให้น้อยลง
3. พัฒนาการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพทั้งด้านเนื้อหาสาระและระบบ
4. ชลสิ่งทีสกัดกั้นเสรีภาพในการเลือกดำเนินชีวิต อย่าให้ถึงสภาพที่ทำให้ผู้คนเป็นเสมือนชิ้นส่วนของเครื่องจักรจนสูญเสียความเป็นมนุษย์
5. พัฒนาองค์กรของกลุ่มชนอันมีผลต่อการพัฒนาสถาบันพื้นบ้านให้เกื้อกูลต่อสัมมาทิวฐิให้มีผู้นำชุมชนที่มีประสิทธิภาพเป็นแบบอย่างที่ถูกที่ดี และเข้าใจขีดความสามารถและข้อจำกัดของผู้คนอย่างแท้จริง

ความเชื่อเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์เป็นอันมาก เมื่อมนุษย์มีความเชื่อ เช่นไรก็จะมีพฤติกรรมตามความเชื่อนั้น นักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึงอิทธิพลของความเชื่อไว้พอจะประมวล ได้ดังนี้

ปราณี วงษ์เทศ¹ ได้กล่าวถึงอิทธิพลความเชื่อในสังคมไทยสรุปได้ว่า ระบบความเชื่อจะมีอิทธิพลครอบคลุมพฤติกรรมทุกอย่างของชีวิตเพราะจะเป็นตัวอธิบายให้เหตุผลต่อการกระทำและกิจกรรมทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง หรือแม้แต่เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น อาหารการกิน กิจยามารยาทต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ ประสาท อิศรปริดา² ได้กล่าวถึงอิทธิพลความเชื่อไว้สรุปได้ว่า ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวต่างๆ อาจกลายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญซึ่งเกี่ยวพันกันอย่างแยกไปออกจากสถาบันอื่นๆ ของสังคมหมู่บ้าน กล่าวคือความเชื่อเป็นเครื่องชี้ทางการดำรงชีวิตทั้งทางด้านการเกษตร การรักษาโรค การบริโภค การสร้างที่อยู่อาศัย ฯลฯ รวมทั้งการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชาวชนบท ซึ่งนับว่ามีความเกี่ยวพัน

นอกจากนี้ผลจากการวิจัยพบว่า ความเชื่อมีพลังหรือมีอิทธิพลต่อผู้คนและสังคมนานาประการ ดังเช่น

งานวิจัยเรื่อง ความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของเกจิอาจารย์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี³ พบว่าความเชื่อดังกล่าวมีอิทธิพลต่อสังคมและวัฒนธรรมหลายด้านคือ

ความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่งที่มีผลต่อแนวความคิด พฤติกรรมและวิถีชีวิตของคนอย่างลึกซึ้ง เนื่องจากการสืบทอดความเชื่อดังกล่าวมีการปลูกฝังสืบทอดกันมาหลายชั่วคน ผู้ให้การสืบทอดล้วนยึดถือปฏิบัติเป็นแบบอย่างโดยมีเจตนาที่ปลูกฝังให้คนรุ่นหลังได้เจริญรอยตามอย่างเคร่งครัดจนกลายเป็นเงื่อนไขในการอยู่ร่วมกัน ทั้งยังมีผลทางจิตใจ การสร้างอุปนิสัย สุขภาพอนามัย ความเป็นระเบียบของสังคม ชนบทประเพณี ตลอดจนพิธีการต่างๆ

1. อิทธิพลของความเชื่อที่มีต่อสังคม

ความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของเกจิอาจารย์มีอิทธิพลต่อจิตใจ แนวคิด และพฤติกรรมของคนในชุมชนในการกระทำให้เกิดสิ่งต่างๆ เป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อสังคม คือ

1.1 จริยธรรมของคนในสังคม

กลุ่มคนเป็นปรากฏการณ์ในการอยู่ร่วมกันของคนซึ่งมีผลสืบเนื่องทำให้จำเป็นต้องหาแนวทางปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการของสังคม จึงพยายามที่

¹ ปราณี วงษ์เทศ. "ความเชื่อและระบบความเชื่อในสังคมไทย" ใน เอกสารการสอนชุดวิชา ศิลปะ การละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย. หน่วย 1 – 8. หน้า 53

² ประสาท อิศรปริดา. ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอีสาน. หน้า 69

³ ไชยา อมรกุล. ความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ ของเกจิอาจารย์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

จะหาวิธีการจัดระเบียบสังคม โดยการวางบรรทัดฐานของสังคม กำหนดสถานการณ์ กำหนดบทบาท กำหนดค่านิยมของสังคม และการควบคุมการอยู่รวมกลุ่ม แต่โดยสภาพความเป็นจริงแล้ว สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมมิได้เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ทุกอย่าง อันเนื่องจากสภาพปัญหาต่างๆ ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากคนในชุมชนหรือสังคมนั้นขาดคุณธรรมจริยธรรม เช่น การเล่นพนัน การลักขโมย การเข่นฆ่ากัน การผิดลูกผิดเมียผู้อื่น การเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น

เกจิอาจารย์จึงมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่คนในสังคมได้อย่างดียิ่ง เนื่องจากท่านเป็นบรรพชิตเคร่งครัดในพระธรรมวินัย ความเชื่อและความศรัทธาที่มีอยู่แล้วจึงกลายเป็นทุนเดิม เมื่อพูดอะไรกล่าวอะไรย่อมทำให้ผู้ที่เชื่อถือศรัทธานั้นประพฤติปฏิบัติตาม โดยเฉพาะเกจิอาจารย์ผู้ได้รับการยกย่องว่ามีอิทธิพลปาฏิหาริย์ย่อมต้องพึงระวัง ในการปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลในธรรมและต้องละเว้นข้อห้ามต่างๆ เป็นแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติซึ่งการประพฤติของคนในสังคมเกิดจากความเชื่อความศรัทธาและความกลัว

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ธรรมะต่างๆ ที่ท่านได้แสดงธรรมให้แก่คนทั่วไปได้นำไปปฏิบัติ ผู้คนที่ได้ฟังก็พร้อมที่จะปฏิบัติตามอย่างผู้ที่สอนง่าย ดังที่ พัทธา สัทธินุณ และสารภี ไชยรัตน์¹ กล่าวถึงการอบรมสั่งสอนธรรมะของหลวงพ่ोज้อย จิฐบุญโญกว่า ธรรมะของหลวงพ่ोज้อย โดยมากจะเน้นหนักหัวข้อธรรมะง่ายๆ สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวันได้ โดยท่านมักจะสอนเรื่องคิปปิปฏิบัติ หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับคฤหัสถ์ มี 4 ประการ คือ

1. อุฏฐานสัมปทา การชวนชวายนะบากันในการศึกษาเล่าเรียน เมื่อเติบโตใหญ่ต้องขยันหมั่นเพียร ในการทำมาหากินและทำธุระหน้าที่ของคนให้ดีและสุจริต
 2. อารักขสัมปทา การรักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้ด้วยความยากลำบาก ไม่ให้สูญหายและเป็นอันตราย และรักษาการงาน หน้าที่ของตนมิให้เสื่อมถอย หมั่นปรับปรุงแก้ไขให้เกิดความก้าวหน้า
 3. กัลยาณมิตรตา การคบเพื่อนที่ดี คือ คบคนให้เป็น คบคนให้ดูหน้า
 4. สมชีวิต การครองตนให้เหมาะสมแก่ฐานะและรายได้ที่ได้มา ไม่ให้ฝืดเคือง และไม่ให้อู้อวยจวนเกินฐานะ คือไม่ประมาณค่าของตัวให้สูงและต่ำเกินไป
- นอกจากนั้นท่านยังได้สอนให้เอาตัวรอดในทางธรรม คือ มีคุณธรรม 4 ประการ ไว้

¹ พัทธา สัทธินุณและสารภี ไชยรัตน์. ทัศนะงานบรรพชิตและเททองหล่อรูปเหมือนพระกิตติมงคลพิพัฒน์ (หลวงพ่ोज้อย จิฐบุญโญเถร). หน้า 56

1. สัทธานสัมปทา ความเป็นผู้มีศรัทธา เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อกฎแห่งกรรม คือเชื่อว่าทำดีต้องได้ดี ทำชั่วต้องได้ชั่ว เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนย่อมมีกรรมเป็นของตน

2. สีลสัมปทา ความเป็นผู้มีศีล การรักษา กาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อยอยู่ เสมอ ไม่ให้มีโทษมีภัยแก่ตนและผู้อื่น

3. จาคสัมปทา ความเป็นผู้เสียสละ เห็นประโยชน์ส่วนรวม เกลี้ยความ มนุษย์ของคนเผ่าเผ่าเพื่อนมนุษย์และผู้ยากไร้

4. ปัญญาสัมปทา ความเป็นผู้มีปัญญา คือ รู้จักบาป รู้จักบุญคุณ รู้ จักโทษ รู้จักประโยชน์และมีใช้ประโยชน์

ส่วนคติธรรมของหลวงพ่อดีพัฒน์ที่ท่านมักกล่าวอยู่เสมอ เพื่อเป็นอนุสติแก่ ญาติโยมทั้งหลาย คือ

“กระเบื้องร้อนกระเบื้องแตกตนเอง” ให้รู้จักการดับกิเลสต่าง ๆ

“วัวอยู่ถึงหญ้าไม่กินก็แล้วไป” หมายถึง เตือนสติให้รู้จักการประพฤติธรรม

“ยิ่งให้ไปเท่าใดก็ยิ่งมาเท่านั้น” หมายถึง อานิสงส์ของการใช้เพื่อละกิเลส

“หัวมันขึ่งหนึ่งเอาไปด้วย” หมายถึง ความไม่ประมาท

จริยธรรมของคนในสังคมอันเนื่องมาจากอิทธิพลของความเชื่อเกี่ยวกับ อิทธิปาฏิหาริย์เกิดขึ้นเกิดจากแบบอย่างในการครองตน ครองคนของเกจิอาจารย์ การอบรม ปลูกฝังคุณภาพจริยธรรมและความเกรงกลัวในอิทธิฤทธิ์

1.2 พลังของสังคม

จากประวัติของเกจิอาจารย์ พบว่าต่างก็มีลักษณะเหมือนกันประการหนึ่ง คือการเป็นที่พึ่งของคนในชุมชน ในเรื่องต่างๆ ทั้งทางกายและทางจิตใจ เช่น การรักษาโรค ความไม่สบายใจในปัญหาต่างๆ ให้คำปรึกษาในการประกอบกิจการงานต่างๆ ตั้งแต่เกิดจน ตาย ทำให้ท่านสามารถครองใจคนเป็นศุนย์รวมจิตใจของคนเหล่านั้น ความเชื่อความศรัทธา ต่อเกจิอาจารย์อย่างเหนียวแน่นมาแต่อดีต จึงกลายเป็น ระบบความเชื่อผู้นำของชุมชน การชี้แนะ และการปฏิบัติตามผู้นำจึงกลายเป็นพลังของสังคมดังจะเห็นได้จากในอดีตที่เกจิอาจารย์ ทุกท่านยังมีชีวิตอยู่ การสร้างหรือพัฒนาศาสนสถาน การสร้างสาธารณประโยชน์ เช่น การสร้างวัดเขาน้อยของหลวงพ่อเพชร วชิโร การสร้างวัดวชิระประดิษฐ์ของหลวงพ่อเพชร อินทรโชติ การสร้างวัดพัฒนารามของหลวงพ่อพัฒน์ นารโท การสร้างองค์พระเจดีย์บรมพุทธรูป บรมสารีริกธาตุของหลวงพ่อแดงและหลวงพ่อจ้อย สิ่งเหล่านี้แม้จะเป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องอาศัย งบประมาณ กำลังคนในการดำเนินการอย่างมากแต่ก็สามารถจัดสร้างได้สำเร็จด้วยพลังของ คนในชุมชนพลังอีกอย่างหนึ่งของคนในชุมชนคือการสร้างรูปเคารพแทนตัวของเกจิอาจารย์

ในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่จำเป็นต้องอาศัยศรัทธา ซึ่งเป็นพลังจิตที่อยู่ภายใน แม้เกจิอาจารย์เหล่านี้จะมรณภาพไปแล้ว แต่พลังของสังคมทั้งพลังกาย พลังจิต ก็ยังดำรงอยู่โดยสามารถเห็นได้จากการที่วัดเหล่านั้นมีงานต่างๆ ที่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชน เรามักจะได้ยินคนในชุมชนนั้นๆ กล่าวกันเสมอว่า การงานต่างๆ ที่สำเร็จได้เป็นเพราะ “บารมีของหลวงพ่อ” พลังของสังคมในลักษณะนั้น จึงเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ที่เกิดจากความเชื่อและศรัทธาที่มีต่อผู้นำ

1.3 ศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคม

ความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์เป็นการยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องของความรู้สึกและจิตใจ โดยเกจิอาจารย์ทั้ง 7 ท่าน ได้รับการยอมรับ นับถือศรัทธา จากคนทั่วไปว่าท่านมีจริยวัตรที่งดงาม เครื่องครัดในพระธรรมวินัยและการประกอบกิจของสงฆ์ในด้านต่างๆ อย่างถูกต้องด้วยเมตตาเป็นที่พึงของคนที่เดือดร้อน ไม่สบายกาย ไม่สบายใจ และเชื่อว่าท่านสามารถช่วยเหลือให้รอดพ้นจากความเดือดร้อน ไม่สบายดังกล่าวถึงแม้ว่า เกจิอาจารย์เหล่านี้จะมรณภาพไปแล้วก็ตามผู้ที่มีความเชื่อดังกล่าวก็ยังคงเชื่อว่า เกจิอาจารย์เหล่านี้ยังมีอิทธิปาฏิหาริย์ที่สามารถบันดาล ช่วยเหลือได้ดังที่วิงวอนขอร้อง แม้ว่าการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตจะเป็นเจตนาที่ท่านใช้ฤทธิเพื่อเป็นสื่อ นำไปสู่การแนะนำสั่งสอนธรรมะ หรืออาจเป็นเพราะความเข้าใจผิดในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับกาลเทศะและองค์ประกอบอื่น ๆ ในขณะนั้นจึงให้เป็นไปตามที่ผู้้นั้นต้องการก็ตาม เช่นเดียวกันที่หลังจากท่านมรณภาพไปแล้ว ความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ที่เคยได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมา ก็ยังคงฝังแน่นอยู่ต่อไป และเมื่อมีความเดือดร้อน ไม่สบายกาย ไม่สบายใจ จนหาใครเป็นที่พึ่งไม่ได้ ก็ระลึกถึงท่าน โดยการสวด ภาวนา ท่องคาถาให้ท่านช่วยเหลือ คຸ້ມครองป้องกันภัยให้ ดังที่ปรากฏมีคนจำนวนมากนิยมไปกราบไหว้ สักการะบูชาบนบาน และแก้บนที่รูปเหมือนเกจิอาจารย์ตามวัดต่าง ๆ อารารณา

เฉพาะคาถาของแต่ละรูป เช่น คาถาอาราธนาบูชาหลวงพ่อดำพัฒน์ นารโท¹ มีดังนี้

ตั้งนโมสามจบ แล้วภาวนาว่า นีรันตะรายา อิขณฺตุ สีขัง สีขัง นะโนระ
ธา เอ

เตนะ สัจจะ วุชฺเชนะ นาระทฺสสะ มานะมิหัง และเมื่อประสบอุบัติเหตุ
การณ์ต่าง ๆ ให้ว่า วาระปิติ

¹ พระมหาวิจิตร พุทธรกิติโต. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ไซยา อมรกุล เป็นผู้สัมภาษณ์.

คาถาอาราธนาบูชาหลวงพ่อน้อย สุวัณโณ¹ มีดังนี้

พุทฺธัง หลวงพ่อน้อยคุ้มกันรักษา ศักฺตรู คิธมาวินาศลันตี

ธัมมัง พ้อหลวงน้อยคุ้มกันรักษา

คาถาอาราธนาบูชาหลวงพ่อแดง ติสโส²

อิธ วา สุ ณะโม พุทธายะ

ความเชื่อดังกล่าว จึงช่วยเสริมให้เกิดการบำรุงขวัญ ปลอดภัย เป็นพลังจิต เป็นพลังเรื่องปัญญาที่จะเพียรพยายาม สนับสนุนให้ทำกรรมดี ทำให้เกิดความไม่ประมาท ดังที่ เสรี พงศ์พิศ กล่าวไว้ว่า ความเชื่อเป็นบ่อเกิดของพลังงานชีวิตชีวิตสำคัญที่สุดของคนโบราณความเชื่อ³

2. อิทธิพลของความเชื่อที่มีต่อวัฒนธรรม

ความเชื่อเกี่ยวกับปฏิกิริยาของเกจิอาจารย์คือ การยอมรับนับถือ ศรัทธา ยึดมั่น ว่าเกจิอาจารย์ผู้นั้นมีอิทธิฤทธิ์ ถือเป็นเรื่องของความรู้สึกและจิตใจ ไม่จำเป็นต้องมีเหตุผล หรือหรือพิสูจน์หาความจริงโดยการแสดงออกมาทางออกมาในรูปของวัฒนธรรม คือ

2.1 วัฒนธรรมในการบนและการแก้บน

เมื่อชาวบ้านเกิดความเดือนร้อนมีปัญหาต้องการที่พึ่งในการแก้ปัญหาหรือ ขจัดความเดือดร้อนหรือขจัดความเดือดร้อนในความไม่สบายกายไม่สบาย สิ่งที่เขาเชื่อมั่นว่า สามารถช่วยเหลือให้เกิดสิ่งของที่ต้องการได้คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยเฉพาะเกจิอาจารย์ด้วยการบน บานและการแก้บนหรือที่ชาวบ้านในภาคใต้เรียกว่า เหมรย ซึ่งเป็นข้อตกลงหรือพันธะสัญญาที่ ผู้นั้นได้ให้ไว้กับเกจิอาจารย์นั้นๆ แม้จะมรณภาพไปแล้วก็ตาม เพื่อขออำนาจคุ้มครองขอ ความคลาดแคล้วจากภยันตราย ขอให้พ้นภัยพิบัติ โดยมีพันธะสัญญาว่าถ้าประสบความสำเร็จดังปรารถนาจะตอบแทนด้วยการเช่นหลีบวงสรวงในรูปแบบต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะมี ลักษณะคล้ายกัน คือ การแก้บนด้วยรูปเทียน ทองคำเปลว การบนบวช ประทัด หมากพลู แต่อาจจะมีพิเศษออกไปซึ่งผู้บนบานนั้นมักจะทราบดีว่าหากไม่เข้าใจในเรื่องของการแก้บน อาจไม่ประสบความสำเร็จดังที่ประสงค์ก็ได้ เช่น หลวงพ่อพัฒน์ นารโท นิยมแก้บนด้วยหัวหมู ขนมน้ำเปีย หลวงพ่อเพชร อินทรโชติ นิยมแก้บนด้วยมโนราห์ หนึ่งตะลุง หลวงพ่อน้อย สุวัณโณ นิยมแก้บนด้วยมโนราห์ หนึ่งตะลุงและอาจต้องคำนึงถึงช่วงเวลา คือ ก่อนเที่ยงแก้บนด้วยถ้วยเขียว

¹ พระครูโฆสิตตฺรคุณ. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ไชยา อมรกุล เป็นผู้สัมภาษณ์

² พระครูโฆสิตตฺรคุณ. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ไชยา อมรกุล เป็นผู้สัมภาษณ์

³ นายเขื่อน ทองเรือง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ไชยา อมรกุล เป็นผู้สัมภาษณ์

ดื่มน้ำตาล กะละแม หลังเที่ยงเป็นหมากพลูดำ แผลก น้ำชา ทองคำเปลว การบนและการแก้บน จึงสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของความกตัญญูอย่างเห็นได้ชัด ที่น่าสังเกตคือจะไม่มีผู้ใดบนบานขอหวยซึ่งเป็นเรื่องผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรมเพราะต่างก็ทราบว่าเป็นสิ่งต้องห้ามที่ไม่ดีไม่มีผู้เป็นสมณะรูปใดให้การช่วยเหลือเกื้อกูล

การบนและการแก้บนจึงเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไปตามความเชื่อที่มีต่อเกจิอาจารย์แต่ละท่าน

2.2 วัฒนธรรมด้านการพาณิชย์

ในการที่เกจิอาจารย์ได้สร้างเครื่องรางของขลังจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบต่อมายังคนรุ่นหลังนั้น แม้ผู้สร้างจะมีเจตนาหลักเพื่อให้ศิษยานุศิษย์ของท่านได้ระลึกถึงการประกอบกรรมดี ละเว้นความชั่ว ไม่อยู่ในความประมาทก็ตาม แต่เมื่อนำไปใช้แล้วเกิดประสพการณ์ในด้านต่างๆ อย่างกว้างขวางก็ย่อมเป็นที่ปรารถนาที่จะมีไว้เป็นเจ้าของแก่ผู้พบเห็นยังมีจำนวนน้อยและจัดสร้างมานานเป็นที่หายาก โดยเฉพาะค่านิยมของนักนิยมพระเครื่องจะพิจารณาถึงพุทธลักษณะ เนื้อวัสดุที่สร้าง รุ่น ประสพการณ์ โดยพบว่า พระเครื่องรุ่นแรกของเกจิอาจารย์ทั้ง 7 รูป ต่างก็มีประสพการณ์และสร้างขึ้นมากจำนวนไม่มากนักก็ย่อมทำให้เสนาธรรมาสูงมาก จนทำให้ต้องมีการจัดสร้างรุ่นต่อไป จากเดิมเป็นเพียงการสร้างเพื่อแจกศิษยานุศิษย์หรือผู้ที่ใกล้ชิด ต้องกลายมาสร้างเพื่อมีไว้บูชา (จำหน่าย) ทำให้วัดมีงบประมาณในการทำนุบำรุงศาสนามากขึ้น และพบว่าสิ่งต่างๆ ที่ทำขึ้นไม่เพียงแต่เหรียญเกจิอาจารย์ พระพิมพ์ ฝ้ายันต์ แม้แต่ภาพถ่าย ภาพลอก ดอกไม้ รูปเทียน ทอง ก็สร้างรายได้ให้กับวัดนั้นๆ ในแต่ละปีจำนวนไม่น้อย ที่น่าสังเกตคือ เหรียญหลวงพ่อบุญ วชิโร รุ่นแรกสร้างในปี 2467 เป็นเหรียญพระสงฆ์ที่สร้างเป็นเหรียญแรกของจังหวัดสุราษฎร์ธานี และเป็นเหรียญแรกของภาคใต้ ลำดับถัดมาที่เป็นเหรียญที่สองของจังหวัดสุราษฎร์ธานีคือ เหรียญหลวงพ่อก่อมุนนทะ สร้างในปี พ.ศ.2470 จึงถือว่ามีคุณค่ายิ่งในทางประวัติศาสตร์ของวงการพระเครื่อง

วัฒนธรรมด้านพาณิชย์ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของเกจิอาจารย์ทำให้เกิดค่านิยมในการไต่หาและครอบครองในสิ่งที่เชื่อว่าจะอำนวยผลให้แก่ตนจึงทำให้เกิดการค้า (ราคา) แทนคุณค่าที่มีผลทางจิตใจ

2.3 วัฒนธรรมในการรักษาโรค

ความเชื่อเป็นบ่อเกิดแห่งพลังที่ทำให้ชีวิตและการจรจรโลงชีวิตของคนให้อยู่กฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติ อิทธิฤทธิ์แห่งการรักษาจึงเป็นวิถีชีวิตของคนมาตั้งสมัยโบราณเนื่องจากชีวิตประกอบด้วยร่างกายและจิตใจ เมื่อเกิดโรคภัยไข้เจ็บก็ต้องหาผู้มาเยียวยารักษาที่พึ่งที่ดีที่สุดคือ เกจิอาจารย์ผู้มีความรู้ในเรื่องยาสมุนไพรจะเป็นผู้จัดยาให้ตามที่วิชัยอาการ

เมื่อยาถูกกับโรคก็หายที่มีอาการมากรักษาที่ไหนก็ไม่หาย เมื่อดูจากอาการกิริยาแล้วผิดจากลักษณะอาการของโรคที่พบเห็นทั่วไป ก็เข้าใจว่าถูกเวทมนต์ คาถา คุณไสย ละเมิดข้อห้ามของ หรือมีผู้เข้าสิง จึงต้องอาศัยผู้มีวิद्याคมอย่างเกจิอาจารย์ ซึ่งแต่ละท่านจะมีการวินิจฉัยโรคแตกต่างกันตามวิชาและความรู้ที่เรียนมาหรือได้รับมา บางท่านสอบถามอาการผู้ป่วยว่าไปทำอะไรมา เข้าป่าตัดฟัน ไปทำอะไรทำนา สถานที่เหล่านั้นมีอะไรเป็นพิเศษแตกต่างจากที่อื่นบ้าง บางท่านก็เรียกผีสิงเวทนาดต่างๆ ที่มาสิงสู่ที่ตัวผู้ป่วยแล้วบอกให้ทราบว่าการอะไร อย่างในกรณีของหลวงพ่อน้อย สุวัฒน์ อาจจะมีพิเศษไปจากผู้อื่นคือ เพียงแต่วางฉานที่นิ้วมือก็ทราบแล้วว่าผู้ป่วยนั้นเป็นอะไร ต้องการแก้ไขอย่างไร เมื่อพิจารณาแล้ว ในปัจจุบันแม้การรักษาพยาบาลผู้ป่วยด้วยการให้เกจิอาจารย์รักษาจะมีไม่มากนัก เนื่องจากความเจริญทางการแพทย์มีมากขึ้น แต่ก็ยังพบว่า ในกรณีที่แพทย์ปัจจุบันรักษาไม่หาย ที่พึ่งสุดท้ายที่ดีที่สุดก็คือการไปหาเกจิอาจารย์ และการที่นิยมปฏิบัติเช่นนั้นก็เพราะมีจำนวนไม่น้อยที่ผู้ป่วยรักษาแล้วหายขาดอย่างน่าประหลาดใจ ซึ่งอาจจะต้องมีสาเหตุมาจากคนในปัจจุบันมีจิตใจที่ขาดความสงบ กระด้าง ยึดหยุ่นไม่ได้ จึงจำเป็นต้องให้คนไข้ได้เปลี่ยนความรู้สึก มีกำลังใจ คาถาจึงเป็นสิ่งปลอบใจคู่กับยาที่รักษา ใช้รักษาอาการไข้ ดังที่ เสรี พงศ์พิศ¹ กล่าวไว้ว่า เอกภาพและความสมดุลจึงเป็นจุดแห่งการมองโลกและชีวิตของคนโบราณ ไม่ใช่เอกภาพขององค์ประกอบของร่างกายอย่างเดียว แต่เอกภาพอยู่ที่สรรพสิ่งที่ทำให้คนอย่างที่เป็นอยู่ และที่สำคัญคือ จิตของคน เมื่อไรที่คนจิตไม่แข็ง ขวัญหนี ขวัญหาย คนไม่สบาย คนไข้ที่กำลังใจตกหรือขวัญไม่ดี ทำให้ทุกอย่างเลวร้ายลงไปได้ง่าย ศรัทธาและความเชื่อในหมอและวิธีการรักษา จึงมีความสำคัญที่สุด เวทมนตร์คาถาอาคมและพิธีกรรมต่างๆ จึงเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการรักษาแผนโบราณ หมอเองก็เป็นผู้มีพลังจิตมีสมาธิและมีธรรมะ เพราะพลังสำคัญในการปิดเป้าความเจ็บป่วยคือ พลังานุภาพของคุณพระศรีรัตนตรัย การรักษาศีลการแผ่พลังนี้ไปสู่ผู้ป่วย

วัฒนธรรมในการรักษาโรคเป็นการรักษากายตามอาการของโรคเกี่ยวกับสภาพของร่างกายและรักษาจิตเพื่อสร้างขวัญให้มีกำลังใจในการต่อสู้กับโรคภัยความเจ็บปวดต่างๆ

2.4 วัฒนธรรมในการสร้างรูปเหมือนแทนตัว

การสร้างรูปเหมือนแทนบุคคลที่เสียชีวิตไปแล้วมีจุดประสงค์เพื่อเป็นการอนุสรณ์ให้คนรุ่นหลังได้ระลึกถึงคุณงามความดีของผู้นั้น การสร้างรูปเหมือนแทนตัว

¹ เสรี พงศ์พิศ "ไสยศาสตร์ในสังคมไทย" ใน เอกสารการสอนชุดวิชาความเชื่อในสังคมไทย หน่วยที่ 5-15. หน้า 327

เกจิอาจารย์ ซึ่งโดยส่วนมากจะพบเห็นกันเกือบทุกวัด ที่น่าสังเกต คือ หลวงพ่อนุ้ย สุวณฺโณ หลวงพ่อเพชร อินทวโรหิต หลวงพ่อพัฒน์ นารโท หลวงพ่อเพชร วชิโร และหลวงพ่อกล่อม นนทะ เป็นเกจิอาจารย์ที่ได้มีการสร้างรูปเหมือนขึ้น ขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งแสดงถึงศรัทธาอันแรงกล้าที่มีอยู่เหนือจิตใจของคนในชุมชนนั้น การสร้างรูปเหมือนของเกจิอาจารย์จะนิยมสร้างไว้ในวัดที่มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับท่าน ในสมัยที่ท่านมีชีวิตอยู่หรือลูกศิษย์ที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ด้วยกันนำไปสร้าง ณ วัดของท่านเพื่อระลึกถึงบูรพาจารย์ การสร้างรูปเหมือนแทนตัวเกจิอาจารย์จึงเป็นความเชื่อที่ว่า แม้ท่านจะมรณภาพไปนานแล้ว แต่ก็ยังคงเหมือนกับท่านมีชีวิตอยู่สามารถรับรู้รับทราบความเดือดร้อน ช่วยคุ้มครองป้องกันรักษาให้ผู้ที่ใกล้ชิดด้วยการท่องบ่นบูชาอยู่เสมอจนเป็นเหตุให้มีการสร้างรูปเหมือนขนาดเล็ก ที่เรียกกันว่า พระบูชาหรือรูปเหมือนไว้สำหรับให้ผู้ที่เลื่อมใสศรัทธานำไปกราบไหว้ที่บ้าน

ส่วนในการสร้างพระเครื่องที่นิยมสร้างเป็นรูปเหมือนของเกจิอาจารย์นั้นๆ มากกว่าการสร้างเป็นรูปของพระพุทธรูป ยกเว้นพระกสิณของหลวงพ่อพัฒน์ นารโท ซึ่งภายหลังได้มีการสร้างเหรียญและพระกสิณรูปหลวงพ่อพัฒน์ นารโทขึ้น การสร้างพระเครื่องเหล่านี้ส่วนมากมักจะสร้างขึ้นในขณะที่เกจิอาจารย์ยังมีชีวิตอยู่ (ยกเว้นเหรียญหลวงพ่อเพชร วชิโร) เพราะเชื่อกันว่าเกจิอาจารย์เหล่านั้นได้บรรจุพลังจิต หรืออำนาจญาณสมาบัติอันกล้าแข็งเข้าไปไว้ในพระเครื่อง ทำให้ผู้ที่ได้รับพระเครื่องไปบูชาจะได้รับพลังเมตตาแผ่แผ่มาปกป้องรักษาคุ้มครอง ตลอดจนเป็นสิ่งที่ย่อยเดือนสติไม่ให้ผู้นั้นประพาศิ่ว อยู่ในความไม่ประมาท

การสร้างรูปเหมือน หรือเหรียญรูปเกจิอาจารย์ เป็นค่านิยมของคนที่มีความเชื่อในอิทธิปาฏิหาริย์ของเกจิอาจารย์นั้นๆ ที่จะช่วยให้เกิดเมตตาตามหานิยม แคล้วคลาดอยู่ยงคงกระพัน ประสบโชคดีและอุดมสมบูรณ์

2.5 การสืบทอดประเพณี

ประเพณี เป็นสิ่งที่มีการปฏิบัติถ่ายทอดสืบต่อกันมาและเป็นมรดกของสังคม ซึ่งคนรุ่นต่อไปจะได้รับช่วงสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ โดยถือว่าประเพณีเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนที่มีความเจริญองงามด้านจิตใจ ผู้คนมีความสมัครสมานสามัคคีพร้อมใจกันปฏิบัติและรักษาไว้ซึ่งประเพณีของตน หากสมาชิกของสังคมนั้นละเลยหรือไม่ใส่ใจที่จะปฏิบัติรักษาไว้ก็ย่อมแสดงถึงความอ่อนแอทางจิตใจและสังคม การปฏิบัติตามประเพณีของคนในชุมชนอย่างคนรุ่นก่อน อาจดูแล้วไม่เหมาะสมกับกาลสมัยและสิ่งต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย ขาดเหตุขาดผลในทางวิทยาศาสตร์กลายเป็นสิ่งล้าสมัยจนทำให้ประเพณีบางอย่างของท้องถิ่นถูกละทิ้งลืมเลือนไป แต่หากคนในชุมชนยังมีความผูกพันอยู่กับความเชื่อของผลที่จะเกิดขึ้น อันส่งผลเสียเมื่อไม่ได้ประพฤติดังปฏิบัติ ก็ย่อมเป็นที่ยอมรับ

ให้คงอยู่ต่อไปและหากยังพิจารณาเห็นว่าการปฏิบัติตามประเพณีนั้นยิ่งจะทำให้เกิดความสุข ความอุดมสมบูรณ์ก็ยิ่งเป็นที่หวังแหว่มากขึ้น เช่น การอัญเชิญรูปหล่อหลวงพ่อกล่อม นนทะ เพื่อให้ประชาชนรดน้ำปัดทอง และการรดน้ำปัดทองหลวงพ่อดีมน์ นารโท ในช่วงเทศกาล สงกรานต์ การจัดงานวันจวบปีจนเดือน (วันสิ้นเดือนห้า เริ่มเดือนหกคือ วันแรม 15 ค่ำ เดือน 5 และขึ้น 1 ค่ำ เดือน 6) เพื่อบูชาหลวงพ่อน้อย สุวณโณ และหลวงพ่เพชร วิจิโร เพราะผู้ที่มีความเชื่อในอิทธิปาฏิหาริย์ของเกจิอาจารย์เหล่านี้ เชื่อว่า เป็นสิ่งที่ช่วยทำให้เกิด มงคลแก่ตน ดังที่ คำจันทร์ แจ่มใส¹ ชาวคลองไทร อายุ 87 ปี และบุญทิพย์ สมบูรณ์² อายุ 54 ปี กล่าวว่ "หากปีไหนไม่ได้รำน้ำขบวนแห่ในวันจวบปีจนเดือน ถวายหลวงพ่อน้อย ปีนั้นจะรู้สึกปวดเมื่อยไม่ค่อยสบายทั้งปี หากปีใดได้ร่ำจะรู้สึกแข็งแรงสดชื่น ทำงานการได้ดี"

ส่วนเพ็ญศรี ปานแก้ว³ กล่าวว่า ในวันสงกรานต์จะต้องอัญเชิญ หลวงพ่อกล่อม นนทะ ออกให้ชาวบ้านรดน้ำทุกปี มีอยู่ปีหนึ่งไม่ทราบเป็นเพราะอะไรไม่มีการแห่หลวงพ่อกล่อม ปรากฏว่า ปีนั้นเกิดฝนตกน้ำท่วมอย่างหนัก

ประเพณีที่มีอิทธิพลจากความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของเกจิอาจารย์ นั้นเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาเคารพบูชา ระลึกถึงพระคุณของเกจิอาจารย์ที่ช่วยปกปักรักษา ค้ำครองให้คนในชุมชนอยู่กันอย่างสงบสุข ซึ่งเป็นความรู้สึกที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของแต่ละคน

จากการศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของเกจิอาจารย์ทำให้ เข้าใจถึง ปรากฏการณ์ของความเชื่อและอิทธิพลของความเชื่อที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรม โดยมีองค์ ประกอบของความเชื่ออยู่ที่

1. องค์ประกอบด้านบุคคล ได้แก่ จริวัตรของผู้เป็นเกจิอาจารย์ที่เป็นผู้มีศีลจริยวัตร ดงงามสมกับที่ครองสมณะเพศ มีเมตตา ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ พินิจวิเคราะห์ในการพูด คำสอนจนเป็นเหตุให้เชื่อว่ามีวาจาสิทธิ์

¹ คำจันทร์ แจ่มใส. ผู้ให้สัมภาษณ์, ไชยา อมรกุล เป็นผู้สัมภาษณ์

² บุญทิพย์ สมบูรณ์. ผู้ให้สัมภาษณ์, ไชยา อมรกุล เป็นผู้สัมภาษณ์

³ เพ็ญศรี ปานแก้ว. ผู้ให้สัมภาษณ์, ไชยา อมรกุล เป็นผู้สัมภาษณ์

2. องค์ประกอบด้านวัตถุได้แก่ เครื่องรางของขลัง ของใช้ที่ทานได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวเตือนใจให้ผู้นั้นประพฤติดี ประพฤติชอบ ตลอดจนเชื่อและเป็นที่ยอมรับกันว่า ความศักดิ์สิทธิ์เกิดจากการบรรจุพลังจิตของเกจิอาจารย์นั้น ๆ

3. องค์ประกอบด้านพิธีกรรม ได้แก่ พฤติกรรม และคาถา อาคม บทสวดต่างๆ ที่จะสร้างให้เกิดพลังขึ้นในตัวบุคคล สิ่งของ และปรากฏการณ์นั้นต่างๆ

งานวิจัยเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลังของชาวบ้าน อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช¹ พบว่าความเชื่อดังกล่าวมีอิทธิพลต่อสังคมและวัฒนธรรมหลายด้านคือ

1. ผลกระทบด้านการสร้างขวัญและกำลังใจ
2. ผลกระทบด้านควบคุมความประพฤติ
3. ผลกระทบด้านความรู้ทางศาสนา
4. ผลกระทบด้านการอนุรักษ์ศิลปวัตถุ

1. ผลกระทบด้านการสร้างขวัญกำลังใจ

ด้วยความยึดมั่นของชาวบ้านอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีต่อเครื่องรางของขลังได้ส่งผลกระทบต่อขวัญและกำลังใจต่อชาวบ้านหลายประการ เช่น

1.1 การทำให้เกิดสมาธิ โดยปกติชาวบ้านจะให้ความสำคัญกับการทำสมาธิ น้อยมาก แต่ผู้ที่ยึดมั่นในเครื่องรางของขลังจะสนใจการทำสมาธิ เพราะเป็นความเชื่อและแนวทางปฏิบัติของชาวบ้าน

ความเชื่อ ชาวบ้านเชื่อว่าการบูชาเครื่องรางของขลัง การนำเครื่องรางของขลังติดตัวให้มีพลังอำนาจ จะต้องบูชาสวดมนต์ไหว้พระ ท่องคาถาที่เกี่ยวข้องกับการนำติดตัว ต้องมีคาถากำกับ ระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ และสิ่งที่ตนเองนับถือ ความเชื่อเหล่านี้จะส่งผลต่อการสร้างสมาธิของชาวบ้าน หรือกรณีที่มีเหตุการณ์เสี่ยงอันตราย ชาวบ้านถือเครื่องรางของขลังจะระลึกขอพลังอำนาจปาฏิหาริย์มาช่วย ซึ่งทั้งหมดเป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดสมาธิทั้งนั้น

แนวทางปฏิบัติ ชาวบ้านที่นิยมบูชาหรือนำเครื่องรางของขลังติดตัวจะมีแนวทางปฏิบัติหลายประการ เช่น การบูชาก่อนที่จะอธิษฐาน การบูชาด้วยคาถาอาคม ขณะที่นำ

¹จรัส เพชรทับ ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลังของชาวบ้านอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช หน้า 85-98.

ไปไว้กับตัวและการบูชาเมื่อจะนำออกจากตัว เป็นต้น แนวปฏิบัติเหล่านี้ของชาวบ้านจะเป็นการเสริมให้เกิดสมาธิ

นายสุขสวัสดิ์ ยัสพันธ์ ข้าราชการบำนาญ ได้เล่าว่าตนเองเดินทางออกจากบ้านจะทำการไหว้พระและเมื่อหยิบเครื่องรางของขลังมาอาราธนาระลึกถึงเจ้าของเครื่องรางของขลังนั้น พร้อมขอขงข้อมีคุ้มครอง ถ้าเป็นพระเครื่องบางองค์จะว่าคาถากำกับด้วย เช่น ถ้าเป็นหลวงพ่อดจะว่า “นะโม โปธิสัตโต อาคันติมายะ อิติภควา” ถ้าเป็นพ่อท่านคล้ายจะว่า “พุทธัง อรหัง พุทธโธ ธัมมัง อรหัง พุทธโธ สังฆัง อรหัง พุทธโธ” และถ้าเป็นพ่อท่านพระครูแก้วจะว่า “พุทธะ รัตนัง ธัมมะ รัตนัง สังฆะ รัตนัง กเตลิกเตลิก กิง กรณัง อรหังปิตตัง ชยามิ” เป็นต้น

จากภาวะความวุ่นวายของสังคมปัจจุบัน ชาวบ้านมีความตื่นตระหนกสับสนในการทำมาหากิน สภาพทางจิตใจกำลังฟุ้งซ่าน แต่กลุ่มชาวบ้านที่นิยมในเครื่องรางของขลังจะมีช่วงกาลเวลาหนึ่งที่จะสร้างสมาธิแก่ตน เป็นการระงับความสับสนวุ่นวายชั่วคราวเพื่อการดำเนินชีวิตต่อไป

1.2 การทำให้เกิดความมั่นใจ สภาพชีวิตทั้งอดีตและปัจจุบันของชาวบ้านจะมีความเสี่ยงค่อนข้างสูงในอดีตมีความเสี่ยงจากคน หรือสัตว์และอันตรายในการประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการทำประมง การทำสวน การบุกเบิกพื้นที่ป่าภูเขา โดยปกติชาวบ้านจะมีความกลัวในอันตรายทั้งจากคน จากสัตว์ จากอุบัติเหตุและจากวิญญาณต่าง ๆ แต่การที่ชาวบ้านมีเครื่องรางของขลังจะเพิ่มความมั่นใจให้มีมากขึ้น

ความเชื่อ ที่เครื่องรางของขลังมีผลต่อความมั่นใจเพราะชาวบ้านได้มีความเชื่อว่าเครื่องรางของขลังสามารถป้องกันอันตรายได้ สามารถป้องกันภูตผีปีศาจและอิทธิฤทธิ์ คุณไสยต่าง ๆ ได้ จึงก่อให้เกิดความมั่นใจในชีวิต เช่น ชาวบ้านบางคนจะกลัวผีมาก กลางคืนไม่กล้าออกจากบ้านหรือเดินทางไปในที่เปลี่ยว แต่เมื่อมีเครื่องรางของขลังความมั่นใจก็จะมีมากขึ้น กล้าที่จะเดินทางกลางคืนได้อย่างนี้เป็นต้น

แนวทางปฏิบัติ ชาวบ้านเล่าว่าการนำเครื่องรางของขลังติดตัวเวลาเดินทางเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ขาดความมั่นใจจะระลึกถึงเครื่องรางของขลังบางครั้งและจะใช้มือกำเครื่องรางของขลังบางครั้งและจะใช้มือกำเครื่องรางของขลังไว้ หรือถ้าห้อยคอก็จะเอามือตบอกให้ตรงกับเครื่องรางของขลังแล้วจะอุ่นใจ มั่นใจเหมือนกับมีพระหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ปกป้องตัวเรา

แม้ว่าเครื่องรางของขลังจะก่อให้เกิดความมั่นใจ แต่ชาวบ้านจะรู้สึกกลัวเมื่อไรที่กระทำการใดๆ ไม่มีเครื่องรางของขลังติดตัวจะขาดความมั่นใจมาก เช่น เคยห้อยพระเป็นประจำวันไหนเดินทางลี้มห้อยพระจะเกิดความกังวล บางครั้งมีความรู้สึกเหมือนเป็นกลางร้ายขาดความมั่นใจอย่างมาก หรือบางครั้งพบคนตายที่ถูกทำร้ายหรือเกิดอุบัติเหตุขณะที่มี

เครื่องรางของขลังติดตัวอย่างเดียวกับที่ตนบูชาก็จะขาดความมั่นใจในเครื่องรางของขลังนั้น แม้ว่าจะเคยรับคำสอนว่า คนเราเมื่อถึงที่ตายไม่มีอะไรที่จะมาป้องกันความตายได้เรียกว่า ถึงที่ตายแต่เหตุการณ์เหล่านั้นก็ยังทำให้ความมั่นใจของตนลดลง

นายสำราญ เพียรจัด สมาชิกชมรมพระเครื่องอำเภอสิชล ได้เล่าว่าตนเอง เมื่อออกจากบ้านจะมีเหรียญพ้อท่านช่วง วัดชรั่วช่วยติดตัวอยู่เสมอถ้าวันใดลืมจะรู้สึกว่าการทำงานไม่มีสมาธิขาดความมั่นใจ เคยขับรถไปในตัวเมืองระยะทางเกือบ 20 กิโลเมตรแล้ว รู้สึกตัวว่าลืมพระเครื่องได้ขับรถกลับบ้านไปเอาพระเครื่องก่อนแล้วค่อยเดินทางกลับไปใหม่ เพราะรู้สึกว่าถ้าลืมพระเครื่องจะขาดความมั่นใจมาก

เครื่องรางของขลังแม้ว่าบางครั้งจะนำมาซึ่งความมั่นใจในชีวิต ส่วนหนึ่งก็เป็นเหตุให้เกิดภาวะความไม่มั่นใจทางจิตใจขึ้นได้ ผลกระทบทางด้านจิตใจของชาวบ้านต่อความมั่นใจในเครื่องรางของขลังจึงมีสูง คนที่นำบูชาติดตัวเป็นประจำส่วนใหญ่จะต้องบูชาอย่างต่อเนื่อง มีชาวบ้านจำนวนน้อยมากที่เคยแขวนพระเป็นประจำแล้วเลิกไป ยกเว้นเมื่ออายุสูงมากแล้วซึ่งจะบอกว่าตายก็ไม่เป็นไรเพราะแก่แล้ว หรืออายุมากแล้วคงไม่มีคนปองร้าย พยาบาท หรือถ้าเป็นประเภทเมตตามหานิยมก็ถือว่าไม่จำเป็นแล้ว แต่จิตใจก็ยังเชื่อมั่นในเครื่องรางของขลังอยู่

1.3 การทำให้เกิดความกลัวหาญ จากสภาพในอดีตของอำเภอสิชลเป็นพื้นที่ที่มีอันตรายและอิทธิพลมาก การรบราฆ่าฟันกันก็มีอยู่สูงและที่มีอยู่มากเป็นพิเศษคือ โจรผู้ร้าย ประเภทลักขโมยวัวควาย ซึ่งทั้งในวงอิทธิพล นักเลง โจรผู้ร้ายและชาวบ้านที่จะป้องกันตนเองป้องกันทรัพย์สิน ความกลัวหาญจึงเป็นเรื่องสำคัญ และชาวบ้านอำเภอสิชลส่วนใหญ่เมื่อเอ่ยถึงบุคคลที่มีความกลัวหาญก็มักจะเอ่ยควบคู่กับคาถาอาคมและเครื่องรางของขลังด้วย

ความเชื่อ ในบรรดาเครื่องรางของขลังของชาวอำเภอสิชล ที่เป็นที่ยอมรับแสวงหาและหวงแหนมากที่สุด รวมถึงเหตุผลในการนำเครื่องรางของขลังมาใช้บูชา ชาวบ้านจะนิยมประเภทมหาอุด อยู่ยงคงกระพันมากที่สุด ทั้งเครื่องรางของขลังที่เกิดเองตามธรรมชาติและมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น ซึ่งทั้งหมดถือเป็นเครื่องรางของขลังเพื่อป้องกันตัวเพื่อการต่อสู้เป็นสำคัญ ชาวบ้านยังเชื่อถือว่าบุคคลที่มีหน้าที่เกี่ยวกับความเสี่ยง เช่น ทหาร ตำรวจ สิ่งสำคัญยิ่งคือเครื่องรางของขลัง ชาวบ้านอำเภอสิชลถือเป็นแนวปฏิบัติเหมือน ๆ กัน คือเมื่อลูกหลานต้องไปเป็นทหารตำรวจจะต้องมอบเครื่องรางของขลังให้ไปด้วย และจะต้องเป็นเครื่องราง ของขลังที่ตนเองเชื่อว่าเป็นของดีที่สามารถป้องกันภัยอันตรายได้ โดยเชื่อว่าเมื่อลูกหลานไปเสี่ยงภัย หน้าที่จะต้องให้ความกลัวหาญสิ่งที่จะช่วยได้คือ เครื่องรางของขลังนั่นเอง

จากคำบอกเล่าของชาวบ้าน พระเครื่องที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมมากๆ ในอำเภอสิชลส่วนมากจะตกอยู่ในครอบครองของ ทหาร ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ปกครอง เช่น พระกรุณาขอมผู้ที่ได้ไปครอบครองมากที่สุดคือ พ.ต.ท.วิโรจน์ วรรณตรา ซึ่งเป็นอดีตสารวัตรใหญ่สถานีตำรวจภูธรอำเภอสิชล และเหรียญพ่อท่านพระครูแก้ว กริ่งพ่อท่านโบ ชาวบ้านจะมอบให้นายอำเภอ นายตำรวจมากเป็นพิเศษทุกสมัย

สมัยก่อนพื้นที่อำเภอสิชลจะมีผู้มีอิทธิพลหลายคน และทุกคนชาวบ้านเชื่อว่าที่มีความกล้าหาญเพราะมีเครื่องรางของขลังดีไว้ป้องกันตัว ดังที่ นายสุขสันต์ ยัสพันธ์ ข้าราชการบำนาญ ได้ยกตัวอย่าง นายเกลา สุนทรมีภูริ อดีตกำนันตำบลสิชล โดนผู้ร้ายยิงแบบประจันหน้าแต่ยิงไม่ออก เมื่อผู้ร้ายหันกระบอกปืนไปยิงคนข้างเคียงปรากฏว่ายิงออก ผู้นั้นได้รับบาดเจ็บ ชาวบ้านจึงมีความเชื่อว่า นายเกลา สุนทรมีภูริ มีสายเอวพ่อท่านยัง หรือผู้ใหญ่เหือง ใจห้าว มีผู้ร้ายไปลอบยิงหลายครั้ง ยิงไม่ออก แต่เมื่อถอนเครื่องรางของขลังออกจากกายจึงโดนยิงตาย สิ่งเหล่านี้ชาวบ้านจึงเชื่อว่าบุคคลที่มีอิทธิพล มีความกล้าหาญ กล้าต่อสู้และรอดพ้นจากอันตรายได้จะต้องมีเครื่องรางของขลังอยู่กับตัว

จิตใจที่กล้าหาญในการทำการที่เสี่ยงหรือการต่อสู้ ความรู้สึกของชาวบ้านอำเภอสิชลจึงผูกพันอย่างแนบแน่นกับเครื่องรางของขลัง เป็นแรงผลักดันให้เกิดนักสู้ ชาวบ้านจะเชื่อว่าเกิดจากเครื่องรางของขลังตลอด หรือบางกรณีคือผู้ที่เรียนคาถาอาคมบางชนิดหรือเคยตีหมก เช่น สมุนไพรรักษาความอยู่คงกระพัน ชาวบ้านถือว่าบุคคลเหล่านั้นจะกล้าต่อสู้ และบางครั้งเจ้าตัวจะไม่รู้สึกตัวโดยมากเมื่อเกิดเหตุการณ์ร้ายขึ้นจะเข้าไปต่อสู้โดยไม่ได้คิดของขลังจะชักนำไปชาวบ้านเรียกว่า "ของขึ้น"

ผลกระทบทางด้านจิตใจของชาวบ้านจากการใช้เครื่องรางของขลังสามารถมองเห็นส่วนดีที่ทำให้เกิดสมาธิ ความมั่นใจ มีความกล้าหาญ แต่ในอีกด้านหนึ่งจะเห็นส่วนดีที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้เกิดจากจิตใจแท้จริง แต่เกิดความเชื่อถือในรูปวัตถุที่เป็นเครื่องรางของขลัง เพราะเมื่อขาดเครื่องรางของขลังแล้วสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นก็เลยเลือนหายไป โดยตนเองไม่สามารถควบคุมได้ เมื่อไม่มีเครื่องรางของขลังก็จะทำให้ขาดสมาธิ ความมั่นใจและความกล้าหาญ เกิดเป็นความรู้สึกกลัวขึ้นมา ซึ่งเชื่อว่า เครื่องรางของขลังมีผลกระทบต่อขวัญและกำลังใจของชาวบ้านอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช อย่างมาก

2. ผลกระทบด้านควบคุมความประพฤติ

โดยหลักทางพุทธศาสนาให้ใช้ศีลธรรม จริยธรรมเป็นตัวควบคุมความประพฤติของคนแต่ในวิถีชีวิตชาวบ้านอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยทั่วไปนั้นก็จะยึดมั่นในระดับหนึ่งเพราะเพียงแค่ยอมรับว่าเป็นคำสอนที่ดี แต่สำหรับผู้ที่บูชาเครื่องรางของขลัง จะเกิดระบบความเชื่อมาเป็นตัวกำกับความประพฤติของคนอีกระดับหนึ่ง ดังนี้

2.1 การรักษาศีล โดยสภาพปกติของชาวบ้านอำเภอสิชลจะไม่เคร่งครัดในการรักษาศีลมากนัก ส่วนใหญ่จะปฏิบัติตามประเพณีนิยมมากกว่า เพราะวิถีชีวิตและปทัสถานสังคมมีรูปแบบการประพฤติตนตามสบาย แต่สำหรับช่วงเวลาที่เครื่องรางของขลังอยู่กับตัว ชาวบ้านจะประพฤติตนในกรอบของความเชื่อสูงขึ้น

ความเชื่อ ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลังที่มีผลกระทบต่อความประพฤติเกิดจากข้อห้ามและข้อปฏิบัติเมื่อมีเครื่องรางของขลังอยู่กับตัว โดยเฉพาะพระเครื่องซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าถ้าฝืนข้อห้ามจะทำให้พระเครื่องเสื่อมหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ปลอง” เครื่องรางของขลังจำนวนมากที่ชาวบ้านเชื่อว่าต้องถือศีลเมื่อนำบูชาติดตัว โดยเฉพาะการประพฤติผิดลูกผิดเมียผู้อื่น เป็นข้อห้ามที่สำคัญมาก หรือพระเครื่องของบางเกจิอาจารย์บางรูปห้ามดำทับกับคนและสัตว์ ชาวบ้านบางคนจะถือศีลเคร่งครัดมากเมื่อมีพระเครื่องบูชาทับตัว นายเทิง เลื่อนลอย ชาวบ้านอำเภอสิชล ได้เล่าว่ามีชาวบ้านหลายคนที่แขวนรูปของท่านโบแล้วไปขโมยควายปรากฏว่าโดนยิงตายในขณะที่ก่อนหน้านี้ยังไม่ออก และเล่าต่อว่าพ่อท่านผอม วัดดอนไคร อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพระเกจิอาจารย์ที่ชาวสิชลบางส่วนศรัทธาได้บอกชาวบ้านว่า ใครแขวนเหรียญท่านไปลักควาย ถ้าถูกยิงจะตายติดคอกควาย ซึ่งชาวบ้านก็เชื่อมาจนถึงปัจจุบัน

แนวปฏิบัติ ชาวบ้านได้เน้นในเรื่องการรักษาศีล บางคนพยายามรักษาศีลทุกข้อทุกเวลา ชาวบ้านบางคนจะรักษาศีลทุกข้อเฉพาะช่วงเวลาที่เครื่องรางของขลังติดตัวอยู่กับตัว บางคนจะถือศีลบางข้อและเฉพาะเวลามีเครื่องรางของขลังบูชาทับตัวเท่านั้น

เกี่ยวกับเครื่องรางของขลังที่มีต่อการรักษาศีลก็แยกได้หลายแบบถ้าเป็นเครื่องรางของขลังที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ชาวบ้านจะไม่ค่อยเน้นเรื่องการรักษาศีลมากนัก เพราะถือว่าการปลองหรือปลอดเกิดจากวันดับ หรือเหตุอื่น ๆ แต่สำหรับพระเครื่องจะเชื่อเป็นแนวเดียวกันแม้จากคำบอกเล่าต่อๆ กันมา จะมีข้อยกเว้นมากมาย นายเทิง เลื่อนลอย เล่าว่าพ่อท่านแดง วัดโท อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งชาวบ้านอำเภอสิชลเชื่อถึงบูชาบางส่วนเมื่อวันที่ท่านแจกเหรียญได้มีชาวบ้านถามว่ามีข้อห้ามใดบ้างท่านบอกว่า ห้ามลอดหัวนา (คันนา) อย่างเดียว แต่ชาวบ้านกลับถือว่าท่านพูดเพื่อสนุก ต้องรักษาศีลเหมือนเดิม

ถ้ามองเหตุว่าพระเครื่องต้องคู่กับศีลจะพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะได้พระเครื่องมาจากพระสงฆ์ และพระสงฆ์จะถือโอกาสแจกพระเครื่องพร้อมๆ กับการอบรมสั่งสอนให้รักษาศีลด้วย เพราะฉะนั้นพระเครื่องจึงมาคู่กับศีล ถ้าขาดศีลก็ขาดพุทธคุณของพระเครื่อง จำนำความเลื่อมมาให้ เพราะฉะนั้นพระเครื่องและเครื่องรางของขลังจึงเป็นเหตุให้คนรักษาศีล เป็นการนำความเชื่อมาคุมความประพฤติของคนที่มีผลอย่างมาก

2.2 การทำให้เกิดการปฏิบัติพิธีกรรม โดยปกติของชาวอำเภอสิชลจะให้ความสำคัญกับพิธีกรรมมาก ทั้งพิธีกรรมทางศาสนา เช่น พิธีกรรมบวชพราหมณ์อุปสมบท พิธีกรรมในวันสำคัญหรือพิธีกรรมทางประเพณี เช่น พิธีกรรมงานแต่งงาน พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ และพิธีกรรมงานศพในการให้ความสำคัญกับพิธีกรรมโดยทั่วไปจะเน้นเพียงให้พิธีกรรมเกิดความสมบูรณ์ แต่สำหรับพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง นอกจากความสมบูรณ์ของพิธีกรรมแล้วชาวบ้านยังต้องการความเป็นพิเศษเหนือพิธีกรรมธรรมดาด้วย ซึ่งจะเป็นผลต่อวิถีชีวิต ความประพฤติของชาวบ้านค่อนข้างมาก

ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมที่มีต่อเครื่องรางของขลัง นอกจากจะต้องเคร่งครัดในเรื่องบุคคล ฤกษ์ยาม เครื่องประกอบพิธี ขั้นตอนพิธี สถานที่ แล้วในส่วนของผู้ร่วมพิธีกรรมก็จะต้องประพฤติปฏิบัติตนในกรอบที่กำหนดอย่างเคร่งครัด นายดุสิต พูลสวัสดิ์ กำนันตำบลสิชล สมาชิกชมรมพระเครื่องอำเภอสิชล ได้เล่าว่าในการสร้างพระเครื่องพ่อท่านพระครูแก้ว ปี พ.ศ. 2535 คณะกรรมการทุกคนที่อยู่ในพิธีจะต้องรักษาศีลห้า นุ่งขาว ห่มขาว และร่วมทำสมาธิในขณะที่ประกอบพิธีพุทธาภิเษก โดยเชื่อว่าการจะสามารถสร้างพระเครื่องที่นำมาบูชาให้ขลังเองนั้นนอกจากจะต้องสุดยอดในพิธีกรรมแล้ว ผู้สร้างก็ต้องทำตนให้บริสุทธิ์ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดบารมีมากขึ้น

ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลังที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมของชาวบ้านในการควบคุมการประพฤติก่อจากความเชื่อที่ว่าคนทำดีเท่านั้นพระจึงจะรักษาผู้ที่เคร่งครัดต่อการบูชาพระเครื่องจึงหลีกเลี่ยงการดำ การผิดลูกเมียผู้อื่นและไม่ลบหลู่ศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนทั่วไปนับถือ เมื่อก่อนชาวบ้านแล้วว่า หนึ่งตะลุง มโนราห์ เมื่อผ่านสถานที่ศักดิ์สิทธิ์จะต้องเล่นบูชาแม้ปัจจุบันคนที่เดินทางผ่านสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ยังเกิดอาการล้าวม

แสดงการเคารพบูชา เช่น การไหว้ การตั้งจิตบูชา หรือแม้แต่การใช้เสียงสัญญาณจากรถในการบูชา จากความเชื่อในพิธีกรรมที่นำมาสู่การควบคุมความประพฤติกสิ่งทีชาวบ้านกลัวมากที่สุด นายทัศน เมืองอินทร์ ชาวบ้านอำเภอสิชล ผู้เชี่ยวชาญด้านไสยศาสตร์ บอกว่ากลัวว่าการทำชั่วตนเองจะหมดราศี ของดีที่อยู่ภายในจะเลื่อม มีตั้งแต่เครื่องรางของขลัง ปลอง หรือเลื่อมหรือสูญหายไปไม่อยู่กับตัว และถ้าหนักขึ้นไปคือคาถาอาคมเลื่อม เทวดา

ประจำตัวออกจากกายเครื่องรางของขลังไม่สามารถป้องกันได้ ซึ่งชาวบ้านจะเรียกว่า "กระหม่อมจมน" บางคนจึงต้องไปหาพระเกจิอาจารย์เพื่อเสกกระหม่อม หรือลงอักขระเพิ่มเติม ความเชื่อและพิธีกรรมเหล่านี้จะมีผลต่อการควบคุมความประพฤติของชาวบ้านให้อยู่ในกรอบศีลธรรม ไม่ปฏิบัติตนในทางเสื่อมเสีย แม้ว่าจะไม่ใช่เกิดจากจิตสำนึกโดยตรง เพียงแต่เกิดจากระบบความเชื่อที่จะรักษาพุทธคุณอธิษฐานของเครื่องรางของขลัง แต่ก็จะเป็นผลดีระดับหนึ่งต่อผู้ปฏิบัติเพราะจะกลายเป็นความรู้สึกลึกลับได้ และกลายเป็นแนวปฏิบัติของสังคมกลุ่มนั้นด้วย

2.3 การทำให้เกิดการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นหลักยึดให้มนุษย์อยู่ในกรอบความประพฤตินั้นแม้อิทธิพลต่อชาวบ้านในยุคปัจจุบันน้อยลง ชาวบ้านจะยึดถือกฎหมายเป็นกรอบที่สำคัญ การเอาเปรียบโดยใช้ความรู้ทางกฎหมาย จึงมีมากขึ้น เป็นปัญหากับสังคมปัจจุบัน แต่ในวงการของชาวบ้านที่ยึดมั่นในเครื่องรางของขลังยังยึดถือความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีอยู่มาก ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลังที่กลายเป็นกรอบที่ควบคุมความประพฤติของชาวบ้านเกิดจากความเชื่อเรื่องอิทธิฤทธิ์ของสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติโดยเริ่มจากความเชื่อเรื่องภูตผี เทวดา ที่จะปกป้องรักษาและลงโทษผู้กระทำผิด จนถึงความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจเหนือธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับเครื่องรางของขลัง ชาวบ้านที่เชื่อและบูชาเครื่องรางของขลังจึงประพฤติตนภายใต้ขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อให้สิ่งที่ตนเชื่อถือได้มาคุ้มครองตน และเชื่อว่าถ้าตนประพฤติผิดจากประเพณีและขนบธรรมเนียมแล้วสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นจะไม่อยู่คุ้มครองตน เครื่องรางของขลังก็จะปลองถ้าเป็นพระเครื่องก็จะเสื่อม ความเชื่อในการยึดขนบธรรมเนียมประเพณี จึงได้กลายเป็นแนวทางควบคุมความประพฤติของชาวบ้านที่มีอิทธิพลมาก มีผลต่อวิถีชีวิตทั่วไปของชาวบ้าน จากความเชื่อของชาวบ้านอำเภอสิชลที่เล่าต่อกันมาว่า "จำดำ" ทหารสมัยสงครามเอเชียบูรพาที่ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่ท่าแพ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำดำเป็นคนที่อยู่ยงคงกะพันเมื่อประจันบานกับข้าศึกอาวุธต่างๆ ทำร้ายไม่ได้ แต่เมื่อปลั่งวาจาดำทอกก็โนยงตายเป็นความเชื่อที่ว่า การดำเป็นเรื่องห้ามกระทำ สำหรับผู้ที่ถือเครื่องรางของขลัง นายทัศน เมืองอินทร์ เล่าว่าพ่อของตนซึ่งมีคาถาอาคมและเครื่องรางของขลังมากได้สั่งสอนต่อๆ กันมาว่า เวลาเมื่อทะเลาะห้ามด่าโดยเด็ดขาด เพราะเทวดาจะไม่รักษา

อีกประการหนึ่งเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีที่เครื่องรางของขลังได้กลายเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติคือ เรื่องสัมมาคารวะ มีคำสอนในวงการผู้บูชาเครื่องรางของขลังให้สัมมาคารวะโดยเฉพาะพ่อแม่ ครูอาจารย์ และพระสงฆ์ที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยให้

¹ กระหม่อมจมน หมายถึง ของดีและเทวดาประจำกายได้หมดไปจากบุคคลนั้น

ถือว่าบุคคลเหล่านี้เป็นเทวดาของตน เครื่องรางของขลังหลายชนิดที่ห้ามนำมาบูชาปะปนกับวัตถุอื่นของชาวบ้านโดยเฉพาะเป็นของใช้ผู้หญิงแต่ชาวบ้านที่บูชาพระเครื่องจะมียกเว้น เช่น บูชาเครื่องรางของขลังร่วมกับกระดูกพ่อแม่หรือแม่แต่ชิ้นส่วนผ้าถุงของแม่ก็ไม่ใช่ข้อห้ามอย่างใด และถือว่าผู้ที่ไม่สั้มาคารวะต่อพ่อแม่ ครูอาจารย์ และพระสงฆ์ที่ศักดิ์สิทธิ์ เทวดาจะไม่อยู่กับตนเครื่องรางของขลังก็จะเสื่อมฤทธิ์

เครื่องรางของขลังจึงมีผลต่อการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้ควบคุมความประพฤติของชาวบ้านอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ให้รู้จักใช้กิริยาวาจามีความอ่อนน้อม มีสั้มาคารวะ ยึดมั่นในบุญคุณ รู้จักกตัญญู ซึ่งเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม

3. ผลกระทบด้านความรู้ทางศาสนา

สภาพทั่วไปของอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ชาวบ้านจะมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องศาสนาไม่ตื้นนักส่วนหนึ่งเป็นความรู้เมื่อสมัยเป็นนักเรียนและเมื่อบวชเรียน ปัจจุบันบางคนบวชระยะเวลาสั้นหรือการสอนนักเรียนก็มีน้อยวัด การบวชจึงเป็นประเพณีส่วนใหญ่ ไม่ได้มุ่งบวชเพื่อการศึกษาเรื่องศาสนามากนัก และในอีกส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ก็จะมีผู้น้อยส่วนมากการไปร่วมก็เป็นเพียงประเพณีของท้องถิ่นและยึดระเบียบประเพณีมากกว่าหลักธรรมคำสอนตามศาสนา ความรู้เรื่องศาสนาจึงมีน้อยแต่ชาวบ้านที่นิยมเกี่ยวกับเครื่องรางของขลังจะได้เพิ่มพูนความรู้ด้านศาสนามากกว่ากลุ่มอื่น ความรู้ความเข้าใจที่เพิ่มขึ้นมี ดังนี้

3.1 การทำให้เกิดความรู้เกี่ยวกับประวัติและหลักธรรมคำสอน ชาวบ้านที่สนใจศึกษาเครื่องรางของขลังจะเกิดความรู้เกี่ยวกับประวัติและหลักธรรมคำสอนเพราะว่าประการแรกผู้ที่สนใจพระเครื่องโดยเฉพาะส่วนที่เป็นพระพุทธรูปจะศึกษารูปทรงและอริยาบทต่าง ๆ อย่างละเอียด ซึ่งชาวบ้านเรียกทำต่าง ๆ ว่า "ปาง" โดยกำหนดพระพุทธรูปเป็นปางต่าง ๆ จำนวนเป็นร้อยปาง บางส่วนก็นำมาเกี่ยวข้องกับวันเกิดเรียกว่า ปางประจำวันเกิดทั้ง 7 วัน ซึ่งจะใช้เจ็ดปางหรือเจ็ดท่าทางและสำหรับผู้ที่นิยมพระเครื่องยังแยกพิเศษดูความละเอียดเพิ่มจากบุคคลทั่วไป เช่น การเพิ่มพระปางประจำวันเกิด วันพุธกลางคืน จากวันพุธกลางวัน ปางพระอุ้มบาตร แต่วันพุธกลางคืนจะเป็นปางปาเลไลย์ คือพระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทมีลิงถวายรังผึ้ง ช้างถวายอ้อย เป็นต้น หรือพระปางมารวิชัยหรือสะดุ้งมาร ปกติพระพุทธรูปเจ้าประทับนั่งสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายวางบนตักพระหัตถ์ขวาวางพาดหน้าตัก แต่มีพระเครื่องบางองค์ที่พระหัตถ์ทั้งสองกลับกัน พระหัตถ์ขวากลับวางบนตัก พระหัตถ์ซ้ายกลับไปพาดหน้าตัก ชาวบ้านจะเรียกปางสะดุ้งกลับ รายละเอียดเหล่านี้จะเป็นที่สนใจของชาวบ้านมาก

การศึกษาท่าทาง รูปแบบและปางต่าง ๆ ของพระพุทธรูป เป็นเหตุให้ชาวบ้านศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับที่มาของปางต่าง ๆ ว่าเกิดตอนใดเพราะอะไรในพุทธประวัติ และศึกษาต่อไปถึงเหตุที่พระพุทธเจ้าประทับในปางนั้น ๆ ว่าเพื่ออะไร เช่น พระพุทธรูปปางทรงเครื่องกษัตริย์ชาวบ้านก็จะศึกษาของเหตุตามพุทธตำนานปราบประชาบดีพรหม เป็นต้น ซึ่งโดยรวมของปางจะเริ่มจากออกบวช คือ มหาภิเนษกรรมจนถึงปางปรินิพพาน ซึ่งทั้งหมดเป็นความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติ

ศาสนาพราหมณ์ก็เป็นอีกศาสนาหนึ่งที่ชาวบ้านเกิดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสดาจากเครื่องรางของขลัง เพราะชาวบ้านมีสิ่งบูชาเกี่ยวเนื่องด้วยศาสนาพราหมณ์มาก เช่น ปลัดขิก ฤๅษี พระพิฆเนศวร พระอุเชนทร์ พระพรหม พระนารายณ์ พระอิศวร ศิวลึงค์และเทพต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านที่นิยมเครื่องรางของขลังเหล่านี้จะศึกษาที่มา ประวัติ คติ และอิทธิฤทธิ์เพื่อหวังผลทางปาฏิหาริย์ที่ตนสนใจ เช่น จะนิยมฤๅษี เหตุเหล่านี้เนื่องจากชาวบ้านทราบประวัติที่มาของเทพเหล่านี้และอำนาจอิทธิฤทธิ์สอดคล้องกับที่ตนต้องการ

เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนผู้ที่บูชาเครื่องรางของขลัง ส่วนใหญ่จะเชื่อว่าต้องปฏิบัติตามหลักคำสอนโดยเฉพาะการรักษาศีลเป็นเรื่องสำคัญ ดังที่ชาวบ้านบอกว่าถ้าจะบูชาพระเครื่องไปขอจากพระสงฆ์ก็จะได้รับศีลกำกับมาด้วย ทำให้มีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนมากขึ้น

3.3 การทำให้เกิดความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม พิธีกรรมถือว่าเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งของศาสนาที่จะสร้างแนวทางปฏิบัติให้กับผู้นับถือศาสนานั้น ๆ โดยทั่วไปชาวบ้านอำเภอ ลีชลแม้จะเข้าร่วมพิธีกรรมแต่จะไม่สนใจและขาดความรู้เกี่ยวกับรายละเอียดของพิธีกรรม รวมถึงการทำความเข้าใจต่อพิธีกรรม แต่ผู้ที่บูชาเครื่องรางของขลังจะสนใจพิธีกรรมมาก พิธีกรรมเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางความเชื่อเป็นส่วนใหญ่ เช่น ศาสนาพราหมณ์ พิธีกรรมจะเป็นหัวใจสำคัญของศาสนาเพราะศาสนาพราหมณ์ตามความเข้าใจ ของชาวบ้านเชื่อว่าจักรวาลไม่มีที่สิ้นสุดเทพเจ้าจะมีอำนาจยิ่งใหญ่ในจักรวาลที่จะบรรดาลัยสรรพสิ่งเป็นไปตามประสงค์ ผู้ที่ติดต่อกับเทพเจ้าได้ก็คือพราหมณ์และสื่อในการติดต่อก็คือเวทย์มนต์และพิธีกรรม เพราะฉะนั้นศาสนาพราหมณ์จึงให้ความสำคัญกับพระเวทและพิธีกรรมสูงมาก ชาวบ้านอำเภอลีชลจึงได้รับมาอย่างมาก และถือปฏิบัติต่อเนื่องถึงปัจจุบัน

ในส่วนศาสนาพุทธ พิธีกรรมในศาสนาจะมีน้อยนอกจากพิธีบรวงษาอุปสมบททาลสิกขาและพิธีกรรมตามพระธรรมวินัยแล้วส่วนใหญ่นำพิธีกรรมของพราหมณ์มาผสมผสานในพิธีศาสนาพุทธจนชาวบ้านส่วนใหญ่แยกไม่ออกระหว่างพิธีกรรมของศาสนา

พราหมณ์และกับศาสนาพุทธ เพราะส่วนใหญ่มาจากรากเหง้าเดียวกันและปฏิบัติต่อเนื่องมาจนเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี

ชาวบ้านที่อำเภอสิชลที่บูชาเครื่องรางของขลังจะยึดมั่นในพิธีกรรมเหล่านี้สูงมาก โดยเฉพาะพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องด้วยศาสนาพราหมณ์ ที่สำคัญที่สุดคือ พิธีพุทธาภิเษก ที่ชาวสนใจสังเกตตั้งแต่พิธีกรรมจัดสร้าง พิธีกรรมตามฤกษ์ยาม พิธีกรรมบวงสรวง พิธีอัญเชิญและพิธีกรรมพุทธาภิเษกซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้เกิดเป็นความรู้ของชาวบ้านอย่างมาก

3.3 การทำให้เกิดความรู้เกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์เกี่ยวกับอำนาจพระเวท ซึ่งถ่ายทอดมาเป็นคาถาต่างๆ เกี่ยวกับอำนาจเทพบันดาลที่เชื่อว่าสรรพสิ่งต่างๆ เกิดจากเทพหรือผู้ทรงฤทธิ์และสามารถบันดาลดีร้ายได้รวมกับความเชื่อที่ว่าสรรพสิ่งต่างๆ เกิดจากเทพหรือผู้ทรงฤทธิ์และสามารถบันดาลดีร้ายได้รวมกับความเชื่อเกี่ยวกับกรรม การทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วในศาสนาพุทธ กลายเป็นฐานความเชื่อของชาวบ้านอำเภอสิชล

ชาวบ้านที่เชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลังจะมีความเชื่อเดียวกัน ถ้าเป็นเครื่องรางของขลังจากธรรมชาติ การเกิดขึ้นได้ก็ด้วยอำนาจอิทธิฤทธิ์ของสิ่งเหนือธรรมชาติและจะเป็นพลังให้เกิดปาฏิหาริย์ต่างๆ ได้ สามารถคุ้มครองป้องกันจากภัยอันตรายต่างๆ ส่งเสริมให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองเป็นที่รักใคร่ของบุคคลทั่วไป และอาจทำปาฏิหาริย์ที่บุคคลทั่วไปทำไม่ได้ซึ่งความเชื่อเหล่านี้จะทำให้บุคคลนั้นๆ กลัวเกรงอำนาจเหนือธรรมชาติ มีผลต่อการดำรงชีวิตและประพฤติตนต่อไป

ส่วนเครื่องรางของขลังที่มนุษย์สร้างขึ้น ชาวบ้านเชื่อว่าพุทธคุณหรืออำนาจนั้นเกิดจากผู้มีบุญญาธิการมีคาถาอาคมประจุลงไปก็จะสลาย เครื่องรางของขลังจึงเป็นเสมือนวัตถุธรรมดาขึ้นหนึ่งซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ปลอง” ความเชื่อนี้ส่งผลให้เกิดเป็นแนวทางประพฤติตน

จากความเชื่อเหล่านี้ผู้ที่บูชาเครื่องรางของขลังจะพยายามศึกษาหาความรู้ที่มีการถ่ายทอดกันระหว่างรุ่นต่อรุ่น เกิดเป็นองค์ความรู้ของชาวบ้านเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาและโดยเฉพาะชาวบ้านอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่บูชาเครื่องรางของขลังเป็นระยะเวลายาวนานจะเพิ่มพูนความรู้และสามารถแยกแยะได้มากขึ้น

4. ผลกระทบด้านการอนุรักษ์ศิลปวัตถุ

เครื่องรางของขลังที่มนุษย์สร้างขึ้นนอกจากเพื่อพุทธคุณหรืออิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์แล้วรูปแบบ ศิลปะ ความงดงาม ก็เป็นอีกประการหนึ่งที่มีการเน้นกันมาก ในด้านรูปแบบเครื่องรางของขลังชาวบ้านอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช จะเน้นให้ถูกต้องตามความเชื่อและประเพณีนิยม เช่น ถ้าเป็นพระเครื่องปางใดก็จะเน้นให้ถูกต้องตามปางนั้น หรือถ้าใช้อักษรเลขยันต์ใดก็จะต้องถูกต้อง ส่วนศิลปะความงดงามก็จะเน้นให้งดงามตามลักษณะศิลปะของยุคสมัย ถ้าดูศิลปะสุโขทัยก็จะงดงามอ่อนช้อยมีความละเอียดสูง ถ้าเป็นสมัยอยุธยาชาวบ้านจะบอกว่าพระหน้าตุ้ แม้ว่าศิลปะโดยรวมจะสวยงามก็ตาม สมัยปลายอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนิยมพระเครื่องพุทธรูปทรงเครื่องกษัตริย์ ศิลปะความงดงามจึงอยู่ที่เครื่องทรงเป็นสำคัญ มาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางเป็นต้นมากลับไปนิยมพระพุทธรูปแบบสุโขทัยอีกครั้ง

ความนิยมที่เปลี่ยนแปลงไป และอิทธิพลของศิลปะท้องถิ่นอื่นที่มาเกี่ยวข้องทำให้ชาวบ้านที่บูชาเครื่องรางของขลัง โดยเฉพาะพระเครื่องประเภทพระเกจิอาจารย์ก็นิยมรูปทรงเชิงศิลปะจากพระเครื่องที่มีชื่อเสียงเป็นสำคัญซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลให้กลุ่มนิยมเครื่องรางของขลังมาเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปวัตถุในด้านต่างๆ ดังนี้

4.1 การทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อศิลปวัตถุ จากการที่อิทธิพลของศิลปะมีผลต่อความเชื่อและการสร้างพระเครื่องทำให้ชาวบ้านสนใจในศิลปะของพระเครื่องมากมีความพยายามในการเรียนรู้ทำความเข้าใจและตรวจสอบความถูกต้องเกี่ยวกับศิลปะที่เกี่ยวกับพระเครื่องมาก พร้อมกับการทำความเข้าใจกับชื่อศิลปะในพระเครื่องด้วย เช่น พระกรุท่าเรือประทับในขุมเรือนแก้ว ชาวบ้านจะศึกษาลักษณะของเรือนแก้ว พระกรุนางตรา ส่วนเกศเป็นอิทธิพลขอม ชาวบ้านก็จะศึกษาเปรียบเทียบอิทธิพลขอมในพระเครื่องอย่างนี้เป็นต้น

จากการศึกษาศิลปะของชาวบ้านดังกล่าวทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ส่งผลให้เกิดความซาบซึ้ง ความรัก ความหวงแหนต่อพระเครื่องที่มีรูปแบบถูกต้อง มีศิลปะงดงาม โดยเฉพาะการสร้างพระเครื่องยุคปัจจุบันจะเน้นความงดงามมาก เช่น การสร้างเหรียญพ่อท่านพระครูแก้ว ปี พ.ศ. 2535 ผู้สร้างลงทุนจ้างช่างพิเศษตกแต่งรายละเอียดในเหรียญจนเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านอำเภอสิชลว่างดงามมาก จึงมีการเสาะหาและหวงแหนกันมาก

การอนุรักษ์พระเครื่องของชาวบ้านได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบไปมาก สมัยเมื่อ 20 - 30 ปีที่แล้ว ชาวบ้านเน้นสะสมพระเครื่องที่ต้องการโดยเก็บไว้ในกล่องหรือถุงรวมกัน ไม่เน้นความสวยงามหรือการสักหรือนักแต่ปัจจุบันชาวบ้านบางส่วนได้เก็บ

พระเครื่องไว้ในกล่องแยกแต่ละองค์ ใช้วัสดุป้องกันการสึกหรอ เช่น เหยี่ยวต่าง ๆ โดยทั่วไป ส่วนมากของเหยี่ยวที่เป็นพระพุทธรูปหรือพระเกจิอาจารย์จะโด่งนูนมากที่สุดและจะสึกหรอก่อน แต่ปัจจุบันชาวบ้านที่นิยมพระเครื่องจะใส่กล่องป้องกันอย่างดีไม่ให้เกิดการสึกหรอหรือการเขว่น สมัยก่อนนิยมเขว่นโดยไม่หุ้มองค์พระ ใช้หูของเหยี่ยวหรือใช้ลวดทองแดงถักร้อยองค์พระเขว่น ซึ่งจะสึกหรอเร็ว แต่ปัจจุบันจะใส่ดัลบหรือหุ้มพลาสติกอย่างดี นับว่าเมื่อชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในศิลปะก็จะเกิดแนวคิด วิธีปฏิบัติในการอนุรักษ์มากขึ้น

4.2 การปฏิบัติตามกฎหมาย ความนิยมที่เกิดขึ้นของชาวบ้านต่อการสะสมเครื่องรางของขลัง รวมถึงคุณค่าของเครื่องรางของขลังที่สามารถแลกเปลี่ยนซื้อขายได้ ปัญหาที่ปัจจุบันเกิดขึ้นคือความต้องการสูงมาก โดยเฉพาะพระกรุทำให้เกิดการแสวงหาทุกวิถีทาง และเป็นผลกระทบก็ให้เกิดความเสียหาย คือพระกรุสมัยก่อนนิยมบรรจุไว้ใต้ฐานเจดีย์ ใต้ฐานพระพุทธรูปสำคัญเพราะฉะนั้นขบวนการค้นหาจึงพยายามขุดค้น เจาะ หรือทำลายโบราณสถานและโบราณวัตถุจำนวนมากแม้จะรู้ว่าผิดกฎหมายก็ตาม นายดุสิต พูลสวัสดิ์ กำนันตำบลลิซล ได้เล่าว่าเมื่อก่อนวัดนาขอมมีเจดีย์อยู่สามองค์ องค์หนึ่งสร้างด้วยเปลือกเล (หินภูเขาไฟ) เมื่อตอนที่ขุดพระกรุมาขอมชาวบ้านได้ขุดเจดีย์ทั้งสามองค์พบพระกรุใต้ฐานเจดีย์สององค์ และหลังจากนั้นกลุ่มผู้มารับเหมาก่อสร้างชลประทานได้ใช้รถแทรกเตอร์ไถดินในการค้นหาอีกครั้ง จนปัจจุบันนี้ไม่เหลือร่องรอยการเป็นวัดร้างและโบราณสถาน นับว่าเป็นกลุ่มนิยมพระเครื่องมีความต้องการจนละลายต่อกฎหมายบ้านเมืองไป

อีกประการหนึ่งที่ชาวบ้านเล่าถึงสภาพปัจจุบัน คือมีการหลอกลวงขายพระและปลอมพระเป็นจำนวนมาก เช่น รูปกริ่งพ่อท่านโบ วัดศิลาชลเขต มีการปลอมเมื่อประมาณ 30 ปีที่แล้ว จนทางคณะกรรมการวัดศิลาชลเขตต้องการประกาศทางหนังสือพิมพ์ให้ชาวบ้านรู้และมีการปลอมอีกหลายครั้ง หรือเมื่อประมาณ 10 ปีที่แล้ว ได้มีรูปปลอมเหยี่ยวพ่อท่านพระครูแก้ว วัดประทุมทายการาม จำหน่ายได้จำนวนหนึ่งเมื่อชาวบ้านรู้จึงหยุดไปจะเห็นว่าการปฏิบัติตามกฎหมายโดยเฉพาะการทำลายโบราณสถาน โบราณวัตถุ และการหลอกลวงจะเกิดขึ้นจากความนิยมเครื่องรางของขลังที่เกิดผลกระทบจากการอนุรักษ์ศิลปะวัตถุ แต่ได้ไปทำลายสิ่งมีค่าอื่นๆ อย่างผิดกฎหมาย

4.3 การทำให้เกิดการให้ แลกเปลี่ยน ซื้อขายและการประกวด ในอดีตชาวบ้านที่มีเครื่องรางของขลังอาจจะมีการให้หรือแลกเปลี่ยนกันตามความสัมพันธ์และความพอใจ แต่ปัจจุบันนอกจากการให้และแลกเปลี่ยนแล้วยังมีการซื้อขาย การประกวด เพิ่มขึ้นด้วยและมีแนวโน้มว่าจะมีปริมาณสูงขึ้นเรื่อยๆ

ชาวบ้านอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช จะถือว่าการให้และการเปลี่ยนเป็นเรื่องปกติ แต่การซื้อขายชาวบ้านจะมีความคิดเห็นเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกจะปฏิเสธไม่เห็นด้วยถือว่าเป็นเรื่องไม่เหมาะสม เป็นการหมิ่นศาสนาที่นำพระพุทธรูปมาตีราคาซื้อขาย แม้จะพยายามหลีกเลี่ยงภาษาจากคำว่า "ทอง" ก็ตาม ยกเว้นกรณีวัดสร้างขึ้นและให้ทองเพื่อบูรณะพัฒนาวัด ส่วนกลุ่มที่สองมองว่าการซื้อขายเป็นเรื่องปกติ ไม่แตกต่างกับการแลกเปลี่ยนเพียงแต่เป็นการแลกเปลี่ยนกับเงินตรา ชาวบ้านสองกลุ่มนี้จนถึงปัจจุบันก็ยังคงมีความคิดไม่ตรงกัน

การประกวดพระเครื่องก็เช่นกัน กลุ่มแรกส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ จะไม่เห็นด้วยโดยถือว่ามีพุทธคุณประกวดกันไม่ได้ และการที่จะเอาสัญลักษณ์ของพุทธเจ้าหรือพระเกจิอาจารย์มาประกวดเป็นเรื่องไม่เหมาะสม ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งจะให้ความเห็นว่าการประกวดพระเครื่องเป็นการอนุรักษ์ศิลปะวัตถุอย่างหนึ่งเพราะการประกวดจะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจการแสวงหา หวงแหวน และระวางรักษาที่ดีที่สุดเพราะในการประกวดจะเน้นของแท้รูปทรงถูกต้อง และความสมบูรณ์ขององค์พระ เพราะฉะนั้นบุคคลที่สะสมพระเครื่องแท้ให้สมบูรณ์ที่สุดจึงถือเป็นการอนุรักษ์พระเครื่องอันเป็นศิลปะวัตถุที่ดีที่สุด

ปัจจุบันจึงมีชาวบ้านจำนวนมากที่นิยมสะสมเครื่องรางของขลัง โดยที่บางคนพยายามสะสมทุกชนิดเท่าที่จะหาได้ ส่วนบางคนจะสะสมในส่วนที่ชอบและสนใจ ซึ่งการจะสะสมให้ได้ตามต้องการจึงเกิดการให้ การแลกเปลี่ยน การซื้อขายมากขึ้น บางคนก็ยึดเป็นอาชีพในการซื้อขายพระก็มี

ผลกระทบจากความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง ได้กระทบต่อจิตใจ ความประพฤติ ความรู้ความเข้าใจศาสนา และการอนุรักษ์ศิลปะวัตถุเกิดเป็นวิถีคิด และพฤติกรรมของบุคคลและสังคมมีผลต่อขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยมของสังคมอย่างมาก ปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบจากความเชื่อที่ยึดมั่นในคุณค่าของเครื่องรางของขลัง ชาวบ้านบางกลุ่มได้นำเครื่องรางของขลังมาเป็นมูลค่าที่ทำให้เกิดรายได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้กำลังสะท้อนส่งผลกระทบต่อในสังคมและจะเป็นแนวคิดที่ต่างกันของชาวบ้านอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช อีกนานพอสมควร

แนวคิดทฤษฎีและผลงานการวิจัยเหล่านี้จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้นักศึกษาวิจัยเรื่องระบบความเชื่อและพลังอำนาจชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช ถ้าเร็วสมบูรณ์ขึ้น

¹ทอง หมายถึง ใช้ในการเรียกเมื่อมีการซื้อขายพระเครื่อง

บทที่ 3

ปรากฏการณ์ความเชื่อของชุมชนนครศรีธรรมราช

จากการปฏิบัติการภาคสนามในเขตพื้นที่ศึกษาด้วยการสัมภาษณ์ ผู้คนและวิทยากรท้องถิ่น ทั้งในเขตชุมชนเมืองและหมู่บ้านในชนบท ตลอดจนการสอดส่อง สังเกตบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในชุมชนเหล่านั้น พบว่ามีปรากฏการณ์ ความเชื่อ ซึ่งมีอิทธิพลต่อแนวความคิดและพฤติกรรมของผู้คน ชุมชนนครศรีธรรมราชอยู่อย่างหลากหลาย¹ สามารถจัดเป็น 4 ประเภทสำคัญตามฐานที่เกิดได้ดังนี้คือ ความเชื่อที่เกี่ยวกับลัทธิและศาสนา ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อที่เกี่ยวกับจริยวัตร และความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้านและการบำบัดเป่ารักษาไข้ ซึ่งความเชื่อทั้ง 4 ประเภทนี้ อาจจะถูกปรากฏในรูปลักษณะของการประสมประสานกันอยู่ในเรื่องเดียวกันมากกว่า 1 ประเภท เช่นความเชื่ออันสืบเนื่องจากศาสนา อาจจะมี ความเชื่อที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์ปนอยู่ด้วย หรือความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน มีความเชื่อที่เกี่ยวกับลัทธินิยมดั้งเดิมและไสยศาสตร์ปนอยู่ด้วย เป็นต้น²

ความเชื่อทั้ง 4 ประเภท หรือ 4 ระบบสำคัญนี้ ปรากฏในชุมชนนครศรีธรรมราช ในรูปลักษณะต่างๆ กันดังนี้

1. ความเชื่อที่เกี่ยวกับลัทธิและศาสนา

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ในสมัยโบราณเมืองนครศรีธรรมราช เคยมีความสำคัญทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองและการศาสนาที่สุดในภาคใต้ มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติ เป็นเมือง "นครของราชาผู้ทรงธรรมอันสง่า" และธรรมของราชาแห่งนี้คือธรรมแห่งพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม ก่อนที่พุทธศาสนาจะปรากฏขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 ศาสนาพราหมณ์ได้เผยแพร่เข้ามาแล้วในราวพุทธศตวรรษที่ 9 - 10

ในปัจจุบันชาวนครศรีธรรมราชส่วนใหญ่ (88%) นับถือศาสนาพุทธ ส่วนศาสนาอื่นมีจำนวนน้อย กล่าวคือเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม 11% ศาสนาคริสต์ 0.5% และอื่นๆ 0.5%

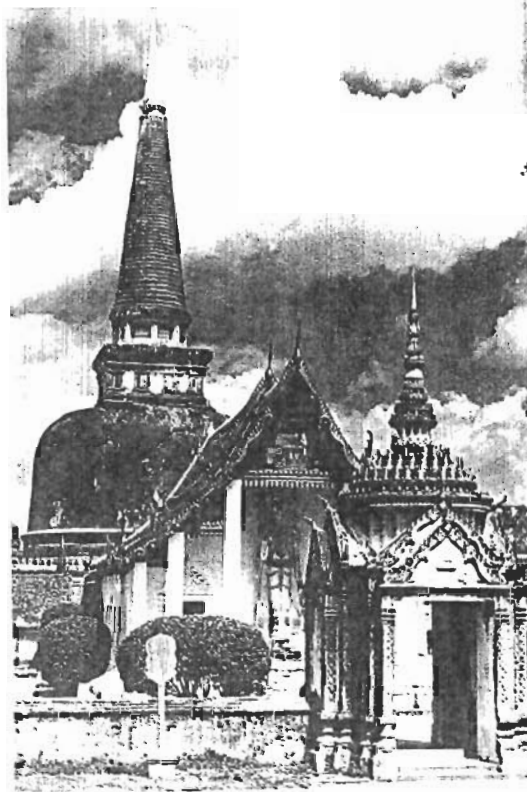
¹ ข้อมูลสรุปรวมจากการสัมภาษณ์ ผู้คนในเขตพื้นที่การศึกษา ระหว่างเดือน มิถุนายน - กันยายน 2545

² สุจิตต์ พงศ์ไพบูลย์ "ความเชื่อของชาวไทย" ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ หน้า 468 - 482.

นครศรีธรรมราชได้ชื่อว่าเป็นเมืองพระ มีวัดวาอารามและศาสนสถานทางพุทธศาสนา มากที่สุดในภาคใต้ คือ 598 แห่ง (ไม่รวมวัดร้างซึ่งมีจำนวนมาก) เฉพาะในเขตอำเภอเมือง มีจำนวนถึง 110 วัด

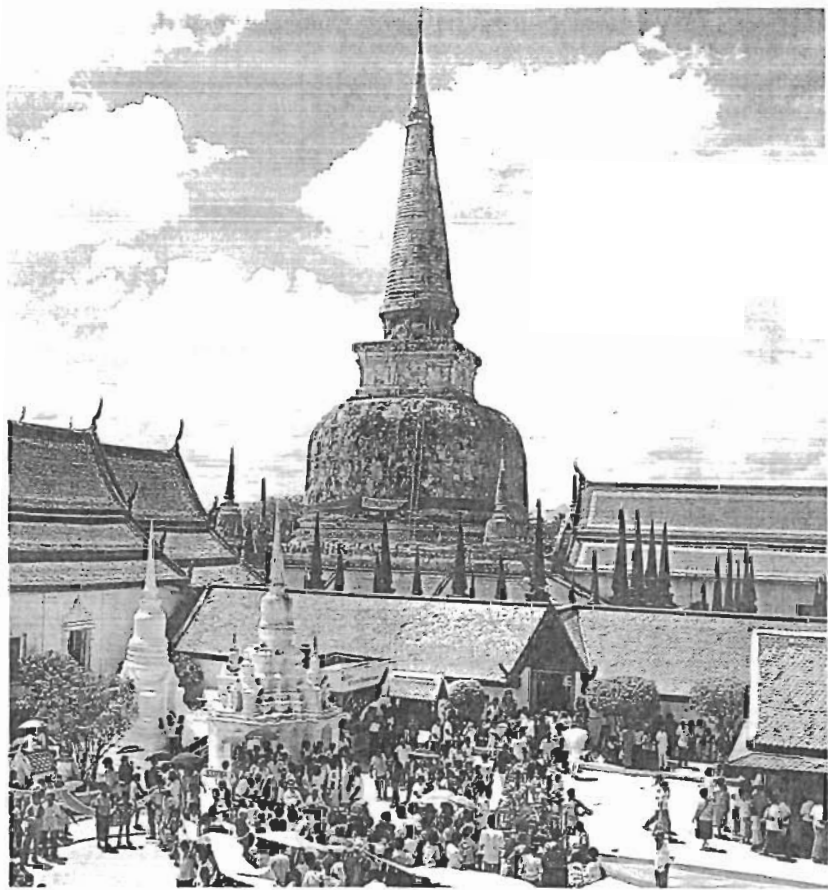
พุทธศาสนิกชนชาวนครศรีธรรมราชนับถือพุทธศาสนาต่อเนื่องมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ โดยมีองค์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็น ธงชัยของชีวิต พระบรมธาตุเจดีย์นี้ตามตำนานกล่าวว่า เป็นที่บรรจุพระทันตธาตุของพระสัม มาสัมพุทธเจ้า ที่พระนางเหมชาลาและทนต์กุมารอันรูปเชษฐาจากอินเดียมาฝั่งไว้ ณ หาดทราย แก้ว (อันเป็นที่ตั้งของ พระบรมธาตุเจดีย์ในปัจจุบัน) เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 11

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ จึงทำให้เมืองนครศรีธรรมราชในสมัยอดีตจึงรุ่งเรือง และ อบอวลไปด้วยธรรมะแห่งพระพุทธศาสนา และนี่เองซึ่งกลายเป็นบ่อเกิดศิลปวัฒนธรรมและ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธศาสนาอย่างมากมาย จนแม้ไพศาลไปยัง เมืองอื่นๆ ในยุคสมัยเดียวกันโดยมิขาดสาย¹

พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช และวัดพระบรมธาตุวรมหาวิหาร ศูนย์รวมความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวกับลัทธิและศาสนาพุทธ ของชาวนครศรีธรรมราช และศาสนิกทั้งมวล

¹ สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ' 30 หน้า 11 - 32.

พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช และวัดพระบรมธาตุวรมหาวิหาร
ศูนย์รวมความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวกับลัทธิและศาสนาพุทธ
ของชาวนครศรีธรรมราช และศาสนิกทั้งหมด

ความเชื่อที่เกี่ยวกับลัทธิและศาสนา ซึ่งแพร่หลายอยู่ในชุมชนนครศรีธรรมราช ทั้งที่เป็นไทยพุทธและไทยมุสลิม จึงปรากฏในรูปลักษณะของการยึดถือตามศาสนบัญญัติ ส่วนหนึ่ง เกิดจากประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนา และการแปลความบุคคลาธิษฐานเป็นรูปของ คติความเชื่อ ซึ่งมักจะนำไปประสมประสานกับลัทธินิยมดั้งเดิมอีกส่วนหนึ่ง เช่นประเพณี แห่ผ้าขึ้นธาตุ¹ ประเพณีสารทเดือนสิบ² ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี ทั้งสองนี้ เป็นดังนี้

¹ กัลด พรหมเดช สัมภาษณ์ มิถุนายน 2545

² พัน สุxonันต์ สัมภาษณ์ มิถุนายน 2545

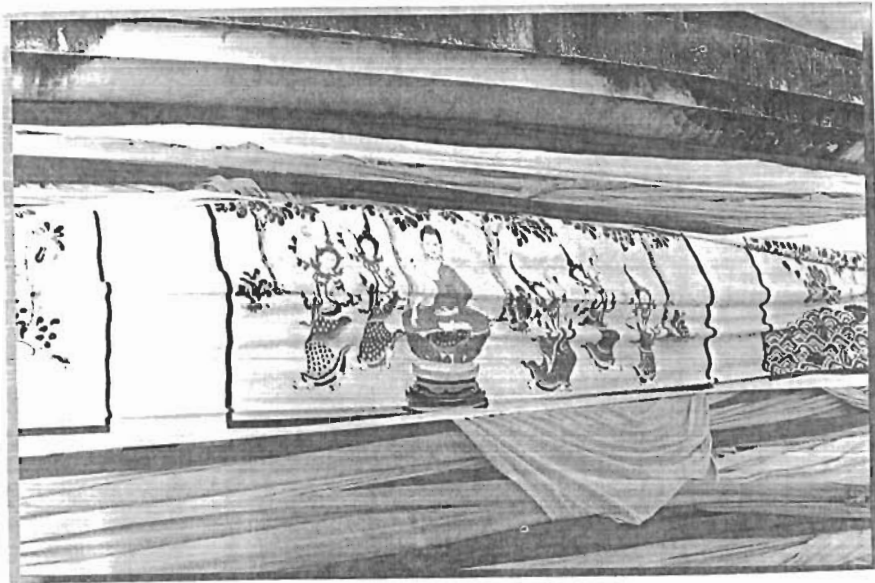
ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ เมื่อชาวนครศรีธรรมราชรับเอาพระพุทธศาสนา มาจากอินเดียและลังกาจึงรับเอาความเชื่อของชาวอินเดียและลังกาเข้ามาด้วย ชาวพุทธ ในอินเดียเชื่อว่าการทำบุญและกราบไหว้บูชาที่ได้กุศลจริง จะต้องปฏิบัติต่อพระพักตร์และ ให้ใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้าให้มากที่สุด แม้เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว แต่ก็ยังมี สัญลักษณ์ของพระองค์อยู่ได้แก่ พระบรมธาตุเจดีย์ พระพุทธรูป เป็นต้น การกราบไหว้บูชา สิ่งเหล่านี้เท่ากับเป็นการกราบไหว้บูชาต่อพระพักตร์พระพุทธเจ้าโดยตรง เช่นกัน ด้วยเหตุนี้ จึงเชื่อกันว่า การนำผ้าไปบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ด้วยการโอบรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ถือเป็น การบูชาที่ใกล้ชิดกับพระพุทธองค์ พุทธศาสนิกชนในนครศรีธรรมราชจากทุกสารทิศ จึงมุ่งหมายมาสักการะบูชาองค์พระบรมธาตุเจดีย์ในงานประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ¹

แห่ผ้าขึ้นธาตุ : ประเพณีและพิธีกรรม พุทธบูชา
ประเพณีสำคัญของชาวนครศรีธรรมราช คู่กับความเชื่อและศรัทธา
ทางพุทธศาสนา ซึ่งมีองค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นสื่อแทน
องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

¹ จันทรา ทองสมัคร ประเพณีท้องถิ่นนครศรีธรรมราช หน้า 78 - 80

ผ้าชั้นธาตุ : ประเพณีและพิธีกรรม พุทธบูชา
ประเพณีสำคัญของชาวนครศรีธรรมราช คู่กับความเชื่อและศรัทธา
ทางพุทธศาสนา ซึ่งมีองค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นสื่อแทน
องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ส่วนประเพณีสารทเดือนสิบ พุทธศาสนิกชนชาวนครศรีธรรมราชเชื่อว่า บรรพบุรุษอันได้แก่ ปู่ย่าตายาย และญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วหากทำความดีไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ จะได้ไปเกิดในสวรรค์แต่หากทำความชั่วจะตกนรกกลายเป็นเปรตต้องทนทุกข์ทรมานในอเวจี ต้องอาศัยผลบุญที่ลูกหลานอุทิศส่วนกุศลให้ในแต่ละปีมายังชีพ ดังนั้นในวันแรม 1 ค่ำเดือนสิบ คนบาปทั้งหลายที่เรียกว่า เปรต จึงถูกปล่อยตัวกลับมายังโลกมนุษย์เพื่อมาขอส่วนบุญจากลูกหลาน ญาติ พี่น้อง และจะกลับไปนรกในวันแรม 15 ค่ำเดือนสิบ ในโอกาสนี้เองลูกหลานและผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่จึงนำอาหารไปทำบุญที่วัด เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นการแสดงความกตัญญูตเวที¹

สารทเดือนสิบ : ประเพณีบุญเพื่อบรรพบุรุษที่สำคัญยิ่ง
ตามคติความเชื่อทางพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน ชาวนครศรีธรรมราช

¹ จันทรา ทองสมัคร เรื่องเดียวกัน หน้า 22 - 23

สารทเดือนสิบ : ประเพณีบุญเพื่อบรรพบุรุษที่สำคัญยิ่ง
ตามคติความเชื่อทางพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน ชาวนครศรีธรรมราช

ยิ่งไปกว่านั้นชุมชนชาวนครศรีธรรมราช ยังเชื่อเรื่องของการ "ติดทาน" และ "การใช้ชาติ"¹ ซึ่งสอดคล้องกับกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนาอีกด้วยที่เกี่ยวกับการติดทานนั้น เชื่อกันว่า ถ้าผู้ใดนำเอาทรัพย์สมบัติที่เจ้าของไม่ปรารถนาจะให้ ผู้นั้นต้องตามไปชดใช้คืน ในชาติหน้าอาจใช้ในรูปแบบของข้าทาสช่วงใช้ หรือเป็นทรัพย์สินเงินทองด้วยสาเหตุอันไม่คาดคิด หรือไม่บังควร ที่เกี่ยวกับการใช้ชาตินั้นหมายถึงการที่ผู้ใดก่อกรรมทำเข็ญให้กับมนุษย์ หรือสัตว์อย่างไรในชาตินี้แล้ว เมื่อถึงชาติหน้ากรรมนั้นจะกลับสนองถึงตน หรือผู้ที่เคย ถูกกระทำจะกลับเป็นผู้กระทำในลักษณะและน้ำหนักเท่าเทียมกันหรืออาจรุนแรงกว่า²

อย่างไรก็ตามนักวิชาการทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ในวงวิชาการได้ให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องความเชื่ออันเนื่องแต่ลัทธิและศาสนาของชาวใต้ไว้ดังนี้³

ความเชื่อพื้นฐานของชาวภาคใต้ส่วนใหญ่พ้องกับความเชื่อของชาวไทยถิ่นอื่นๆ คือ เชื่อว่ามีอำนาจเหนือธรรมชาติ และเชื่อว่าธรรมชาติบางอย่างมีวิญญาณ สิ่งเร้นลับเหล่านี้

¹ พระเจี๋ย วฑุฒธมฺโม (คงจฺจฺญ) สัมภาษณ์ มิถุนายน 2545

² สุริวงส์ พงศ์ไพบุลย์ "ความเชื่ออันเนื่องแต่ลัทธิและศาสนาของชาวใต้" ในเรื่องเดียวกัน หน้า 479

³ สุริวงส์ พงศ์ไพบุลย์ เรื่องเดียวกัน หน้า 478 - 481

มีส่วนสำคัญต่อการกำหนดและควบคุมชะตากรรมของตน อาจให้คุณและโทษ แก่ตนได้นานา ถ้าบุคคลใดปฏิบัติชอบ ฝึช่วยคุ้มครองหรือให้คุณ และถ้าผู้ใดมุ่งน้อมจิตเข้าหาก็อาจจะติดต่อสื่อสาร กับวิญญาณลึกลับเหล่านั้นได้ ถ้าบำเพ็ญเพียรแก่กล้าพอและทำถูกวิธี ยังสามารถบังคับ วิญญาณเหล่านั้นที่แรงบุญด้อยกว่าให้อยู่ได้อ่านาใจได้อีกด้วย

อำนาจเหล่านั้นต่าง ๆ อาจกำบังกายหรือปรากฏกายในลักษณะต่างๆ ได้ตามเจตนา มักเรียกชื่อจิตวิญญาณเหล่านั้นต่างกันไป เช่นเรียกจำพวกวิญญาณชั้นต่ำว่า "ผี" เช่น ผีป่า ผีดิบ ผีพราย โครเคราะห์หรือผีลอก ผีอำ ผีเข้า ผีสิง อาจทำให้ล้มป่วย หรือถูกผีกิน เป็นแผลเรื้อรังเกิดวิกลหรือถึงตายก็ได้ ผีบางตนอาจเฝ้าทรัพย์หวงสมบัติ หวงคู่ครอง ผีบรรพบุรุษ มักคุ้มครองป้องกันบุตรหลาน เว้นแต่ใครละเมิดก็อาจให้โทษได้ ใครทำให้พอใจ อาจเข้าฝัน บอกไต่ภัยภัยให้ และผู้โชคดีมีบุญวาสนาอาจได้ยาผีบอกก็ได้ ส่วนจิตวิญญาณที่มีบุญญาธิการ หรือที่ค่อนข้างดีบ้างก็เรียกว่า "เทยมดา" (เทวดาหรือเทพที่มีบุญญาธิการสูงส่ง) บ้างเรียกว่า "ทวด" (มีบุญญาธิการรองลงมา) ทวดที่เป็นครั้งสัตว์ครั้งเทพก็มี เช่น ทวดงู (พญางู หรือกายสิทธิ์) ทวดจระเข้ (จระเข้กายสิทธิ์) ทวดพวกนี้จะปรากฏให้เห็นในรูปของสัตว์นั้นๆ ทวดที่เป็นมนุษย์ผู้มีบุญบารมีแล้ว ดับชีพไปก็มี เช่น ทวดหุม (ประจำหัวเขาแดง สงขลา) หลวงพ่อทวด (วัดช้างให้ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี และวัดพะโคะ อำเภอสทิงพระ จังหวัด สงขลา) ถ้าเป็นเพศหญิงมักเรียกว่า "เจ้าแม่" เช่น เจ้าแม่หลิมกอเหนี่ยว (ปัตตานี) เจ้าแม่ไทรทอง (อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส) เป็นต้น

สิ่งที่ควรให้คุณแก่มวลมนุษย์อย่างไพศาล เชื่อกันว่ามี "ขวัญ" และมีเทพดา ประจำ เช่น ข้าว มีขวัญข้าวและมีแม่โพสพเป็นเจ้าแม่แห่งข้าว เรือมีขวัญเรือและมีแม่ย่านางเป็นผู้หญิงประจำรักษาเรือ และเชื่อว่าที่ตัวเด็กและทุกคนจะมีขวัญและมีแม่ชื่อเป็นเทวดาหรือผีประจำทารก ธรรมชาติที่สำคัญๆ ก็มีเทพารักษ์ประจำ เช่น เทพารักษ์ประจำป่าไม้ ประจำขุนเขา เป็นต้น จึงเกิดการทำขวัญและเช่นสรวงบูชาสิ่งเหล่านี้

บางรายมีการเลี้ยงผี เล่นผี และประกอบกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกับวิญญาณลึกลับก็มี เช่น ชาวบ้านในหมู่ที่ 4 ตำบลสิงหน้อย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา บางครอบครัวมี ประเพณีการแต่งงานกับนางไม้ก่อนที่จะแต่งงานจริง มีพิธีกรรมคล้ายการแต่งงานกับคนจริง มิเช่นนั้นชายหนุ่มคนนั้นจะหาความสุขในชีวิตสมรสไม่ได้ และถ้าคนถิ่นอื่นไปขอขนานแต่งงาน กับนางไม้บ้างก็จะได้รับการคุ้มครองรักษาเช่นกัน

* ลัทธินิยมนับถือบูชาสิ่งเหนือธรรมชาติและธรรมชาติ ก่อให้เกิดความเชื่อ เกี่ยวกับนามที่เป็นมงคลและอัปมงคลขึ้น เช่น เชื่อว่าไม้ไผ่สีสุกยังให้เกิดความสงบสุข การปลูก

ไม่รัก ไม่ยม ไม่ยอไว้ในบ้าน จะทำให้เจ้าของบ้านมีคนรักใคร่ นิยมนับถือและยกย่อง ในทางตรงกันข้ามถ้าใครปลุกต้นเต่าร้างไว้ในบริเวณบ้าน มักเกิดการพลัดพรากเลิกร้าง ใครปลุกต้นลั่นทมไว้ในบ้านชีวิตมักทุกข์โศก ใครปลุกต้นสนไว้ในบ้าน มักขัดสนยากจน ความเชื่อเรื่องมงคลนามแผ่กว้างไปถึงชื่อดี ชื่อเป็นกาลกิณี ทั้งชื่อคน ชื่อสัตว์ ชื่อยานพาหนะ สถานที่ และชื่อบ้านนามเมือง ฯลฯ

เมื่อชาวภาคใต้ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมฮินดู การนับถือบูชาผีกลางเทวดาก็ยิ่งมีกว้างขวางและพิสดารยิ่งขึ้น เช่น มีเทพประจำธาตุทั้งสี่ (ดิน น้ำ ลม ไฟ) คือมีเทพผู้รักษาสถานที่หรือชดศติपालที่ชาวภาคใต้เรียกว่า "บริถิว" (จากสันสกฤตว่า ปาริว) จากความเชื่อเรื่องนี้เมื่อชาวใต้จะประกอบกรรมมงคลใดๆ จะมีการ "ดูที่ดูทาง" และ "ขอที่ขอทาง" ดูว่ายามใดบริถิวอยู่ ณ ทิศใด เชื่อว่ามีนางธณิประจำผืนพสุธาซึ่งอาจลงโทษสูบคนที่บาปหนัก ถึงขั้นอนันตริยกรรมให้จมแผ่นดินลงไปทั้งเป็น มีนางมณีเมขลาเป็นเทพประจำสมุทร เสด็จขึ้นจากคติดั้งเดิมที่ว่า มีพญานาคอยู่ ณ เมืองบาดาลและเป็นเทพแห่งน้ำฝน ซึ่งนำความอุดมสมบูรณ์มาสู่โลกมนุษย์ มีพระพายเป็นเทพแห่งลม มีพระเพลิงเป็นเทพแห่งไฟ เกิดคติห้ามถ่มน้ำลายรดดินพื้นอันจะทำให้พระเพลิงโกรธและให้โทษเกิดอัคคีภัย เป็นต้น หรือจากคติที่สืบเนื่องจากคัมภีร์ลักษณะมหานูรุษของพราหมณ์ทั้งที่รับมาจากศาสนาพราหมณ์และที่ผ่านมาจากพุทธศาสนาเรื่องมหาบุริสลักษณะเป็นเหตุให้เกิดความเชื่อเกี่ยวกับการดูและการทำนายรูปร่างลักษณะของคน ตลอดจนการเสาะหาผู้มีลักษณะดีเป็นคู่ครอง ดังที่ปรากฏในนิทานพื้นเมืองภาคใต้หลายเรื่องกล่าวถึงชายที่เสาะหาหญิงที่ได้ลักษณะ "สิบสองนวลลักษณะ" (เช่น เอบกลม คิ้วต้อ คอปล้อง ฯลฯ) และเมื่อหาได้ก็มีความสุขความเจริญด้วยทรัพย์สินและบริวาร ต่อมาก็เกิดความเชื่อเกี่ยวกับตำแหน่งและลักษณะของไฟ ว่าอย่างไรเป็นมงคลหรือเป็นโทษ ความเชื่อเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะยังกว้างไปถึงสัตว์บางชนิด เช่น วัว ควาย ช้าง ม้า นกเขา เป็นต้น จนเกิดตำราดูลักษณะนกเขา ช้าง ม้า วัว ควาย แมว สุนัข เป็นต้น นักเลงไก่ชน ชนวัว มีตำราดูลักษณะไก่ชน วัวชน ที่แต่งเป็นร้อยกรองก็มี

ผู้ประกอบการพิธีกรรมตามลัทธิความเชื่อ นอกจากพวกแม่่มด หมอผี ก็เพิ่มนักไสยศาสตร์ นักไสยเวท เข้ามา จนเป็นเหตุให้ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์เฟื่องฟูขึ้น พิธีกรรมवादเคราะห์ ลอยเคราะห์ สะเดาะเคราะห์ ขับไล่อุบาทว์ ก็พิสดารและกว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งเกิดการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับความเชื่อตามคติฮินดูจนบางครั้งแยกไม่ออกว่าเรื่องใดเป็นไปตามลัทธินิยมใด เช่น เชื่อว่า ที่อาวธมีคม จะมีเทพที่เรียกว่า "เพชรหนูกัน" (บางท่านก็ว่าเลียนเสียงมาจากพระวิษณุกรรม) ประจำอยู่ จึงห้ามเดินข้ามหรือ

พูดสปรปะมาท ถ้าใครล่องละเมิดอาวุธ นั้นจะให้โทษ หากนำไปใช้ต่อสู้กันก็จะพ่ายแพ้แก่ศัตรู และอาจตายด้วยอาวุธของตนเอง ฯลฯ

ส่วนความเชื่อที่เป็นคตินิยมเฉพาะเรื่องมีหลากหลาย เกินจะนำมากล่าวในที่นี้ได้ เช่น ปรากฏตามรายงานราชการมณฑลนครศรีธรรมราชของพระยาสุโขมนัยวินิต เมื่อ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) ว่า "บ้านเรือนแลที่อยู่ของชาวเมืองนครศรีธรรมราช ยังเป็นการเลวทรามอยู่มาก การที่เป็นเช่นนี้ ไซ้แต่ราษฎรซึ่งเป็นคนยากจน ถึงผู้ที่มีกำลังพอจะทำได้ก็ไม่ใคร่ทำ โดยเหตุที่มักถือกันเสียว่าเทียมเจ้าเมือง แต่เขาเรียกกันว่า เทียมเจ้านาย เช่น กับว่าจะทำเรือนฝากระดาน มุงกระเบื้อง ดังนี้ ถ้าผู้เจ้าของเรือนเป็นแต่ชั้นนกรมการ หรือพลเรือน ก็เป็นที่ติเตียนกัน หรือถือว่าเป็นอัปมงคล" ฯลฯ

พุทธศาสนิกชน หรือ ไทยพุทธในภาคใต้มีความเชื่ออันสืบเนื่องจาก พุทธศาสนาหลายประการ แต่ส่วนใหญ่มักผสมปนเปออยู่กับความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวกับการนับถือผีสงหรือลัทธิศาสนาพราหมณ์ ทั้งที่บางอย่างขัดกับแก่นแท้ของพุทธศาสนา เช่น การใช้น้ำพุทธมนต์ขับไล่ผี การเชื่อเรื่องพรหมลิขิตคู่กันไปกับการเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมเหล่านี้เป็นต้น แม้ในส่วนที่เป็นคติทางพุทธศาสนาโดยตรงก็ยังคงคละปนกันทั้งลัทธิมหายานและหินยาน

พุทธศาสนิกชนชาวใต้ส่วนใหญ่มีความเชื่อว่า ชีวิตของพระศาสดาพ้องกับที่กล่าวไว้ในพุทธประวัติหรือประวัติแห่งพระสิทธัตถะทุกประการทั้งในส่วนที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เชื่อว่าพระศาสดามีองค์พหุเหมือนกับพระพุทธรูปทุกประการ และส่วนใหญ่จะศรัทธาและยึดมั่นต่อพุทธานุภาพมากกว่าธรรมานุภาพ มีความเชื่อว่า สวรรค์และนรกมีภาวะเป็นรูปธรรมตามที่บรรยายไว้ทุกประการ เช่น เชื่อว่าในนรกมีต้นจิ้ง มีกระทะทองแดงจริงทั้งรูปร่าง ขนาดและลักษณะปลีกย่อย ทั้งศรัทธาที่จะบำเพ็ญกุศลเพื่อให้ถึงสวรรค์มากกว่านิพพาน มีความเชื่อและศรัทธาต่อเรื่องพระมาลัยอย่างกว้างขวาง จึงนิยมที่จะสร้างหนังสือเรื่องพระมาลัยเป็นพุทธบูชา วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยโปรดสัตว์จึงแพร่หลายมากในภาคใต้ สิ่งที่พุทธศาสนิกชนชาวภาคใต้ศรัทธาเหนือกว่าสวรรค์ก็คือ ยุคของพระศรีอารียเมตไตรย การทำบุญจึงมักอธิษฐานให้ได้ขึ้นสวรรค์และได้พบกับพระศรีอารียเป็นสำคัญ

จากเรื่องชาติ ภพ ทำให้เชื่อกันว่าผู้ชายเป็นผู้ที่อยู่ในเพศและภพที่สูงกว่าผู้หญิง จึงเชื่อกันว่าเมื่อผู้ชายจะลงมาเกิดล้วนแต่มีเทวดาอันเชิญลงมาแต่สวรรค์ ต่างกับผู้หญิงซึ่งมีเอากะลาเคาะเชิญมาจากใต้ดิน จึงมักยกย่องชายมากกว่าหญิง

เชื่อว่าอักขระในพระธรรมบทมีความศักดิ์สิทธิ์ ขลัง และเป็นสิริมงคล เช่น นำเอา "นโม" มาทำเป็นตรา "ห้วนโม" เพื่อขับไล่ผี ไข้ห่า และกันเสนียดจัญไร หรือบพทำขวัญ มักลงท้ายด้วย "ชย สิทธิ ประสิทธิ เม" เหล่านี้เป็นต้น

พุทธศาสนิกชนชาวใต้ส่วนมากเชื่อว่าบุญกุศลที่สร้างสมไว้ย่อมเกิดเป็น นานบุญ เมื่อถึงความคับขันอาจนำมาใช้ช่วยให้พ้นจากภยันตรายได้ เหตุนี้เมื่อตกอับคับขัน จึงมักอธิษฐานหรืออุทานว่า "ชะบุญ" (ขอเดชะบุญกุศลที่เคยทำไว้ให้มาช่วยเหลือ) และเชื่อ ตามคติทักษิณานุประทานว่า การทำบุญกรวบน้ำจะทำให้ผู้ล่องลပ်ไปแล้วได้พลอยรับ ส่วนกุศลด้วย เชื่อว่าการปลูกเสกทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ เชื่อว่าน้ำพุทธมนต์เป็น สิ่งศักดิ์สิทธิ์และสายสิญจน์เป็นเครื่องป้องกันผีและเสนียดจัญไร ฯลฯ และส่วนมาก มีความเชื่อว่าพระพุทธรูปและพระบรมสารีริกธาตุเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สามารถแสดงอภินิหารได้ และมักศรัทธาเชื่อถือสืบสนปนเปกันไประหว่างปาฏิหาริย์กับอุตริมนุษยธรรม

ความเชื่ออันเนื่องแต่ลัทธิและศาสนาตามรูปลักษณะดังกล่าวนี้ ปรากฏอย่าง แพร่หลายในชุมชนนครศรีธรรมราช พบทุกพื้นที่ศึกษา¹

ความเชื่อเรื่องผี

ความเชื่อเรื่องผี ชุมชนนครศรีธรรมราช เชื่อว่า มีผีหลายจำพวกที่เข้ามา เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของเขา เช่น ผีตายาย ผีป่า ผีลูกกรอก ผีพราย ผีเจ้าสมุทร ผีพลอยลม ผีเพิ่มคน ผีกล้า ผีวิญญาณร้าย เป็นต้น ผีบางจำพวกมุ่งให้คุณแก่บุคคลและชุมชนที่ปฏิบัติ ดีปฏิบัติชอบ เช่น ผีตายาย ผีป่า ผีเขา ผีลูกกรอก ส่วนผีบางจำพวกมักมุ่งให้โทษแก่บุคคล และชุมชน เช่น ผีกล้า และผีวิญญาณร้าย มาทำอันตรายผู้คนหรือบังคับเอาไปทำเป็นสามี (ผีแม่หม้าย) เป็นต้น ผีที่ให้คุณนั้น จะต้องบูชาเช่นสรวงในกาลอันควรด้วย²

¹ ข้อมูลสรุปรวมจากการสัมภาษณ์ ผู้คนในเขตพื้นที่ศึกษา ระหว่างเดือน มิถุนายน 2545 - กันยายน 2545

² ทอง แก้วนุ่น สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545

ผิตายาย ผู้ล่วงลับไปแล้ว (ตายายบนหิ้ง)
คอยปกป้องคุ้มครองลูกหลาน ลูกหลานทำบุญ
อุทิศส่วนกุศลไปให้

ผีลูกกรอก : ผีที่เลี้ยงไว้ในบ้าน

หุ่นผู้ชาย : ป้องกันผีแม่หม้าย : ผีวิญญาณร้ายอยากได้นุชย์ผู้ชายเป็นบริวาร (สามมี)

ผี ในนิยายศิลป์พื้นบ้าน : หนังตะลุง

ความเชื่อเรื่องครูหมอมหรือผีครูต้นผู้ถ่ายทอดศิลปวิทยา¹

ความเชื่อเรื่องครูหมอม ชุมชนนครศรีธรรมราช เชื่อว่า "ครูหมอม" เป็นผีครูต้นของศิลปินหรือฝีมือบรรพบุรุษผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ ในสาขาศิลปะและวิชาแพทย์ เช่น นาฏศิลป์ ช่างฝีมือ และหมอยา เป็นต้น ใครที่รับวิชาเหล่านี้มาศึกษาเล่าเรียน ฝึกหัดปฏิบัติ หรือยึดเป็นวิชาชีพหลัก จะต้องยอมรับนับถือผีเหล่านั้น เป็นครูด้วย โดยเรียกว่า "ครูหมอม" เช่น ครูหมอมโนรา ครูหมอมหนังตะลุง ครูหมอมช่างเหล็ก ฯลฯ ซึ่งเมื่อถึงเวลาอันควรจะต้องบูชา โดยเครื่องครัดและถูกต้อง จึงจะเป็นคุณ หากประพฤติตนไม่เหมาะสมและบูชาไม่ถูกต้อง สม่่าเสมอจะได้รับโทษานุโทษจากครูหมอม ตามควรแก่กรณี

ครูหมอม : ครูต้นผู้ถ่ายทอดศิลปวิทยา

ไหว้ครูหมอม หนังตะลุง

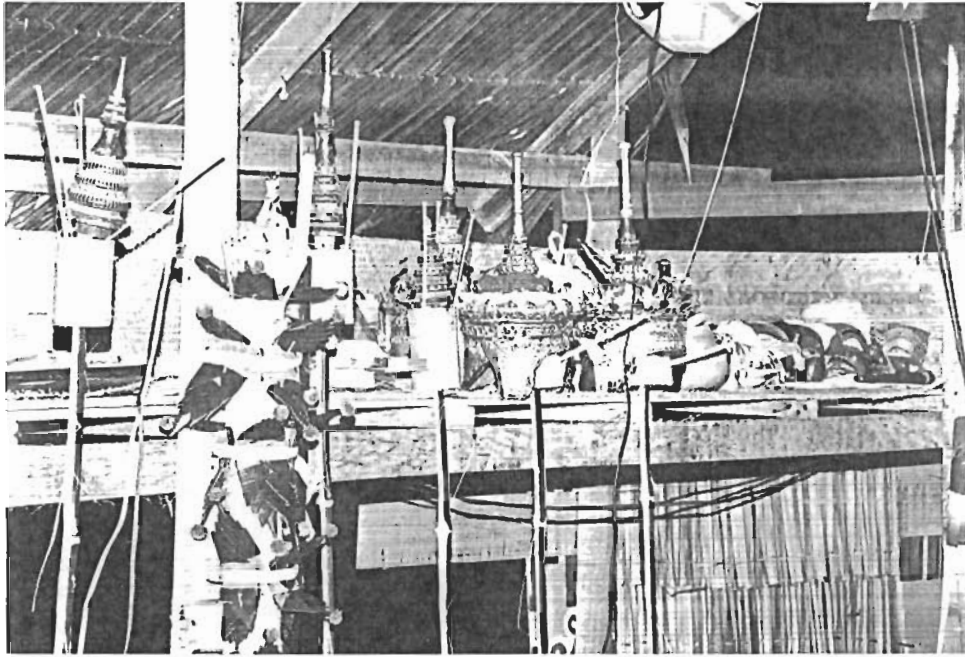
¹ สมศักดิ์ ชูรัตน์ สัมภาษณ์ กทม. ๒๕๔๕

ไหว้ครูหมอนินรา

ไหว้ครูหมอน ช่างศิลปหัตถกรรม : แกะหนัง

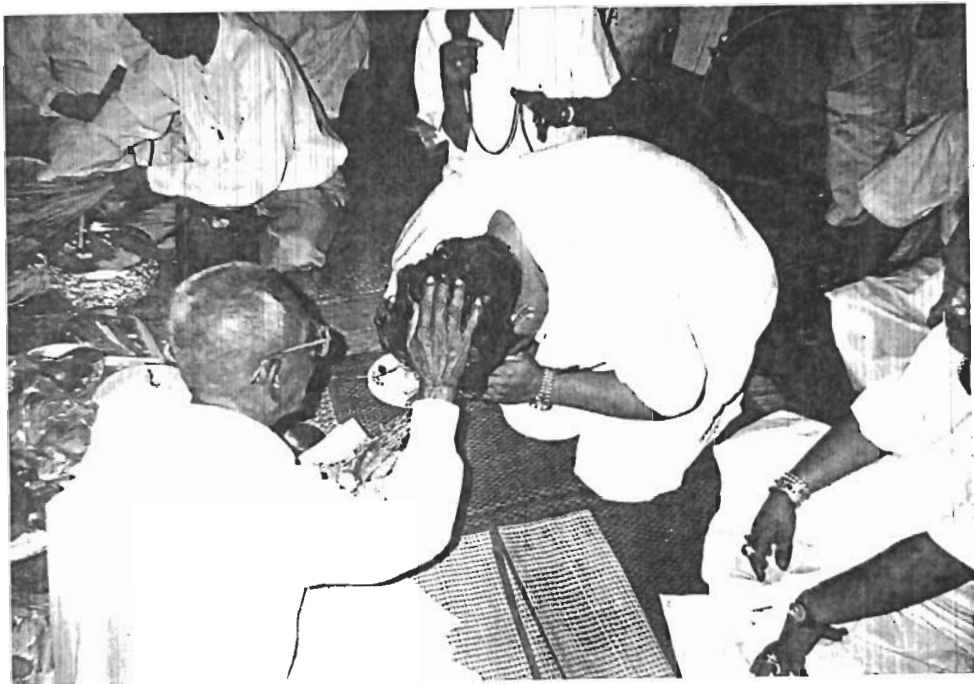
ครูหมอโนรา

ความเชื่อเรื่องครุหมอ

ครุหมอหนังตะลุง

ความเชื่อเรื่องทวยเทพและทวด¹

ความเชื่อเรื่องทวยเทพ ชุมชนนครศรีธรรมราชเชื่อว่ามีทวยเทพผู้มีบุญญาธิการ คอยคุ้มครอง ป้องกัน ปกป้องรักษา และอำนวยสวัสดิให้มวลมนุษย์ได้ประสบความสำเร็จ มีลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เป็นที่ตั้ง ทวยเทพดังกล่าวมีชื่อเรียกขานต่างๆ กัน เช่น พระภูมิ แม่โพสพ แม่ย่านาง เจ้าแม่ เทพารักษ์ และทวด เป็นต้น ทวด มักจะมีรูปลักษณ์ต่างๆ กัน เช่น เป็นเทพบ้าง เป็น ภูบ้าง เสือบ้าง จระเข้บ้าง ฯลฯ ความสวัสดิและความมีลาภ ยศ สรรเสริญ สุข จะปรากฏแก่บุคคลและชุมชนเมื่อบุคคลและชุมชนนั้น เชื่อมั่น เลื่อมใส ศรัทธา ปฏิบัติบูชา ด้วยจิตคารวะตามครรลองของการบูชาทวยเทพอยู่เป็นนิตย์ หากบุคคล หรือชุมชนใด ปล่อยปละละเลยและปฏิบัติบูชาเพี้ยนผิดไปจากครรลองของการบูชาทวยเทพ ดังกล่าวแล้ว นอกจากจะไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตแล้ว ยังจะต้องได้รับโทษานุโทษตาม ควรแก่กรรมอีกด้วย²

ทวยเทพ และ ทวดซึ่งเป็นที่รู้จักเชื่อถือศรัทธากันอย่างจริงจังและแพร่หลาย เช่น เทพประจำศาลพระภูมิประจำบ้าน แม่โพสพ เทพประจำศาลหลักเมือง เทวดา ไม้ดักช่องเขา เทวดาเกาะกลางทุ่งสำน ทวดกลายท่าศาลา ทวดขุนลกบางชั้น ทวดปากเชียร เชียรใหญ่ (เป็นจระเข้) ทวดโป สีชล (เป็นเสือ) ทวดโพธิ์หนองหว้า ทวดปากช่องเขาพระบาท ศาลเจ้าพ่อมหาชัย ท่าจิว แม่เจ้าอยู่หัว เชียรใหญ่ เจ้าแม่ นางพระยา ปากนคร เป็นต้น

เสาภูมิและศาลพระภูมิ : คติความเชื่อเรื่องเทพพระภูมิ เจ้าที่ประจำบ้าน

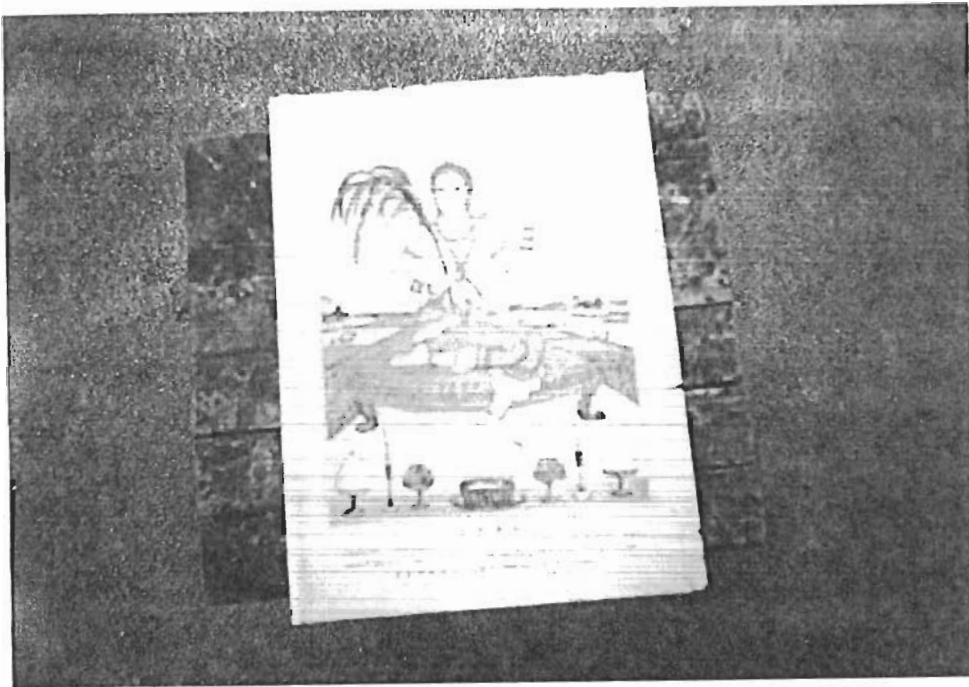
¹ พรชัย ยศขุน สัมภาษณ์ มิถุนายน 2545

² ผ่อง สุทธิมาศ สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545

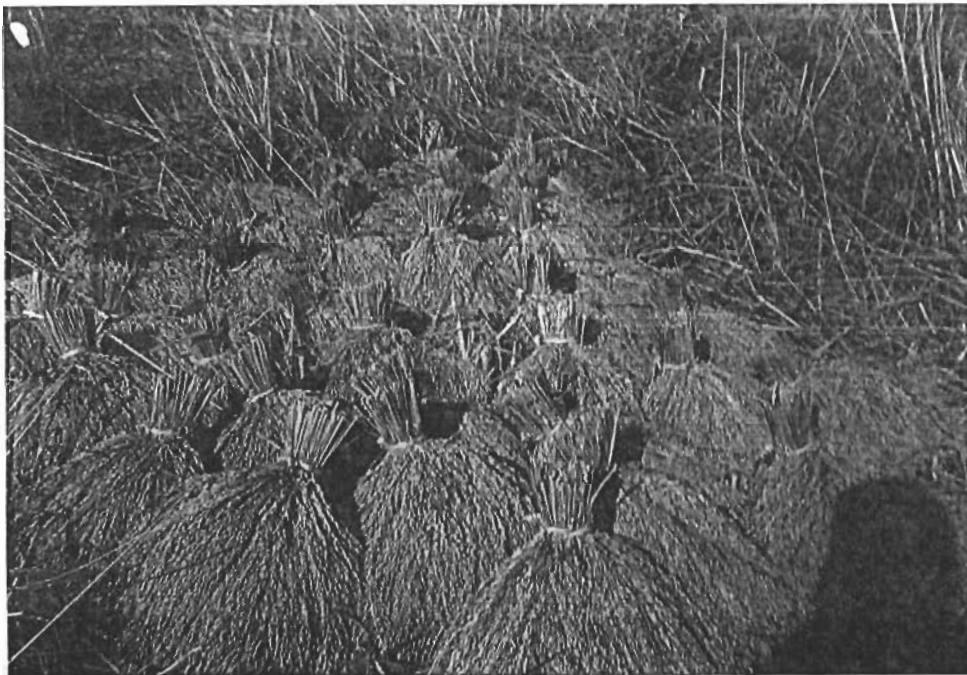

แม่โพสพ : เทพธิดาแห่งข้าว

อีกรูปลักษณะ
ของแม่โพสพ : เทพธิดาแห่งข้าว

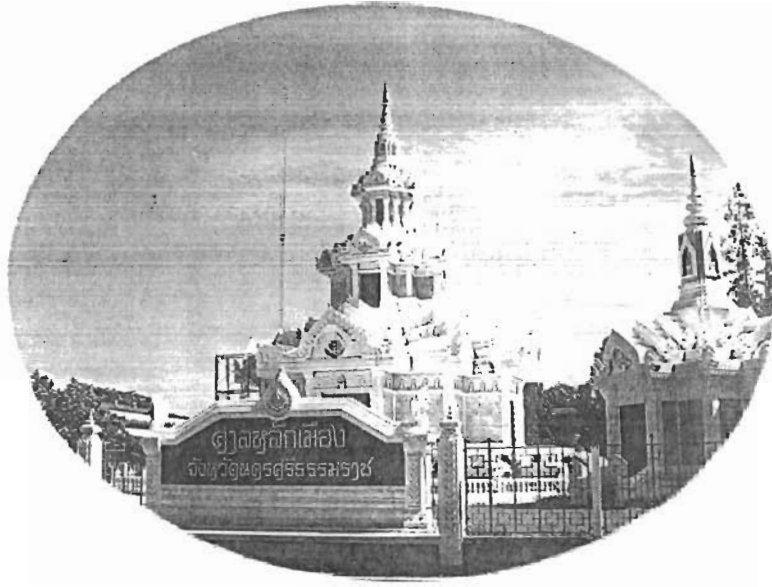
พระนารายณ์ ๔ กร

พระนารายณ์ พระอิศวร และพระพรหม (ตรีมูรติ)
เทพผู้ยิ่งใหญ่ และศักดิ์สิทธิ์ของพราหมณ์

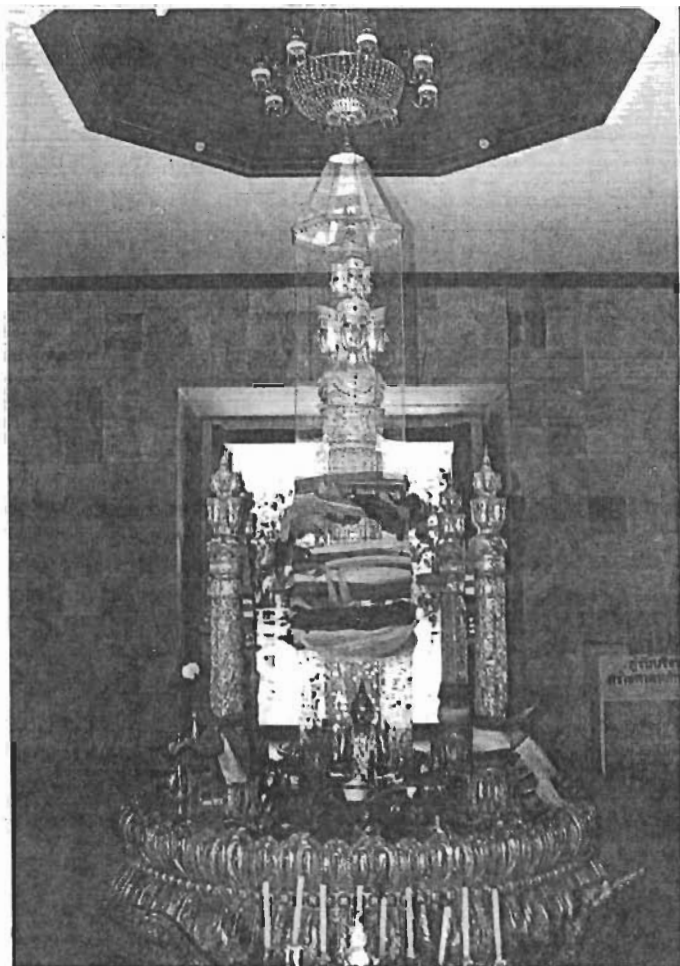

พระศิวะนาถราช

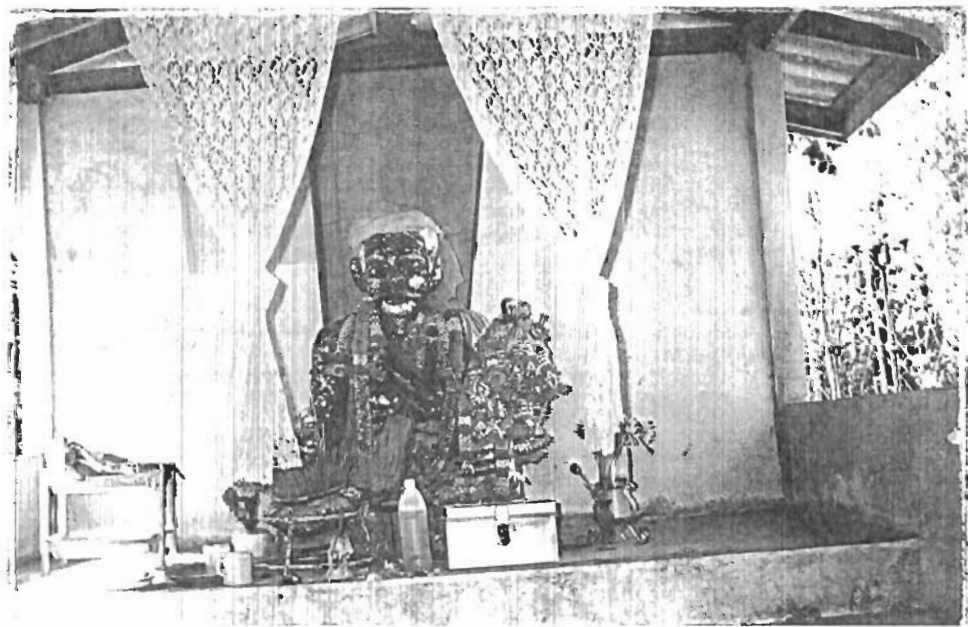

ศาลหลักเมือง และเทพประจำศาลหลักเมือง
นครศรีธรรมราช

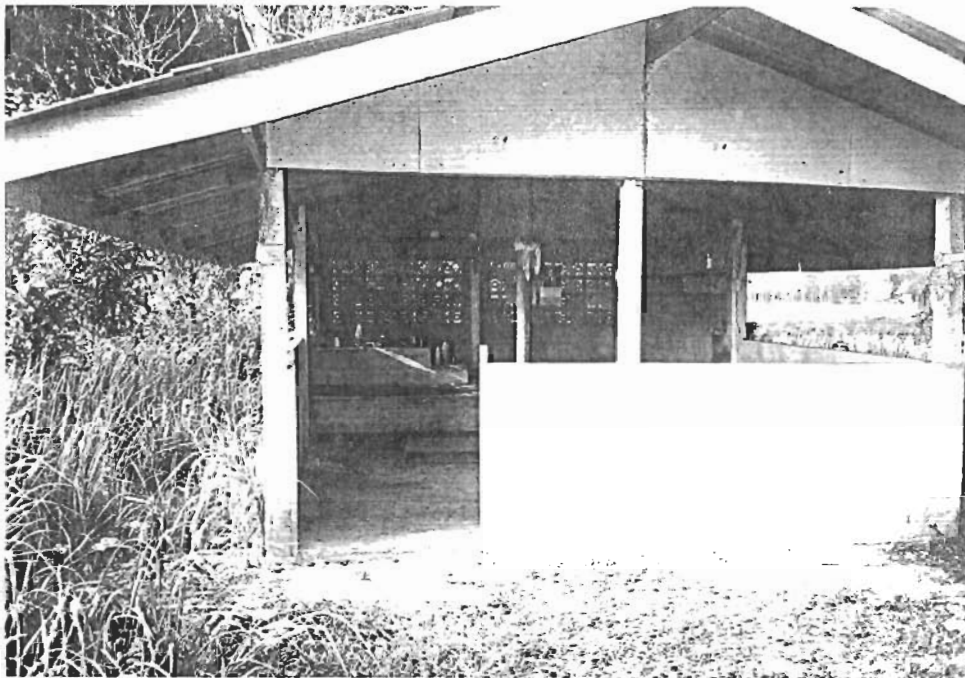
ศาลาทวดกล้วย ท่าศาลา

ศาลาทวดตาขุนลก บางขัน

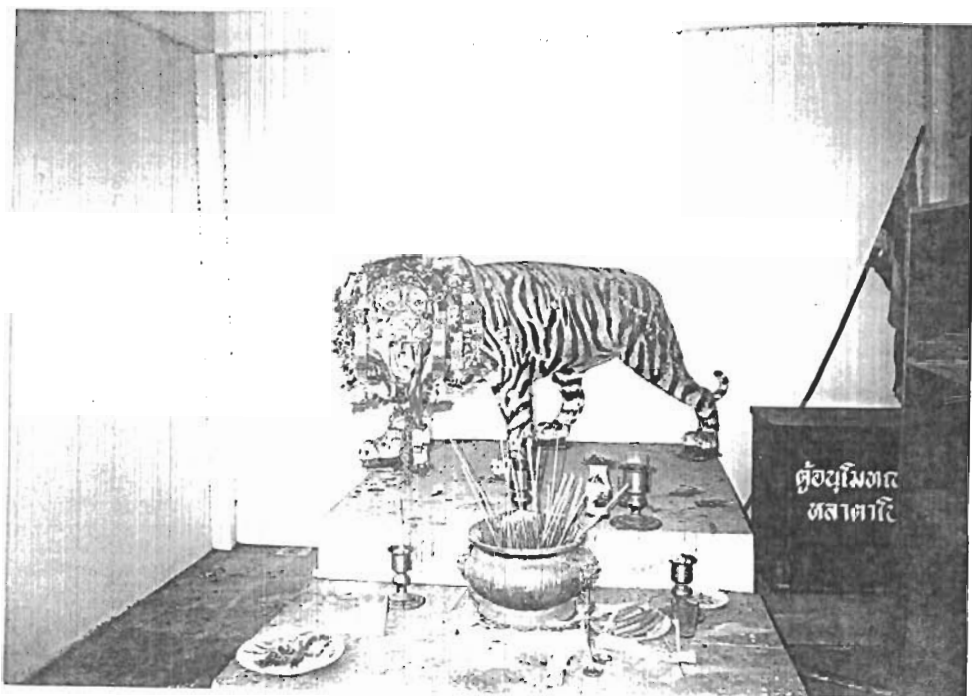
ศาลาเทวดาไม้ดัก ช้องเขา

ศาลาเทวดา เกาะกลาง ทุ่งสำน

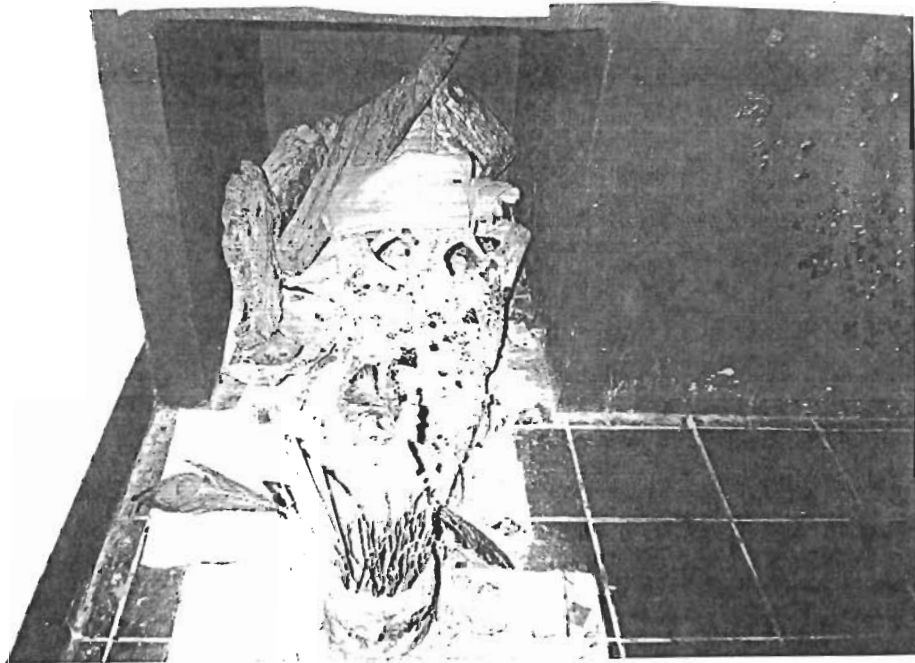

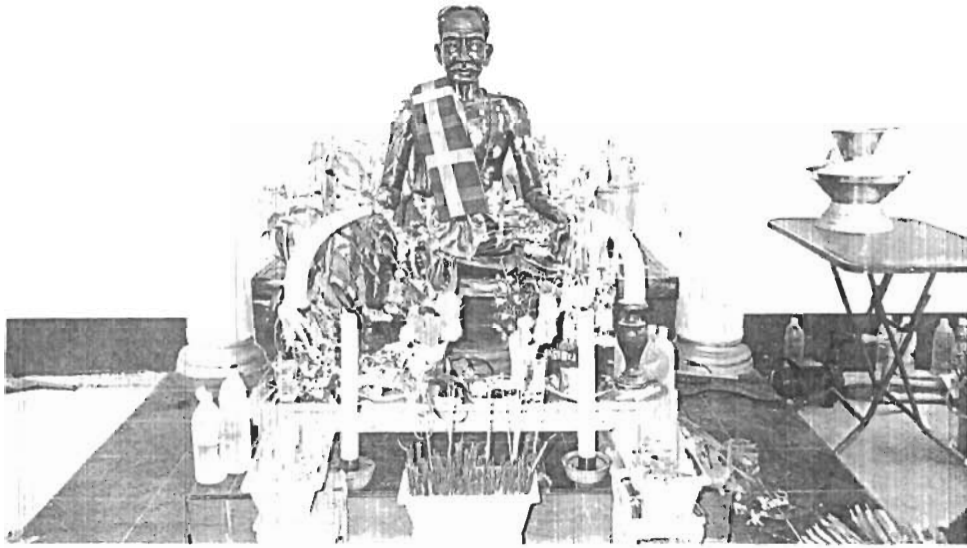
ศาลาตาโป (ทวดโป) สีชล

ศาลเจ้าทวดปากเชียร เชียงใหญ่

ศาลทวดโพธิ์ หนองหว้า ชะมาย

ศาลทวดปากช่อง เขาพระบาท

ศาลเจ้าพ่อมหาชัย ทำงิ้ว

ศาลเจ้าแม่นางพระยา ปากนคร

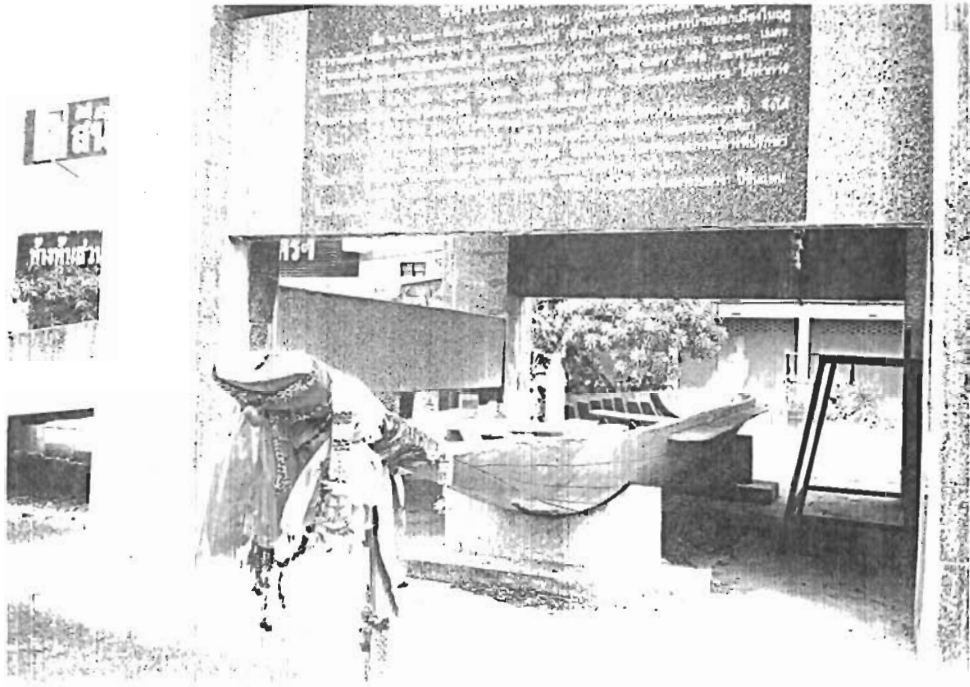

ศาลแม่เจ้าอยู่หัว เชียงใหม่

ไม้ใหญ่ : เจ้าแม่แฮะ สิชล
และ
เจ้าแม่ไทรทอง เมือง

แม่ย่านาง เรืออนุรักษ์สถานสะพานยาว
และเรือประมง ชายฝั่งทะเลตะวันออก

ความเชื่อเรื่องแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์

เมืองนครศรีธรรมราชมีแหล่งน้ำที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้เป็นน้ำอภิเษกอยู่ 6 แห่ง คือน้ำบ่อวัดหน้าพระลาน น้ำบ่อวัดเสมาเมือง น้ำบ่อวัดเสมาไชย น้ำบ่อวัดประตูขาว น้ำห้วยเขามหาชัย และน้ำห้วยปากนาคราช น้ำทั้ง 6 แห่งนี้มีที่มาและความสำคัญดังนี้

1. น้ำบ่อวัดหน้าพระลาน

วัดหน้าพระลานอยู่ติดกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารทางทิศใต้ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในครั้งโบราณถือว่าบ่อน้ำที่วัดนี้เป็นบ่อน้ำที่ศักดิ์สิทธิ์ น้ำในบ่อใสสะอาด มีน้ำหนักรวมผิดปกติกว่าบ่ออื่นๆ หากใครได้ดื่มน้ำในบ่อนี้จะมีสติปัญญาดี มีบุญวาสนาสูง จะได้เป็นขุนนางผู้ใหญ่

2. น้ำบ่อวัดเสมาเมือง

วัดเสมาเมืองตั้งอยู่ริมถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง นครศรีธรรมราชในสมัยโบราณถือว่าวัดนี้เป็นวัดหลักบ้านหลักเมือง บ่อน้ำวัดนี้อยู่ระดับเดียวกับของวัดเสมาไชย เป็นบ่อน้ำที่มีความสำคัญต่อบ้านเมือง เช่นทำน้ำอภิเษกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก น้ำพระพิพัฒน์สัตยา * และน้ำพระพุทธรมนต์ในพระราชพิธีต่างๆ ที่มีความสำคัญเหมือนน้ำบ่อวัดหน้าพระลานเช่นกัน

3. วัดเสมาไชย

วัดเสมาไชย อยู่ติดกับวัดเสมาเมือง ปัจจุบันกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัดเสมาเมืองไปแล้ว บ่อน้ำตั้งอยู่ระดับเดียวกับบ่อน้ำของวัดเสมาเมือง ปัจจุบันบ่อน้ำวัดนี้เป็นบ่อน้ำที่ถูกทอดทิ้ง ไม่มีใครเอาใจใส่ อยู่ทางทิศใต้ของร้านสินค้าราชทัณฑ์ วัดนี้เดิมถือว่าเป็นวัดหลักบ้านหลักเมืองหรือวัดชัยมงคล น้ำในบ่อนี้มีความสำคัญและศักดิ์สิทธิ์ใช้เป็นน้ำทำพิธีที่สำคัญ ๆ สำคัญเช่นเดียวกัน เช่นเมื่อมีศึกสงครามก็ตักน้ำในบ่อน้ำมาทำน้ำพุทธรมนต์ประพรมกองทัพ เพื่อสวัสดิมงคล และทำน้ำอภิเษก พระราชพิธีบรมราชาภิเษก น้ำพระพิพัฒน์สัตยาและน้ำพระพุทธรมนต์ในพระราชพิธี เหมือนกับน้ำทั้งสองบ่อที่กล่าวมาแล้ว

4. น้ำบ่อวัดประตูขาว

วัดประตูขาว ตั้งอยู่ที่ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เดิมนี่เป็นวัดร้าง ทางราชการได้ใช้สถานที่วัดนี้เป็นโรงเรียนอนุบาลนครศรีธรรมราชไปแล้ว บ่อน้ำที่วัดประตูขาวเดิมนี่ยังเป็นบ่อน้ำลึกอยู่หลังโรงเรียนอนุบาลนครศรีธรรมราช แต่ครั้งโบราณน้ำในบ่อนี้

* แต่ก่อนถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาปีละ 2 ครั้ง คือในวันตรุษเดือน 5 ขึ้น 3 ค่ำครั้งหนึ่ง และในวันสารทเดือน 10 แรม 13 ค่ำอีกครั้งหนึ่ง

ได้รับการปลูกเสกโดยเจ้าอาวาสรูปสำคัญของวัดนี้ เป็นเจ้าอาวาสที่มีอิทธิฤทธิ์มากเชี่ยวชาญทางไสยศาสตร์ น้ำในบ่อนี้เป็นน้ำที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นสิริมงคล น้ำในบ่อใช้ในการทำน้ำพระพุทธรูปในพระราชพิธีต่างๆ เช่น น้ำอภิเษก พระราชพิธีบรมราชาภิเษก น้ำพระพิพัฒน์สัตยา เป็นต้น รวมกับน้ำในบ่ออื่นๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

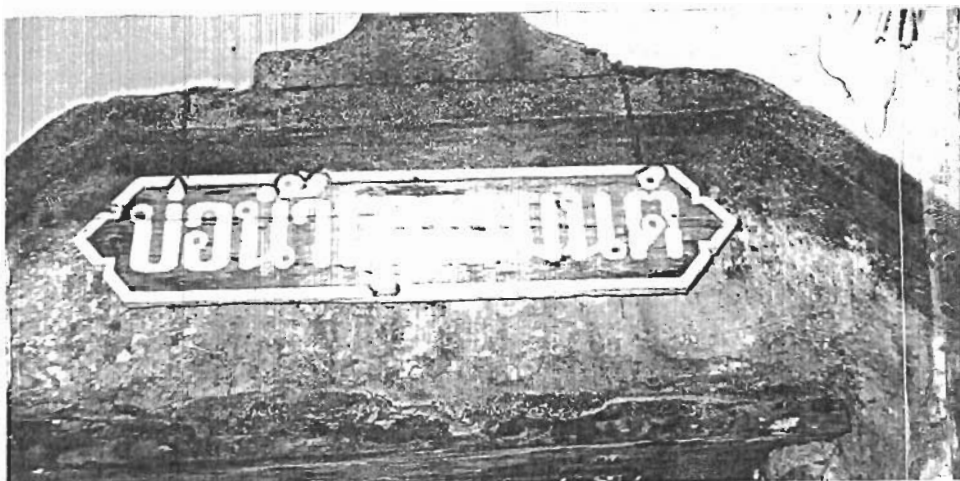
5. น้ำห้วยเขามหาชัย

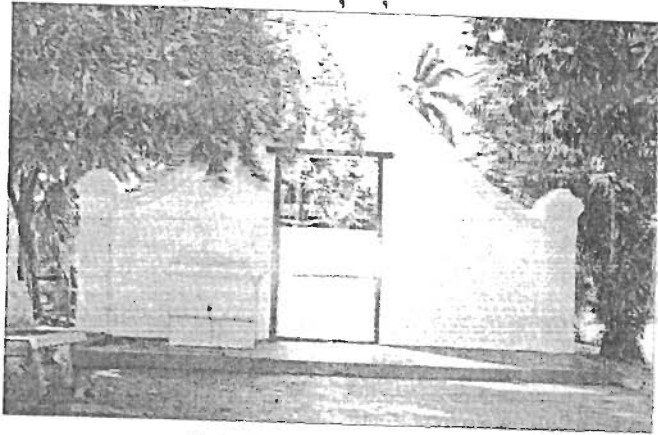
ห้วยเขามหาชัย เป็นลำห้วยที่มีน้ำไหลมาจากเขามหาชัย ผ่านลงมาทางล่งในบริเวณที่เป็นสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน ต้นน้ำอยู่ในเขตตำบลท่าจิว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ลำห้วยนี้เรียกตามชื่อของภูเขาเขามหาชัย ถือเป็นน้ำที่มีโชคล้าย ใช้เป็นน้ำในพระราชพิธีต่าง ๆ เช่น น้ำพระพุทธรูป น้ำบรมราชาภิเษก น้ำพระพิพัฒน์สัตยา เป็นต้น รวมกับน้ำบ่ออื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้ว

6. น้ำห้วยปากนาคราช

ห้วยนาคราช เป็นห้วยที่มีความคดเคี้ยวมากเหมือนตัวพระยานาคราช อยู่ที่ตำบลเขาแก้ว อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช น้ำจากลำห้วยนี้ไหลออกมาจากแก่งหินที่มีลักษณะเหมือนปากพระยานาค ไหลตลอดทั้งปี ตั้งแต่โบราณมาเชื่อว่าน้ำในห้วยนาคราชเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์และสำคัญเหมือนกับน้ำทุกแหล่งที่กล่าวมาแล้ว ตรงจุดที่ตักน้ำมานั้นเป็นแอ่งน้ำพระพุทธรูปและพระราชพิธีร่วมกับน้ำทุกแหล่งที่กล่าวมาแล้ว ตรงจุดที่ตักน้ำมานั้นเป็นแอ่งน้ำที่มีน้ำสายเล็กๆ หลายสายไหลมารวมกัน ที่ใกล้ๆ จุดนี้มีต้นไม้อยู่ 3 ชนิดคือ ต้นใบเร็ด 1 หมู่ กอไผ่ลำเล็ก 1 กอ และหวาย 1 กอ พระยานครได้จัดให้มีคนเฝ้ามิให้ใครตัดต้นไม้อันทั้ง 3 ชนิดนี้โดยเด็ดขาด ทั้งนี้เพราะเมื่อเวลาใช้น้ำมาเสวยหรือใช้ในพระราชพิธีนั้น ให้ตัดไผ่มาทำกระบอกลงน้ำใช้ใบเร็ดทำจุกปิดปากกระบอกลงน้ำ และใช้หวายมัดกระบอกลงน้ำเข้าด้วยกัน

แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ เมืองนครศรีธรรมราช

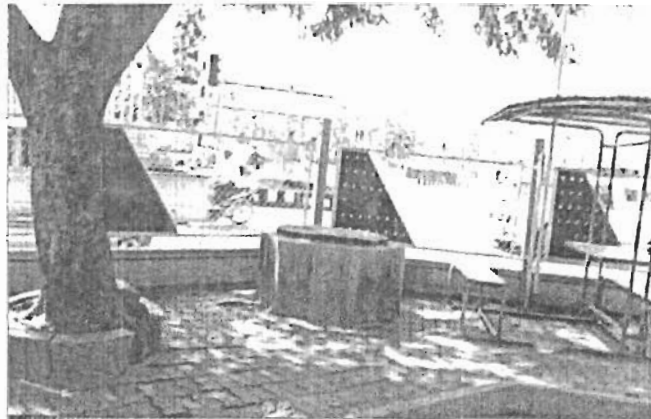
บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ วัดหน้าพระลาน

บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ วัดเสมาเมือง

บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ วัดเสมาไชย

บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ วัดประดู่ขาว

แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ ห้วยเขามหาชัย

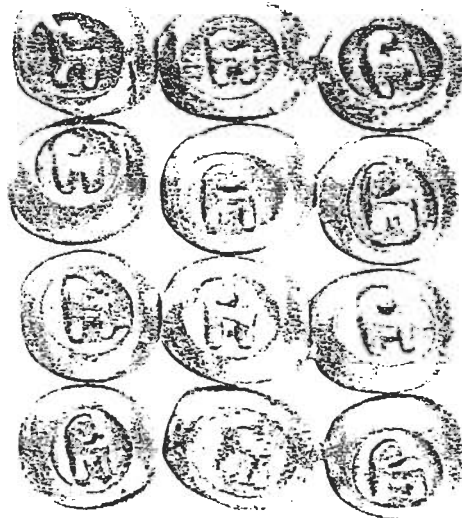
แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ : ห้วยปากนาคราช

พิธีกรรม : การตักน้ำจากแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์

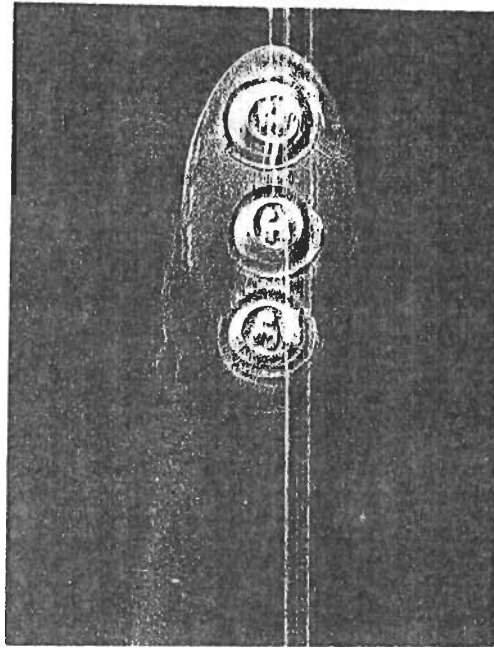
ความเชื่อเรื่อง (น. โม) อักขระศักดิ์สิทธิ์¹

ความเชื่อเรื่อง อักขระศักดิ์สิทธิ์ ชุมชนชาวนครศรีธรรมราชประจักษ์มานานแล้ว โดยเฉพาะตัว “นโม” ชาวนครศรีธรรมราชนำมาทำเป็นเงินตราโม ซึ่งเชื่อกันว่าสำคัญ ศักดิ์สิทธิ์และเป็นสิริมงคลยิ่งต่อบ้านเมือง สามารถขับไล่ไสส่ง ฆาตเดเนียดจัญไร และกาลิบ้าน กาลิเมืองไปได้อย่างหมดสิ้น

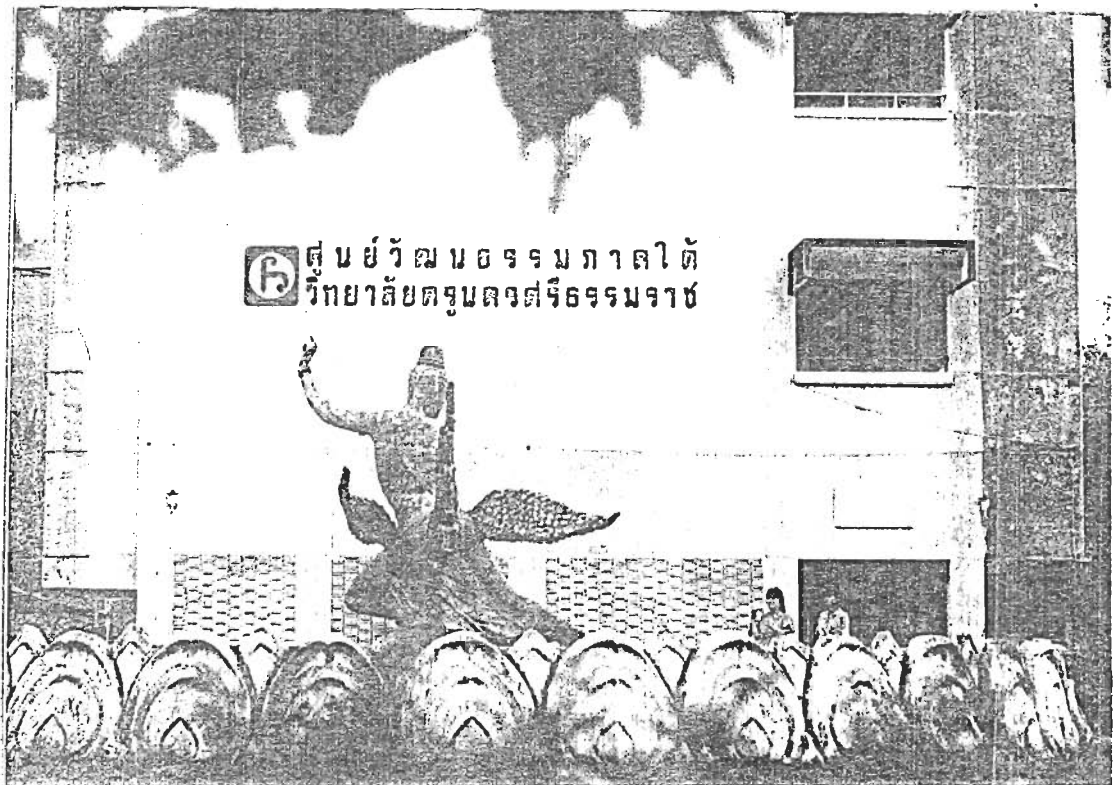

ภาพเงินตราโมชนิดตาไก่ ขนาดน้ำหนัก 1.2 และ 1.3 กรัม
เป็นขนาดมาตรฐานตัวอักษร “น” มีหลายแบบหลายพิมพ์

¹ วิเชียร ณ นคร สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545

เงินตราโม สัญลักษณ์สำคัญอีกอย่างหนึ่งของเมืองนครศรีธรรมราช

นอโม : อักษรศักดิ์สิทธิ์กับการใช้เป็นสัญลักษณ์
ประจำองค์กรทางวัฒนธรรม

ธาตุเจดีย์ และพระพุทธรูปสำคัญของเมืองนครศรีธรรมราชยังเป็นที่เคารพศรัทธา เป็นศูนย์รวมใจของปวงประชาพุทธศาสนิกชนทั่วไปอีกด้วย ศาสนิกชนทั้งในส่วนของชาวไทยและชาวต่างชาติที่ศรัทธาในพระพุทธรูปต่างก็พากันมาบูชาในรูปลักษณะต่างๆ ทั้งที่เป็นอามิสบูชาและปฏิบัติบูชา เพื่อเป็นพุทธบูชา ตลอดมาตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน¹

ความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์และพระบรมสารีริกธาตุและพระพุทธรูปสำคัญของชุมชนชาวนครศรีธรรมราชและบรรดาพุทธศาสนิกชนทั่วไปปรากฏอย่างชัดเจนทั้งในรูปของเครื่องพุทธบูชา ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ที่เนื่องด้วยพระบรมธาตุเจดีย์ เช่น ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ การกว่นข้าวมธุมาayasa² เป็นต้น

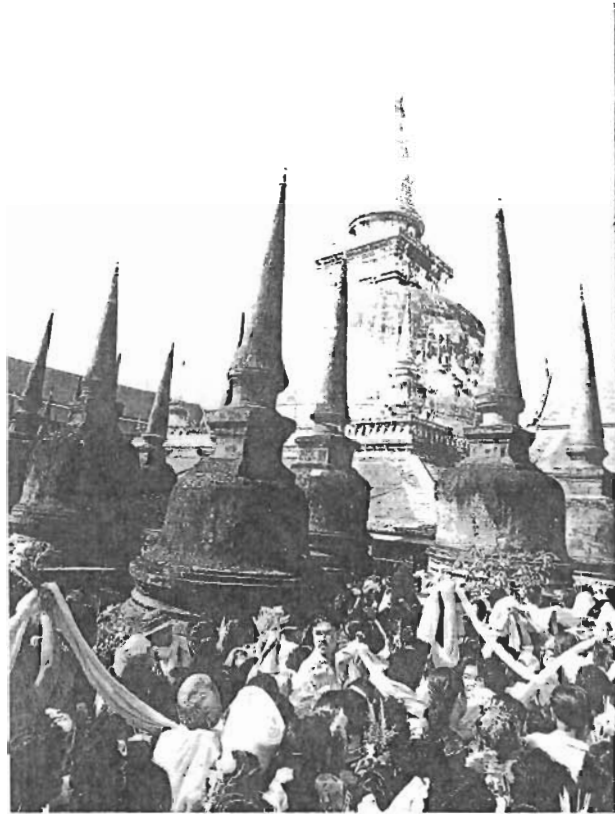
ศาสตราจารย์สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์³ ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของพระบรมธาตุเจดีย์เมืองนครศรีธรรมราชไว้ดังนี้

พุทธศาสนิกชนทั่วภาคได้ถือกันว่า พระบรมธาตุเจดีย์ที่ประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นปูชนียสถานที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่แท้จริง แห่งสมเด็จพระโคตมศาสดายี่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งถือกันว่าผู้ใดได้กระทำสักการบูชาพระบรมธาตุแห่งนี้ย่อมเกิดสิริมงคลแก่ตนและครอบครัวอย่างหาที่สุดมิได้ จึงเกิดประเพณีงานบุญอย่างหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวภาคใต้คือ ประเพณีการนำสิ่งของมีค่าไปถวายเป็นเครื่องสักการบูชาพระบรมธาตุหรือปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเป็นการสักการบูชา ซึ่งเรียกกันตามภาษาถิ่นว่า “บูชาพระธาตุ” หรือเรียกสั้นๆ ว่า “ซาพระธาตุ” อันที่จริงคติที่ศรัทธาว่า การได้สักการบูชาพระบรมสารีริกธาตุเป็นสิริมงคลอันประเสริฐมิได้จำเพาะแต่พระบรมธาตุเจดีย์แห่งนี้เท่านั้นที่ไม่มีแห่งใดจะฝังลึกอยู่ในศรัทธาปราสาทของชาวภาคใต้ได้เหนียวแน่นและพิสดารเท่าที่นี้ จึงนับว่าเป็นสิ่งที่น่าศึกษาเป็นพิเศษ

¹ พระเทพปัญญาสุธี สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545

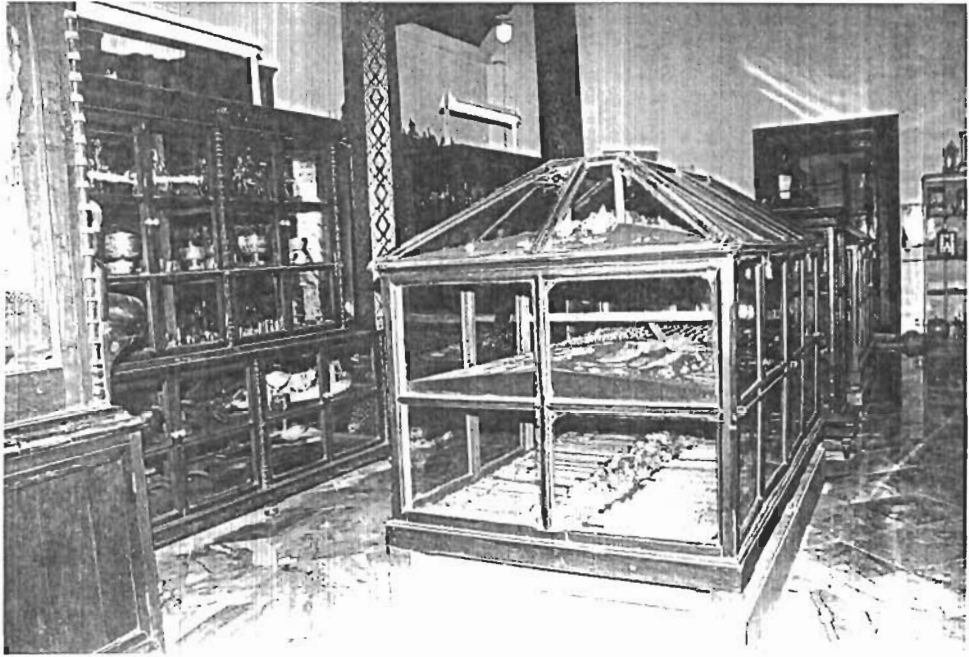
² พระราชธรรมสุธี สัมภาษณ์ อ้างแล้ว

³ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ “การบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช” ใน ธรรมรัตโนภาสอนุสรณ์ หน้า 48-56.

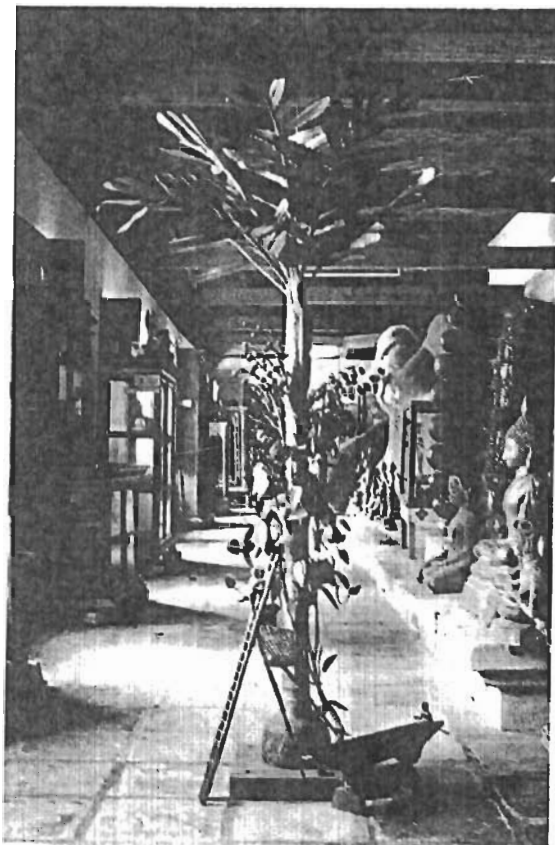

ความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของพระบรมสารีริกธาตุ
กับการบูชาในรูปลักษณะต่างๆ

ความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของพระบรมสารีริกธาตุ
กับเครื่องพุทธรูปที่หลากหลย

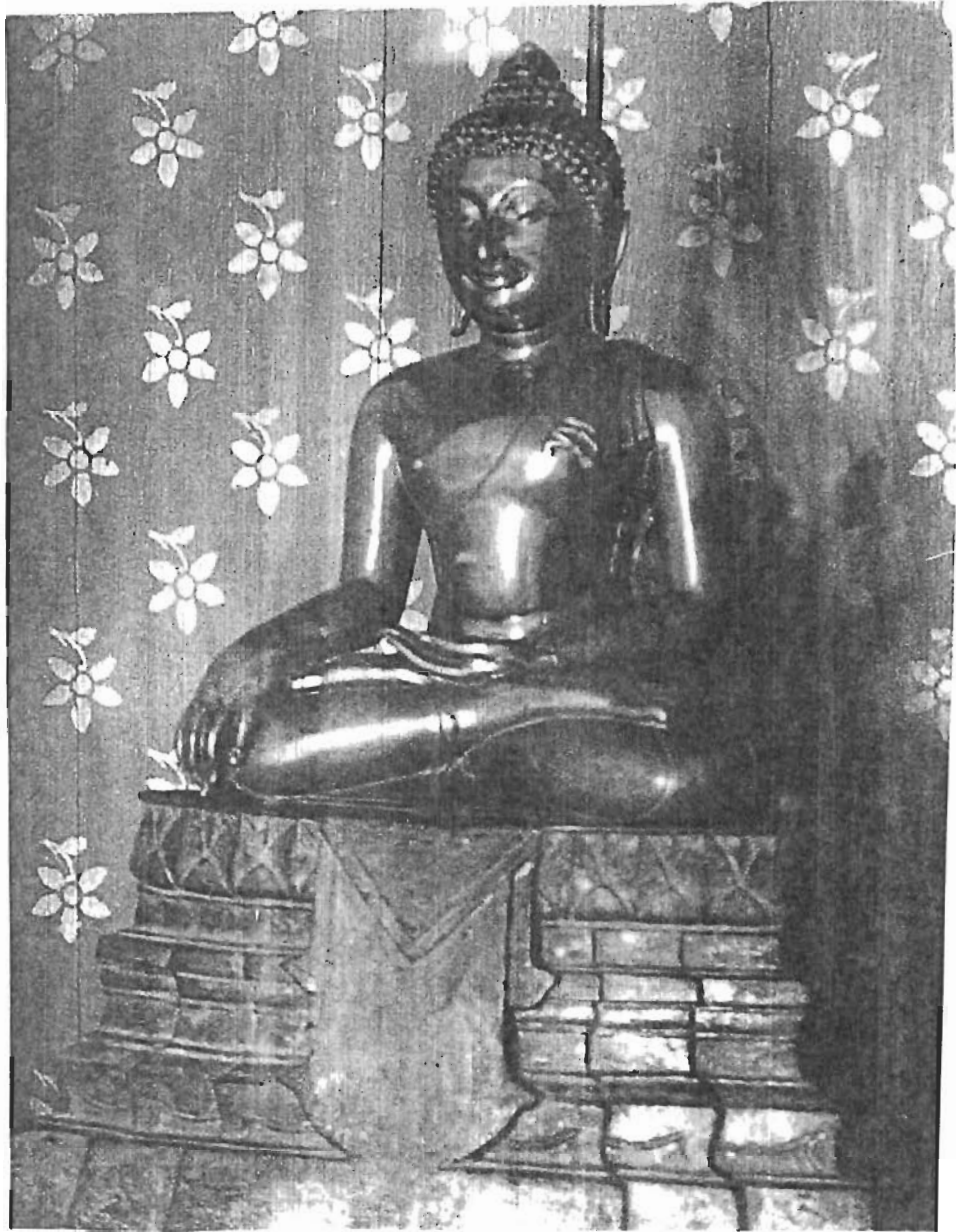
ความเชื่อเรื่องพระพุทธรูป

ความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปของชุมชนนครศรีธรรมราช อาจารย์วิเชียร ณ นคร¹ มั่นใจว่าในบรรดาพระพุทธรูปที่เป็นที่เคารพสักการะของชาวนครแล้ว เห็นจะไม่มีพระพุทธรูปองค์ใดสำคัญไปกว่าพระพุทธรูปซึ่งถือถือว่าเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองนครและชาวนครเชื่อว่าพระพุทธรูปของเมืองนครนี้เป็นพระพุทธรูปองค์แรกที่รับมาจากประเทศลังกา

ในส่วนของความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ของพระพุทธรูปสำคัญคู่บ้านคู่เมือง ชาวนครศรีธรรมราชเชื่อว่าพระพุทธรูปหาชีวิตมิได้ก็จริง แต่มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ 3 ประการ คืออิทธิฐานพลของพระอรหันต์ อิทธิฐานพลของเจ้าลังกาหลายองค์ และศาสนาพลของพระพุทธเจ้า” ซึ่งหมายความว่ากำลังใจของพระอรหันต์ และกำลังใจของเจ้าลังกา พร้อมทั้งกำลังแห่งพระพุทธรูปศาสนากระทำให้พระพุทธรูปเป็นพระพุทธรูปปฏิมากรที่ทรงอำนาจ “พระพุทธรูปเมื่อเสด็จประทับอยู่ในที่ใดๆ ย่อมทรงทำให้พระพุทธรูปศาสนารุ่งเรืองดังดวงประทีปเหมือนว่าพระพุทธรูปเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่”²

¹วิเชียร ณ นคร สัมภาษณ์ อ่างแล้ว

²วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ นครศรีธรรมราช หน้า 483.

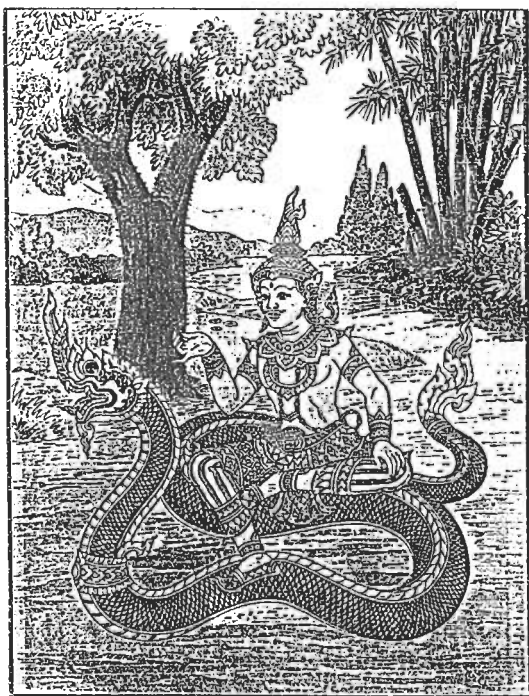

พระพุทธสีหิงค์ พระพุทธรูปสำริดและศักดิ์สิทธิ์
คูบ้านคูเมืองนครศรีธรรมราช

ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์¹

ความเชื่อเรื่องสะเดาะเคราะห์ ชุมชนนครศรีธรรมราช เชื่อว่า กำไลเทวดาซึ่งเสวยอายุ ย่อมให้โทษให้คุณต่างกันตามวาระแห่งกำไลที่เสวยอายุตามวัน เดือน ปี ที่พระเจ้าเสวยอายุนั้น ให้คุณผู้นั้น (เจ้าชะตา) ก็มีสุขเจริญ ได้ทรัพย์สินสิ่งของต่างๆ และปราศจากโรคภัยเบียดเบียน ถ้าว้น เดือน ปี ที่พระเจ้าเสวยอายุนั้นให้โทษ ก็จะมีแต่ทุกข์เดือนร้อน เสียทรัพย์สินสิ่งของต่างๆ และโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียนด้วย ดังนั้นจึงให้บูชาพระเคราะห์และสะเดาะพระเคราะห์ เพื่อบำบัด ความชั่วร้าย และส่งเสริมคุณให้ดีขึ้น แม้พระเคราะห์แทรกซึ่งเข้าแทรกอายุก็เช่นกัน

เทวดาประจำตัวผู้คน ตามความเชื่อเรื่องพระเคราะห์

คนเกิดปีมะโรง - งูใหญ่
ความเชื่อเรื่อง เป็นเทวดาผู้ชาย
ธาดูทองมิ่งขวัญสิงอยู่ที่ต้นจ๊ว หรือกอไผ่

การสะเดาะเคราะห์

¹ จวน รัชชางศ์ และบุญศรี จันทภักดี สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545

ความเชื่อเรื่องการทำขวัญ¹

ความเชื่อเรื่องการทำขวัญ ชุมชนนครศรีธรรมราชเชื่อว่าสิ่งมีชีวิตทั้งหลายมี "ขวัญ" อยู่กับตัว หรือมีขวัญอยู่ประจำตนเมื่อขวัญยังอยู่ก็มีความสุขสบายเจริญงอกงามถ้าขวัญหายไปจะเจ็บไข้ได้ป่วยหรือหตุกรรมเสียหาย การทำขวัญหรือเชิญขวัญให้อยู่กับเนื้อกับตัว จึงมีความสำคัญยิ่งทั้งต่อมนุษย์ สัตว์ และวัตถุสิ่งของ เรื่องการทำขวัญ จึงมีให้เห็นทั้งขวัญคน ขวัญข้าว ขวัญวัวควาย และ ขวัญเรือ เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องการทำขวัญ : การทำขวัญข้าว

¹ จวน รัชชางค์ และบุญศรี จันทรภักดี สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545

ความเชื่อเรื่องการทำขวัญ : กรณีการทำขวัญเด็ก
และการทำขวัญนาคน

ความเชื่อเรื่องน้ำพระพุทธมนต์¹

ความเชื่อเรื่องน้ำพระพุทธมนต์ ของชุมชนชาวนครศรีธรรมราช เชื่อว่าน้ำที่ปลุกเสกแล้วเป็นน้ำที่ศักดิ์สิทธิ์ นอกจากจะให้พระภิกษุเกจิอาจารย์ พระเถรานุเถระได้ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้เพื่อเกิดสิริมงคลแล้ว ชาวพุทธยังนิยมนำเอาน้ำพระพุทธมนต์ไปเก็บรักษาไว้ที่บ้านห้องตามอาคารบ้านเรือน เพื่อไว้ใช้เป็นของศักดิ์สิทธิ์สรวัดประโชชนอีกด้วย

ความเชื่อเรื่องน้ำพระพุทธมนต์ ความศักดิ์สิทธิ์
และสรวัดประโชชน

¹ พระเทพปัญญาสุธี สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545

ความเชื่อเรื่องน้ำพระพุทธมนต์ : ความศักดิ์สิทธิ์
และสารพัดประโยชน์ จึงต้องแสวงหาและพาไปใช้ที่บ้าน

น้ำพระพุทธมนต์ที่ปลุกเสกแล้ว ผู้อาวุโสซึ่งเป็นที่เคารพบูชา
ประพรมให้ก็ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นสิริมงคลเสมือนหนึ่ง
พระเกจิอาจารย์ประพรมให้เช่นกัน

ในส่วนความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิและศาสนาของชาวไทยมุสลิมในจังหวัด นครศรีธรรมราชมีรูปลักษณะเหมือนชาวไทยมุสลิมภาคใต้ทั่วไป¹ กล่าวคือ

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าก่อนที่ศาสนาอิสลามจะเข้ามาสู่บริเวณแหลมมาลายู ชนพื้นเมืองแถบนี้เคยนับถือศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธอยู่ก่อน ครั้นเมื่อศาสนาอิสลาม เข้ามา (ราวพุทธศตวรรษที่ 19) มุสลิมในภาคใต้ศรัทธาว่าศาสนาอิสลามมีมาคู่กับโลกตั้งแต่ มนุษย์คู่แรก คือศาสนาอาดัมและพระนางฮาวา พระผู้เป็นเจ้าหรืออัลลอฮ์เป็นผู้สร้างโลก พระองค์ได้ทรงสร้างมนุษย์มาพร้อมกับทรงมีบัญญัติห้ามและใช้ให้ทำสิ่งต่างๆ บัญญัติเหล่านั้น ก็คือหลักการของศาสนาอิสลามนั่นเอง พระศาสดาต่างๆ ที่มุสลิมนับถือที่สำคัญมีพระนาม อยู่ในคัมภีร์อัล-กุรอานทั้งหมด 25 องค์ด้วยกัน มีศาสดาอาดัมเป็นองค์แรก และศาสนาอิสลาม มีลักษณะเป็นระบอบของการดำเนินชีวิต ความเชื่อถือศรัทธาของชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ ส่วนใหญ่จึงเป็นไปตามหลักศาสนา แต่เนื่องจากชนพื้นเมืองดั้งเดิมเคยนับถือลัทธิความเชื่อ ดั้งเดิมสืบต่อมาช้านาน และเคยนับถือลัทธิฮินดูและพุทธศาสนาอยู่ก่อนจึงมีความเชื่ออีกส่วนหนึ่ง ที่ไม่เป็นไปตามหลักศาสนาอิสลาม บางครั้งความเชื่อทั้ง 2 สายนี้ปรากฏอยู่ในความคิดและ พฤติกรรมของคนคนเดียวกัน ที่เด่นชัดคือ

มุสลิมในภาคใต้มีความเชื่อว่าเมื่อได้ยिनการอ่านคัมภีร์อัล-กุรอาน มุสลิมทุกคนจะ ต้องหยุดพูดหยุดทำการใดๆ ต้องคอยสดับตรับฟังคัมภีร์อัล-กุรอานเท่านั้น แม้จะไม่ทราบ ความหมายก็ตาม การเก็บหรือการวางคัมภีร์อัล-กุรอานจะต้องอยู่ในลักษณะที่เชิดชูให้เกียรติ คือควรวางไว้ในที่สูง มีสิ่งรองรับที่เหมาะสม การหยิบจับก็ควรเป็นไปด้วยอาการยกย่อง ห้ามผู้ที่ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลามจับต้องฉบับที่เป็นภาษาอาหรับล้วนๆ เพราะตามหลักการ ทางศาสนา ผู้ที่จะจับต้องหรือเชิดชูคัมภีร์อัล-กุรอานจะต้องมีน้ำละหมาดสะอาดปราศจาก สิ่งสกปรกทั้งปวง เด็กมุสลิมเมื่อเติบโตพอจะศึกษาเล่าเรียนได้ก็จะต้องศึกษาศาสนาควบคู่ไป กับการอ่านหนังสืออาหรับโดยเริ่มจากการเรียนอ่านคัมภีร์อัล-กุรอาน ไทยมุสลิมในภาคใต้ จำนวนไม่น้อยเคยมีความเชื่อว่าการศึกษาภาษาไทยและการมีหนังสือภาษาไทยไว้ในบ้านเป็นบาป (อันนี้ไม่ใช่หลักการของศาสนาและปัจจุบันคลี่คลายไปมากแล้ว)

ไทยมุสลิมต่างศรัทธาว่าความดีและความชั่วเป็นลิขิตจากพระผู้เป็นเจ้า มีความเชื่อว่า ผู้ที่ตายเพื่อป้องกันประเทศชาติศาสนา เป็นการตายอย่างมีเกียรติและได้รับความโปรดปราน จากพระผู้เป็นเจ้า การตายในกรณีนี้จะไม่มีการอาบน้ำศพ แต่สำหรับการตายธรรมดาจะต้อง ทำความสะอาดศพทั้งร่างอย่างแผ่วเบาแล้วรดด้วยน้ำใบพุทรา น้ำผสมการบูร เป็นต้น

¹ มาโนชญ์ พงษ์นี้ ดุสิต หวันเหลี่ยม และมิตะ ประกายรัก สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545

ทุกคนถือเป็นหน้าที่ของตนที่จะไปเยี่ยมเยียนและละหมาดให้ศพ มรณยาทในการเยี่ยมศพ ห้ามกราบศพ ห้ามไว้ทุกข์ และห้ามร้องไห้ร่ำพัน

ชาวไทยมุสลิมถือว่าการเลี้ยงลูกกำพร้าเป็นมหากุศล ดังนั้นถ้าหากมีการจัดสถานที่เลี้ยงเด็กกำพร้าหรือมีการสงเคราะห์เด็กกำพร้าจะได้รับความร่วมมือจากไทยมุสลิมด้วยดี

หลักการศาสนาอิสลามถือว่าผู้ที่สามารถปฏิบัติได้ พึงเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่นครมักกะห์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย เพื่อประกอบศาสนกิจที่กระทำเพียงครั้งเดียวในชีวิต (แต่ไม่ห้ามสำหรับไปปฏิบัติอีก) ถ้าไม่สามารถปฏิบัติได้ก็ไม่ถือว่าเป็นการบาปประการใด จากหลักภาคปฏิบัติธรรมข้อนี้ เคยมีบางคนเกิดความเชื่อผิดว่าจะต้องเดินทางไปให้จนถึงที่สุดโดยไม่คำนึงถึงสุขภาพและความลำบากของครอบครัวที่อยู่ข้างหลัง และเมื่อไปประกอบพิธีฮัจญ์มาแล้ว จะมีคำนำหน้าว่า "ฮัจยี" สำหรับผู้ชาย และ "ฮัจยะห์" สำหรับผู้หญิง และมักจะมีการแต่งให้ถูกต้องตามหลักศาสนา เช่น ผู้หญิงจะมีการแต่งกายที่ปกปิดมิดชิด มีผ้าคลุมศีรษะ ส่วนผู้ชายจะสวมหมวก (นิยมสีเขียว) หรือโพกศีรษะ เนื่องจากสมัยก่อนการเดินทางไปได้โดยยาก จึงมีผู้มีโอกาสไปน้อย จึงเคยมีฮัจยีบางรายได้รับความศรัทธาจากชาวบ้านสูงกว่าเดิมจนผิดปกติ จนเป็นเหตุให้บางคนแสวงหาผลประโยชน์จากความเชื่อนั้น เช่น กระทำให้สำคัญผิดว่า "ฮัจยี" มีภูมิธรรมและความรอบรู้หลักศาสนามากกว่าอิสลามิกชน คนอื่น ๆ เป็นต้น (ปัจจุบันคลี่คลายไปมาก)

ชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ที่อยู่ข้างเคร่งครัด มีความเชื่อว่าการสืบถ่ายหรือกระทำการร้องรำทำเพลงเพื่อความบันเทิงแก่สาธารณชนเป็นบาป จึงมักมีปัญหาในการส่งเสริมดนตรีและการละเล่นเพื่อความบันเทิง

ความเชื่อที่เป็นหลักศาสนาที่ไทยมุสลิมในภาคใต้ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดอีกอย่างหนึ่งคือการไม่กราบไหว้รูปเคารพใดๆ เพราะศาสนาอิสลามมีข้อห้ามกราบไหว้รูปวัตถุสิ่งของหรือธรรมชาตินอกจากพระผู้เป็นเจ้าเท่านั้น

จากความเชื่อมั่นศรัทธาในหลักการของอิสลาม ทำให้การแสดงออกทางศิลปะของไทยมุสลิมในภาคใต้จำกัดขอบเขตจำเพาะที่ศาสนาอนุญาต คือไม่มีลักษณะการแสดงออกที่เกี่ยวกับกามารมณ์การร้องรำทำเพลง การวาดและการปั้นรูปคน เช่น ลักษณะลวดลายที่ตกแต่งบ้านไทยมุสลิมจะเลี่ยงการนำภาพคน ภาพสัตว์ มาประดับตกแต่ง แต่จะทำลวดลายเป็นอักษรประดิษฐ์ ลายจากพรรณไม้ หรือลายเครือเถา และลายเรขาคณิตมาใช้แทนหากจะมี

รูปสัตว์ปรางๆอยู่บ้างก็จะมีลักษณะเหมือนจริง เป็นเพียงรูปดัดแปลงตัดทอนรายละเอียด หรือศิลปะแบบนามธรรม¹

มัสยิด : ศาสนสถานสำหรับประกอบพิธีทางศาสนา
ตามความเชื่อของชาวมุสลิม

การขอคูอาห์ (ขอพร) ของชาวไทยมุสลิมภายในมัสยิด

¹ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ความเชื่ออันเนื่องแต่ลัทธิและศาสนาของชาวไทย ในสารานุกรม
วัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 หน้า 480.

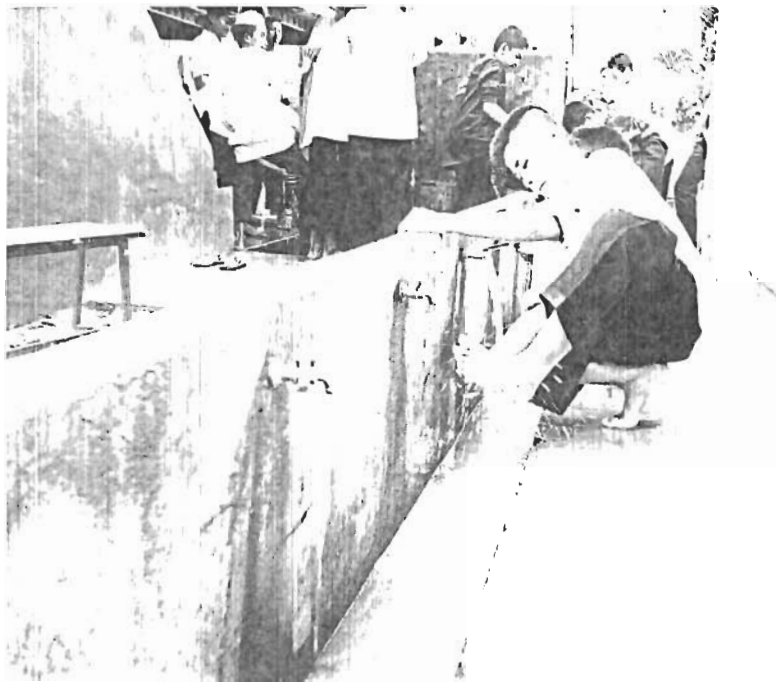

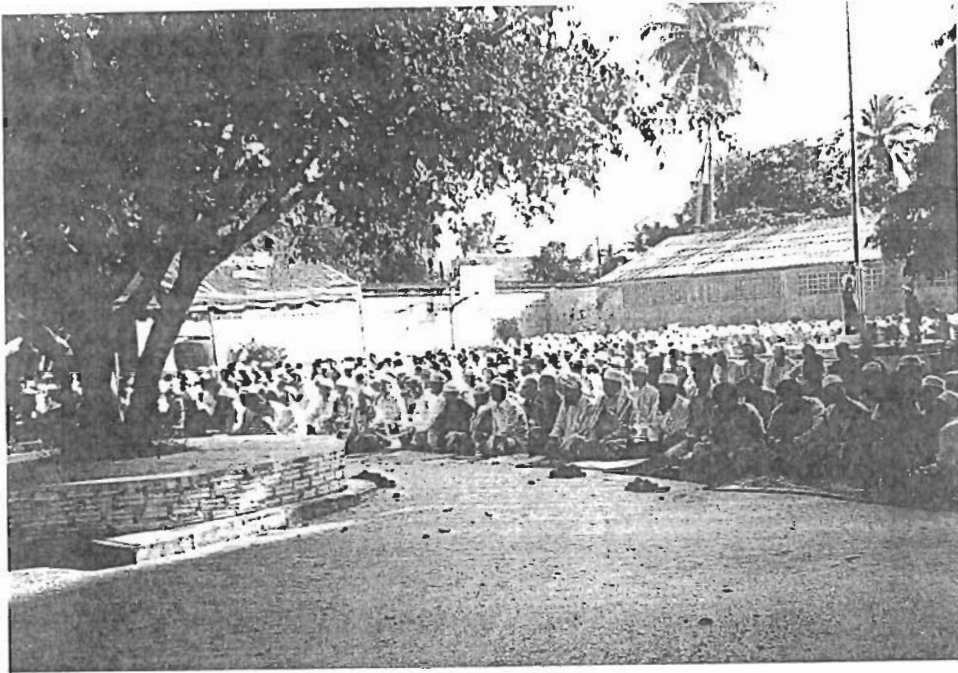
การทำละหมาดในท่าต่าง ๆ ตามความเชื่อทางศาสนา
ของชาวไทยมุสลิม ภายในมัสยิด

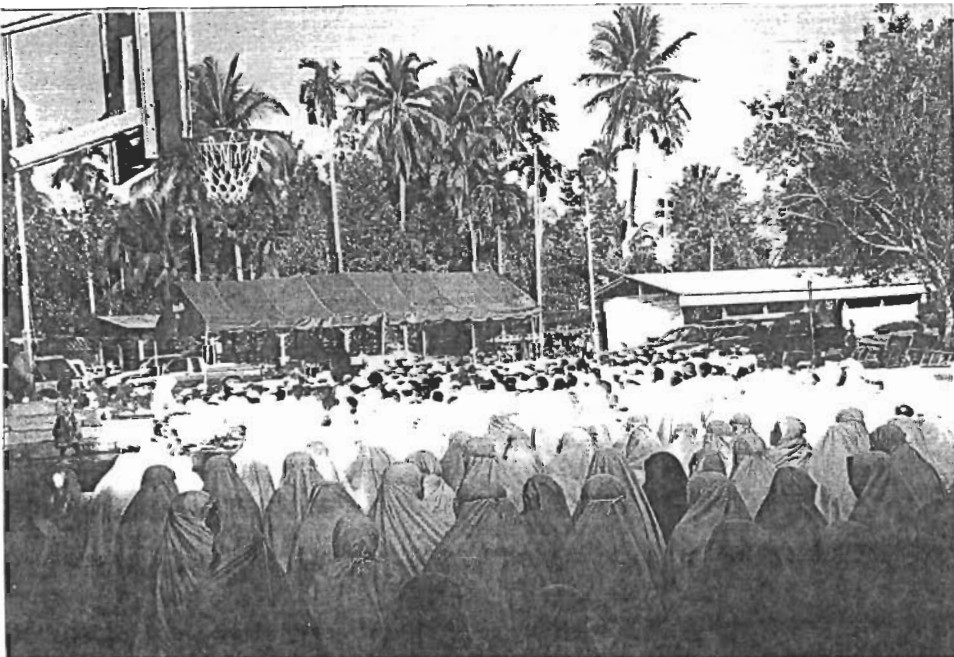

การอาบน้ำละหมาดวิธีการต่าง ๆ ตามความเชื่อทางศาสนาของชาวไทยมุสลิม

การละหมาดอีด วันอีดิลฟิตรี (วันฮารีรายา) ตามความเชื่อทางศาสนาของ
ชาวไทยมุสลิม ซึ่งบางมัสยิดจะละหมาดกลางแจ้งนอกมัสยิด

การเชือดแพะเพื่อทำ قربาน (เชือดสัตว์พลีในช่วงฮิดัยฮ์)
ตามความเชื่อทางศาสนาของชาวไทยมุสลิม

การแต่งกายของสตรีไทยมุสลิม (มุสลิมะฮ์) ขณะเข้าร่วมรับฟังการบรรยาย
เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม ตามความเชื่อทางศาสนาของชาวไทยมุสลิม

การประกอบพิธีนิกะห์ (แต่งงาน) ตามความเชื่อทางศาสนาของชาวไทยมุสลิม

การขอดูอาร์ (ขอพร) จากพระองค์อัลเลาะห์ให้แก่ผู้เสียชีวิต
ณ หลุมฝังศพ หลังจากฝังศพเสร็จแล้ว

ความเชื่อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับลัทธิและศาสนาของชาวจีนในนครศรีธรรมราช¹

ชาวจีนมีความเชื่อตามคติทางพระพุทธศาสนา ฝ่ายมหายาน เมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานในนครศรีธรรมราช ได้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรม กลมกลืนกับสังคมท้องถิ่น มีความเชื่อมั่นและศรัทธาสูงสุดในเรื่องความกตัญญูต่อบิดามารดา และบรรพบุรุษ มีประเพณีพิธีกรรม เช่น ไหว้วิญญาณบรรพบุรุษทุกเช้าในยามปกติ และทำพิธีใหญ่ เรียกว่า พิธีเซ็งเม้ง หรือเซ่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษในสุสานเมื่อถึงเทศกาลสำคัญ²

ชาวจีนส่วนใหญ่จะเชื่อถือเรื่องมงคลนาม ดังเช่นในวันตรุษจีนครอบครัวที่รู้จักมักคุ้นกันมากๆ จะแลกเปลี่ยน "ส้มจีน" ต่อกันเพราะชาวจีนถือว่าส้มจีน หรือ "ไต้กิก" แปลเป็นภาษาไทยว่า "ดีมาก" มีความหมายในทางสิริมงคล เช่น แต่งงาน ห้ามคนไว้ทุกข์ไปร่วมงาน เป็นต้น เชื่อกันว่าสิงโตเป็นสัตว์ประเสริฐ กอปรด้วยมงคลลักษณะอย่างสูง เป็นเทพเนรมิตมาอำนวยการให้ผู้มีบุญญาธิการให้มีความสุขความเจริญ จึงพากันเลื่อมใสจัดหารูปสิงโตมาตั้งเคารพบูชาตามบ้านเรือนและมีประเพณีการเชิดสิงโต

คติธรรมความเชื่อของชาวจีนโบราณว่า มังกรเป็นเจ้าของสัตว์มีฤทธิ์ที่บินคล่องและโทะได้ จัดอยู่ในสัตว์วิเศษ 4 ชนิด คือ กิเลน หงส์ เต่า และมังกร แต่มังกรใหญ่ที่สุด เมื่อเกิดเภทภัย เช่น ทุพภิกขภัย โรคระบาด หรือเหตุร้ายแรงอื่น ๆ จึงนิยมจัดพิธีแห่มังกรขอให้ปกป้องคุ้มครอง ต่อมาขยายเป็นเชิดมังกรเพื่อความสนุกสนานก็มี

ชาวจีนมีความเชื่อว่าผีจีนกลัวไฟและกลัวเสียงดัง จึงนิยมจุดประทัดเพื่อขับไล่ไสส่งสิ่งชั่วร้าย เสนียด จัญไร และภูตผีปีศาจที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในบ้านหรือที่จะมาทำอันตรายเพื่อให้ตกใจกลัวแตกตื่นหนีไปเสีย³

ชุมชน (ชาวจีน) นครศรีธรรมราช เชื่อกันว่า การไหว้บรรพบุรุษจะมีผลดีต่อลูกหลาน ทำให้ชีวิตลูกหลานเจริญรุ่งเรือง⁴ ประเพณีและพิธีกรรมในเทศกาลกินเจ มีเจ้ามาเข้าทรงเพื่ออำนวยการให้แก่บรรดาลูกหลาน⁵ การเซ่นไหว้บรรพบุรุษในวันตรุษจีน มีผลทำให้

¹ ขวลิต อังวิทย์ธร สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545

² สภามหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ จีน : ประวัติศาสตร์โบราณคดีผู้คนและวัฒนธรรม หน้า บทคัดย่อและ 250-253.

³ สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ เรื่องเดิม หน้า 481.

⁴ กษัตริษฐ์ จุฑาภวอดล สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545.

⁵ ฟ้า จิตติรังสรรค์ สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545.

ครอบครัว อยู่เป็นสุข เป็นศิริมงคลยิ่ง¹ และเจ้าแม่กวนอิมมีอิทธิฤทธิ์คุ้มครอง ป้องกัน
ภยันตรายให้แก่ผู้เคารพนับถือที่มาเซ่นไหว้บูชาอย่างทั่วถึงกัน²

วัด (พระถังซำจั๋ง) ศาสนสถานสำหรับประกอบพิธีทางศาสนา
ตามความเชื่อของชาวจีน

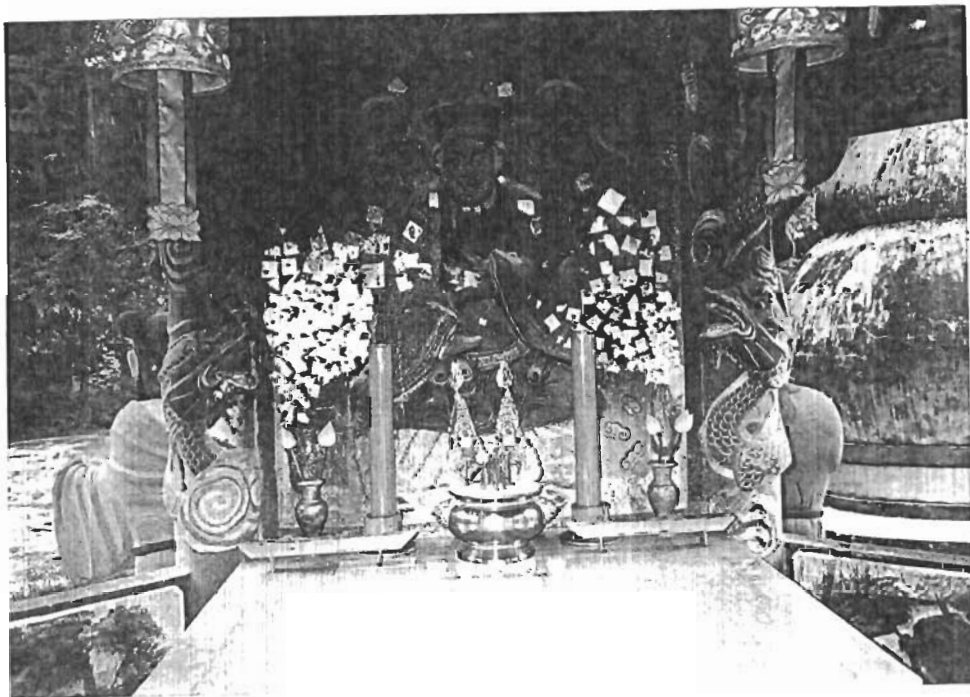
เจ้าแม่กวนอิม ผู้ศรัทธาและทรงอิทธิฤทธิ์ ตามความเชื่อของชาวจีน

¹ กัมตัน แซหลี สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545.

² อรพันธ์ พรหมมาศ สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545.

รูปเคารพต่างๆ ซึ่งเป็นที่เคารพศรัทธาตามความเชื่อของชาวจีน
ภายในศาสนสถานต่างๆ

การไหว้เจ้า และกิจกรรมในประเพณีเทศกาลต่างๆ
ตามความเชื่อของชาวจีน

ปรากฏการณ์ความเชื่อของชุมชนนครศรีธรรมราชที่เกี่ยวกับลัทธิและศาสนา
ซึ่งพบในเขตพื้นที่ศึกษาจึงเป็นรูปลักษณะของการผสมผสาน ระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับ
พราหมณ์พุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

2. ความเชื่อทางไสยศาสตร์

พล.ต.ต.ขุนพันธรักษ์ราชเดช¹ เชื่อมั่นว่าไสยศาสตร์มีความสำคัญและมีคุณค่าต่อชีวิตของผู้คนทุกชุมชนทั้งโดยส่วนตนและส่วนรวม การรู้จักเลือกใช้ ไสยศาสตร์อย่างเหมาะสมจะนำประโยชน์สุขมาให้ผู้คนและชุมชนได้อย่างกว้างขวาง และจากประสบการณ์ของท่านพบว่า ชุมชนนครศรีธรรมราช ส่วนใหญ่เชื่อและใช้ไสยศาสตร์อย่างต่อเนื่องและยาวนานมาแล้ว และคงจะเชื่อและใช้กันสืบต่อไป

พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช ผู้ศึกษา ผู้ปฏิบัติ และผู้ใช้ไสยศาสตร์
ให้เกิดประโยชน์กับตนเองและสังคมอย่างกว้างขวาง

¹ พล.ต.ต.ขุนพันธรักษ์ราชเดช สัมภาษณ์ มิถุนายน 2545.

ศาสตราจารย์ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ได้กล่าวถึงความเชื่อทางไสยศาสตร์ของชาวใต้ไว้ว่า ความเชื่อกลุ่มนี้เกิดจากความเชื่อมั่นต่อความเชื่อกลุ่มแรก ถือว่าชีวิตอยู่ได้อำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติหรือบุญญาธิการของพระศาสดาและทวยเทพทั้งปวงและถ้าผู้ใดสามารถยึดมั่นในสิ่งเหล่านั้นก็ดี หรือเพียรบำเพ็ญจนอำนาจเหล่านั้นมีขึ้นในตัวตนก็ดีจะทำให้ตนมีคุณวิเศษเหนือคนสามัญ พวกนี้จึงเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ เวทมนต์คาถา เครื่องรางของขลัง และโชคลาง แล้วมักดึงเอาศาสนาเข้ามาประสมประสาน มีอิทธิพลของลัทธิศาสนาพราหมณ์และลัทธินิยมดั้งเดิมประสมอยู่เป็นอันมาก

ไสยศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับลัทธิเวทมนต์คาถา เจริญรุ่งเรืองในอินเดียมาแต่โบราณ เป็นศาสตร์อย่างหนึ่งซึ่งแยกมาจากศาสตร์สิบแปดประการ ซึ่งเมื่อก่อนผู้ที่จะเป็นยอดคนจะต้องเรียนรู้จนเจนจบ ไสยศาสตร์แทรกอยู่ในเรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของคนไทยมาก จะว่าตั้งแต่เกิดจนตายก็ได้ เช่น เมื่อแม่เจ็บท้องคลอดหมอกก็เสกคาถาปากกระหม่อมทำน้ำมนต์สะเดาะให้คลอดง่าย หมอบางคนเรียกความเจ็บของแม่ไปให้เจ็บที่หน้าแข้งของตัวเพื่อให้แม่คลอดได้สบาย ตอนฝังรก เด็กขึ้นเปล โคนผมไฟทำขวัญ อะไรต่ออะไรเรื่อยไป จนบวชแต่งงาน สร้างบ้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ สวดบ้าน วงหูกาคา ตอนตาย แต่งศพ ตราสัง ทำโลงศพ เอาศพลงจากเรือน ทำประตูปา ทำบันไดผี นำศพขึ้นเผา ก็ล้วนแต่แทรกไสยศาสตร์อยู่ทั้งสิ้น

ไสยศาสตร์เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของคนเราจนเคยชินเป็นเครื่องทางใจที่สำคัญซึ่งปฏิบัติสืบต่อกันมา ผู้ที่มีความรอบรู้ทางไสยศาสตร์นั้นมักจะคลุกคลีใกล้ชิดกับคนทั่วไปมากกว่าพระผู้ชี้ทางหลักธรรม แม้แต่พระอาจารย์ที่ขลังๆ ท่านก็ยังใช้ไสยศาสตร์เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้คนเชื่อถือไสยศาสตร์กันอย่างกว้างขวาง

การเรียนหรือทำกิจทางไสยศาสตร์ ต้องมีพิธีกรรมต่างๆ เช่น การขึ้นครูก่อนการเรียน และก่อนที่จะทำกิจนั้นๆ ในบางเรื่องผู้สอนมักเรียกเอาแก่ผู้ที่จะเรียนหรือจะให้ทำ เช่น มีดอกไม้ ฐูปเทียน หมาก พลุ จนถึงหัวหมู บายศรี ผ้าขาว เลื้อขาว ชันล้าง หินบดยา เงินทอง เป็นต้น แต่ผู้สอนหรืออาจารย์บางคนก็อาจจะไม่เรียกร้องอะไรเลย นอกจากนี้ยังมีกฎเกณฑ์เกี่ยวกับความประพฤติทั้งทางกาย วาจา และใจ เช่น ห้ามกินสิ่งนั้นสิ่งนี้ห้ามด่าแม่ ห้ามทรยศ ห้ามผิดเมียเขา เป็นต้น ผู้ที่จะขลังทางไสยศาสตร์นั้น จะต้องมีความเชื่อมั่น มีความเพียร มีสมาธิ ไม่ขลาด ไม่อาย อาจารย์บางคนก่อนจะสอนศิษย์ ท่านจะต้องตรวจดูว่าศิษย์คนไหนจะเรียนได้ขลังในทางใดแล้วก็จะบอกให้ทราบ หลังจากนั้นก็สอนเน้นหนักไป

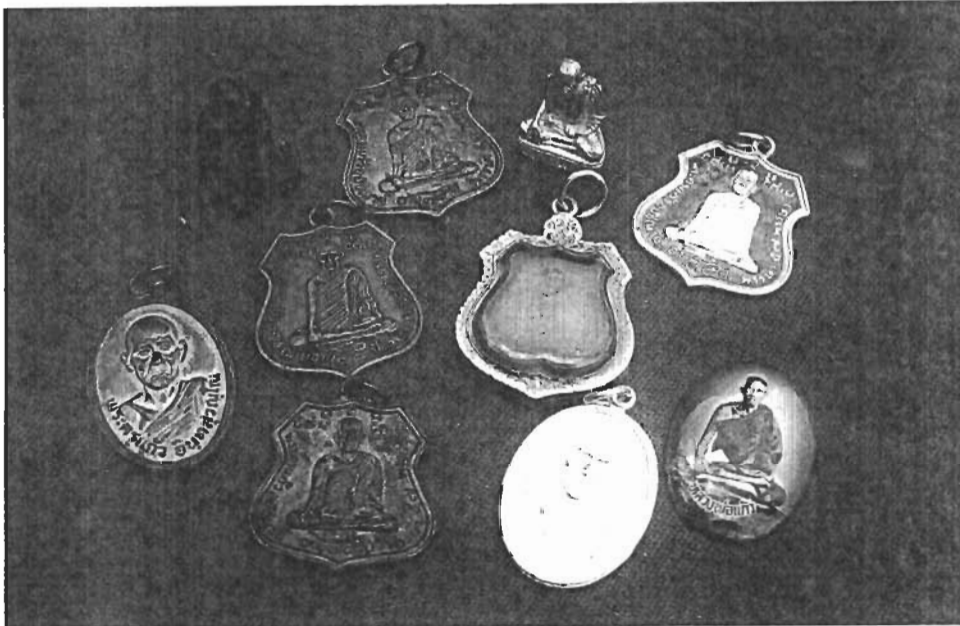
¹ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ เรื่องเดิม หน้า 468

ทางนั้น มิใช่ว่าคนทุกคนจะขลังได้ทุกอย่าง เพราะแม้แต่พระอรหันต์ สาวกของพระพุทธองค์ ก็ยังทรงอิทธิฤทธิ์ไม่เสมอกัน

ความเชื่อทางไสยศาสตร์ของชาวใต้ที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1. เมตตามหานิยม

เมตตามหานิยมที่เกิดจากไสยศาสตร์นั้นมีหลายอย่าง เช่น เกิดจากมนต์ คาถาล้วน ๆ น้ำมันปลุกเสก ขี้ผึ้งสีปากปลุกเสก น้ำมันพรายปลุกเสก ขี้ผึ้งสีปากผสมผงปลุกเสก และเกิดด้วยพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ทำด้วยใบรัก ลูกสวาด พระเครื่อง ผ้ายันต์ ตะกรุด (พิสมร) เครื่องราง เสกหมากกินเองหรือให้ผู้อื่นเสกลูกมะนาว เสกเครื่องนุ่งห่ม พระสบเนตร ทำด้วยกัณฑ์เรียกว่า "พราหมณ์โหด" ทำด้วยวุ้นแป้งผัดหน้า น้ำมันใส่ผม ดอกไม้ทัดหู เสกหมากให้เป็นแมลงภูให้ไปตามผู้หญิงเรียกว่า "สลาเหิน" เรียกจิตลง "นะ" หน้าท้อง สาริกาลิ้นทอง สาริกาป้อนเหยื่อ ลงพื้นเรียกว่า "กาจับหลัก" หรือ "กาลงเหว" หรือ "แร่غامขาว"

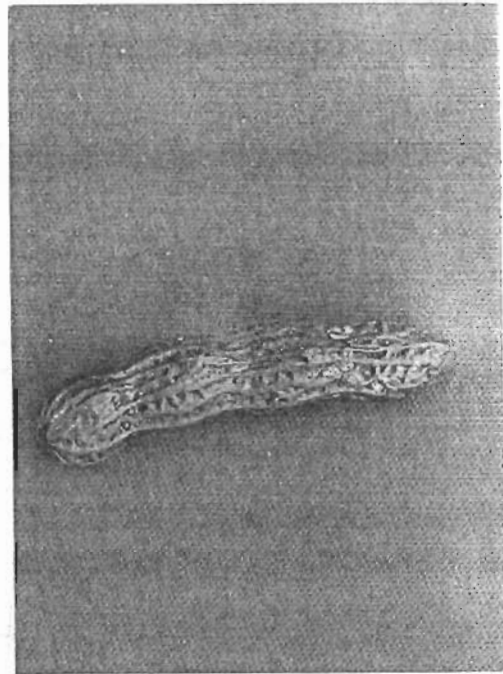

พระเครื่อง (ส่วนหนึ่ง) : วัดถุมงคล เมตตามหานิยม
ซึ่งเชื่อถือกันอย่างแพร่หลายในนครศรีธรรมราช

2. อยู่ยงคงกระพันและเครื่องรางของขลัง

อยู่ยงคงกระพัน คือ เนื้อ หนัง กระดุก คงทน ดี พื้น แทง ยิ่งไม่เข้า ไม่แตกไม่หัก บางคนไม่บวม ไม่ช้ำ ไม่เจ็บอีกด้วย คนอย่างนี้ มีลุงชาวบ้านเสารง ตำบล ตะเครียะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ยิ่งดียิ่งคัน แต่ที่ดึกว่านั้นก็คือ คลาดแคล้วไม่ถูกเลย ถ้ายังไม่ออกเรียกว่า "มหาอุด" ถ้าเงือดเงื่อแล้วทำไม่ลง ดูจะมีสิ่งใดมาบังคับ อย่างนี้เรียกว่า

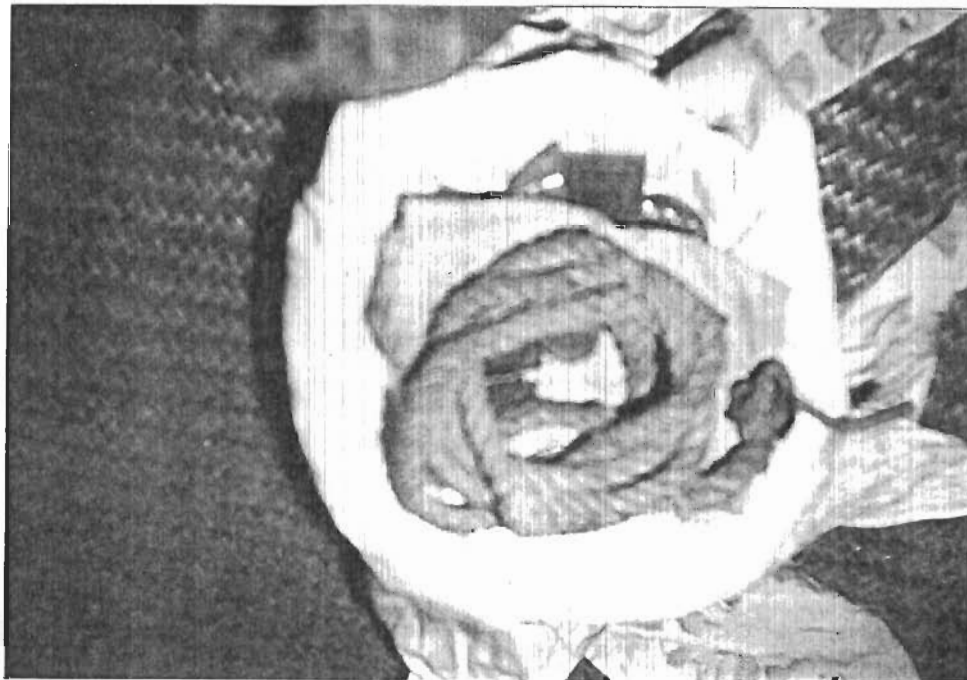
"จิ้งจิ้ง" เครื่องรางของขลังที่ทำให้อยู่ยงคงกระพันดังกล่าวนั้นมีหลายอย่าง เช่น เวทมนต์คาถา พระเครื่อง เครื่องรางที่ทำขึ้น เช่น ตะกรุด (พิสมร) ผ้าประเจียด ลายสัก ลูกประคำ ลูกอม หมากเสก ชานหมาก เครื่องรางของกายสิทธิ์ที่ทำขึ้นจากคน จากสัตว์ พืชพันธุ์ เรียกว่า "คุด" ที่เกิดจากคน เช่น ดับเป็นเหล็ก เคาเป็นทองแดง ลูกอ้นตะเป็นทองแดง ลูกอ้นตะเม็ดเดียว สะดือเป็นทองแดง อากาศคน (พื้นพิเศษที่เกิดขึ้นกลางเพดาน) ที่เกิดจากสัตว์ เช่น เพชรตาแมว เพชรตาขู และสัตว์อื่น ๆ อากาศสัตว์ก็ใช้อย่างเดียวกับอากาศคน นอกจากนี้ยังมีเขี้ยวหมูตัน เขี้ยวเลือกวง เขาแก้งคูด เขากวางคูด นอเต่า เขากระจง ช้องหมูป่า พวกแร่ธาตุ เช่น เหล็กไหลตัวผู้ตัวเมีย เหล็กตระหนก เหล็กท้ายแมงสาบ เหล็กมันปู เหล็กละลายตัว เพชร นิล หับทิมในลูก นิลผักตบ (เกิดในดอกผักตบ) เพชรหน้าทั่ง ที่เป็นพันธุ์ไม้มีหลายอย่าง เช่น ดินเป็ด (พระยาสัตบรรณ) จี๊ว เต่าร้างแดง ข่อย สันพร้ามอญ กระเช้าสีดา ฯลฯ

เขี้ยวสัตว์ และถั่ว (พิเศษ) วัตถุมงคลมหาอุด ซึ่งเป็นที่เชื่อถือกันมาก
ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ปัจจุบันเป็นของหายากยิ่ง

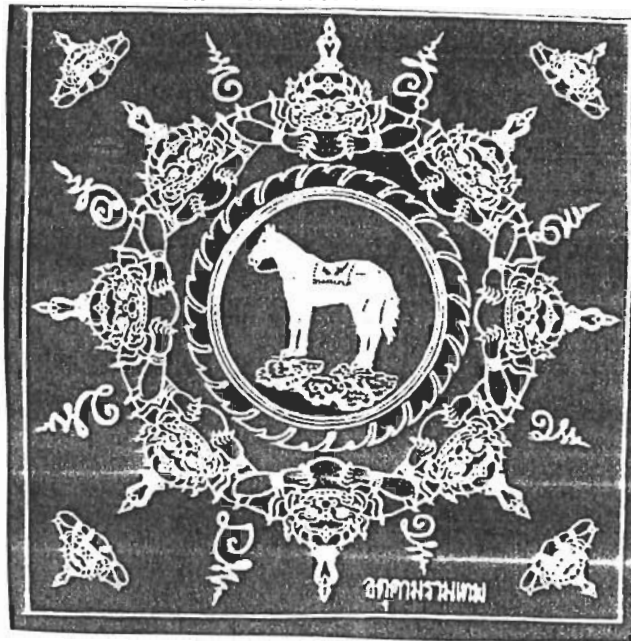
ผมเปี้ย และตะกรุด (พิสมร) มหาอุตของศิลปินผู้มีชื่อเสียงคนหนึ่ง

เครื่องรางของขลังที่นิยมกันแพร่หลาย ที่ควรรู้ เช่น

ผ้าประเจียด คือ ผ้าลงเลขยันต์ อักขระ เวทมนต์คาถาและคัมภีร์พระ
นอกจากยันต์ธรรมดาแล้ว ยังมีรูปพระรูปเทวดา ยักษ์ ลิง เสือ ราชสีห์ เป็นต้น โดยมากใช้
ผ้าขาว ผ้าแดง และผ้าเหลืองก็มีบ้าง มักเป็นผ้ารูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหรือสี่เหลี่ยมจัตุรัสใช้
โพกศีรษะ พันคอ พันแขน ใส่กระเป๋า หากเป็นผืนเล็ก ๆ หากทำเป็นเส้นก็เรียกว่าเส้นยันต์
คิดว่าอยู่ในประเภทผ้าประเจียดก็ได้ เส้นยันต์ที่ยังไม่ออกซึ่งเคยปรากฏ คือเส้นยันต์ของ
อาจารย์ชู้วัดปากพล พัทลุง

ผ้ายันต์ (ผ้าประเจียด) รูปลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย
ในนครศรีธรรมราช

ผ้ายันต์ 12 นักษัตร ประจำปีเกิด

ความประสงค์ในการทำผ้าประเจียดก็เพื่อคุ้มกันอันตรายผ้าประเจียดมีคุณภาพตามแต่ความต้องการ เช่น คงทน คลาดแคล้ว มหาอุด เมตตามหานิยม เป็นโชคลาภ หรือทางค้าขาย มักจะเขียนด้วยหมึกดำและดินสอดำเป็นพื้น

การลงผ้าประเจียดต้องมีพิธีการเบื้องต้นเช่นเดียวกับการทำเครื่องรางของขลังอื่นๆ คือต้องถือเอาฤกษ์ดี ยามดี วันดี ทิศดี ที่ดี ดิน น้ำ ลม ไฟ ในตัวไม่วิปริต

ฤกษ์ดี คือฤกษ์ที่เป็นมงคลสมควรแก่วิธีการเป็นเรื่องๆ มิใช่ว่าฤกษ์ดีแล้วจะทำได้ก็ได้ทุกอย่างก็หาไม่ เช่น เพชรฤกษ์ ทำให้กล้าแข็ง ราชอาณาจักร ทำให้ใหญ่โตงดงนารีฤกษ์ ทำให้อ่อนนวล เหล่านี้เป็นต้น

วันดี วันดีคือวันที่เหมาะแก่การทำสิ่งนั้นๆ มีกำหนดเป็นวันๆ ไป และไม่ตรงกับวันห้าม เช่นอุบาทว์ โลกาวินาศ (วันกาลโยคของปี) วันจุม วันทักทิน วันยมขันธ์ วันการทนต์ พิษไฟ พิษนาค เหล่านี้เป็นต้น ถ้าทำฝ่ายคงทนกล้าแข็ง ก็ใช้วันแข็งมี วันอาทิตย์ วันอังคาร วันพฤหัสบดี วันเสาร์ ส่วนวันจันทร์ วันพุธ วันศุกร์เป็นวันอ่อนซึ่งนิยมทำทางเมตตา โชคลาภ ค้าขาย เป็นส่วนมาก ในบางตำราบอกว่า วันอังคารยามจันทร์ทำให้รักดังคำกลอนว่า

วันอังคารยามจันทร์นั้นแลรัก

เห็นประจักษ์มากมายมาหลายหน

วันพุธยามพุธอุตตมตน

ทำให้เกิดลาภผลดังกล่าวมา

ทิศดี ทางไสยศาสตร์ถือว่าทิศเป็นของสำคัญ ต้องนำเอาทิศมาประกอบด้วย คือเมื่อทำพิธีต้องบายหน้าไปสู่ทิศเทวดาถือว่าเป็นทิศมงคล

ที่ดี ที่ดีคือสถานที่เป็นมงคล อันสมควรจะทำเครื่องรางของขลัง ของบางอย่างต้องให้ทำในน้ำ เช่น ตะกรุดโทน บางตำราว่าต้องลงไปนั่งได้น้ำทำในน้ำ บางตำราว่าต้องลงไปนั่งได้น้ำมีหินรองนั่งลงเลขยันต์ปลุกเสกแล้วปล่อยให้ลอยขึ้นมา มีคนคอยเก็บอยู่ในเรือ บางอย่างให้ทำบนพื้นดิน เช่นที่โคนต้นไม้ใหญ่ในป่าช้า ทางสามแพร่ง ในอุโบสถหรือบางอย่างทำเมื่อกำลังร่วมประเพณีกับหญิงก็มี เป็นต้น

สัก คือการทำให้ผิวหนังมีตัวอักขระ หรือรูปยันต์ รูปเทวดา รูปพระ รูปสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือรูปสัตว์อื่น ๆ ตามต้องการ

ประโยชน์ของการสัก การสักทำเพื่อเป็นเมตตามหานิยมเกิดลาภผล คลาดแคล้ว คงทน หรือบางทีก็เพื่อความสวยงาม

เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องมือเครื่องใช้ในการสัก มีเหล็กแหลมรูปคล้ายเข็ม ฝ่าปลายเป็นสองง่ามชิดกัน โดพอดน็ดมือ ยาวพอประมาณ ส่วนมากมีด้าม และมีโลหะถ่วงไว้ที่โคนด้าม เพื่อให้น้ำหนักพอเหมาะ

หมึกที่ใช้สักส่วนมากใช้หมึกสีดำและเป็นหมึกแห้งของจีนเอามาผสมกับน้ำประสมดิงเกลือมหาเจือเหล้าโรงเล็กน้อย ถ้ามีว่านดี ๆ ก็ประสมลงไปด้วย ว่านที่ดีที่สุดคือ ว่านสบูเลื้อยชนิดเป็นต้นแบบเดียวกับบอนสีแดงจัด หมึกสักอาจจะใช้สีแดงก็มี แม้แต่น้ำมันงาบางคนก็นิยมใช้สักเช่นเดียวกัน แต่จะไม่เห็นลายสัก

การสักมีพิธีกรรมคล้ายคลึงกับการทำของขลังอื่นๆ มีคติห้ามสักบางประการ เช่น หนุมานแผลงฤทธิ์ห้ามมิให้สักอย่างเด็ดขาด ถ้าสักแล้วเชื่อกันว่าจะเป็นบ้าหรือไม้อีกจะติดคุก อาจารย์ผู้สักอาจจะเจ็บป่วยด้วย หนุมานห้ามสักได้ร่มผ้า ลิงลมให้สักที่ตะโพกเพียงตัวเดียว ถ้าสักสองตัวอาจารย์เดียวกันจะติดคุก แต่ถ้าคนละอาจารย์จะไม่ใช่ไร

ลูกประคำ ส่วนมากมักใช้สำหรับนับเวลาปลุกเสกหรือสวดเพื่อกำหนดจิตหรือกำหนดจบ ใช้คล้องคอ แต่ถ้าสั้นก็ใช้สวมแขนทำจากของหลายอย่าง เช่น กาฝากร้อยแปดชนิด ห้ามใช้กาฝากส้มแต่ถ้าเป็นกาฝากมะขาม กาฝากกระท้อน ให้เอากิ่งทิศตะวันออกนำมาตัดแต่งให้กลมเกลี้ยงแล้วเอามาเจาะรูกลางเพื่อร้อยสายลงด้วย "นะ" ร้อยแปดเม็ดละตัว ใช้ไม้กัณณิการี ไม้กัณเกรา ไม้กัณไฟ ทำยอดแล้วลงรักปิดทอง ร้อยด้วยด้ายสาวพรหมจารีหรือไหมเบญจพรรณ เข้าพิธีปลุกเสก กาฝากร้อยแปดนี้ถ้าได้กาฝากบอระเพ็ด กระท้อน มะขาม เพกา ไม้ไผ่ ปดคาย หนาด รักซ้อน ไม้ตาย ก็ยิ่งดี

นอกจากทำด้วยกาฝากร้อยแปดแล้ว ยังทำด้วยไม้คองฝิ่งร้อยแปดร้อย ปลายเขาวัว เอาตัวละเขาร้อยแปดตัว ผงคุณพระ ผงว่าน เมล็ดมะกล่ำดำ

ลูกประคำเป็นเครื่องรางของขลังที่สำคัญอย่างหนึ่ง กล่าวกันว่าใช้ได้ร้อยแปด แต่ทำยากและมีพิธีพิสดาร

พิสมร (ตะกรุด) ภาคใต้ใช้ตะกรุดเป็นพื้น แต่เรียกเพี้ยนไปว่า "พิสมร" รูปกลมยาวมีรูตรงกลางสำหรับร้อยสาย มีมากมายหลายแบบ เรียกชื่อหลายอย่างเช่น ตะกรุดโทน คือตะกรุดดอกเดี่ยว แขนงเอา "ลู้" ไว้หน้า เอา "หนี" ไว้หลัง ถ้าไปหาผู้หญิงไว้ข้างซ้าย ถ้าไปหาผู้ชายไว้ข้างขวา ตะกรุดสามกษัตริย์ ใช้แผ่นเงิน ทอง ทองแดง บางอาจารย์เอาเงิน ทอง ทองแดง หลอมรวมเข้าแล้วแผ่ลงเลขยันต์ ก็เรียกว่าตะกรุดสามกษัตริย์เหมือนกัน ตะกรุดไตรมาสลงในโบสถ์ครบ สามเดือนเริ่มแต่วันเข้าพรรษาตะกรุดเสาร์ห้า ลงห้าเสาร์ ตะกรุดหน้าผากเสือ ใช้หนังหน้าผากเสือลง หรือถ้าลงหน้าผากเสือก็เรียกว่า

ตะกรุดหน้าผากเสื่อตะกรุดโดยมากลงในแผ่นทอง เงิน ตะกั่ว ทองแดง ขนาดของตะกรุดเล็กใหญ่ขึ้นแล้วแต่พอเหมาะ

สรรพคุณของตะกรุด ใช้ทางอยู่ยงคงกระพัน คลาดแคล้วมหาอุด โชคลาภ ค้าขาย เมตตามหานิยม คลอดลูกง่าย และบางคนก็ใช้ตะกรุดคุมกำเนิดก็มี

พิธีการเกี่ยวกับตะกรุดมีมากน้อยแล้วแต่ตำราที่กล่าวกำหนดไว้ ผู้ที่เคร่งครัดจะไม่ทอดทิ้งตำรา ของที่เอามาทำจะต้องปลุกเสกเสียก่อน ตั้งแต่จับดินสอเหล็กจาร หมึกลงอักขระ ก็ต้องเรียกสูตรเรียกนาม เข้าสนธิเรียกว่าอักขระ ปลุกอักขระ ลงอะไรก็เรียกสูตรเรียกนามสิ่งนั้น ลงทั้งยันต์ทั้งองค์พระแล้วต้องผูกต้องตรึงการม้วนตะกรุดต้องมีคาถา เมื่อม้วนเสร็จแล้วต้องปลุกเสกและผูกอีก สายที่ร้อยก็ต้องมีวิธีทำ มีการหมักย้อมด้วยว่านยาที่มีเวลาร้อยสายก็ต้องมีคาถา ตลอดไปจนถึงการเอาไปแขวน และรักษาทุกประการ

ลูกอม เป็นลูกกลมๆโตพออมได้สะดวก ทำด้วยผงคุณพระเลขยันต์ ผงว่านยา กาฝากที่สำคัญบางอย่างเช่น กาฝากบอระเพ็ดขี้ผึ้งเทียนชัย น้ำตาเทียนชัย โลหะประสม บางตำราให้เอาโลหะ 9 อย่าง หรือ 7 อย่าง หรือ 5 อย่าง หรือ 3 อย่าง เรียกว่าเนาวโลหะ สัตตะโลหะ บัญจโลหะ ไตรโลหะ ตามลำดับ โลหะแต่ละอย่างเอามาตีแผ่ให้เป็นแผ่นแล้วเข้าพิธีลงเลขยันต์ อักขระเวทมนต์ คาถา ประจุลงเสร็จแล้ว เอาไปเข้าพิธีหล่อหลอมให้ละลายเข้ากัน ชัดว่านยา แล้วเทลงไปในปากกลม ตามขนาดที่ต้องการ เมื่อเอาออกจากเบ้าแล้วก็ต้องขัดแต่งให้กลมเกลี้ยงเรียบร้อย แล้วปลุกเสก ผูก เป็นการเสร็จพิธี ซึ่งพิธีที่ทำนั้นทำกันเป็นขั้นตอนและพิถีพิถันมากทีเดียว ทำได้จากหลายสิ่งและต่างวิธีกัน เช่น

ทำด้วยยันต์ เรียกว่า ยันต์ลูกอมก็มี คือ ลงยันต์ในกระดาษหรือแผ่นโลหะชิ้นเล็กๆ แล้วเอากาฝากที่สำคัญเช่น กาฝากบอระเพ็ดมาแต่งให้กลมเท่าลูกอมที่ต้องการ แล้วจะให้เป็นรูปอบรรจุยันต์ได้ เมื่อบรรจุยันต์เสร็จแล้วเอาครึ่งหรือซันรามโรมได้ดินมาปิดรู หรือจะบรรจุในเมล็ดสวาด เมล็ดประจำดีควายเมล็ดลานเป็นต้น แล้วปิดด้วยของดังกล่าว หลังจากนั้นก็เข้าพิธีปลุกเสกอีก

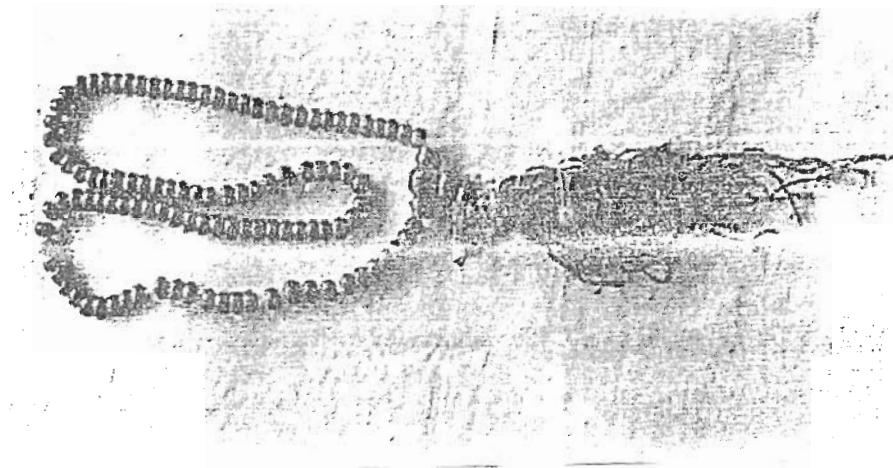
ทำด้วยปรอท ต้องฆ่าปรอทให้ตายคือทำให้แข็งตัวด้วยเครื่องว่านยาจนเป็นก้อนและเข้าไฟไม่ระเบิดตามวิธีและตามลำดับไปพร้อมกันและปลุกเสกควบคู่ไปด้วย เมื่อปรอทตายแล้วก็ปั้นก้อนให้กลมทำลูกอม ถ้าทำตามตำราต่อไปโดยไม่ลดละ จนปรอทนั้นมีสีสุกใสประดุจดาวและหาน้ำหนักมิได้ก็เรียกว่าปรอทสำเร็จ อมเข้าไว้ก็เป็นล่องหนหายตัวและอายุวัฒนะกายสิทธิ์ด้วย

ทำด้วยน้ำประสาน มีหลายอย่างเช่น น้ำประสานกะเม็งน้ำประสานเกลือสมุทร น้ำประสานหญ้าของไฟ น้ำประสานดังกล่าวนี้เกิดจากกรรมวิธีคือเอาเกลือสมุทร ดัน

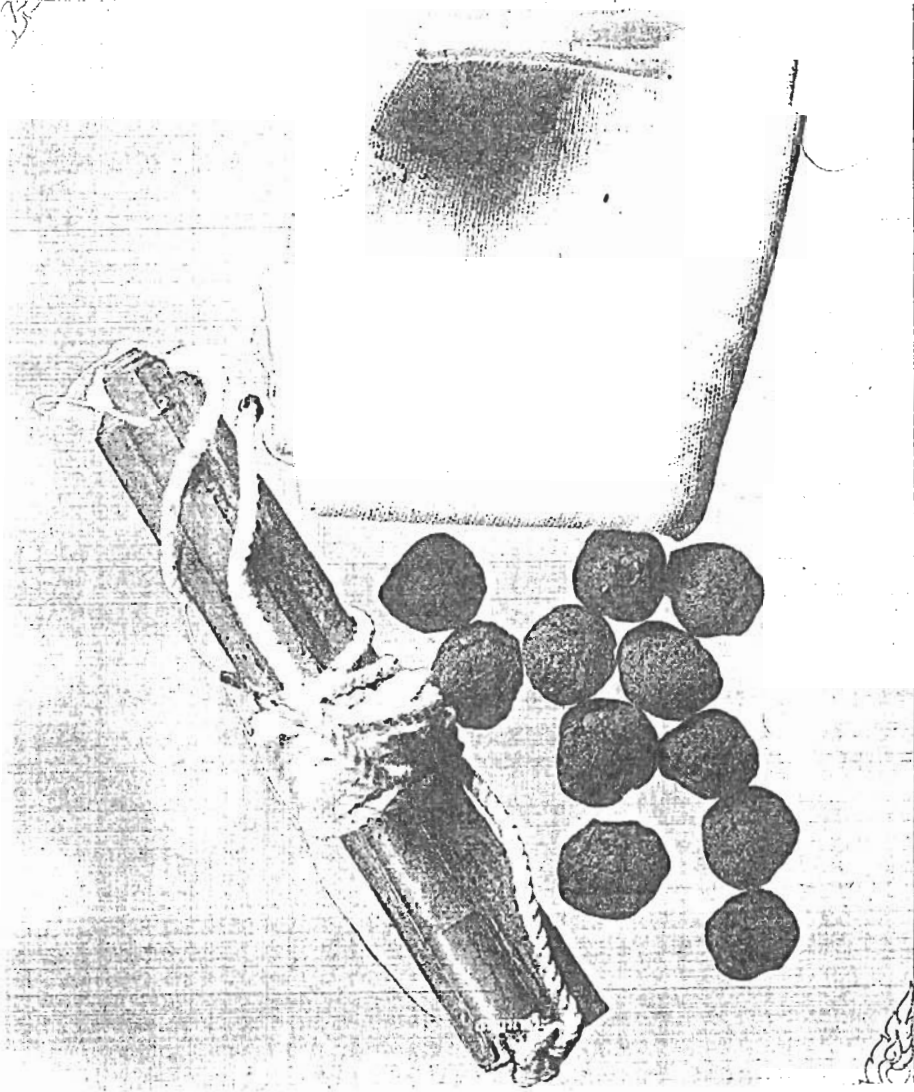
กะเม็ง หญ้าของไฟแต่ละอย่างมาใส่เข้าสู่มไฟสูบเป่า ชัดว่านยาเข้าไปจนกลายเป็นแก้วเหนียว แข็งจนทุบตีไม่บอบสลาย เจียรระไนไม่เข้าแล้ว ตอนนี้ก็เรียกว่าน้ำประสาน เมื่อน้ำประสานยัง ละลายอยู่ในเบ้า นั้นหากมีความประสงค์จะทำลูกอม หรือต้องการให้มีรูปอย่างไรก็เทลงใน พิมพ์ที่เตรียมไว้ตามรูปที่ต้องการ ซึ่งจะได้รูปที่ตายตัวตกแต่งอีกไม่ได้ เพราะแข็งเหนียวและ ลื่นมาก น้ำประสานกะเม็งมีสีเขียวคล้ำอมรกต ถ้าเป็นน้ำประสานเกลือสมุทรจะมีสีขาวหม่น ส่วนน้ำประสานของหญ้าของไฟมีสีม่วงหม่น แต่ละอย่างมีคุณภาพคล้ายคลึงกัน น้ำประสาน ถ้าหากทำถูกต้องตามวิธีจนไม่มีน้ำหนกก็เรียกว่าสำเร็จ มีคุณภาพพออย่างเดียวกับปรอทสำเร็จ

ลูกอมที่ทำด้วยขานหมากก็มี เช่นของพ่อท่านคล้ายเป็นต้น ถ้าทำเป็น พิเศษก็เข้าปรอท สำหรับลูกอมของพ่อท่านคล้ายมีลักษณะพิเศษคือแข็งเป็นหิน ส่วนของ อาจารย์วัดเขาอ้อ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นทองแดง

ลูกอมผงว่านยาหลังอยู่ในตัวตามคุณภาพของว่านยา ลูกอมขี้ผึ้งเทียนชัย และน้ำตาเทียนชัย ต้องเสกจนแข็งหยิกไม่เข้า มีน้ำหนกจมน้ำจึงจะเรียกว่าขลังถึงขนาด คุณประโยชน์ของลูกอมใช้หอมไว้ในปากเป็นเครื่องรางของขลัง เป็นเมตตามหานิยมแคล้ว คลาด คงทนมหาอุด เป็นโชคลาภ ทำให้ชุ่มคอไม่กระหายน้ำมีกำลัง สู้มเสียดี และบาง ชนิดถึงกับล่องหนหายตัวได้ เช่น ลูกอมกาฝากบอระเพ็ด ตามตำราวัดเขาอ้อพัทลุง เป็นต้น

ลูกประจำ

ตะกรุด (พิสมร) และลูกอม

3. เส้นหย่าแฝด

เส้นหย่าแฝด คือยาหรือของที่ทำให้ผู้อื่นรักส่วนมากเป็นยากินและผู้หญิงทำให้ผู้ชายกิน เช่น เมียทำให้ผัวกิน หรือหญิงที่ต้องการให้ชายรักตัวจนหลงไหลถอนตัวไม่ขึ้นให้อยู่ใกล้ชิดประดุจแฝดติดกัน ส่วนมากนำเอาของที่มีในตัวของผู้หญิงมาประสมทำขึ้นเป็นยา ถ้าไม่เอาของในตัวมาประสมกันก็ไม่เรียกว่ายาแฝด แต่เรียกว่ายาเสน่ห์ ถ้าทำกับน้ำมันเสน่ห์ยาแฝดนี้ใช้ใส่ปะปนในของกิน

ของในตัวที่นำประสม เช่น ใจสี ขี้ทั้งสิบ รักสอง กุมารทั้งสิบ น้ำอาบ ตั้งไว้จนตกตะกอนแล้วเอาตะกอนนั้นมาประสมยา

ยาบางขนานบอกว่า "เอาปราบกลางธรณี ลานสกุณีบนจอมผา ผมคน เสียดิกรียา เร่งกินมาจนเร็วพลัน ไม่ร้องช่องวณา เกาสะบ้าข้ามชลทัศน์ อีกไม่ชะนีอัน ที่มัน ร้องในช่องไพร เอามาประสมกัน ตำผงพลันอย่าสงสัย เสกด้วยคาถาไว แล้วให้กินรักดินแดง"

ยาเสน่ห์บางขนานบอกว่า "ซานนางให้ คอดไม้่นำผี ขี้ป่าช้าหญ้าไก่อกรุก" ของเหล่านี้ไม่ใช่ของในตัวคน แต่เป็นยาใส่ในของกินเหมือนกัน

ยาแฝด ไม่ใช่มีเฉพาะให้ผู้ชายกินเท่านั้น ผู้ชายอาจจะนำไปให้ผู้หญิงกิน ก็ได้ ได้ผลดีเหมือนกัน แต่มีทำน้อยเพราะผู้ชายมีลูกเล่นมากมาย ไม่จำเป็นต้องใช้ยาแฝด ส่วนผู้หญิงที่ทำให้ผู้ชายมักเสียดัวกับผู้ชายแล้ว ผู้ชายทำท่าจะเลิกทำไมจะไม่ไว้ใจ จึงต้องผูกมัดให้มันด้วยยาแฝด ส่วนผู้ชายนั้นเมื่อได้เสียดัวแล้วก็เป็นผู้ได้เปรียบ ดูเหมือนจะดีกว่า วางยาแฝดเสียอีก

ยาเสน่ห์นั้นเป็นเครื่องกระตุ้นเตือนความรักให้รักเร็วขึ้น ถ้ารักอยู่บ้างแล้วก็ให้รักหนักขึ้น หรือบางทีพวกเจ้าชู้ไก่อแจ้ ไม่ค่อยมีลูกเล่นและหาโอกาสเข้าถึงผู้หญิงยากไม่ทันใจ ก็หันไปหายาเสน่ห์เอามาช่วย ถ้าปะเหมาะถูกขนานแท้ก็จะได้ผลจริง ๆ

ยาเสน่ห์บางอย่างไม่ต้องใช้เครื่องยา และใช้แป้งผงหรือน้ำมัน เพียงแต่เสกอะไรให้กิน เสกน้ำได้ศอก ล้างหน้าด้วยคาถามหาละลวย เทพรัญจวน หรือข้างตามโหลง เป็นต้น

ผู้ที่ถูกยาแฝดจะมีอาการขาดความร่าเริง หน้าตาเศร้าหมองความนึกคิด เลื่อนลอย หลงใหลอยู่เฉพาะผู้ที่ทำ นอกจากนี้ยาแฝดจะทำให้ของขลังในตัวเสื่อมถอยด้วย

วิธีแก้ แก้โดยการอาบน้ำมนต์ กินยาแก้ หรือต้องเข้าพิธีเกิดใหม่ด้วย ถ้าให้ดียิ่งขึ้นไปก็ต้องบวชใหม่ด้วย

ผู้ที่ทำเขาด้วยยาแฝดนั้น ท่านว่าบาปหนา ถ้าทำเขามาก ๆ หนักเข้าตัวเองจะเป็นผีกระสือ ผู้ชายเป็นผีกระหัง จริงเท็จประการใดยังไม่ยืนยัน

วิธีป้องกันยาแฝดที่ดีที่สุดคืออย่ากิน และอย่าทำให้ผู้หญิงคนรักกระแวง ส่วนยาเสน่ห์ ใช้พระเครื่องบางองค์ ว่านยาและเวทมนต์คาถาบางอย่างช่วยแก้ไขได้

4. การลงเลขยันต์ต่าง ๆ

ยันต์ หมายถึง รูปต่าง ๆ ที่เขียนลงในผ้าหรือโลหะ ยันต์นั้นมีรูปต่าง ๆ มากมาย แม้แต่อักษรในพระนอโม พระอิติปิโสแต่ละตัวยังทำเป็นรูปยันต์ เรียกว่าเข้ายันต์ ขึ้นองค์ ยันต์สำคัญ ๆ ที่มีชื่อเรียกก็มีไม่น้อย ยังมียันต์ 108 ใช้สำหรับลงแผ่นโลหะ หล่อพระชัย พระกริ่ง พระประธาน

รูปยันต์ เป็นรูปสี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม หลาย ๆ เหลี่ยม รูปวงกลม รูปต่าง ๆ จนถึงรูปสัตว์ รูปพระ รูปเทพ เป็นต้น

การลงยันต์ต้องมีพิธีกรรมเป็นเรื่อง ๆ ไปและมีเครื่องบูชาเครื่องใช้ สถานที่ ฤกษ์ยาม เวลา ทิศทาง ละเอียดมาก ผู้ที่ลงก็ต้องรอบรู้และเป็นคนขลังด้วยก็จะได้

เครื่องบูชา ตามธรรมดาก็มี ดอกไม้ 9 ดอก หมาก 9 คำ ฐูป 3 อัน เทียนขี้ผึ้ง 1 บาท 1 เล่ม ถ้าทำเป็นเรื่องสำคัญก็มีเครื่องบูชาแตกต่างกันเป็นเรื่อง ๆ อาจจะมีถึงหัวหมู บายศรี เงินบูชาครู มากน้อยตามตำรา บางที่ต้องมีแหวนทองคำหนัก 1 บาท ใส่ยอดบายศรีอีก เรื่องนี้แล้วแต่ตำราว่าไว้อย่างไรก็ต้องจัดทำโดยเคร่งครัดถูกต้อง

เครื่องใช้ มีเหล็กจาร ดินสอดำ หรือหมึก ปากกา ปากไก่อ้นบรทัด กับของที่จะลงเช่นแผ่นโลหะ ผ้า เหล่านี้เป็นต้น

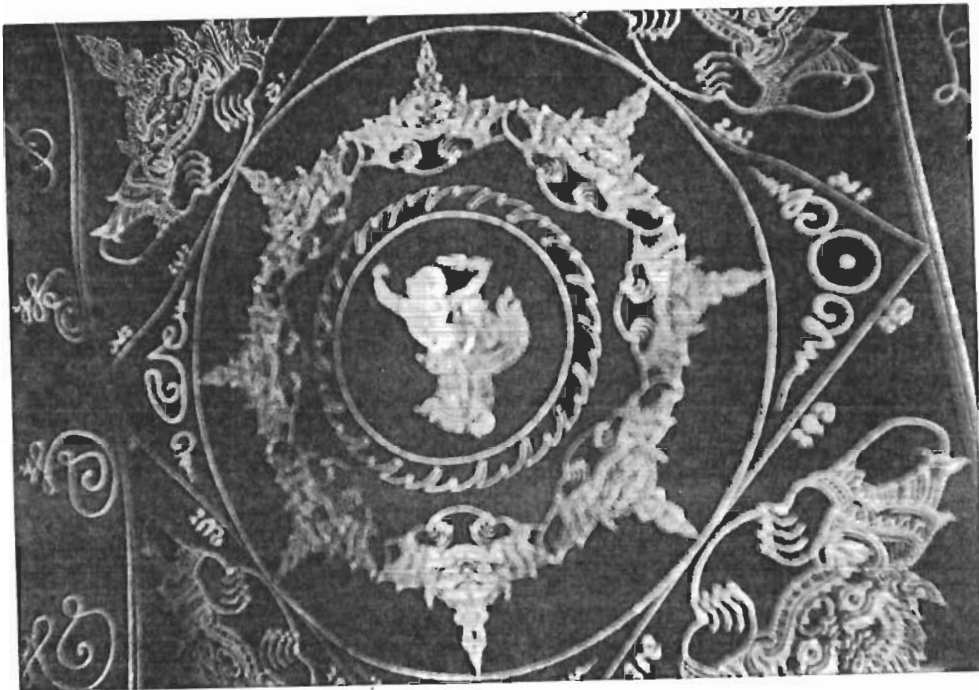
สถานที่นั้นตามปกติแล้วก็ใช้สถานที่เป็นมงคล เช่น หน้าแท่นบูชาใน อุโบสถ นอกจากตำราจะกำหนดเป็นเรื่อง ๆ เช่นในป่าช้า ใต้น้ำ ให้ลงไปนั่งเหนือก้อนหินใต้น้ำลงยันต์จนเสร็จที่กำหนดให้ลงบนอกผู้หญิงเวลาร่วมประเวณีก็มี คือการลงยันต์สาริกาอีก ชนิดหนึ่ง หรือที่ลงในโลงศพก็มี

ดินสอดำ ปากกา ปากไก่อ้น หมึก และแผ่นโลหะเหล่านี้ เวลาหยิบมาจะต้องว่าคาถาแล้วต้องเสกก่อนจะจดดินสอดำ ปากกา ปากไก่อ้น เหล็กจาร จะต้องเรียกอักขระ ปลูกอักขระ ชุมนุมอักขระ เข้าสนธิเวลาจดปากกาหรือเครื่องเขียนมีคาถา เวลาลงอักขระ ลงเลขยันต์ ต้องเรียกสูตรเรียกนาม ม้วนหัวยันต์ ชิดเส้นก็ต้องว่าคาถากำกับไป ลงแล้วต้องผูกต้องตริ่ง ถ้าเป็นตะกรุดเวลาม้วนก็ต้องว่าคาถา การทำสายสร้อยก็มีพิธี เวลาร้อยสายต้องว่าคาถาสายสร้อย บางอย่างต้องข้อมว่านยา ลงอักขระถ้าผิดเพี้ยนเรียกว่า วิบัติ

ฤกษ์ยามเวลาสำคัญมาก ฤกษ์ยามเวลาไม่ดีห้ามลงเลขยันต์เด็ดขาด

การลงเลขยันต์ และยันต์รูปลักษณะต่างๆ
ที่ปรากฏในชุมชนนครศรีธรรมราช

ผ้ายี่น็ด 12 นักษัตร ประจำปีเกิด

ผ้ายันต์หนุมาน

5. คุณไสย

คุณไสย หมายถึง การใช้เวทยาคุณหรือใช้เวทมนต์คาถาเกิดอาถรรพณ์ ทำให้ผู้ที่ถูกกระทำได้รับโทษภัยเสื่อมถอยจากคุณความดี ชื่อเสียง เสื่อมความเจริญ อาจทำให้เจ็บไข้ได้ป่วยหรือถึงแก่ความตาย ทำได้หลายลักษณะ อาจให้ได้รับโทษหนักเบาตามเจตนา อาจทำอย่างเจาะจงตัวหรือเกิดได้แก่ทุกคนที่ล่วงละเมิด เช่น ทำเป็นโจร ยาสั่ง ทำมบ ทำคุณ เป็นต้น

ทำมบ คำว่า "มบ" เป็นภาษาถิ่นใต้ หมายถึงการกระทำด้วยเวทมนต์ เลขยันต์ คาถา ให้ผู้อื่นมีอันตรายเสื่อมถอยจากคุณความดี ชื่อเสียง เสื่อมความนิยม เสื่อมความเจริญ และอาจทำให้เจ็บไข้ได้ป่วยหรือถึงแก่ความตายโดยผิดปกติ

การทำมบมีหลายอย่าง เช่น มบรอยเท้า อาจทำที่รอยหรือดินรอยเท้า ไปทำที่อื่น มบเสื้อผ้า คือนำเสื้อผ้าที่ใช้อยู่ไปทำมบ ทำมบด้วยการฝังรูป คือปั้นรูปสมมติขึ้นด้วยขี้ผึ้งหรือดินปาข้าให้มีรูปลักษณะครบอาการสามสิบสอง เมื่อประกอบพิธีกรรมครบแล้วนำไปฝังในที่ตนกำหนด เช่น ใต้บันไดเรือนทางสามแพร่ง ปาข้า เป็นต้น ทำมบด้วยกระดาษหนังสือ กระเบื้องหรือบาตรแตก โดยนำวันเดือนปีเกิดของผู้ที่ต้องการจะนำมาเขียนลงบนสิ่งนั้น ๆ แล้วลงชื่อเลขยันต์ตามตำรา ต่อจากนั้นนำไปทิ้งหรือฝังหรือนำไปทำประการใดตามวิธี

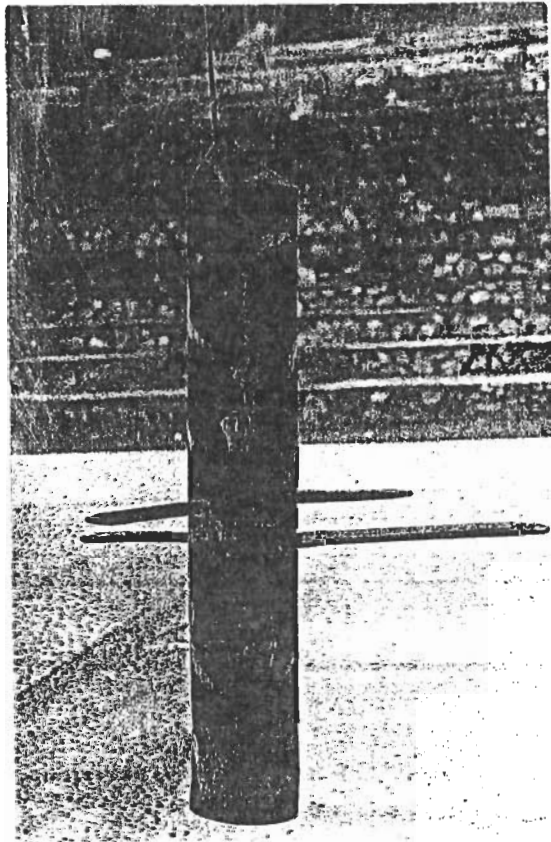
ทำคุณ การทำคุณคล้ายกับทำมบ แต่รุนแรงและเกิดอันตรายแก่ผู้ถูกทำเร็วกว่าและหนักกว่ามบ

การทำคุณนั้นผู้ต้องการให้ผู้ถูกทำนั้นเจ็บป่วยหรือตายโดยมากทำเพื่อแก้แค้นผู้ที่โกรธเคืองกัน แต่หมอบบางคนทำเป็นการฝึกซ้อมวิชาแล้วปล่อยไปตามบุญตามกรรมไม่เจาะจงให้ไปถูกผู้ใด แต่ยังมีที่ไปถูกคนเคราะห์ร้ายที่ปากบอนไปทักเข้าตอนที่เขาปล่อยคุณมากกระทบสิ่งหนึ่งสิ่งใดมีเสียงดัง คุณที่เขาใช้มานั้นก็เข้าผู้ทักแบบนี้ถ้าหากไม่มีใครทักมันก็ตกอยู่ที่ตรงนั้น การทำคุณนั้นมักจะเสกของไปเข้าห้อง เช่นหนังสือวางแห้ง กระดุกผี ผม ถ่านเผาผี แม้กระทั่งดินสอดำและปลาหมอค้างเป็น เนื้อวัว เนื้อควาย ตาปู ก็มี

วิธีการทำคุณ นำเอาสิ่งที่ต้องการมาแล้วทำพิธีปลุกเสกจนของนั้นเล็กลงพอที่จะเป่าปล่อยไปได้ หลังจากนั้นก็สั่งด้วยเวทมนต์ จะให้ไปเข้าใครก็บอกไป

บางคนที่ยังถึงขนาดไม่ต้องเข้าพิธีอะไรมากมาย เช่น ของลุงคงโยมท่านเจ้าอธิการผอม วัดดอนไคร ตำบลกลาย อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช วิธีทำของลุงคง คือเอาหนังสือวางทั้งผืนปลุกบนพื้นดินแล้วเอาเท้าเหยียบ เสกจนหนังสือวางหดเล็กเข้ามาเท่าฝ่าเท้าที่เหยียบ เสกต่อไปจนเล็กลงเท่าหัวแม่เท้า แล้วเอาหัวแม่เท้าจิกไว้ เสกจนเล็กลงไปอีก

ต่อจากนั้นก็หยิบขึ้นมาเสกจนเล็กเหลือเท่านิ้วมือ ถามว่าให้ไปทำอะไร นายกิ่ง จุลวัตร บอกว่าให้ไปเข้าปล้องไม้ไผ่กอกที่อยู่ใกล้ๆ ตรงหน้า แล้วลุงคงจึงได้เป่าหนังที่ถืออยู่นั้นไปเข้า ลำไม้ไผ่เสียงดังปิ๊ง แล้วลุงคงให้นายกิ่ง จุลวัตร ไปตัดไม้ไผ่ลำนั้นมาผ่าออกดู ปรากฏว่า หนังควายเข้าไปอยู่ในปล้องไม้ไผ่ เริ่มพองขึ้นมากแล้ว ถ้าส่งเข้าไปในท้องผู้ใดหนังควายจะ พองขึ้นจนคับท้องและถึงตาย จะเข้าทางปากหรือทางไหนก็ไม่ทราบ แต่เมื่อเรียกออกจะออกมาทางปาก ภรรยาของนายฉายหลานป่าหนุซัง บ้านลำป่า อำเภอมืองพัทลุง ถูกผู้ทำคุณ เสกปลาหมอตังเป็น กระดุกผี ดินสอดำ ถ่านเผาผี เข้าท้องตั้งหลายครั้ง ท่านพระครูยก วัดวิหารเบิก ตำบลลำป่า เป็นผู้แก้ให้ทุกครั้ง โดยเสกน้ำสะอาดให้กิน ของทั้งหมดออกมา ทางปากต่อมาพระครูยกได้ทำพิธีป้องกันให้ ตั้งแต่นั้นมาก็ไม่มีผู้ใดไปทำคุณให้เข้าท้องอีก

โอบอก (กระบอก)

ความเชื่อเรื่องเมตตามหานิยม อยู่ยงคงกระพันและเครื่องรางของขลัง ใน จังหวัดนครศรีธรรมราช

ความเชื่อเรื่องเมตตามหานิยม อยู่ยงคงกระพัน และเครื่องรางของขลัง ชุมชน
นครศรีธรรมราช เชื่อกันว่ามีหลายอย่าง และใช้บังเกิดผลเป็นที่ประจักษ์มานานแล้วจึงได้
ถ่ายทอดและสืบทอดความเชื่อเรื่องนี้กันต่อ ๆ มาหลายชั่วอายุคน¹ ตัวอย่างเช่น เชื่อเรื่อง
พลาณูภาพ ของพระเครื่อง² พระเกจิอาจารย์³ เหล็กไหล⁴ ฐเหล็กอมปากเป็ด⁵
เขี้ยวหมูตัน⁶ เขากวางคุด⁷ ไขเป็นหิน⁸ แป้งเสก⁹ หมากเสก¹⁰ ลูกอม¹¹ ลูกประจำ¹²
ชานหมาก¹³ ตะกรุด¹⁴ ผ้ายันต์¹⁵

พระเครื่อง ซึ่งชุมชนนครศรีธรรมราช เชื่อมันและศรัทธา นอกจากจะเป็น
พระเครื่อง ซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางจากต่างถิ่นแล้ว ยังมีพระเครื่องจากกรุ
ต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราชอีกหลายกรุ ดังเช่น พระพิมพ์วัดนาขอม วัดหัวมีนา (ท่าเรือ)
วัดพระนางตรา วัดท้าวโคตร วัดนาสน วัดโพธิ์ วัดเขาพนมไทร วัดพระเวียง วัดจันทร์
และวัดถ้ำเขาแดง เป็นต้น พระพิมพ์ แต่ละกรุมิรูปลักษณะดังนี้¹⁶

¹ พล.ต.ต. ขุนพันธรักษ์ราชเดช สัมภาษณ์ อ่างแล้ว.

² ทอง รักษาณาค สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545.

³ สมนึก เกื้อมา สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545.

⁴ คล้อย บำเพ็ญ สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545.

⁵ จุฬารัตน์ ชนะทุกข์ สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545.

⁶ สุเมธ ดำอุไร สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545.

⁷ จารี อินทร์จันทร์ สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545.

⁸ ชูศรี ถนอมพล สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545.

⁹ หนูคลี่ วัชรธรรมวง สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545.

¹⁰ สมเชษฐ์ ชูเพ็ง สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545.

¹¹ จารุวรรณ มีแต้ม สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545.

¹² อัมภา ธิยาพันธ์ สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545.

¹³ แมง เพชรคง สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545.

¹⁴ แดง ศรีปลอด สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545.

¹⁵ พัง โสดา สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545.

¹⁶ วิเชียร ณ นคร และคณะ นครศรีธรรมราช หน้า 486 – 491 .

1. พระพิมพ์กรุวัดนาขอม

วัดนาขอมเป็นวัดร้างอยู่ในตำบลลิซล อำเภอลิซล จังหวัดนครศรีธรรมราช พื้นที่โดยรอบเป็นทุ่งนา ส่วนพื้นที่วัดเป็นที่เนิน เคยพบหลายสิ่งหลายอย่างที่นี่ เช่น ศิวลึงค์ และโยนิโทรณะ อัฐิเนื้อดินหยาบขนาดใหญ่ พระพุทธรูปศิลาทรายสีเทาและพระพุทธรูปศิลาทรายสีแดง สำหรับพระพิมพ์พบกรุใหญ่เมื่อ พ.ศ. 2505 โดยพบจากเจดีย์ 3 องค์ พบมากในองค์กลางมากกว่าองค์อื่น ตอนพบใหม่ ๆ เนื้อพระอ่อนนุ่มเพราะอยู่ในที่ชื้น แต่เมื่อถูกกับอากาศภายใน 1 ชั่วโมงก็แข็งแกร่งมาก สีของพระพิมพ์มี 2 สีคือ สีขาวนวลกับสีแดง เป็นพระพิมพ์ขนาดใหญ่ทั้งสิ้น เป็นชนิดดินเผาเกือบทั้งหมด รูปทรงเป็นสามเหลี่ยมหรือทรงผาลไถมีพระพุทธรูปประทับนั่งที่เหลืออีก 5 องค์ เป็นปาสมาธิ

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ กล่าวถึงพระเครื่องวัดนาขอมว่า พระพุทธรูปคล้ายกับรูปแกะสลักของขอมโบราณ รูปปราสาทยอดปราศรัยเหมือนกับปราสาทของขอมที่นครวัด จึงน่าจะถือได้ว่า ถ้าไม่ใช่ฝีมือช่างขอมแท้ก็ต้องเป็นฝีมือปนขอม และการทำรูปพระพุทธรูปหลายองค์รวมกันนี้ เข้าใจว่าทำแทนรูปปางมหาปฎิหาริย์ หรือทำแทนรูปอดีตพระพุทธรูปเจ้าชูดหนึ่ง

2. พระพิมพ์วัดหัวมีนา หรือกรุท่าเรือ

วัดหัวมีนาเป็นวัดอยู่ในตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นวัดเก่าแก่ซึ่งรกร้างว่างเปล่ามานาน ซากโบราณสถานต่างๆ ไม่มีให้ศึกษาได้เด่นชัด แต่อย่างไรก็ตามที่นี่ยังจะเป็นชุมชนซึ่งเคยเจริญรุ่งเรืองมาก่อนอย่างแน่นอน เพราะนอกจากวัดหัวมีนาแล้วในบริเวณใกล้เคียงกัน ก็มีวัดโพธิ์ วัดท่าเรือ และวัดร้างๆ อยู่อีก 2-3 วัด นอกจากนี้ยังมีเศษอัฐิในที่บางแห่งใกล้ๆ กับคลองหัวมีนาให้เห็นอยู่บ้าง จึงน่าจะเป็นหลักฐานได้ว่าเคยมีคนมาตั้งหลักแหล่งอย่างมั่นคงอยู่ตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว

พระพิมพ์ที่พบจากวัดนี้มีหลายแบบ ส่วนใหญ่เป็นพิมพ์ดินเผา เนื้อดินเป็นสีแดงก็มี สีขาวอมเหลือง หรือสีเทาก็มี แบบที่รู้จักกันแพร่หลายและนิยมกันมากได้แก่พระพิมพ์เนื้อดินเผาแบบทรงผาลไถ ซึ่งมีอยู่ 2 อย่าง คือ ชุ่มพระปราศรัยคัพบุรี และชุ่มกระรอกกระแต พระพิมพ์เนื้อดินเผาปางสมาธิ ฐานบัวคว่ำบัวหงาย อยู่ในชุ่มเรือนแก้วแบบพระพุทธรูปชินราช เหนือชุ่มเรือนแก้วเป็นปรกโพธิ์ มีทั้งพิมพ์เล็กและพิมพ์ใหญ่ พระพิมพ์เนื้อดินเผาอีกแบบหนึ่งได้แก่ แบบของพระพิมพ์ทรงคล้ายผาลไถยอดมน เป็นแบบที่ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยขนาดใหญ่องค์หนึ่งอยู่ตอนล่างสุด อีกองค์หนึ่งปางสมาธิเล็กซ้อนกันอยู่ทั้งซ้ายและขวาอีกข้าง 2 ข้าง ทั้งหมดจึงรวมกัน 6 องค์

3. พระพิมพ์กรุวัดพระนางตรา (พนักตรา)

วัดพระนางตราตั้งอยู่ที่ตำบลไทยบุรี อำเภอท่าศาลา ใกล้กับถนนสายท่าศาลา - เขาเหล็กเป็นวัดโบราณมาก อาจจะมีอายุถึงสมัยศรีวิชัย มีหลักฐานอันเนื่องด้วยศาสนา พรหมณ์อยู่หลายชั้น พระพิมพ์ที่ได้จากวัดนี้ได้จากกรุเจดีย์อีก 2 องค์ (ที่ตรงมุมพระอุโบสถด้านหน้า ทิศตะวันออก) ทรวดทรงของเจดีย์ไม่อาจจะทราบได้เพราะเจดีย์พังเหลือแต่กองอิฐเข้าใจว่าคงเป็นฐานสี่เหลี่ยมย่อมุม สิ่งของที่ขุดได้นอกจากพระพิมพ์แล้วพบพระพุทธรูปสำริดปางเสด็จลงจากดาวดึงส์สมัยศรีวิชัย กับพระพุทธรูปปางประทานอภัยสมัยลพบุรีรวมสององค์ด้วย ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑสถานวัดพระมหาธาตุ นครศรีธรรมราช

พระพิมพ์วัดพระนางตราที่ขุดได้มีหลายแบบแต่ที่นิยมกันมาก คือ

พระพิมพ์ปางสมาธิขนาดปรก เรียกกันว่า "ปรกนางตรา" มีลักษณะเฉพาะคือเป็นแท่งสูงตามทรงนาครปรก นาคมี 7 เศียร และมีเทวดาเฝ้าฐาน 1 องค์ มีทั้งเนื้อดินเผาและเนื้อชินเงินสนิมดำ

พระพิมพ์เนื้อดินเผา เรียกกันว่า "ผาลไถนางตรา" มี 2 แบบ แบบหนึ่งเรียกว่า "ตรีกาย" มีพระพุทธรูป 3 องค์ ได้ฐานมีมารแบก 3 ตน ตัวกลางใหญ่กว่าตัวข้างเล็กน้อย ข้างบนทำเป็นซุ้มจิก หรือซุ้มกระบอกกระแต อีกแบบหนึ่งเป็นพระรูปปางสมาธิขนาดปรกอยู่ตรงกลางทำรูปพระอาทิ พุทธประทับยืนซ้อนอยู่ข้างบน มีนางปัญญาบารมีอยู่เบื้องซ้าย มีพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรอยู่เบื้องขวา ทั้งองค์บนและองค์ล่าง รูปทั้งหมดอยู่ในกรอบเรือนแก้วยอดแหลม

พระพิมพ์เนื้อดินเผาเรียกว่า "พระร่วงนางตรา" เป็นพระพุทธรูปประทับยืนปางประทานพร อยู่ในซุ้มเรือนแก้ว

พระพิมพ์เนื้อดินเผาผสวนว่าน ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย อยู่ในซุ้มเรือนแก้วมีรากษสแบกฐาน 1 ตน เนื้อพระเป็นสีเขียวอ่อนเรื่อ ๆ

4. พระพิมพ์กรุวัดท้าวโคตร

วัดท้าวโคตรตั้งอยู่ที่ตำบลนา ริมถนนราชดำเนิน ในเขตเทศบาลเมือง นครศรีธรรมราชเป็นวัดเก่าแก่กว่าวัดหนึ่ง พระพิมพ์ที่พบ พบจากกรุพระเจดีย์ขนาดใหญ่รูปทรงคล้ายแบบศรีวิชัย พระพิมพ์ของวัดท้าวโคตรที่นิยมและรู้จักกันแพร่หลายคือ พระพิมพ์เนื้อชินเงินสนิมปรอท ลักษณะเกือบเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นแผ่นค่อนข้างบาง เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย อยู่ในซุ้มเรือนแก้วได้ปรกโพธิ์ มีพระโมคคัลลานและพระสารีบุตร

อัครสาวกซ้ายขวาพนมมือแสดงคารวะ ใต้อาสนะมีรากษสแบกฐาน 3 คน ขอบด้านขวามี ต้นไม้ 2 ต้น ด้านซ้าย 1 ต้น อีกแบบหนึ่งเป็นพระพิมพ์เนื้อชินเงินสนิมปรอทเช่นเดียวกัน ผิวแตกกระเป็ดทำเป็นองค์เดียว เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ฐานราบลงทงล่องขาด อยู่ใน ชุ่มเรือนแก้วยอดตรีศูล พระพิมพ์กรุวัดท่าหวโคตรทั้ง 2 แบบนี้เป็นฝีมือช่างนครศรีธรรมราช

5. พระพิมพ์กรุวัดนาสน

วัดนาสนเป็นวัดโบราณมาก ถูกทิ้งร้างมานานและถูกทำลายโดยนักเลง พระเครื่องและพวกขูดหาสมบัติจนย่อยยับ วัดนี้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตัวเมือง นครศรีธรรมราช ติดเขตตำบลมะม่วงสองต้น ที่วัดนี้ได้พบว่ามีเตาสำหรับเผาพระพิมพ์ด้วย พระพิมพ์ที่พบส่วนใหญ่มีสีขาวอมเหลืองและสีแดง อายุถึงสมัยศรีวิชัย เนื้อค่อนข้างหยาบ เนื่องจากเนื้อดินไม่ละเอียดมีกรวดทรายปนมากนั่นเอง ที่รู้จักกันดี คือ

พระพิมพ์เนื้อดินเผาปางมารวิชัยทรงเครื่องน้อย อยู่ในชุ่มเรือนแก้ว ปรกจิก ฐานบัวคว่ำบัวหงาย มีเส้นลวดรัด 3 เส้น ซ้ายขวามีพระพุทธรูปขนาดเล็ก ปางสมาธิขนาดปรก 7 เศียรประทับบนดอกบัวชุก้านอยู่ในชุ่มเรือนแก้ว พระพิมพ์แบบนี้แผ่นหนา หลังอุมไม่เรียบ

พระพิมพ์ของวัดนาสนซึ่งรู้จักกันดีอีกหนึ่งคือ "พระวงเขน" เป็นพระพิมพ์ซึ่งมี ลักษณะกลม คำว่าเขนมาจาก "พระเขน" ซึ่งเป็นชื่อที่ชาวภาคใต้ใช้เรียก พระจันทร์นั่นเอง ฉะนั้นการที่เรียกว่า "พระวงเขน" ก็เพื่อต้องตามลักษณะนั่นเอง พระวงเขนเป็นพระพุทธรูป ปางมารวิชัย ประทับบนดอกบัวชุก้าน ดอกบัวมีกลีบใหญ่และหนา เบื้องขวามีรูปคล้าย พระพรหมกำลังกางฉัตรหรือสัปทนให้พระพุทธองค์ เบื้องซ้ายเป็นรูปพระอินทร์กำลังเป่าสังข์ ทั้งสองข้างอยู่ในชุ่มเรือนแก้ว พระพิมพ์วงเขนมี 2 สีคือ สีขาวนวลกับสีแดง เนื้อดิบหยาบมี เม็ดทรายปนอยู่มาก ทรวดทรงของพระพุทธรูปอวบอ้วนคล้ายศิลปะปาละน่าสนใจมาก

6. พระพิมพ์กรุวัดโพธิ์

วัดโพธิ์ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าเรือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ทางด้านซ้ายของ ถนนสายนคร ๔ - เขียวใหญ่ ชื่อที่รู้จักกันทั่วไปคือวัดโพธิ์ท่าเรือ พระพิมพ์ซึ่งพบที่กรวัดนี้เนื้อ ละเอียดเป็นมัน ส่วนใหญ่มีสีขาวนวล ขาวอมเหลืองและสีแดง มีหลายแบบดังนี้

พระพิมพ์เนื้อดินเผาทรงผาลไถ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ตรีกาย ประทับ ในปราสาทยอดปรางค์ ซึ่งมีลักษณะแบบพระปรางค์สมัยลพบุรี ยอดตรีศูล ฐานสูงมีรากษส แบกฐาน 5 คน ฐานเบื้องล่างซ้ายขวามีพระพุทธรูปปางสมาธิอยู่ในเรือนแก้ว ลักษณะโดย ทั่วไปเป็นศิลปะแบบลพบุรี

พระพิมพ์ปางทรงแสดงมหาปาฏิหาริย์ ทำเป็นพระพุทธรูปประทับยืนและนั่งปางต่าง ๆ ตามเรื่องในพระพุทธรูปประวัติตอนกระทำมหาปาฏิหาริย์ปราบพวกเดียรถีย์นิครนถ์อัปราชัย แต่ช่างทำไม่ครบ คงมีแต่ปางเปิดโลก ปางประทานอภัย ปางมารวิชัย และปางสมาธิ เป็นต้น ทำซ้อนกันเป็นวงโค้ง 3 ชั้นบ้าง 4 ชั้นบ้าง ชั้นบนสุดมี 5 องค์ และชั้นล่างมี 7 องค์ แต่ละชั้นมีขุมเรือนแก้วคั่น ตรงกลางฐานล่างสุดมีพระพุทธรูปลักษณะคล้ายพระกัจจายนะ 1 องค์ และมีลายลูกประคำขนานกับฐานเบื้องล่าง 1 แถว พระพิมพ์ปางทรงแสดงมหาปาฏิหาริย์นี้ มีทั้งชนิดเนื้อดินเผาและชนิดเนื้อชิน

พระพิมพ์เนื้อดินเผาชนิดที่เรียกว่า "พระวงเขน" มีทรงกลมอย่างเงินเหรียญที่วัดโพธิ์ก็มีพบบ้าง ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยประทับบนดอกบัวชุก้าน อยู่ในขุมเรือนแก้ว เบื้องขวามีรูปคล้ายพระพรหมกำลังกั้นจักร เบื้องซ้ายเป็นรูปพระอินทร์เป่าสังข์ ประทับบนดอกบัว และอยู่ในขุมเรือนแก้วทั้งสองข้าง

นอกจากนี้ยังมีพระพิมพ์เนื้อดินเผา ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย อยู่ในขุมเรือนแก้ว มีปรกโพธิ์ ฐานบัวคว่ำบัวหงาย มีทั้งพิมพ์เล็กพิมพ์ใหญ่ และมีพระพิมพ์ชนิดนี้เรียกว่า ขุมกระรอกกระแต ทั้งเนื้อดินเผาและเนื้อดินชินด้วย

7. พระพิมพ์วัดเขาพนมไธย

วัดเขาพนมไธยอยู่ห่างจากวัดนาขอมประมาณกิโลเมตรเศษ คงจะมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกับวัดนาขอม ปัจจุบันยังมีรากฐานโบสถ์เก่าอยู่ เสมเป็นหินทรายแดง พระพิมพ์มีน้อยเท่าที่พบเหมือนกับที่วัดนาขอมชนิดเนื้อดินเผา ทำเป็นทรงผาลโถบนยอดเรือนแก้ว ทำเป็นริ้วอย่างปรก

8. พระพิมพ์กรุวัดพระเวียง

วัดพระเวียง เข้าใจกันว่าเป็นวัดประจำเมืองพระเวียงซึ่งตั้งอยู่ในตัวเมืองพระเวียง (ปัจจุบันก็คือบริเวณบ้านศรีธรรมราช) พระที่ขุดพบคือพระทรงผาลโถ ปางมารวิชัยประทับในขุมปราสาทยอดปรางค์ ได้ฐานมีรากษสแบก 5 ตน ข้ายขวามีพระพุทธรูปปางสมาธิอยู่ในเรือนแก้ว ลักษณะทั้งหมดเป็นศิลปะแบบลพบุรี

9. พระพิมพ์กรุวัดจันทร

วัดจันทรอยู่ที่ตำบลท่าดี อำเภอสามชุก เป็นวัดร้างที่ไม่ทราบแน่ชัดว่าสร้างมาแต่สมัยใด พระที่ขุดพบมีหลายแบบ เช่น ขุมปรางค์ลพบุรีชนิดมีมารแบก 5 ตน แบบตรีกาย แบบขุมกระรอกกระแต นอกจากพระพิมพ์แล้วยังมีของอื่น ๆ ที่ขุดพบ คือ กระปุก

ดินเผาสมัยสุโขทัย อยุธยา บรรจุกระดูกคนตาย และพบทางกระเบื้องรางชายคารูปเทพนม สมัยอยุธยาในบริเวณวัดอึกด้วย

10. พระพิมพ์กรุถ้าเขาแดง

ถ้าเขาแดงอยู่ในเขตอำเภออ่อนพิบูลย์ พระพิมพ์ที่ขุดพบเป็นเนื้อชิน มีลักษณะเป็นรูปผาลไท สร้างเป็นแบบตรีภาย คือสองข้างเป็นพระพุทธรูปปางนาคปรกแบบลพบุรี องค์กลางประทับยืนประนมมือ ปลายพระบาทแยกออกจากกัน มีดอกบัวชูก้านขนานอยู่ทั้ง 2 ข้าง อยู่ในซุ้มกระบอกกระแต

ปัจจุบันมีพระเครื่องจากกรุต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอีกหลายกรุ ดังเช่น กรุเจดีย์ยักษ์ กรุวัดนาคคาม กรุที่วัง กรุกำแพงถม กรุเขาหมื่น กรุศาลหลักเมือง¹ เป็นต้น

พระพิมพ์ทรงผาลไทกรุท่าเรือ

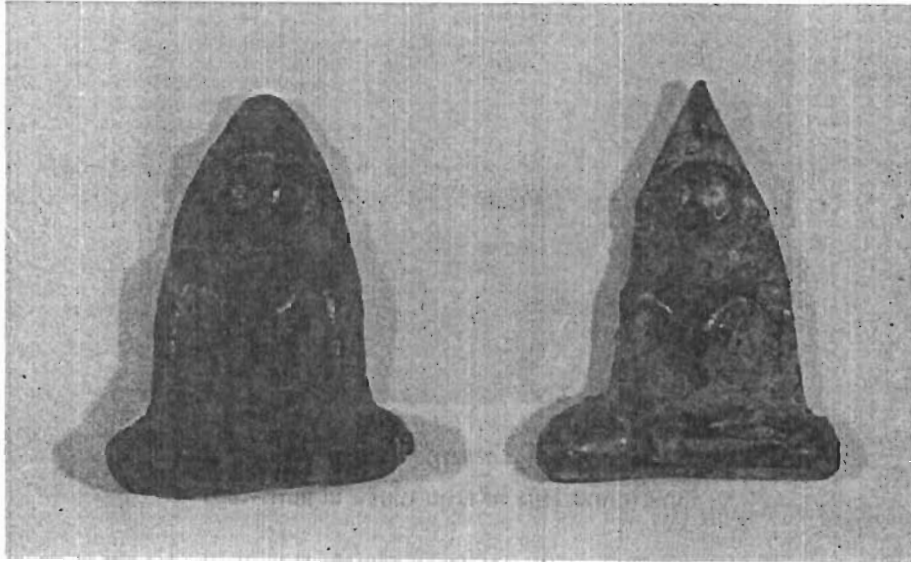

พระพิมพ์ทรงผาลไทกรุพระเวียง

พระพิมพ์ทรงผาลไทกรุวัดนางตรา

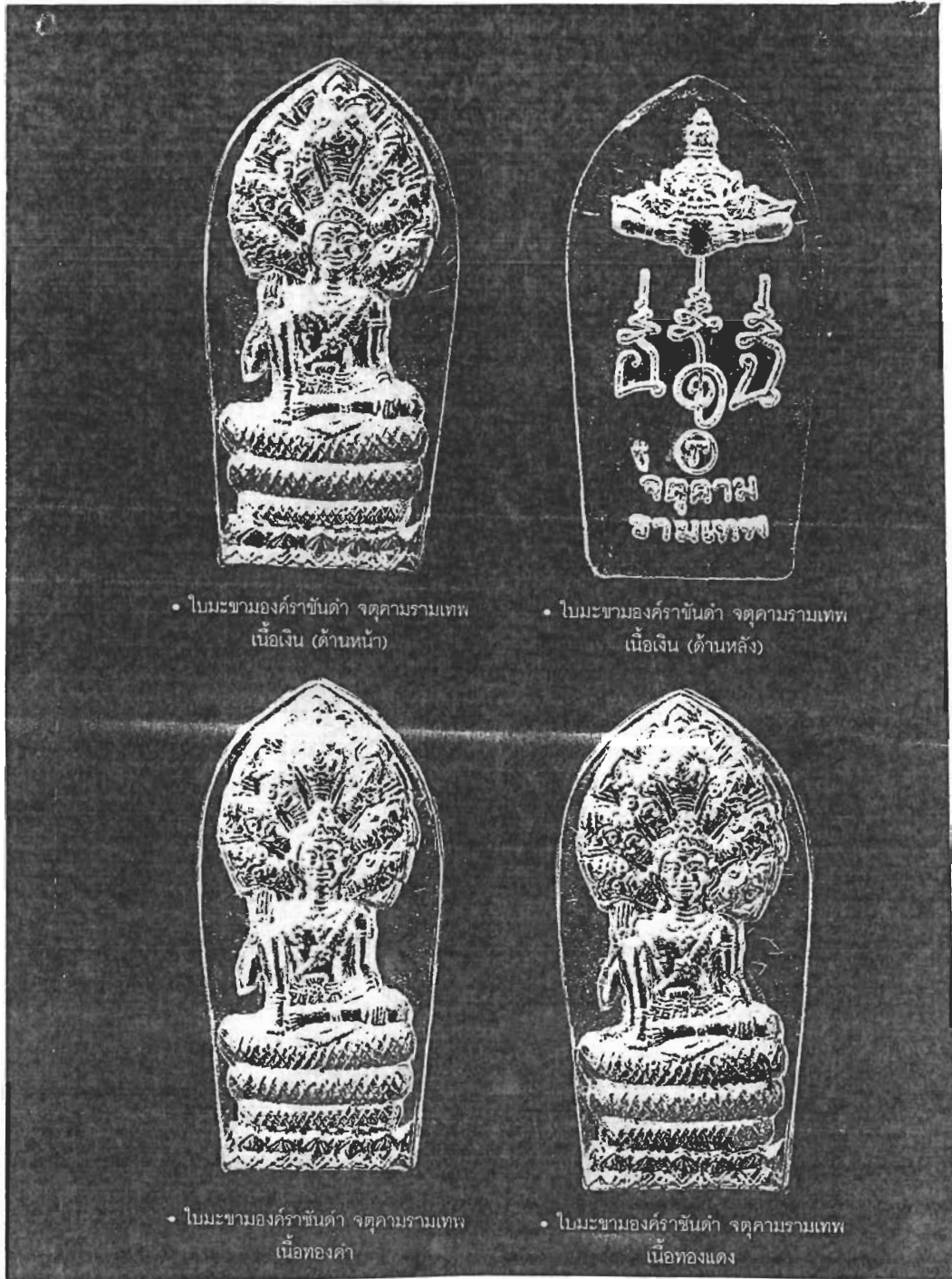
¹ ด.ต. ฤกษ์ ถนอมพงศ์ สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545.

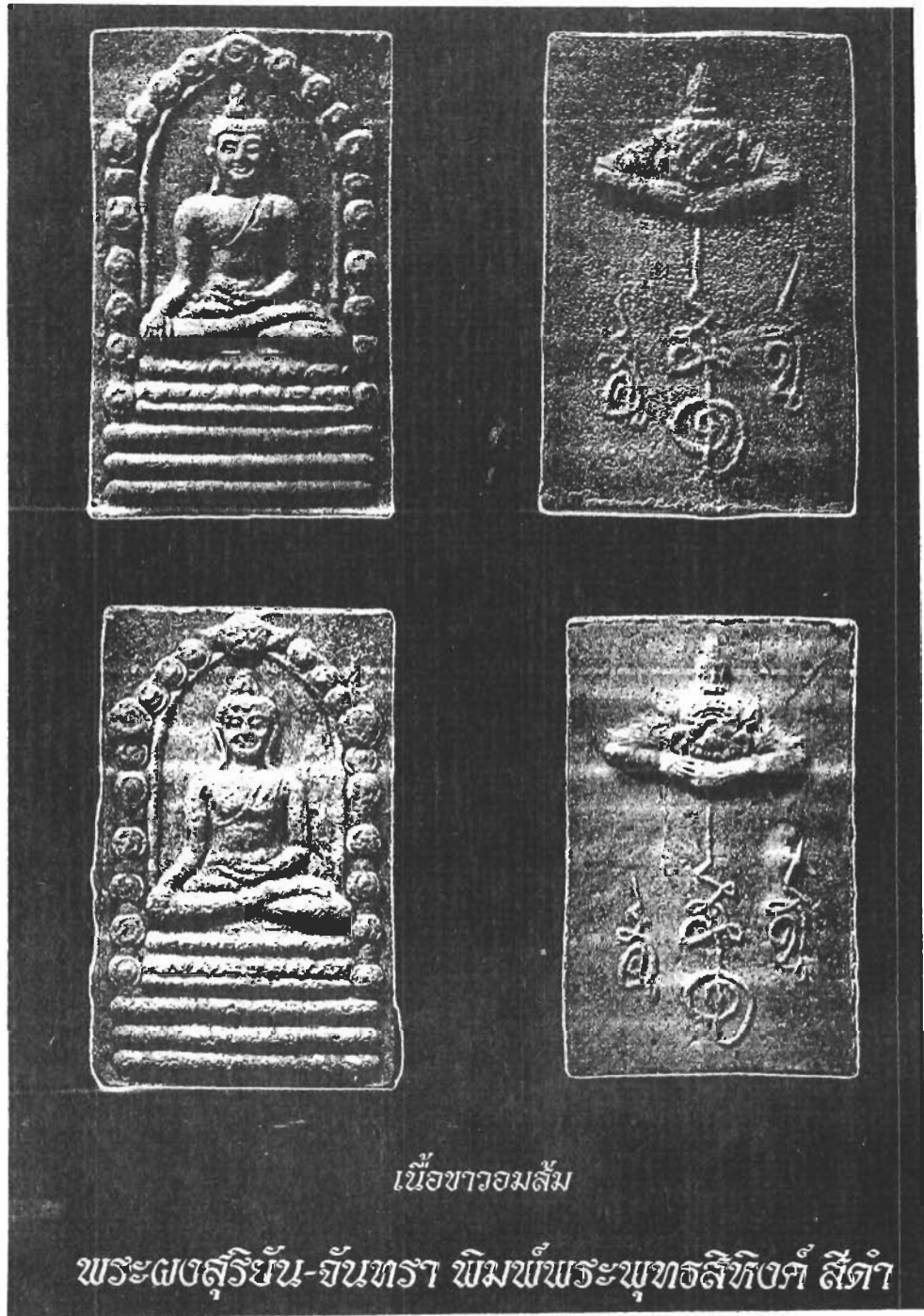
พระนางพญากรูว์ัดนาคคาม อำเภอร่อนพิบูลย์

พระบูชากรูว์ัดนาคคาม ขนาดหน้าตัก 2 นิ้วสำริดเงิน ศิลปะอุ้งทอง

กรุงศาลหลักเมือง

กรุศาลหลักเมือง

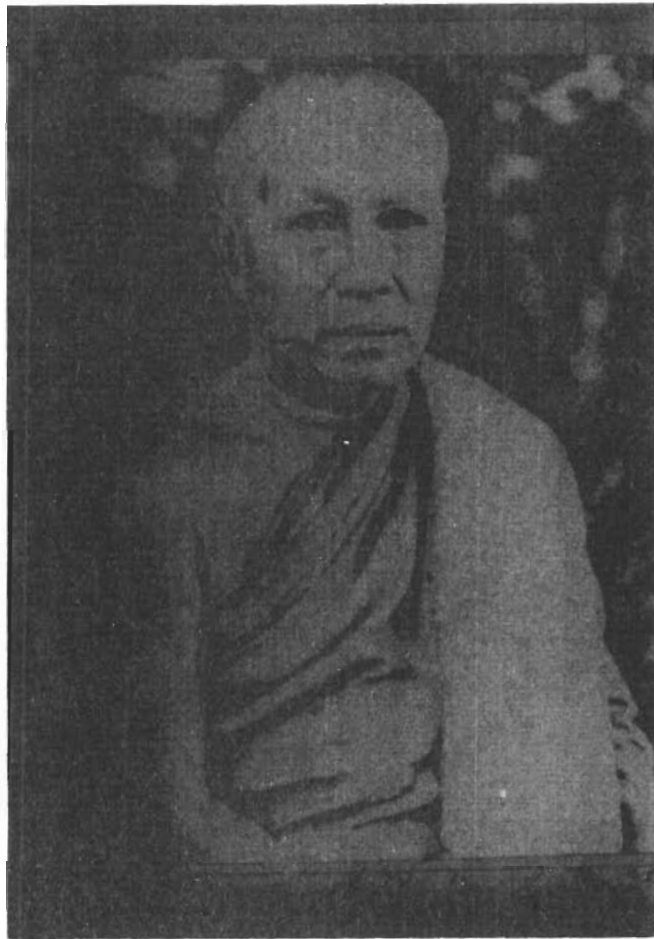
พระเกจิอาจารย์ ซึ่ง ชุมชนนครศรีธรรมราชเชื่อมั่นและศรัทธาตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบันมีอยู่เป็นจำนวนมาก หลายรูปมรณภาพไปนานแล้ว อีกหลายรูปยังคงมีชีวิตอยู่ ด้วยพลังแห่งความเชื่อมั่นจึงมีบรรดาศิษยานุศิษย์ได้จัดการสร้างเป็นวัตถุมงคลขึ้นในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ที่เชื่อมั่นและศรัทธาในอิทธิฤทธิ์หรือพลาณภาพนำไปบูชา และใช้ประโยชน์ตามที่พึงประสงค์ เช่น จัดทำเป็นเหรียญบ้าง พระพิมพ์บ้าง รูปหล่อบ้าง ฯลฯ พระเกจิอาจารย์ซึ่ง ชุมชนนครศรีธรรมราชนิยมบูชาทั่วไป ได้แก่ หลวงพ่อโสภาสีปากพูนัง หลวงพ่อคล้าย วัดสวนขัน พ่อท่านชังวัดวัวหลุง พ่อท่านคลังวัดถลุงทอง พ่อท่านเขี้ยววัดทรงบน พ่อท่านเอียดวัดในเขี้ยว พ่อท่านปลอดวัดนาเขลียง พ่อท่านมุ่ยวัดป่าระกำ พระครูกาชาด วัดวังตะวันตก หลวงพ่อใบ วัดศิลาชลเขต พระครูวิสุทธิจารีวัดจันทพอ พระครูศิริภักดิ์ พระครูกาชาดวัดใหญ่ พระครูกาแก้ววัดหน้าพระธาตุ พระรัตนรัชมุนี(ม่วง) หลวงพ่อทองวัดเก่าดำสิง พ่อท่านเมืองวัดท่าพญา พ่อท่านขาววัดปากแพรก พ่อท่านคงวัดคลองน้อย พ่อท่านกลายวัดหาดสูง พระครูนนท์วัดนันทาราม พ่อท่านกล้าวัดศาลาบางปู พ่อท่านช่วงวัดขรัวช่วย พ่อท่านเพิ่มวัดหนองหม้อ พ่อท่านขลุ่วัดเทวดาราม พ่อท่านแดง วัดภูเขาลัก พ่อท่านจันทร์วัดทุ่งเพื่อ พ่อท่านตุ๊ดวัดโคกตะไคร้ พ่อท่านแก่น วัดทุ่งหล่อ และพ่อท่านสังข์วัดดอนตรอ¹ เป็นต้น

พระเกจิอาจารย์เหล่านี้ นอกจากจะได้รับการยกย่องเคารพบูชา และศิษยานุศิษย์ได้ร่วมกันจัดทำเป็นวัตถุมงคลในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ แล้ว พระเกจิอาจารย์เหล่านี้ยังเป็นผู้สร้างผู้ปลุกเสกวัตถุมงคลประเภทต่าง ๆ ขึ้นอีกด้วย เช่น ลูกอม ชานหมาก ตะกรุด และผ้ายันต์ (ผ้าประเจียด) เป็นต้น²

¹ ด.ต. ฤกษ์ ถนนมพงค์ สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545.

² พ่อท่านสังข์ (พระครูเวรวัดศีลคุณ) วัดดอนตรอ สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545.

พระเกจิอาจารย์เมืองนครศรีธรรมราช
(บางรูป)

พระรัตนธัมมิ (ม่วง) วัดท่าโพธิ์
เมือง

พ่อท่านซึ้ง วัดวังหวง
ร่อนพิบูลย์

พ่อท่านคล้าย วัดสวนขัน

ฉวาง

พระครูนนท์ จรรยาวัตต์
วัดนันทาราม
ปากพ่อง

หลวงปู่เขียว วัดทรงบอน

ปากพนัง

หลวงปู่คลัง วัดถลุงทอง

ร่อนพิบูลย์

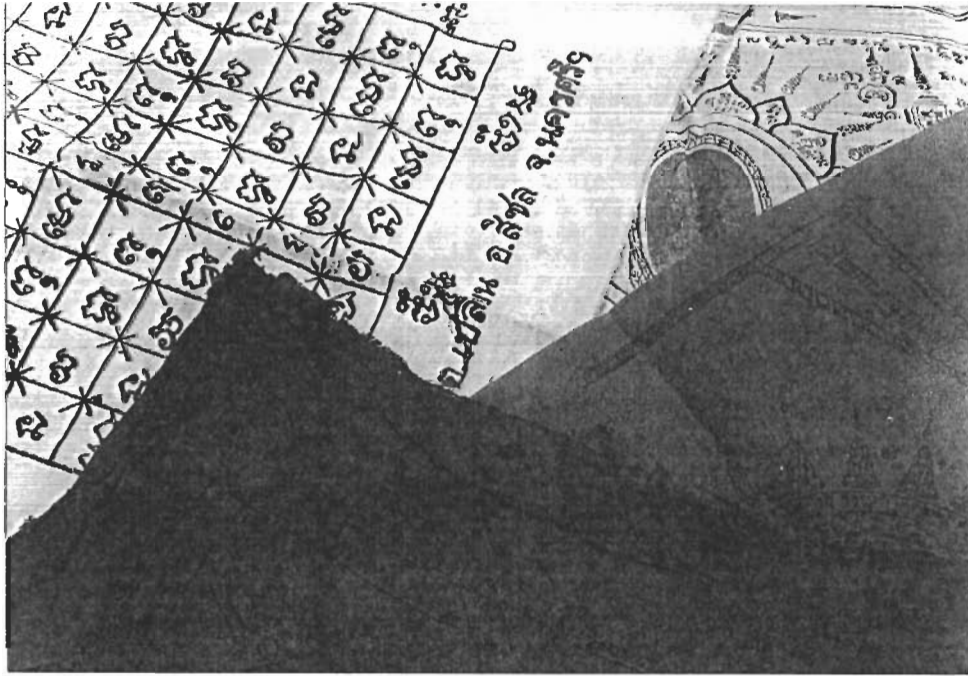

หลวงปู่สังข์ วัดดอนตรอ

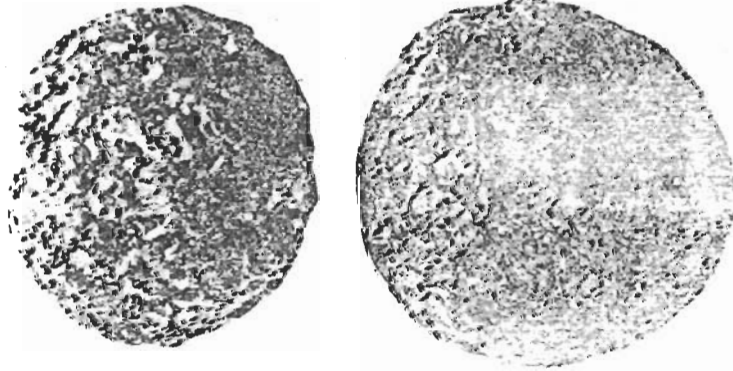
เฉลิมพระเกียรติ

ตัวอย่าง

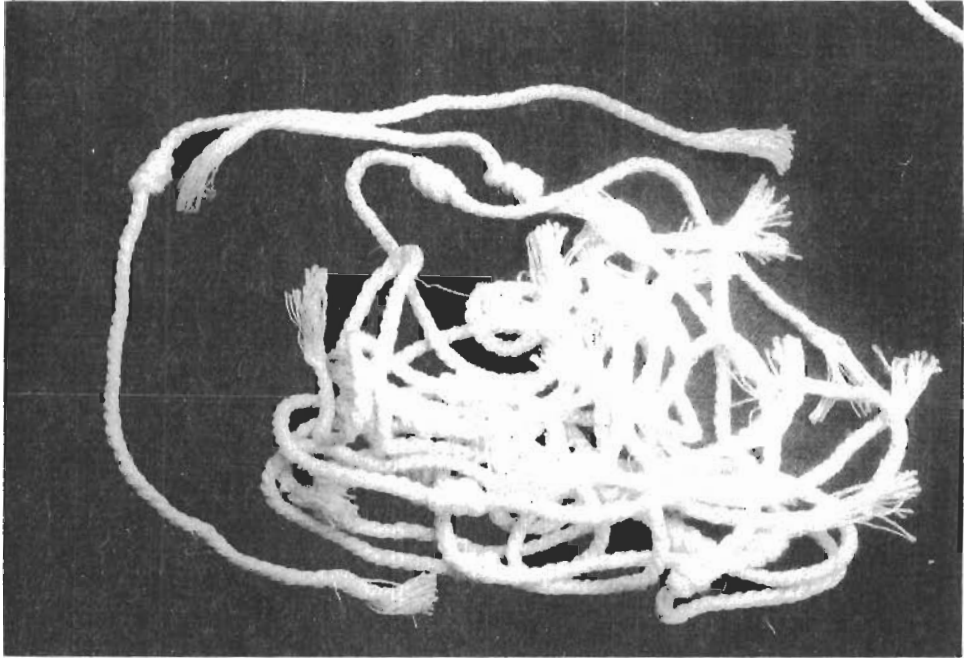
วัตถุมงคลประเภทต่าง ๆ ที่เกจิอาจารย์เสกสร้างขึ้นเองด้วยการใช้เวทมนต์ ประกอบพิธีกรรม ปลุกเสกและที่ศิษยานุศิษย์ ประสานงานจัดสร้างขึ้นภายหลังที่เกจิอาจารย์ ท่านมรณภาพไปแล้ว

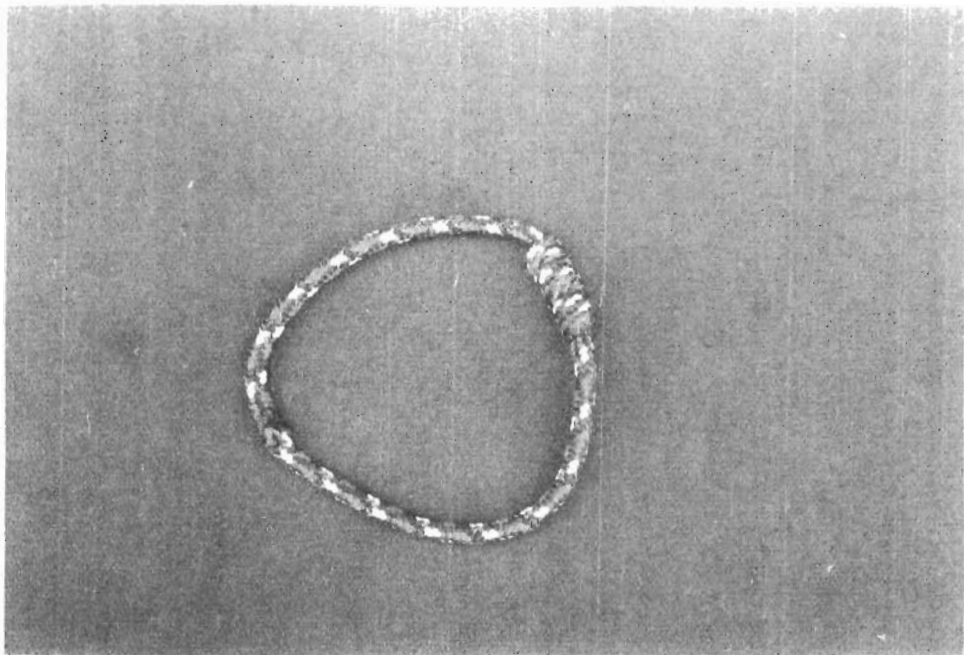
ผ้ายันต์ (ผ้าประเจียด รูปลักษณะต่าง ๆ)

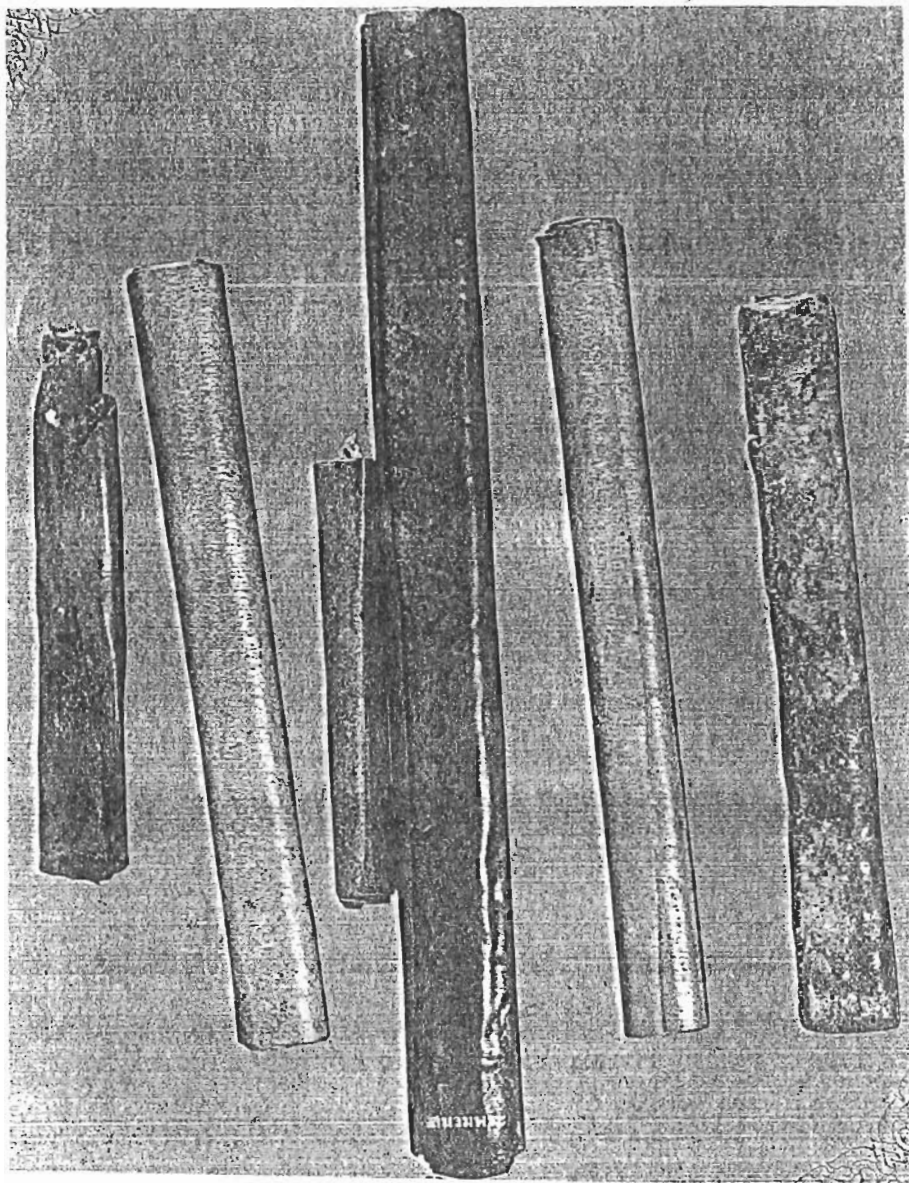

ลูกอม ชานหมาก

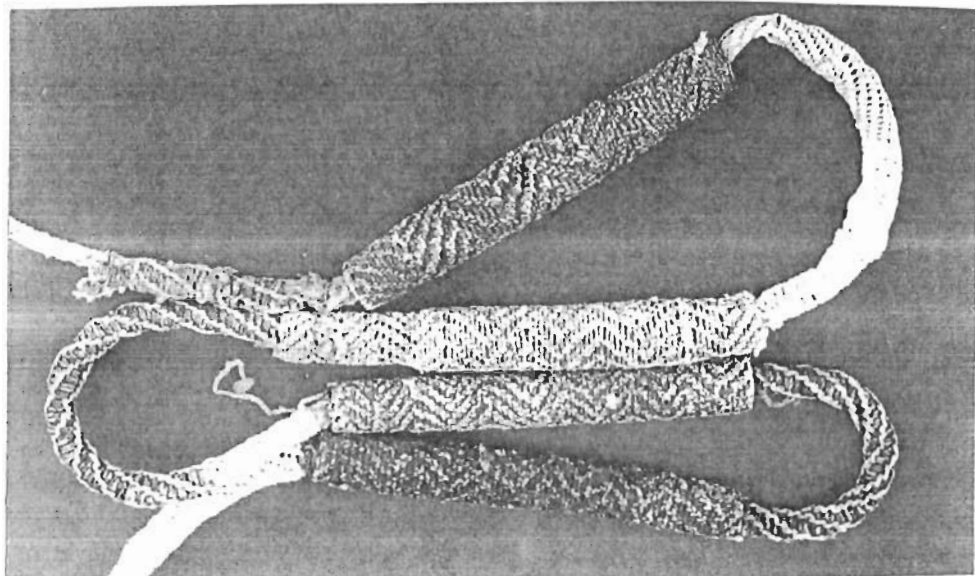

สายมื่อ รูปลักษณะต่างๆ

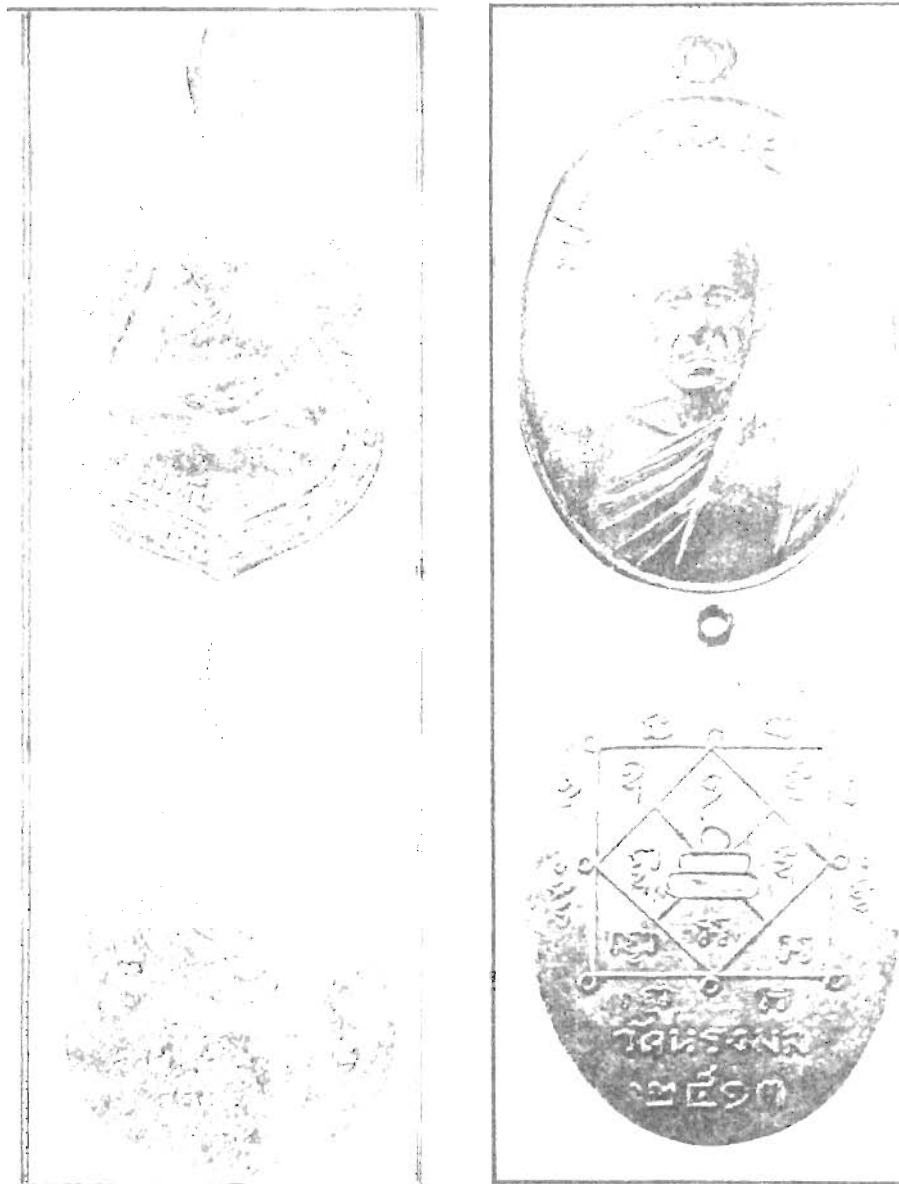

ตะกรุด (พิศมร) รูปลักษณะต่าง ๆ

เหรียญ รูปลักษณะต่าง ๆ

รูปหล่อโบราณรุ่นแรก

รูปหล่อเนื้อวาสิตะผสมทองคำ

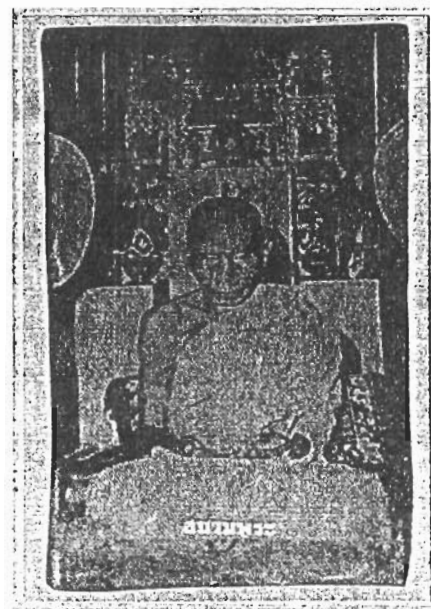
รูปหล่อ และพระพิมพ์ รูปลักษณะต่าง ๆ

รุ่นเขี้ยว

รูปถ่ายแบบต่าง ๆ

ความเชื่อเรื่องเสน่ห์ยาแฝด

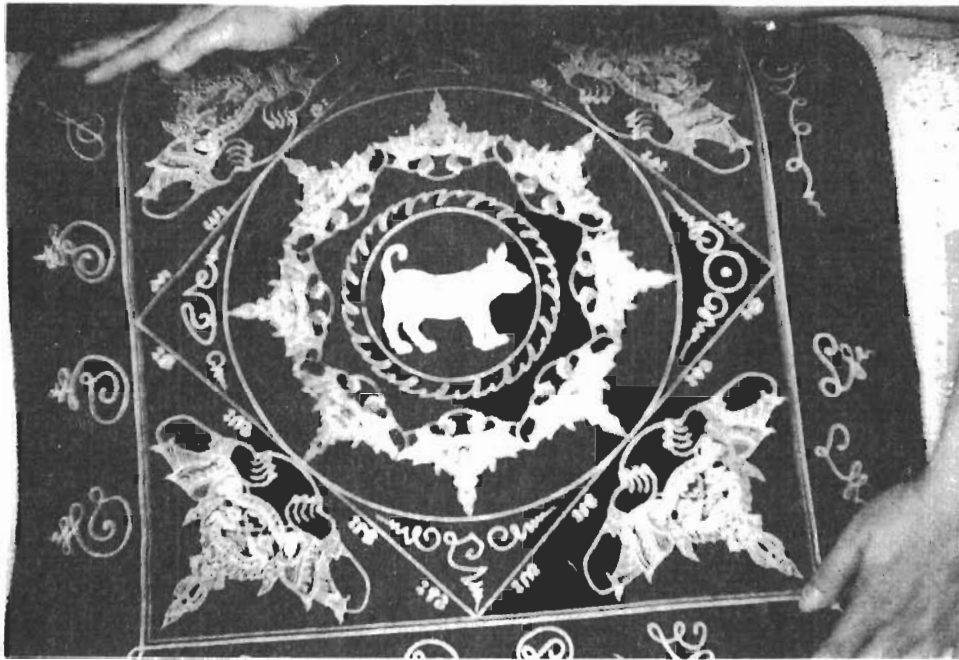
ความเชื่อเรื่องเสน่ห์ยาแฝด ชุมชนนครศรีธรรมราช มีความเชื่อเรื่องนี้หลงเหลืออยู่ในชีวิตจิตใจน้อยมาก แต่ก็พอมีร่องรอยให้เห็นบ้างว่าเมื่อหลายศตวรรษที่ผ่านมา ความเชื่อเรื่องนี้เคยปรากฏอยู่ในชุมชนแห่งนี้ นายบุญ ทามาศ¹ บ้านน้ำตก อำเภอทุ่งสง อายุ 84 ปี เล่าว่า สมัยปู่ย่าตายาย มีผู้นิยมทำน้ำมันเสน่ห์ไปทาเพศตรงกันข้ามเพื่อให้เพศตรงข้ามมารักตน ปรากฏว่าได้ผลจริง ๆ มาสมัยนี้ไม่ค่อยปรากฏ เชื่อว่าวิชานี้ยังคงมีอยู่แต่ไม่เป็นที่นิยมอย่างแต่ก่อน

ความเชื่อเรื่องการลงเลขยันต์ต่าง ๆ

ความเชื่อเรื่องการลงเลขยันต์ ยังคงปรากฏอยู่ในชุมชนนครศรีธรรมราช รูปลักษณะที่เห็นอยู่เสมอ ๆ ได้แก่ การลงเลขยันต์ในผ้าประเจียด การลงเลขยันต์ในแผ่นศิลาฤกษ์ การลงเลขยันต์ที่ส่วนต่าง ๆ ของรถ เมื่อมีพิธีเจิมรถ การลงเลขยันต์ที่หัวเรือ เมื่อมีพิธีทำขวัญเรือ และการลงเลขยันต์ตามส่วนต่าง ๆ ของอาคารบ้านเรือน เมื่อมีพิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ หรือเปิดอาคารใหม่² เป็นต้น

¹ บุญ ทามาศ สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545.

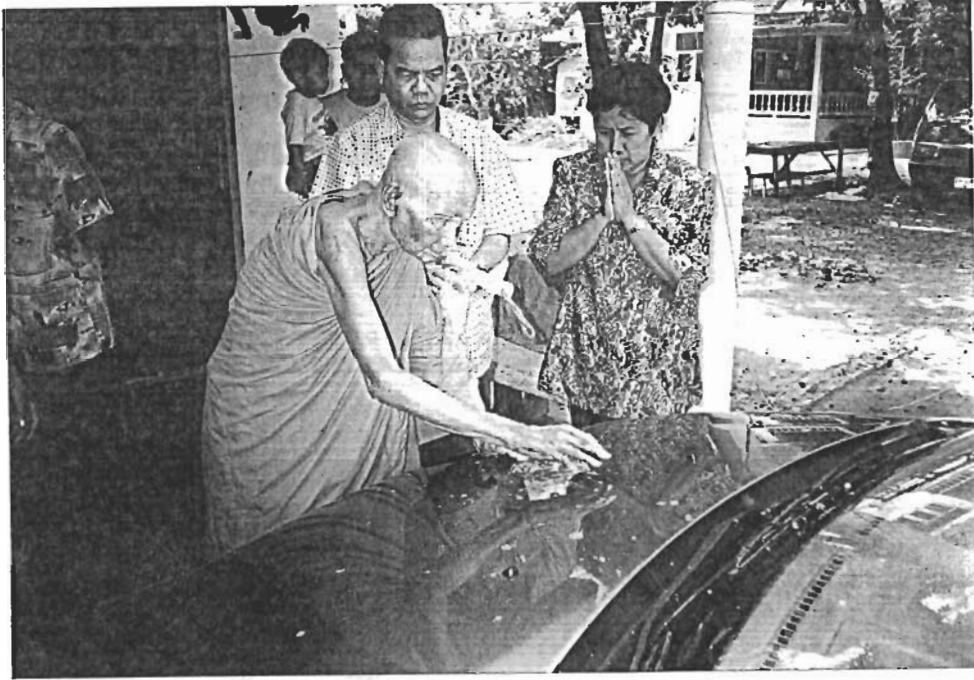
² พ่อท่านสังข์ (พระครูเววัดศีลาคุณ) วัดดอนตรอ สัมภาษณ์ อ่างแล้ว

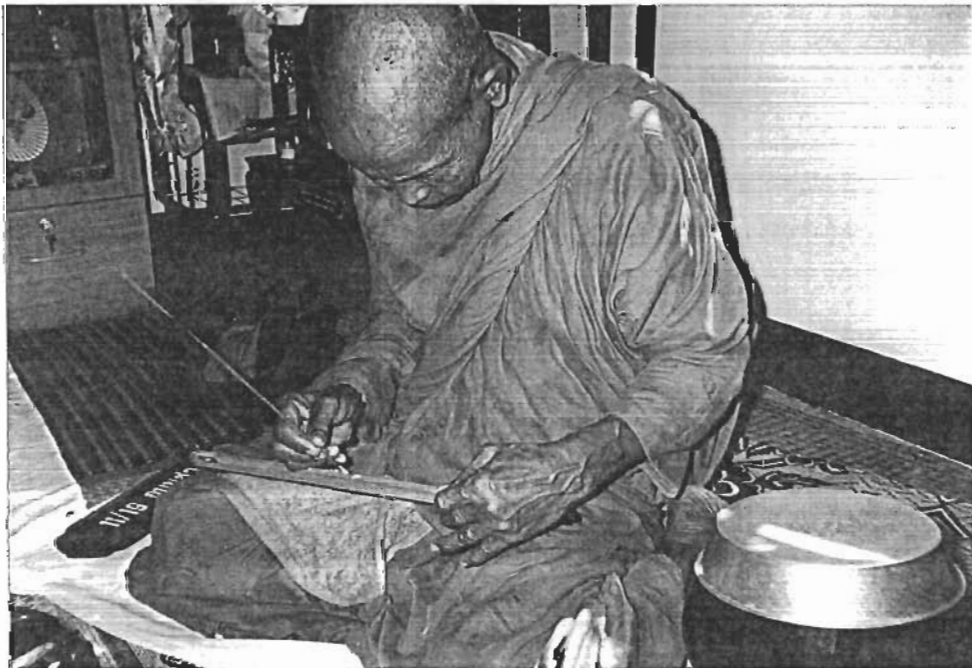
การลงเลขยันต์ในผ้าประเจียด (ผ้ายันต์)

การลงเลขยันต์ในแผ่นศิลาฤกษ์

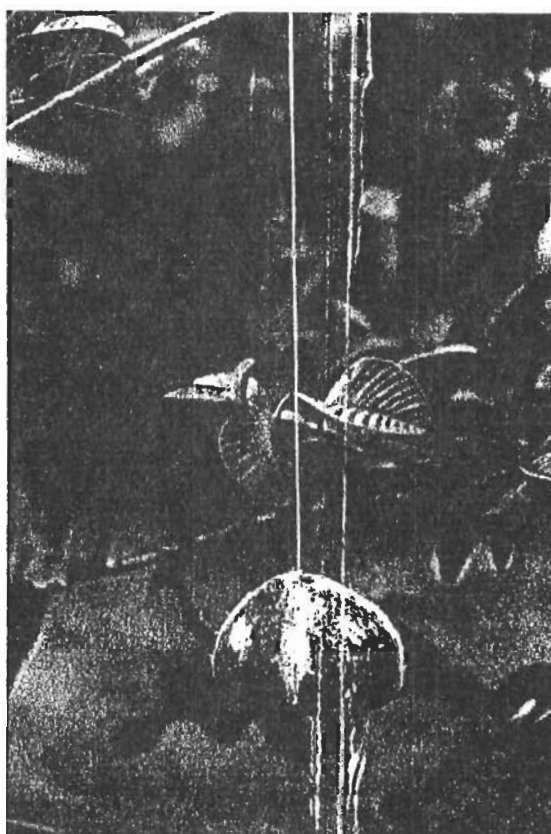

การลงเลขยันต์ เมื่อ เจิม รถ หรือวัตถุสิ่งของอื่น ๆ เพื่อเป็นสิริมงคล

ความเชื่อเรื่องคุณไสย

ความเชื่อเรื่องคุณไสย ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่บ้างในชุมชนนครศรีธรรมราช แต่มีน้อยมาก นางจบ นาควานิช¹ อายุ 59 ปี บ้านในเมืองนครศรีธรรมราช เล่าว่า สมัยปู่ย่าตายาย ท่านเคยเล่าให้ฟังว่าในสมัยก่อน บ้านที่มีผลไม้ดกแต่ถูกขโมยบ่อย ๆ เจ้าของบ้านจะไปทำใจมาห้อยแขวนไว้ เรียกว่า **ไสใจ** หลังจากนั้นเมื่อมีคนไปขโมยผลไม้มากินจะทำให้ผู้ไปขโมยมาเกิดอาการ "ฟุ้งฟอง" เมื่อหาหมอที่มีมนต์ขลังมาแก้ ปรากฏว่ามีหนังวัวหนังควายเข้าไปอยู่ในท้อง มาสมัยนี้ไม่ค่อยปรากฏให้เห็นบ่อย ๆ เหมือนอย่างแต่ก่อน เชื่อว่าวิชานี้ยังคงมีอยู่ แต่ไม่ค่อยมีผู้นำมาใช้

โจพรก (กะลา)

โจ : ผลพวงจากความเชื่อเรื่องคุณไสยของชุมชนนครศรีธรรมราช ปัจจุบันแทบไม่ปรากฏให้เห็นแล้ว

¹จบ นาควานิช สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545.

ปรากฏการณ์ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ของชุมชนนครศรีธรรมราชในปัจจุบันจึงอยู่ในรูปลักษณะของการเชื่อถือและปฏิบัติการในด้านเมตตามหานิยม อยู่ยงคงกระพันและเครื่องรางของขลังมากกว่าอย่างอื่น โดยเฉพาะเรื่องเสน่ห์ยาแฝดกับเรื่องคุณไสย ปรากฏเป็นเรื่องเล่ามากกว่าประจักษ์จริง

3. ความเชื่อเกี่ยวกับจริยาวัตร

อาจารย์วิเชียร ณ นคร¹ กล่าวว่า คนนครศรีธรรมราชรุ่นปู่ย่าตายายของท่าน มีวิธีการสอนลูกหลานให้มีจริยาวัตรอย่างงดงามได้อย่างแยบยล โดยการใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาเป็นสื่อ บอกกล่าวให้ทำ หรือห้ามทำการอย่างหนึ่ง แต่มีจุดมุ่งหมายอีกอย่างหนึ่ง ความเชื่อในรูปลักษณะนี้ ส่วนใหญ่เกิดแต่อุบายที่จะอบรมสั่งสอนให้ผู้ที่อยู่ในความรับผิดชอบ มีความประพฤติหรือกิริยาที่ควรประพฤติสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมนั้น ๆ เป็นเครื่องกำหนด มีการปลูกฝังให้เชื่อตามให้ปฏิบัติตาม มักนำเอาคุณและโทษที่อยู่เหนือวิสัยธรรมดาขึ้นมาอ้างเพื่อไม่ให้ฝ่าฝืนหรือละเลย

ความเชื่อที่เกี่ยวกับจริยาวัตร จึงหมายถึงความเชื่อที่ปรากฏในรูปของการสั่งสอนให้ทำตามอย่างเคร่งครัดหรือห้ามกระทำโดยเชื่อว่าถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องประสบเคราะห์กรรมหรือชดลภพหรืออัปโชคอย่างนั้นอย่างนี้ (ปงไว้เป็นเรื่อง ๆ ไป) อันเกิดจากอำนาจเร้นลับเหนือวิสัยที่คนสามัญจะยับยั้งหรือหลีกเลี่ยงได้ ความเชื่อประเภทนี้จึงเป็นเครื่องควบคุมและปลูกฝังความประพฤติของแต่ละบุคคลให้เป็นไปตามค่านิยมและโลกทรรศน์ของสังคมนั้น ๆ ซึ่งมักอยู่นอกเหนือข้อบังคับของกฎหมายและศาสนบัญญัติ

กลุ่มชนแต่ละกลุ่มมีความเชื่อที่เกี่ยวกับจริยาวัตรแตกต่างกันไปตามสภาพของท้องถิ่นตามปทัสสถานของสังคม ตามค่านิยมและโลกทรรศน์ของสังคมนั้น ๆ สำหรับชาวภาคใต้ก็มีความเชื่อแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มย่อย แต่มีความเชื่อจำนวนไม่น้อยที่เชื่อถือเหมือนกันไปในแต่ละกลุ่มย่อย แต่มีความเชื่อจำนวนไม่น้อยที่เชื่อถือเหมือนกันอย่างกว้างขวาง ความเชื่อจำนวนไม่น้อยที่มีเหตุผลแฝงอยู่อย่างลึกซึ้ง ซึ่งถ้าปฏิบัติตามจะเกิดผลดีสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ เพียงแต่โทษที่อ้างถึงเท่านั้นที่ค่อนข้างจะรุนแรง หรือบางทีก็เกินเหตุ อันนี้อาจเป็นกลวิธีในการปลูกฝังสั่งสอนก็ได้ดังเช่น

¹ วิเชียร ณ นคร สัมภาษณ์ อ่างแล้ว

3.1 ตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับกาลเทศะ เช่น

- ห้ามตัดเล็บกลางคืนจะอายุสั้น
- ห้ามเอาปูนใส่เต้าปูนกลางคืนจะเกิดเสนียดจัญไร
- ห้ามผู้หญิงปะชุนผ้ากลางคืนจะคลอดลูกไม่ออก
- ห้ามลับมีดกลางคืนจะเกิดอัปมงคล
- ห้ามเที่ยวเตร่ตอนหัวค่ำ เพราะเป็นเวลาที่ผีออกเที่ยวจะถูกผี
- หญิงมีครรภ์ห้ามเดินตอนหัวค่ำ พวกมายาจะมาเกาะกินลูกในครรภ์ ทำให้ลูกหลวน (แท้ง)
- ห้ามคนไข้ไปหาหมอเวลาใกล้เที่ยง อาการไข้จะกำเริบ
- ห้ามโพงศึระหรือสวมหมวกเข้าบ้านคนหรือในอาคารสถานที่ จะเกิดอุบัติเหตุ
- ขณะกินข้าว ห้ามเล่าความฝัน แม่โพงศึระจะเสียใจ
- ถ้าไปหาหมอ หมอกำลังกินข้าว ห้ามพูดเรื่องไข้อาการจะกำเริบ
- ห้ามหญิงสาวเดินหัวผมกลางทางจะเกิดอุบัติเหตุ
- ชายหนุ่มห้ามฉิวปากในบ้านหรือในครัวจะได้สาวแก่หรือแม่หม้าย
- หญิงสาวห้ามร้องเพลงในครัวจะได้สาวแก่หรือแม่หม้าย
- ห้ามปัสสาวะรดรังปลวก อวัยวะเพศจะบวม
- คนเจ็บไข้ห้ามนั่งคาประตุ ผีจะเข้า
- หญิงมีครรภ์ห้ามนั่งคาประตุหรือคาบันได จะคลอดลูกไม่ออก
- เมื่อหมอจะให้คนไข้กินยาจะต้องนั่งอยู่ในระดับสูงกว่าคนไข้ มิเช่นนั้นจะไม่มีอำนาจเหนือกว่าคนไข้

ฯลฯ

3.2 ตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับความละเอียดรอบคอบ เช่น

- ห้ามลอดไม้ค้ำต้นกล้วยหรือลอดราวผ้า จะเป็นอัปมงคลทำให้เวทมนตร์คาถาของขลังบรรดามีเสื่อมคลาย
- หญิงมีครรภ์ห้ามกระโดดข้ามคว่ำรั้ว ลูกในครรภ์จะหลวน (แท้ง)
- เวลานอนห้ามวางมีดพรวดไว้ที่หัวนอน เพราะเป็นที่เทวดานั่ง เทวดาจะไม่นั่งคุ้มครองให้
- ห้ามปลุกเร้าคนคร่อมคอ ครอบครวจะไม่ได้อยู่เย็นเป็นสุข
- ห้ามปักไม้หรือปักเสาคือช่างปลายลง จะถูกเตียด (เสนียด)

- ห้ามปลูกอาคารบ้านเรือนขวางตะวัน (วางด้านยาวไปทิศเหนือ - ใต้) เพราะจะมีอุปสรรคต่าง ๆ นานามาขัดขวางความสุขความเจริญ
- ห้ามทำราวตากผ้าหน้าบ้าน เพราะผู้ชายจะแอบมาทำเสน่ห์ที่ชายผ้าแห้งแล้วจะช่วยให้เสน่ห์นั้นขลังยิ่งขึ้น
- ห้ามปล่อยทิ้งให้กิ่งไม้ใบไม้จากต้นไม้ใหญ่ใกล้บ้านพาดคลุมหลังคาบ้านจะเกิดอุบัติเหตุ
- เมื่อหญิงคลอดลูกให้เอาเรือหวามกอมส้มไว้ใต้ถุนบ้านเพื่อกันกระ (ผีกระสือ)
- การเล่นเรือผ่านทะเลหรือลำน้ำใหญ่ ห้ามลัดทาง ข้ามอ่าวข้ามคู้ng เพราะเม้ย่านางจะพ่ายแพ้ยะทะเล

ฯลฯ

3.3 ตัวอย่างที่เกี่ยวกับการสำรวมกายและวาจา เช่น

- เห็นผีพุ่งไต้ (ดาวตก) ห้ามชี้หรือร้องทักเพราะเป็นนิมิตว่ามีผู้ลงมาเข้าห้องมนุษย์ ถ้าชี้หรือทัก วิญญาณนั้นจะไปเข้าห้องสัตว์
- ห้ามฝัดกระดิ่งเปล่าเล่น จะทำให้ทำนาได้ข้าวไม่พอกิน
- ห้ามเล่นข้าวสาร นิ้วมือจะกุดหรือด้วน
- เวลากลางคืน ห้ามเล่นเงาตัวเอง ผีจะมาจับไปโยนทะเล
- ห้ามดมน้ำลายรดต้นไม้ เพราะพระเพลิงจะทำโทษไฟจะไหม้บ้าน เผาไหม้ทรัพย์สิน
- ห้ามใช้เท้าชี้ของสูงของศักดิ์สิทธิ์ จะประสบเคราะห์กรรมถึงชาดวน หรือมีลูกมีหลานที่ชาดวน
- ห้ามล้อเลียนคนพิการ เพราะจะถูกใช้ชาติ (กรรมนั้นสนองถึงตน)
- ห้ามใช้จิวักเคาะปากหม้อข้าวหรือหม้อแกง จะทำให้ทำมาหากินฝืดเคือง หากินไม่พอกิน
- ห้ามนั่ง นอน หรือยืนในระดับที่สูงกว่าผู้ใหญ่ จะเป็นจัญไรแก่ตัว
- ห้ามสมสู่กันกลางดินกลางทรายจะเกิดเสนียดจัญไร
- เมื่อเข้าไปในถ้ำ ในอุโมงค์ ในป่า ที่มีเสียงก้องสะท้อนห้ามตะโกนล้อเสียงตัวเอง เจ้าเขาเจ้าป่า ผีसाงเทวดาจะลงโทษให้หลงทาง
- ห้ามสบถพล่อย ๆ เพราะอาจจะได้รับผลตามคำสบถ
- ห้ามหญิงมีครรภ์ชี้หนก (พูดเท็จ) จะคลอดลูกเป็นชู้

- ห้ามพูด "หล้าปาก" (พูดให้ขัดลาภหรือพูดให้เป็นกลาง) จะเกิดอัปโชคและหรือประสบเคราะห์กรรม
- เมื่อจำต้องกินข้าวที่หุงดิบ เปียก และ หรือใหม่ ห้ามทักเพราะแม่โพสพจะเสียใจ
- เมื่อขำมน้ำขำมทะเล ห้ามพูดว่าน้ำลึกหรือกว้าง แม่ยานางจะให้โทษ

ฯลฯ

3.4 ตัวอย่างที่เกี่ยวกับประโยชน์ส่วนรวม เช่น

- ห้ามนำโบราณวัตถุที่ขุดพบไปเป็นสมบัติส่วนตัว จะเกิดความหายนะแก่ตัวหรือแก่ครอบครัว
- ห้ามนำของสงฆ์หรือของสาธารณะสมบัติไปใช้ประโยชน์เฉพาะตนจะเกิดเสียดจัญไร
- ห้ามโค่นรานไม้ใหญ่หรือไม้ศักดิ์สิทธิ์จะเจ็บไข้ได้ป่วย หรือถึงแก่ความตาย
- ห้ามล้วงล้ำบุกรุกที่วัดหรือปูชนียสถาน จะเกิดความหายนะแก่ตนและครอบครัว
- ห้ามเข้าหรือเหยียบหนังสือหรือตำรา หรือหยิบอ่านโดยขาดการวะ จะทำให้เรียนหนังสือไม่จำหรือนำไปปฏิบัติไม่ได้ผล
- ผู้ใดหมั่นตักน้ำไว้ที่ศาลาวัดที่ศาลาริมทาง เกิดชาติหน้าจะมีแต่ความสุขสมบูรณ์ ส่วนผู้ที่ทำให้น้ำนั้นเป็นโทษแก่ผู้ดื่มผู้ใช้จะอดอยากยากแค้นไปหลายสิบชาติ
- ห้ามทรมานสัตว์ พรากสัตว์ ใครกระทำให้ต้องใช้ชาติ (กรรมนั้นสนองถึงตน) เช่น ใครผูกมัดมึง ค่าง ชะนี เกิดชาติหน้าหรืออาจได้ลูกจะมีข้อมือข้อเท้าคอดกิวเป็นรอยเชือกมัด
- ผู้ใดถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะลงในน้ำ (ที่ไหลถ่ายเทหรือมีผู้ใช้บริโภค) จะเกิดอัปมงคล
- ผู้ใดทำเมล็ดข้าวเปลือกหรือข้าวสุกให้ตกหล่นเรียกรวดขาดความระวัง จะขวัญข้าว (ทำให้แม่โพสพขัดเคือง) ทำนาทำไร่ได้ไม่พอกิน

ฯลฯ

เมื่อวิเคราะห์ความเชื่อที่เกี่ยวกับจริยวัตรแต่ละอย่าง จะเห็นว่าล้วนแต่มีเจตนาจะให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติทั้งสิ้น เพียงแต่การอ้างถึงโทษที่เกิดจากการฝ่าฝืนของความเชื่อ บางประการจะกล่าวเป็นเชิงอุปมาหรือพูดให้รวบรัดว่า "เป็นอัมมก" หรือ "เป็นเสนียด" หากพิจารณาอย่างถี่ถ้วนรอบคอบก็จะเห็นชัดว่าอันนั้นจะเป็นเพียงอุบายอย่างหนึ่งที่จะชูบังคับให้ผู้ที่ยังอยากที่จะเห็นคุณหรือโทษได้ปฏิบัติตามไว้ก่อน ในส่วนลึกกว่านั้นย่อมแฝงความมีเหตุมีผลที่เป็นวิทยาศาสตร์อยู่ด้วยทั้งสิ้น เช่น ความเชื่อที่ว่า "ห้ามปลูกบ้านขวางตะวัน" เจตนาจะให้ปลูกสร้างบ้านเรือนให้เหมาะด้วยทิศทางแดด ลม และฝน เป็นสำคัญ เพราะวัสดุก่อสร้างและรูปแบบของสถาปัตยกรรมในสมัยโบราณยังจำกัด จึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจเรื่องทิศทางของแดด ลม และฝน จะได้อยู่สบายและปลอดภัยยิ่งขึ้น หรือที่มีความเชื่อที่ว่า "เมื่อกลับจากเผาศพต้องล้างมือ ล้างเท้า ล้างหน้า ก่อนขึ้นบ้าน เพื่อไม่ให้เสนียดจัญไรหรือผีตามเข้าบ้าน" ย่อมมีเจตนาที่จะป้องกันโรคติดต่อ หรือเพื่อประโยชน์ในแง่สุขภาพอนามัยเป็นสำคัญ หรือที่มีความเชื่อที่ว่า "ผู้เป็นหมอรักษาคนไข้ห้ามห้ามศพ ถ้าจำเป็นต้องห้าม อย่านำให้คนห้ามข้ามหัว เพราะผีจะข้ามหัว แล้วจะรักษาคนอื่นไม่หาย" อันนี้ก็มุ่งในเรื่องโรคติดต่อเช่นเดียวกัน เพราะถ้าหมอดูดเชื้อเสียเอง การแพร่ของโรคก็จะเกิดขึ้นได้ง่าย หรือที่มีความเชื่อที่ว่า "หญิงมีครรภ์ ห้ามกินข้าวตัง หัวของเด็กจะแข็ง คลอดไม่ออก" อันนี้ย่อมเป็นอุบายที่จะชี้แนะในแง่การบริหารจัดการของหญิงมีครรภ์ซึ่งรู้กันโดยทั่วไปแล้วว่า ทารกในครรภ์จะอุดมสมบูรณ์ เพียงใดหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับการบำรุงครรภ์ของมารดา จึงต้องระวังเรื่องอาหารการกิน เหล่านี้เป็นต้น

ความเชื่อที่เกี่ยวกับจริยวัตร จึงเป็นอุบายอย่างหนึ่งของชาวบ้านที่ปลูกฝังสืบต่อกันมาจนกลายเป็นคติ เพื่อให้ความเชื่อเหล่านี้เป็นปัจจัยในการเสริมสร้างคุณภาพของประชากร ซึ่งสอดคล้องกับวิทยาการสมัยใหม่ที่เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั่นเอง¹

ความเชื่อเกี่ยวกับจริยวัตรดังกล่าวมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ชุมชนนครศรีธรรมราช เชื่อตระหนักในคุณค่าและใช้ประโยชน์นับเนื่องกันมาหลายชั่วอายุคน²

¹ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ เรื่องเดิม หน้า 472 - 474

² ผ่อง ปรีชาชาญ สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545.

4. ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้านและการบำบัดเป่ารักษาไข้

ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้านและการบำบัดเป่ารักษาไข้เกิดแต่ความจำเป็นในการดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอดและปลอดภัยของชีวิต เพื่อบำบัดบิดเป่าโรคภัยไข้เจ็บความเชื่อส่วนหนึ่งได้จากประสบการณ์ที่สะสมสืบต่อกันมาซึ่งมีลักษณะของการคลาดเคลื่อนไขว้เขวเป็นธรรมชาติในตัวของมันเอง และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากการเดาสุ่ม จึงเป็นความเชื่อที่อาจเป็นจริงได้ และที่เกิดสำคัญผิดเพราะผู้รับช่วงปฏิบัติขาดวิธีการและเครื่องช่วยในการพิสูจน์เลือกเฟ้นยากลางบ้านส่วนหนึ่งจึงเป็นประเภทสมุนไพรและอีกส่วนหนึ่งเป็นการรักษาบำบัดด้วยเวทมนต์คาถาที่ผู้สืบทอดปรุงแต่งขึ้นเพื่อเสริมสร้างความศรัทธาเชื่อถือในการใช้ยากลางบ้านหรือใช้เฉพาะเวทมนต์คาถา¹

ชุมชนนครศรีธรรมราช เชื่อกันว่ายากลางบ้านมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของผู้คนทุกชุมชนทั้งโดยส่วนตนและส่วนรวม การขจัดบิดเป่าและการรักษาไข้ นิยมใช้ตัวยา กลางบ้าน ผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมและไสยศาสตร์โดยเฉพาะเวทมนต์คาถา²

โดยภาพรวมของความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้านและการบำบัดเป่ารักษาไข้ ตามนัยนี้ ศาสตราจารย์สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ได้ให้ความรู้อย่างนี้³

ความเชื่อของชาวใต้ในส่วนที่เกี่ยวกับยากลางบ้านและการบำบัดเป่ารักษาไข้ พบว่ามีพื้นฐานทั้งที่เป็น "ศาสตร์" เป็น "ศิลป์" และ "มายิกขาว" (white magic)

ในส่วนที่เป็นศาสตร์นั้น หมายถึงความเชื่อที่บรรดาหมอกกลางบ้านสืบทอดความรู้มาจากครูรุ่นก่อน ๆ ที่มีประสบการณ์ในการใช้ยากลางบ้านและใช้วิธีการรักษานั้น ๆ ได้ผลดีมาแล้วต่างมีการเลือกเฟ้นสร้างสมความรู้แล้วปฏิบัติและถ่ายทอดสืบช่วงกันมา ยากลางบ้านส่วนใหญ่เป็นตัวยาที่ได้มาจาก 4 ประเภท ใหญ่ ๆ คือ มาจากพฤกษชาติ มาจากสัตว์ชาติ มาจากแร่ และมาจากเชื้อจุลินทรีย์ หมอกกลางบ้านกลุ่มนี้จะมีความรู้เภสัชกรรมวิธีโดยอาศัยตำราโบราณหรือเรียนรู้สืบเนื่องกัน มิใช่ศึกษาตามหลักวิทยาศาสตร์เคมี แต่ก็รู้ว่ายาชนิดใดมีสรรพคุณอย่างไรรู้ขนาดยาและฤทธิ์ยา พิษภัย รู้หลักการปรุงยาหรือผสมยา รู้ปฏิกิริยาของยาที่ผสมกันและรู้วิธีใช้ยาแต่ละขนาน สรุปว่ามีความรู้เรื่องเภสัชกรรมแบบโบราณ นอกจากนี้เขา

¹ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ เรื่องเดิม หน้า 468

² เลียน บรรจสุวรรณ์ และกิติชา วิมลเมธี สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545.

³ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ เรื่องเดิม หน้า 474 - 478

ยังมีความรู้เรื่องการตรวจและวินิจฉัยโรคตามตำราแผนโบราณ เช่น การสืบประวัติคนไข้ ประวัติโรค ตรวจชีพจรคนไข้ ตรวจร่างกายแบบโบราณ คือ ตรวจม้าม ตรวจต่อมบางต่อม (เช่น ต่อมน้ำเหลือง ไซตั้น ลูกหนู) ตรวจท้องโดยใช้นิ้วมือเคาะ ตรวจสีของตาตรวจกลิ่นปาก ตรวจลิ้น ตรวจอุจจาระ ปัสสาวะ ตรวจความเหี่ยวแห้งซีดเซียวของผิวหนัง ริมฝีปาก ปลายมือปลายเท้า เป็นต้น ทั้งรู้เรื่องสมุฏฐานหลักของโรคอันได้แก่ กำเดาสมุฏฐาน (กำเดา ให้โทษ) เสมหะสมุฏฐาน (เสมหะให้โทษ) โลหิตสมุฏฐาน (โลหิตให้โทษ) รู้เรื่องจำนวนของ สมุฏฐานว่าเป็น เอกโทษ (สาเหตุเดียวเป็นโทษ) ทูวรรณโทษ (สองสาเหตุเป็นโทษ) ตริโทษ (สามสาเหตุเป็นโทษ) เป็นต้น รู้ความประพฤติกของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดโรคเนื่องแต่เหตุทางกาย เช่น การกินอาหาร คือกินมากเกินไป น้อยเกินไป กินของบูดเสีย กินไม่ตรงเวลา จึงทำให้ ธาตุแปร เกิดจากอริยาบถ คือ นั่ง นอน ยืน เดิน มากเกินไป เส้นเอ็นแปรไป ถูกความเย็น ความร้อนเกินไป กลิ่นอุจจาระปัสสาวะนานเกินสมควร ทำการงานเกินกำลังกาย ในส่วนที่ เกี่ยวแก่อารมณ์ เช่น ความเศร้าโศกเสียใจ หรือเกิดโทสะจนไม่มีสติยั้งเหนี่ยว เป็นต้น รวม ความว่าบรรดาความรู้เหล่านี้ที่หมอกกลางบ้านรู้และสามารถนำไปใช้ประกอบในการใช้ยาและ การรักษาเป็นลักษณะที่เป็นศาสตร์ของหมอแผนโบราณ จึงเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลและใช้ได้ ผลดี จึงมีชาวบ้านศรัทธาเชื่อถือต่อ ๆ กันมา

ในส่วนของความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้านและการบำบัดรักษาไข้เป็นศิลปนั้น หมายถึงวิธีการที่หมอกกลางบ้านใช้อุบายประกอบการรักษาพยาบาล มูลเหตุก็เพื่อให้เป็นผล ทางกำลังใจหรือการใช้หลักจิตวิทยาประกอบการใช้ตัวยา ซึ่งบางครั้งอาจจะไม่ใช้ตัวยาเลย ถ้ามั่นใจว่าสาเหตุของการป่วยไข้ขึ้นเนื่องแต่ภาวะผิดปกติทางใจ เช่น มีความเศร้าโศกเสียใจ กังวล จนลืมความสุขสำราญ จนน้ำเลี้ยงหัวใจที่ผ่องใสชุ่มมัวเหือดแห้งทำให้โรคเกิดขึ้นในกาย มีโทษจืด ไม่มีสติยั้งหน่วง ย่อมทำอาการกิริยาฝ่าฝืนร่างกาย ทอดทิ้งร่างกายหรือทุบตีตัวเอง เป็นการบำบัดโรคด้วยวิธีจิตวิเคราะห์ นับเป็นเวชกรรมแบบหนึ่งซึ่งอาจมีทั้งการใช้และไม่ใช้ยา จึงจัดว่าเป็นศิลปะ

ส่วนที่ว่าความเชื่อมีพื้นฐานเป็นมายิกขานั้น คือการใช้มายา (magic) มาใช้ บำบัดรักษาไข้ เป็นวิธีการทางไสยศาสตร์เพื่อแก้หรือป้องกันเหตุภัย เสนียดจัญไร ตลอดจน ขับไล่สิ่งร้ายนั้น ซึ่งเข้าใจว่าเป็นผี ให้ปลาตหนีไป การใช้มายาเพื่อให้เป็นผลดีเช่นนี้ เสฐียรโกเศศ หรือพระยาอนุমানราชธน (ในเรื่องศาสนาเปรียบเทียบ) เรียกว่า มายาขาว (white magic) ตรงกันข้ามกับมายาดำ (black magic) ที่ผู้ใช้มุ่งใช้วิหยาคมหรือมายิกเพื่อทำร้ายหรือให้โทษ แก่คนอื่น เช่น การฝังรูปฝังรอย เป็นต้น หรือแม้แต่ “ยาสั่ง” ก็จัดอยู่ในประเภทมายิกดำ

ที่ประสมประสานด้วยศาสตร์ และบางทีก็เป็นศิลป์ด้วย (เช่น กรณีการใช้ยาแก้ยาล้างหรือแกล้างหลอกว่าเป็นยาล้างเพื่อให้ตื่นกลัวยอมจำนน) จึงเห็นได้ว่าการบิดเบือนรักษาไข้โดยถือเอามูลเหตุที่ผู้ป่วยศรัทธาเรื่องไสยศาสตร์เป็นจุดอ่อนนั้น เป็นความเกินควรของศิลป์ เปลี่ยนแปรลักษณะของการประกอบโรคศิลป์เป็นมายาการหรือวิหยาคมและบางครั้งหมอกกลางบ้านประเภทนี้ก็หลงศรัทธาผิดอย่างบริสุทธิ์ใจก็มี จนสำคัญว่าจะบังคับและป้องกันสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติได้เหตุนี้เองบางรายจึงเชื่อการบิดเบือนรักษาไข้ด้วยคาถาอาคมจนปฏิเสธการรักษาด้วยวิธีการของแพทย์แผนปัจจุบัน

ยากกลางบ้านที่ได้ผลดีและแน่นอนส่วนใหญ่ได้จากผู้ที่คลุกคลีอยู่กับป่าดงพงไพร ความจำเป็นบังคับให้คนพวกนี้ต้องเสียดชีวิตเข้าทดลองใช้จนรู้แจ้งเห็นจริง เช่น พวกชาโก ได้ชื่อว่าเป็นเจ้าแห่งขุนเขาและสมุนไพร เพราะเขามีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษในเรื่องยาสมุนไพรและล้วนแต่เป็นสมุนไพรที่มีคุณภาพดีมีทั้งประเภทยาบำบัดโรคและยาบำรุง ยาสมุนไพรของชาโกที่นับว่าขึ้นชื่อจนเป็นที่ปรารถนาของคนกลุ่มอื่น ๆ ได้แก่ ยาแก้เมื่อย (เลาะเคาะ) เป็นพืชลักษณะคล้ายต้นฝรั่ง ใช้ต้มเอาน้ำนวดบริเวณที่ปวดเมื่อย ยาขนานนี้เชื่อกันว่าแม่คนที่เป็นอัมพาทก็บำบัดให้หายได้ ยาแก้เจ็บเส้น (ลิว) เป็นรากไม้คล้ายกระชายใช้ต้มเอาน้ำดื่ม ยาคุมกำเนิด (อัมม) เป็นรากไม้ ให้ผู้หญิงแทะรับประทานหรือรับประทานกับหมาก ยาให้มีลูก (มี 2 ขนาน คือ "ม๊กม็อก" เป็นรากไม้ รอยตัด มีเส้นคล้ายหัวผักกาดขาวต้มเอาน้ำให้ภรรยารับประทานเมื่อมีประจำเดือนหมด และ "ยังฮ้อน" เป็นรากไม้ เปลือกสีดำ เนื้อสีขาว ต้มเอาน้ำหรือแทะรับประทานด้วย) ยาเสริมกำลังเพศ (ตาง้อด) มีลักษณะเป็นหัวคล้ายหัวเผือกเปลือกและเนื้อสีขาว รับประทานสดหรือแห้งโดยแทะรับประทานเหล่านี้เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่ายากของพวกชาโกเหล่านี้ แต่ละขนานล้วนใช้สมุนไพรเพียงชนิดเดียว (เพราะความรู้จริง) ต่างกับยากกลางบ้านของคนไทยที่ส่วนมากใช้หลายชนิดผสมกัน และมักใช้ปริมาณมาก เข้าทำนองหลายหม้อ หลายปีบ เพราะอาศัยคติกลางเนื้อชอบกลางยาจึงมักลองยาพร้อม ๆ กันไปกับการรักษาโดยปริยาย

หมอกกลางบ้านบางคนได้ความรู้เรื่องยากกลางบ้านส่วนหนึ่ง จากการคอยสังเกตและสอบถามจากปากคำของหมอรุ่นก่อน ๆ แล้วจดบันทึกสะสมไว้ เช่น หมอไชยยศ ที่ปกรจันทร์พิทักษ์ บ้านเลขที่ 10 ถนนดำรงพัฒนา ตลาดหน้าสถานีจะนะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ได้บันทึกความรู้เรื่องยากกลางบ้านจากปากคำ ของหมอห้อง มูลศิลป์ สะสมไว้นับเป็น 10 กว่าปี มีสาระสำคัญเป็นข้อๆ ได้ถึง 70 ข้อ เช่น "(1) ฤดูร้อน เตโชธาตุ วาโยธาตุ พิการกำเร็บ (2) ฤดูหนาว ปรถวีธาตุ อาโปธาตุกำเร็บ... (10) คนไข้และไอ ต้องใช้ยาแก้ใช้

เป็นยาคุม ยาแก้ไอเป็นยาช่วย ยาแก้ไอ ใช้น้ำกระสาย ผักล้มปอวย สะเอมเทศ ชันทสกร หรือน้ำตาลกรวด... (26) ยาต้มแก้ไข้ ขนานเข้าชิงแห้ง รากมูลกา ให้ใช้เวลาเจ็บหนัก... (30) รากลำโพงกาหลัก รากไม้เท้ายายหม่อม กับน้ำมูตร แก้ฟกบวม... (47) ผู้หญิงมีท้อง โลหิตเป็นเสมหะ จึงมีอาการอาเจียน ดอกบัวแก้เสมหะ เสมหะกำเดาทำให้ไม่มีเลือด ความจริงนั้น คนเราย่อมมีโลหิตหล่อเลี้ยงทั่วร่างกาย แต่เป็นการเปรียบเทียบว่าเมื่อผู้หญิงมีท้องนั้น โลหิตกลายเป็นเสมหะหรือเสมหะกำเดา"

ยาและวิธีการรักษาของหมอกกลางบ้านมักจำแนกตามวัย และเพศของผู้ป่วย มียาสำหรับเด็กอ่อน เด็กเล็ก ยาสำหรับวัยรุ่น หญิงสาว ชายหนุ่ม ยาสำหรับหญิงมีครรภ์ ยาสำหรับใช้ในการคลอดบุตร ยาสำหรับผู้ใหญ่ หญิงชายทั่วไป และยาสำหรับคนชรา ถ้าศึกษา รายชื่อจากยาดำราโบราณของภาคใต้อย่างละเอียด จะช่วยให้เข้าใจวัฒนธรรมของการรักษา และทราบปัญหาสุขภาพอนามัยของชาวบ้านได้พอประมาณ เช่น ยาสำหรับเด็กอ่อน ที่พบมาก ขนานและมากตำราในโรคเดียวกัน คือ ยาสู่มะหม่อม ยาทาท้อง ยาแก้ตาน ชาง และแก้พยาธิ ยาสำหรับหญิงสาวที่พบมากคือยาประเภทบำรุงหรือขับถ่ายโลหิตระดู สำหรับหญิงมีครรภ์ คือ ยาครรภ์รักษา สำหรับคนทั่วไปที่พบมากคือ ยาแก้พิษกัด แก้ลมกระษัย ยาบำรุงธาตุ ยานิว ยาตา ยาฟันทน เป็นต้น

ชื่อเครื่องยากลางบ้านหลายอย่างตั้งขึ้นเพื่อให้ฟังแล้วทำให้ผู้ป่วยเกิดกำลังใจ หรือรู้สึกว่าเป็นของมีค่าสูงส่ง เช่น ใบทองพันชั่ง น้ำประสานทอง ข้าผีตาย (ผักเสี้ยนผี) หน่ายลงสาร (หัวไพล) ไฟใต้ดินกินพุงทะเลาย (เจตมูลเพลิง) ท้าวพันดอก (ผึ้ง) ท้าวพันราก (เม่น) ท้าวพันยอด (ค้าง) บางชื่อตั้งขึ้นในเชิงศิลปะเพื่อรวมเครื่องยาหลายๆชนิดเข้าด้วยกัน ทำให้เรียกสั้นเข้าและยังจำกัดให้กำหนดรู้กันแต่เฉพาะวงของหมอกกลางบ้าน ช่วยกันไม่ให้คนที่ รู้ไม่จริงไปใช้ผิดๆ เช่น โกรฐทั้ง 7 (โกรฐกระดูกและโกรฐก้านมะพร้าว รวมกับโกรฐทั้ง 5) เกสรทั้ง 5 (ดอกพิกุล ดอกมะลิ ดอกนูนนาค ดอกสารภี และเกสรบัวหลวง พิกัด 1:2:3:4:5) ตรีภูก (เมล็ดพริกไทย ผลดีปลี หัวขิง) ตรีสาร (รากชะพลู รากเจตมูลเพลิง เถาสะค้าน) สัตตะเขา (เขาควายเผือก เขาเลียงผา เขากวาง เขาวัว เขากะทิง เขาแพะ เขาแกะ) เนาวเขี้ยว (เขี้ยวสุกร เขี้ยวหมี เขี้ยวเสือ เขี้ยวแรด งาช้าง เขี้ยวสุนัขป่า เขี้ยวปลาพะยูน เขี้ยวจระเข้ เขี้ยวเลียงผา) เป็นต้น

การตรวจและวินิจฉัยโรคของหมอกกลางบ้านในส่วนที่โรคปรากฏอาการทางกาย หมอแต่ละคนอาศัยความรู้และความชำนาญเฉพาะตน (เว้นแต่บางรายหรือบางกรณีอาจ นำเอาความเชื่อบางอย่างมาเสริมสร้างศรัทธาหรืออำพรางเพื่อปิดบังวิชาความรู้ของตน) เช่น การตรวจม้าม ซึ่งอยู่ภายในด้านซ้ายของซี่โครง โดยปกติม้ามจะไม่ย่อยเลยระดับชายโครง

หมอจะตรวจโดยใช้นิ้วมือทั้ง 4 นิ้วกดลงตรงชายโครง ถ้ามีลมย่อยยานเลยลงไปเล็กน้อยจะเป็นไข้เล็กน้อย ถ้ายานเกินกว่า 2 - 3 นิ้ว แสดงว่าเป็นไข้มาก ถ้าย่อยลงไปเสมอสะดือแสดงว่าอาการไข้หนักมาก รักษายากยิ่ง อันนี้คือความรู้หรือหลักวิชาของหมอแผนโบราณ ส่วนการวินิจฉัยจักษุว่าอาการหนักหรือเบาเพียงใดเป็นเรื่องของความชำนาญ หมอบางคนใช้อุบายแกล้งอาการไข้ ให้เป็นคุณแก่ตนหรือแก่ผู้ป่วยก็ได้ อาจบอกว่าถูกยาถูกผีก็มีผลที่สุดก็ก่อให้เกิดเป็นความเชื่อให้แก่ผู้ไม่รู้จริง เช่น เชื่อว่าไข้มาเลเรียคือ ไข้ "ป้าง" ถ้าหัวของป้าง (เชื่อว่าเป็นสัตว์) ยานลงมามาก ต้องทำพิธีหักหัวของป้างเพื่อให้ป้างตาย เรียกวิธีการเช่นนั้นว่า "หักป้าง" ซึ่งต้องใช้คาถาประกอบ เป็นต้น เฉพาะส่วนที่เป็นความรู้จะสืบทอดต่อกัน เพื่อให้ผู้ถูกสังเกตเป็นเบื้องต้น เช่น ถ้าตาสีขาวซีดโรย เชื่อว่าเป็นเพราะเสหรหรือโลหิต ถ้าที่เปลือกตาดำคล้ำ เทียวขุนนัยน์ตา เพราะโลหิตน้อย เหตุนอนไม่หลับ หรือจับไข้ ถ้ากลิ่นปากเหม็น สาเหตุเนื่องจากโรคพินน้ำเหลืองพิการ โรคอาหารไม่ย่อย ธาตุพิการ ถ้าปากแตกระแหง ถ้าลิ้นเป็นเม็ดเป็นขุม อาจเป็นเพราะธาตุพิการ ไข้ป้าง (ไข้ป่า) ไข้พิษ ไข้รากสาด (ไข้ทรพิษ) ไข้กาฬอริสาร เข้าชั้นเพียบหนัก ถ้าอุจจาระเป็นมูลโคหยาบ เป็นเพราะน้ำย่อยอาหารพิการ ถ้าอุจจาระสีเขียวเหลือง เป็นเพราะดีพิการ ไข้ป่า ถ้าปัสสาวะสีแดงจัด เนื่องจากไข้ ดีพิการ ดีชาน หรือเพราะโลหิต เช่น ไข้ป่า ถ้าปัสสาวะ สีชาแก่ อาจเป็นเพราะดีพิการ ไข้พิษ ไข้รากสาด (หรือลากสาด) เป็นโรคเบาหวาน เป็นต้น จะเห็นได้ว่า แนวทางการวินิจฉัยโรคของหมอกกลางบ้านแผนโบราณ ที่ยกมานี้เป็นเพียงเครื่องช่วยในการสังเกตเท่านั้น ยังเป็นศาสตร์อย่างหยาบ จึงเป็นช่องทางให้ผิดพลาดได้ง่าย ความไม่แม่นยำเป็นเหตุหนึ่งให้เกิดการลองยา การให้ยาของหมอกกลางบ้านคือ มักใช้ส่วนผสมของเครื่องยาที่สรรพคุณคลุมกว้างไว้ก่อน หรือไม่ก็ใช้ให้มากชนิดไว้ก่อน อันนี้เป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้การบำบัดรักษาไม่ฉมัง และเป็นความจำเป็นที่หมอกกลางบ้านจะต้องนำเอาความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถาเข้ามาประกอบเพื่อเสริมสร้างศรัทธา

เนื่องจากหมอกกลางบ้านส่วนใหญ่เชื่อว่า **สมุฏฐานที่สำคัญของโรคเกิดแต่ธาตุ 4** คือ ปถวิสมุฏฐาน (เกิดแต่ธาตุดิน) อาโปสมุฏฐาน (เกิดแต่ธาตุน้ำ) วาโยสมุฏฐาน (เกิดแต่ธาตุลม) เตโชสมุฏฐาน (เกิดแต่ธาตุไฟ) ธาตุเหล่านี้หมายคลุมไปถึงเลือด ลม เสมหะ น้ำเหลือง น้ำดี จึงเชื่อว่าน้ำหนักของมารดาที่มีส่วนสำคัญต่อสุขภาพอนามัยของทารก และเชื่อต่อไปว่ารูปร่างลักษณะของสตรีมีความสัมพันธ์กับลักษณะของน้ำนมที่เป็นคุณและโทษ จึงมีตำราบอกลักษณะสตรีที่มีน้ำนมเป็นโทษว่ามี 4 ประการคือ (1) ลักษณะรูปหญิงที่ท่ามือ กายยาว เนื้อเหลืองขาวสองสี พอคงร่างไม่อ้วนไม่ผอม หัวนมย่อมนาน เล็กไม่สมนาสิกใหญ่

หนังริมตาหย่อน โลกลกากินในอาหาร น้ำเสียงดังกากลั่นกายแรงเหมือนน้ำล้างควาปลา นับเป็นยักษ์นี้ (2) ลักษณะรูปหญิง มีผิวพรรณขาวดำแดง กลั่นกายสาบแรงเหมือนผู้ชาย เสียงดังแพะร้อง ริมปากกลม เท้าใหญ่ ฝ่าเท้าใหญ่ ฝ่าเท้าไม่เสมอกัน เดินมักสะดุด รูปหัวนมดัง คอหน้าเต้า (3) ลักษณะรูปหญิง มีตาเหลือกลาน ไหล่สูง หน้าแข็งและตันขาคู นิ้วแม่มือใหญ่ เป็นหญิงใจดุร้าย ระยะเวลาสองข้างห่างกัน ปลายนมแบน เสียงดังเสียงอีกา ผมหัก เป็นหญิงมีน้ำนมเปรี้ยว (4) ลักษณะรูปหญิง สันทัด สีเนื้อขาวเหลือง ลำเนียงเหมือนปักซี่ กลั่นดังนกพิราบหรือแพะ เต้านมเป็นคอหน้าเต้า รสน้ำนมฝาด ขมบ้าง คาวบ้าง จืดบ้าง ลักษณะทั้งนี้ล้วนแต่ให้โทษ น้ำนมรสเปรี้ยว สีขุ่นเขียวคาว ให้โทษวาโยรสนมฝาด ให้โทษกำเดาและเตโช น้ำนมสีเขียวขาว มีกลิ่นเหมือนนมแพะ ให้โทษเสมหะและปถวี น้ำนมที่มีรสสีจางใส หลังลงไปใต้น้ำลอยกระจายทั่วไป ไม่คุ้มกันเป็นสาย ทำให้โลหิตให้โทษ ถ้ามารดาอุปถัมภ์จะ เป็นคนเลี้ยงลูกยาก เพราะโรคโรคาคิดพันธุ่วงศ์แห่งเลือดร้าย

หมอกกลางบ้านเชื่อตามตำราแผนโบราณว่า ธาตุต่าง ๆ จะกำเริบ ด้วยเหตุแห่งอายุ เรียกว่าอายุสมุฏฐาน ด้วยเหตุแห่งกาลหรือยาม ประเทศสมุฏฐาน กล่าวคือ เหตุแห่งอายุหมายถึง คนต่างวัยกัน ธาตุที่จะกำเริบต่างชนิดกัน เช่น ปฐมวัย ธาตุอาโปมักกำเริบ เสมหะเป็นหลัก (เจ้าเรือน) ระคนด้วยเสมหะและโลหิต แทรกด้วยโลหิต กาลสมุฏฐาน หมายถึงเวลาใด ธาตุอะไรกำเริบ แบ่งกลางวันเป็น 4 ยาม กลางคืน 4 ยาม เช่น ยาม 1 6.00 น. ถึง 9.00 น. และ 18.00 น. ถึง 21.00 น. ธาตุอาโปกำเริบ เสมหะพิการ ยาม 3 เวลา 12.00 น. ถึง 15.00 น. และ 24.00 น. ถึง 3.00 น. ธาตุอาโปกำเริบ ดีพิการ ประเทศสมุฏฐาน หมายถึงคนเกิดในภูมิประเทศใด มีธาตุอะไรเป็นสมุฏฐานเช่นถ้าเกิดในที่ ดอน เนินเขา เรียกว่าประเทศอบอุ้น มีธาตุเตโชเป็นสมุฏฐาน ถ้าเกิดในที่น้ำ ที่กรวดทราย เรียกประเทศอบอุ้น มีธาตุอาโป ดี โลหิต เป็นสมุฏฐาน ถ้าเกิดที่น้ำเค็ม เปือกตม เรียก ประเทศหนาว มีปถวีเป็นสมุฏฐาน เป็นต้น ความเชื่อของหมอกกลางบ้านก็คือ จะตรวจโรคใคร ต้องนำเอาธาตุสมุฏฐาน อายุสมุฏฐาน กาลสมุฏฐาน และประเทศสมุฏฐาน มาพิจารณาประเทศอบอุ้น เพื่อการวินิจฉัยและรักษา

หมอกกลางบ้านเชื่อว่าอาการของโรคหัวใจจะหนักหรือเบาขึ้นอยู่กับความหนักเบาของธาตุที่พิการ ถ้าสมุฏฐานหลัก (เจ้าเรือน) พิการมาก ข้ำมีธาตุอื่น ๆ ระคน เจือ และแทรก ก็จะมีอาการหนักยิ่งขึ้น เมื่อใดธาตุ 4 พิการพร้อมกัน อาการก็เพียบเต็มทีและเมื่อใดธาตุ 4 ดับ ก็ถึงตาย ถ้าเตโชธาตุพิการจะมีอาการจุกเสียดแทงข้างหลัง หายใจสั้น มือเท้าบวม ท้องร่วงจนสิ้นอาหารเก่า ไม่มีกำลัง อยากรู้ อูจจาจะเป็นน้ำล้างเนื้อ เหม็นคาว

เพราะธาตุไฟหมดไป ปากแห้ง คอแห้ง ไม่มีน้ำลาย ถ้าลองเอามือป้ายยาแล้วล้างคอดู ถ้าหากน้ำลายเย็น คอเย็น จะตายในเย็นวันนั้น แต่ถ้าวงโยธาตูปิกการ มีอาการหูตึง น้ำหนวกไหลออกมิกลิ้นเหม็น นัยน์ตาฟางไม่เห็นแสงไฟ เมื่อยมือและเท้า สันหลังปกเป็นฝีเป็นเอ็น บางที่อาเจียนออกลม บางที่ลงแดง ครั้นถูกคุณยาบรรเทาแล้วอาเจียนจะตายภายใน 7 วัน ส่วนกรณีที่เอาไปธาตุพิการ ดี เลือด เสลด จะให้โทษ มีอาการลงท้อง ภายเหลือง คนไข้แสดงดูร้ายโทโสมาก บ่นเพ้อ ยากที่จะแก้ 7 วันดีแตก ครั้นถูกของแสลงท้องร่วงจนหมดอาหารแล้วเป็นน้ำใสระคนด้วยเลือดจาง บางที่ปวดมวนแน่นหน้าอก อาเจียนออกลม จับนิ่งแน่นมือกำ ตัดอาหาร ชัก ตาเหลือก รักษายาก และถ้ามีเสมหะประจำอยู่ที่ลำคอทวารหนัก เป็นยวงยางเยื่อพัวพันอยู่ ในท้องเป็นมานกระษัย จับเชื่องมื่น จุกเสียดขบแข็ง เพราะโทษเสมหะในทวารแรงลงบิดปวดมวน เสมหะในลำคอคอยกั้นอาหาร เหียนรอก ถ้าปถวีธาตุพิการ ปถวีธาตุ 4 ประการคือ เนื้อ หนัง กระดูก และเอ็น จะผิดปกติ เพราะให้วิบัติในอาหาร ป่วยไข้ เมื่อสิ้นอายุให้นำเอาน้ำเลือดหนองพิการ เสมหะดำ เขียว เหลือง ลาย สี เป็นขี้เถ้า บลี้แห้งหดหายไป รูปร่างผอม เหี่ยวแห้ง ซีพจระอ่อน จึงปรากฏอาการจะตายใน 3 วัน ถ้าอาการไข้เข้าชืดตาย เพราะเหตุแห่งธาตุทั้ง 4 มี ดิน น้ำ ลม ไฟ แปรไป เรียกอาการใช้นั้นว่า "อดิสาร" จะเห็นว่าความเชื่อของหมอกกลางบ้านและยากกลางบ้านที่กล่าวมานี้มีส่วนใหญ่ที่ "ศาสตร์" เป็นพื้นฐาน

ความเชื่อที่เกี่ยวกับการรักษาบิดเป่าไข้อีกลักษณะหนึ่งของชาวใต้ คือ การนำเอา **ดนตรีมาประกอบพิธีกรรมเพื่อรักษาไข้** เจตนาเดิมน่าจะกระทำเพื่อรักษาอาการป่วยทางจิต เป็นอุบายที่ทำให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยเป็นสำคัญ แต่ต่อมากลายเป็นว่าผู้กระทำพิธีเองก็เชื่ออย่างแข็งขันว่าวิธีการเช่นนั้นทำให้ผู้ป่วย หายเจ็บไข้ได้จริง จึงใช้รักษาความเจ็บไข้ทั้งที่เกิดจากจิตใจและจากสมุฏฐานอื่น ๆ ด้วย เครื่องดนตรีที่ไทยพุทธนิยมนำมาใช้รักษาไข้ คือ "โตะครีม" หรือ "นายมนต์" (ดู โตะครีม) เป็นการรักษาไข้โดยบูชาผีตายาย ด้วยเชื่อว่าผู้เจ็บไข้ถูกผีตายายให้โทษ ตามตำนานของโตะครีม กล่าวถึงปฐมเหตุที่เกิดโตะครีมขึ้นมาว่า ทับที่นำมาเป็นเครื่องดนตรีประโคมซึ่งมีขนาดและชื่อต่างกัันนั้นล้วนเป็นทับที่เทพนมิตขึ้นมาเพื่อรักษาโรคบ้าคลั่งโดยตรง การใช้ดนตรีรักษาไข้ทำนองนี้มีในวัฒนธรรมของไทยมุสลิมในภาคใต้ด้วย แต่ดนตรีที่ไทยมุสลิมประโคมเพื่อรักษาไข้เขาเรียกว่า "เตอริ" หรือ "มะตีอริ" มีพิธีกรรมเครื่องดนตรี และการสวดประกอบแตกต่างกับโตะครีมเล็กน้อย ถ้ามองในแง่เหตุผล การรักษาไข้โดยใช้ดนตรีทั้ง 2 ชนิดนี้อาจมีผลดีตรงที่ทำให้ผู้ป่วยเกิดกำลังใจดีขึ้น คงไม่ใช่ต้องการให้บันเทิงใจ ลืมความทุกข์กังวล เพราะพิธีกรรม มีความขลังเอาจริงเอาจังมาก กว่า

จะทำให้ผู้ป่วยรู้สึกสนุก การละเล่นพื้นเมืองประเภทอื่น ๆ บางอย่างก็มีการนำไปใช้ประกอบการบำบัดรักษาไข้ โดยที่ผู้ป่วยหรือญาติของผู้ป่วยบนบานไว้ มักเป็นการแสดงแก่นเมื่อหายจากเจ็บป่วยแล้วหรือทุเลาแล้ว การละเล่นที่นิยมใช้เพื่อการนี้มีหนังตะลุง โนรา และของไทยมุสลิมก็มี หนังแขก (ว้ายยาวอ) เป็นต้น

ในอดีตวัดจะทำหน้าที่เป็นแหล่งบริการยากกลางบ้านและรักษาพยาบาลชาวบ้าน แต่ละวัดมักจะมีพระภิกษุอาวสุ หรือไม่มีก็เจ้าอาวาสเองเป็นผู้นำชำนาญเรื่องยากกลางบ้าน เป็นหมอแผนโบราณ และเป็นสำนักถ่ายทอดความรู้เรื่องนี้ คนป่วยส่วนใหญ่จึงไปรับการรักษาไข้ที่วัด โดยเฉพาะผู้ป่วยที่มีอาการผิดปกติทางจิตใจหรือเป็นโรคจิต เพราะชาวบ้านมีความเชื่อพื้นฐานว่าโรคเช่นนั้นเนื่องแต่ผู้ป่วยถูกผี ถูกคุณ หรือเป็นเพราะมีบาปกรรมหนัก ทั้งเชื่อต่อไปว่า ผีกลัวพระภิกษุ กลัวผ้าเหลืองของพระ กลัวเวทมนต์คาถาของผู้คงแก่เรียน และศรัทธาว่าพระภิกษุเป็นผู้มีบุญที่ผีเกรงกลัวอำนาจบุญ และเมื่อพระภิกษุรักษาไข้ก็มักใช้ทั้งยาและพิธีกรรมที่สาธยายมนต์ประกอบ ทั้งนิยมประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้เพื่อเป็นสิริมงคล เหตุนี้จึงเกิดความเชื่อเรื่องการบำบัดรักษาไข้โดยวิธี “รดน้ำมนต์” และใช้เวทมนต์คาถาขับไล่ผีชั้น วิธีการเช่นนี้เมื่อหมอกกลางบ้านที่เป็นฆราวาสนำไปใช้ก็นั่นให้เชื่อการใช้เวทมนต์คาถาเป็นสำคัญ พยายามเน้นว่าตนมีอำนาจเหนือผี จึงนำเอาเรื่องมายิก (magic) มาเป็นตัวนำ มีการ “ขับไล่ผี” มีการ “ลงไม้หาเพชร” เป็นต้น

โรคที่มีอาการซับซ้อนผิดปกติหรือเรื้อรังที่หมอกกลางบ้านวินิจฉัยไม่ได้หรือรักษาไม่หายรวมทั้งไข้ห่าที่ทำให้คนล้มตายคราวละมาก ๆ เชื่อกันว่าเกิดจากผีสาม อำนาจลึกลับ หรือฟ้าดินลงโทษ จะบำบัดเป่าได้ก็ด้วยพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ต้องซาเรินซาเมือง (เช่นที่กระทำกันในจังหวัดนราธิวาส) ต้องทำพิธีไถ่ข่าน (ประเพณีของชาวจีนในจังหวัดภูเก็ต) ต้องทำพิธีไถ่ข่าน (ประเพณีของชาวเลหรือชาวบ้าน) ปราภฏในตำนานเมืองนครศรีธรรมราชว่า “เกิดไข้ยมนบนแก่คนทั้งหลายใหญ่ น้อยตายสิ้น” และเมื่อเกิดไข้ยมนบนหรือไข้ห่าขึ้น พระยาศรีธรรมโศกราชก็ให้ทำพิธีใหญ่ ทำ “ตรานโม” ไปรยและฝังไว้ทั้งเมืองเพื่อกันไข้ยมนบนจนเกิดความนิยมเสาะหา “ตรานโม” ไว้เป็นสมบัติ ด้วยเชื่อว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ บางท้องถิ่นเชื่อว่า ขวานฟ้า (ขวานหินขัด) ก็สามารถขับไล่ผีและโรคร้ายได้ จึงนิยมใช้ขวานฟ้าแช่น้ำดื่มแก้โรคโรคมะเร็งที่แม้แต่ยุคปัจจุบันก็ยังไม่มียาพิชิตได้ ชาวภาคใต้ในอดีตเรียกมะเร็งว่า “ผี” หมอกกลางบ้านกระทำได้เพียงแต่บอกให้ทราบตามที่เชื่อตามกันมาว่าเกิดตรงบริเวณใด เรียกชื่อว่าอะไร จะตายหรือไม่ และถ้าถึงตาย เป็นส่วนไหนจะตายภายในกี่วัน จึงมีตำรายารักษาผีพร้อมเขียนภาพประกอบบอกตำแหน่งและชื่อและชี้วันตายให้เท่านั้น

วิธีบำบัดรักษาอีกประมาณหนึ่งคือการใช้เคล็ด เช่น การรักษาโรคตาต้อด้วยวิธี "ตัดต้อ" โดยนำเมล็ดข้าวสารหรือเนื้อมาตัดเอาเคล็ดตามความเชื่อที่เคยปฏิบัติกันมา แล้วเชื่อว่าตาต้อก็จะหาย แต่ก็กระทำกันเฉพาะต้อ 2 ชนิดเท่านั้นคือต้อข้าวสาร (เอาเมล็ดตรงที่ตัดเมล็ดข้าวสาร) และต้อเนื้อ (เอาเคล็ดตรงที่ตัดเนื้อ เช่น เนื้อหมู เนื้อวัว เป็นต้น) ไม่อาจตัดต้อกระจกหรือต้อหินได้หรือเชื่อกันว่าถ้าใครปวดบวมที่ไซ้ตันก็ให้ใช้ "โยพด" (โยมะพร้าว)

มาพันให้รอบหัวแม่เท้าข้างเดียวกันหรือเชื่อว่ากระดาศสมุดข่อยใช้มวนแล้วสูบแก้ริดสีดวงจมูกได้หรือใช้ตำแล้วพอกหรืออุดหูเพื่อรักษาโรคหูน้ำหนวกได้ ยิ่งใช้ส่วนที่มีอักขระอยู่ด้วยจะยิ่งขลัง เป็นต้น

นิมิตสำแดงมรณะ

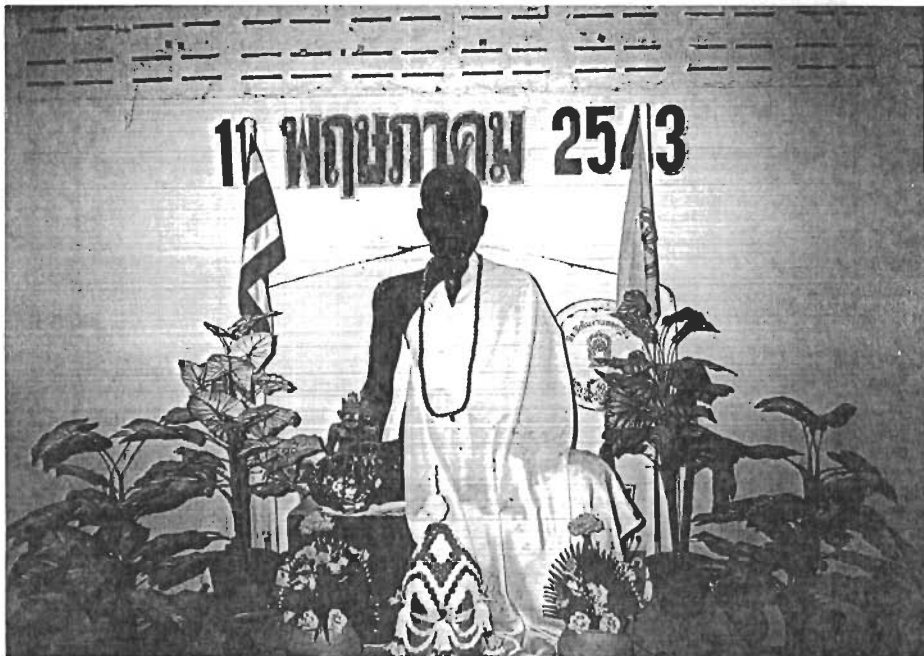
เนื่องจากความตายเป็นภัยร้ายแรงที่สุดของการเจ็บป่วยจึงมีความเชื่อเกี่ยวกับนิมิตสำแดงมรณะของคนนั้น ๆ ซึ่งหมอแผนโบราณเรียกว่า "มรณญาณสูตร" จะมีการลَمْจรรยาปรากฏให้เห็นเป็นอาการทางสรีระหรือฝันหรือเป็นนิมิตร้าย นิมิตทางกายเชื่อกันว่าถ้าเป็นวันใกล้จะตาย ดวงตาแข็งขาว มีดมัว เคยเห็นกลับไม่เห็น น้ำตาไม่มี คิ้วลด หน้าผากตั้ง หูแข็งกระด้าง และเปิดไป หูอื้ออึงไม่ได้ยิน จมูกไม่รู้สีกกลิ่นและเปิดไป คางแข็ง ริมฝีปากเปิด เบี้ยว ลิ้นหด เจรจาไม่ชัดคำ ปลายมือปลายเท้าเขม่น ชักกำ เส้นชีพจรให้คลาดจากที่อยู่หรือหายไป ถ้าเป็นผู้ชายองคชาติหิด ผู้หญิงทวารผาย ตกมูตร มีกลิ่นสีเทาดำ ร่างกายเหม็นสาบ เห็นอาหารอาจขโมยกินได้มาก ตัวสั้น ทุรนร้อน หิวหอบ ขนลุกชัน เหงื่อตก ฟันน้ำเหนียว จะพลันตาย

ถ้าคนไข้เห็นทารกเข้าแล้วรังเกียจ ปากที่เคยเจรจาร้ายกลับพูดหวานเพราะเสนาะแล้วลิ้นแห้ง จามถอนใจใหญ่ จะตายไม่เกิน 2 วัน มีนิมิตร้าย เห็นรูปแสงพรายระยับ เหลือง แดงเลื่อมกลมดุกลิ่งไปจากตน นิมิตเห็นไฟธาตุขาดไป กำหนดตายใน 3 วัน เห็นเป็นสีชาวมกลมกลิ่งไป ธาตุวาโยขาด จะตายใน 4 วัน เห็นเป็นสีเขียว สีม่วง กลับกลิ่งไปจากตน คือธาตุน้ำขาดสูญจะตายใน 5 วัน ถ้าเห็นดั่งปมเมือกหรือสายระลอกน้ำกลิ่งไปคือธาตุดินขาดสูญจะตายใน 5 วัน ถ้าดูเงาในน้ำไม่เห็นในยามเที่ยง รุ่งขึ้นหนึ่งขบจึงได้เห็นจะตาย ถ้าเอามือขวามาบังตาข้างซ้าย ตาขวามีต้อไม่เห็น ยกมือขวาขึ้นระหว่างคิ้ว ถ้าเห็นขาดจะตายใน 15 วัน ถ้าดูรูปในวงแว่น ถ้าเห็นรูปยาวหรืออันตรายหายไป พร้อมกับลิ้นไม่รู้รส จะตายใน 15 วัน ถ้าลึงค์บุรุษใดมีกามารากแรงไม่หายจะตายใน 7 เดือน ถ้าลึงค์บุรุษใดไม่เกิดกามตันหา ผู้นั้นจะตายในกำหนด 17 ปี

การฝันร้าย ถ้าฝันเห็นแสงโชติช่วงดวงจันทร์ก็งอกไปจากตน คือกำลังธาตุขาดไป ถ้าเห็นรูปหญิงสวยแหวกช่องหลังคา ตามไม่พุดด้วย เห็นชายหนุ่มห่มผ้ากาสาวพัสตร์แดงมาเยี่ยมร้องไห้ ร้องเรียกด้วยเสียงดัง กลับกลายเป็นรูปสตรีแล้วหายไป เป็นวันที่ถึงมรณะ

ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้านและการปิดป่ารักษาใช้ตามรูปลักษณะดังกล่าวนี้ ปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตของแพทย์แผนไทยชุมชนนครศรีธรรมราช โดยทั่วไป¹ ปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตของหมอไสยศาสตร์ ที่นิยมรักษาผู้ป่วยด้วยเวทมนต์คาถา เช่น ให้วิธีการปลูกเสกน้ำมนต์รักษาไข้² ปรากฏในวิถีชีวิตของศิลปินที่ใช้ดนตรีมาประกอบพิธีกรรมเพื่อรักษาไข้³ และปรากฏในประวัติศาสตร์การปราบไข้ห่า ด้วยเวทมนต์ และวัตถุมงคลของเมืองนครศรีธรรมราช⁴ เป็นต้น

ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้านหรือแพทย์แผนไทย

รูปปั้นฤๅษี ชิวโกโกมารภักจ์
รูปเคารพของบรรดาแพทย์แผนไทย

¹ กীชา วิมลเมธี และเลี่ยน บรรจสุวรรณ สัมภาษณ์ อ่างแล้ว

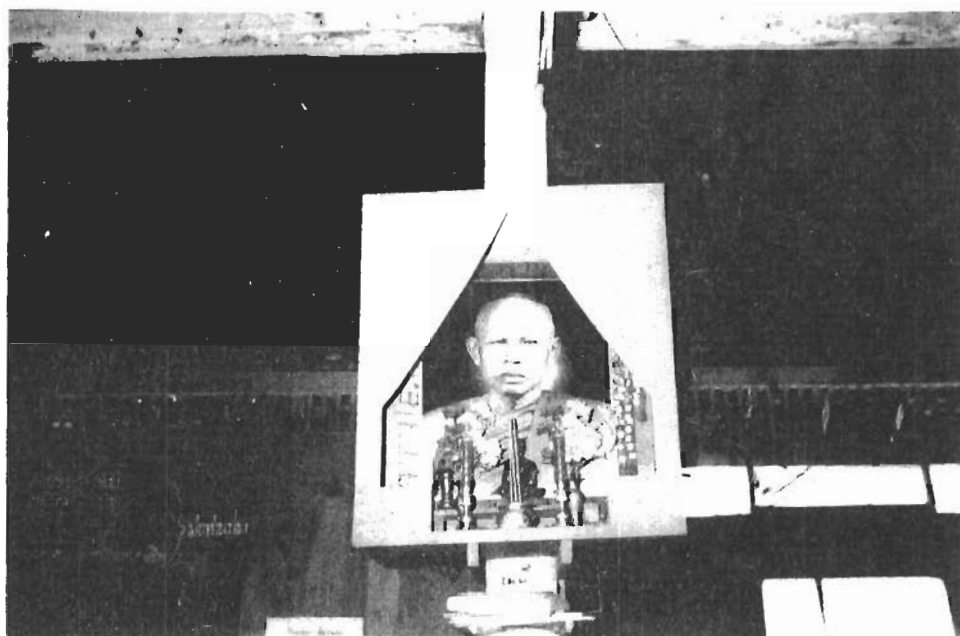
² สิงห์ คำศรี สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545

³ เนื่อง ศรีสวัสดิ์ สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545

⁴ วิเชียร ณ นคร สัมภาษณ์ อ่างแล้ว

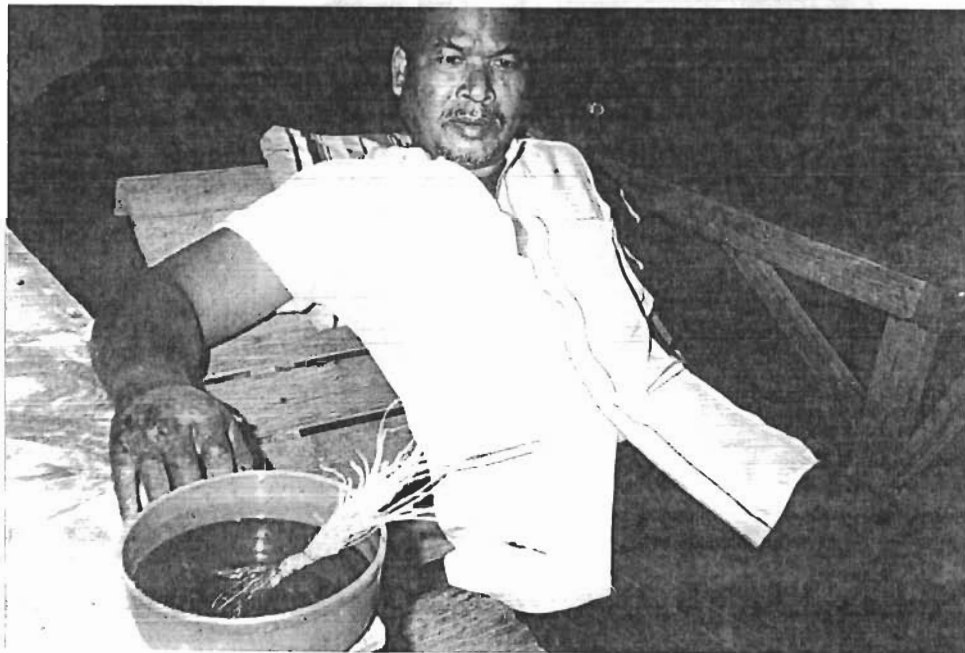
สมุนไพรร (ยากกลางบ้าน) ชนิดต่าง ๆ

พ่อท่านปอง วัดพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี เมื่อท่านมีชีวิตอยู่
ได้ช่วยคนให้รอดชีวิตจากพิษงู ด้วยยากกลางบ้าน (ยาสมุนไพรร) จนเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป
ทั้งจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดใกล้เคียง

กึกา วิมลเมธิ ประธานศูนย์แพทย์แผนไทย
วัดศาลามีชัย เมืองนครศรีธรรมราช

การขจัดพิษชนิดต่าง ๆ ด้วยยากกลางบ้าน

ตัวยากลางบ้าน (สมุนไพร) ชนิดต่าง ๆ
ที่พร้อมจะนำไปใช้ปรุงยารนานาต่าง ๆ ตามภูมิปัญญาของแพทย์แผนไทย

การรักษาผู้ป่วยไข้บางโรคด้วยเวทมนต์คาถา และน้ำพระพุทธรมนต์

ปรากฏการณ์ความเชื่อของชุมชนนครศรีธรรมราช ทั้ง 4 ประเภทนี้เป็นความเชื่อพื้นฐานของชาวภาคใต้ ทุกกลุ่มมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือเชื่อเรื่องผีสง่างเทวดาและวิญญาณ ส่วนที่แตกต่างกันคือความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนา แต่ก็มีเชื่อพื้นฐานเข้าประสมประสานอยู่ด้วย

บทที่ 4

พลวัตพลังอำนาจชุมชนที่สืบเนื่องจากระบบความเชื่อ

พลังอำนาจ

จากบทที่ 3 เรื่อง ปรัชญาการณความเชื่อของชุมชนนครศรีธรรมราช มีหลักฐานยืนยันได้ว่า ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิและศาสนา ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับจริยวัตร และความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน และการขจัดปัดเป่ารักษาไข้ ปรากฏอยู่ในชุมชนนครศรีธรรมราชในรูปลักษณะต่างๆ อย่างหลากหลายโดยที่ประสมประสานซึ่งกันและกัน อยู่กับความเชื่อดั้งเดิม

ความเชื่อทั้ง 4 ประการนี้มีพลังต่อชุมชนหรือมีส่วนสร้างพลังอำนาจชุมชนให้เกิดขึ้นหรือไม่ ตัวบ่งชี้ที่อยู่ที่พฤติกรรมของชุมชน คือ เมื่อเขามีความเชื่อในสิ่งต่างๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว ทำให้เขามีพฤติกรรมอะไรตามมาหรือเกิดพฤติกรรมใดๆ ขึ้นกับเขาเองหรือชุมชนที่เขาเป็นสมาชิกอยู่หรือไม่อย่างไร หากมีพฤติกรรมเกิดขึ้นกับตัวเขาเองหรือชุมชนโดยส่วนรวม ด้วยเหตุปัจจัยอันเนื่องมาจากความเชื่อทั้ง 4 ประการนั้น แสดงว่าความเชื่อมีพลังอำนาจขับเคลื่อนพฤติกรรมของผู้คนและชุมชน

จากการปฏิบัติการภาคสนามในเขตพื้นที่ศึกษาด้วยการสัมภาษณ์ผู้คนในท้องถิ่น ทั้งในเขตชุมชนเมืองและหมู่บ้านในชนบท ตลอดจนการสอดส่อง สังเกตบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับในชุมชนเหล่านั้นพบว่า ความเชื่อทั้ง 4 ระบบ หรือ ทั้ง 4 ประการ ได้สนธิกำลัง เข้าไปส่งผลต่อพลังอำนาจของชุมชนทั้งสิ้น เพราะความเชื่อเหล่านี้ได้รับการส่งเสริม สืบทอด ยึดถือปฏิบัติ ให้ประจักษ์ชัดเป็นต้นแบบอย่างกว้างขวางมั่นคง แล้วปลูกฝังสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน จนกระทั่งความเชื่อเหล่านี้ได้รับการพัฒนาเป็นพลังศรัทธาที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ของผู้คนอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนมากขึ้นเป็นลำดับ มีพฤติกรรมและปรากฏการณ์ อันเกี่ยวเนื่องกับสิ่งที่ผู้คนและชุมชนเชื่อถือและศรัทธาให้เห็นอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนชุมชนและสังคมนครศรีธรรมราช ในรูปลักษณะต่างๆ อย่างเป็นระบบและกระบวนการ คือ การอยากรู้ อยากเห็น อยากมี อยากบูชากราบไหว้ อยากได้ติดต่อสื่อสารเพื่อการต่าง ๆ อยากทำอยากบริหาร อยากดูแลรักษาหรือให้บริการที่ดีที่สุด และอยากจัดการจัดงานเฉลิมฉลองในโอกาสพิเศษ

ด้วยกระบวนการวิธีการต่างๆ อย่างเหมาะสมกับรูปลักษณะของความเชื่อแต่ละระบบ¹ เป็นต้น

ความ “อยาก” ทั้งหลายเหล่านี้ มีพลังความเชื่อเป็นปัจจัยเกื้อหนุนนำไปสู่การปฏิบัติจนเกิดเป็นพฤติกรรม ปราภฏการณ์หรือพิธีกรรม ตามความอยากหรือความเชื่อของชุมชนชั้น รูปลักษณะต่าง ๆ ซึ่งหากได้ใช้สติและภูมิปัญญาмаกั้่นกรองกันอย่างถ่องแท้แล้ว พิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนล้วนมีคุณค่าและความหมายต่อชุมชนทั้งสิ้น²

ความ “อยาก” ที่มี พลังความเชื่อเป็นปัจจัยขับเคลื่อนให้เกิดการปฏิบัติในชุมชน นครศรีธรรมราช ปราภฏให้เห็นเป็นรูปธรรม ในหลายรูปลักษณะ ดังเช่น

1. ความอยากรู้ความอยากเห็น ชุมชนนครศรีธรรมราช สนองตอบความอยากรู้ อยากเห็นด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การไปสอบถามผู้รู้ การไปดู ของจริงเหตุการณ์จริง หรือการปฏิบัติจริง³ เป็นต้น

การสนองตอบความอยากรู้อยากเห็นของชุมชนด้วยวิธีการต่างๆ เหล่านี้ ส่งผลถึงชุมชนหลายประการ เช่น ก่อให้เกิดเอกสารตำรา วรรณกรรมประเภทต่างๆ การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร เกิดผู้รู้หรือวิทยากร เกิดหมอดู ก่อให้เกิดการรวมกลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมหรือพิธีกรรม เกิดธุรกิจการค้าที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2. ความอยากมีไว้เป็นสมบัติ ชุมชนนครศรีธรรมราชสนองตอบการอยากมีไว้ เป็นสมบัติด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การแสวงหา การจัดทำขึ้นเอง การขอ การแลกเปลี่ยน การซื้อ หรือการจ้างทำ⁴ เป็นต้น

การสนองตอบความอยากมีไว้เป็นสมบัติของชุมชนนครศรีธรรมราชด้วยวิธีการ ต่างๆ เหล่านี้ส่งผลถึงชุมชนหลายประการ เช่น ก่อให้เกิดการค้นพบศิลปวัตถุการสร้างสรรค์ ศิลปกรรม เกิดวัฒนธรรมการเกื้อกูลพึ่งพา วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเกิดช่างฝีมือ การโฆษณาประชาสัมพันธ์ เกิดเกจิอาจารย์ เจ้าพิธี เกิดพิธีกรรมเฉพาะด้าน และ เกิดธุรกิจการค้าที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น (เช่นการสร้างวัตถุมงคล ฯลฯ)

3. ความอยากบูชากราบไหว้และการติดต่อสื่อสาร ชุมชนนครศรีธรรมราช สนองตอบความอยากบูชากราบไหว้ และการติดต่อสื่อสารตามปกติวิถีที่บุคคลธรรมดา

¹ ข้อมูลสรุปรวมจากการสัมภาษณ์ ผู้คนในเขตพื้นที่ศึกษา ระหว่างเดือนมิถุนายน – กันยายน 2545.

² พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ อ่างแล้ว.

³ พระเทพปัญญาสุธี สัมภาษณ์ อ่างแล้ว.

⁴ วิเชียร ณ นคร สัมภาษณ์ อ่างแล้ว.

สามัญจะสามารถกระทำได้ด้วยกรกระทำหรือปฏิบัติด้วยตนเอง หากแต่สุดท้ายที่บุคคลธรรมดาสามัญจะพึงกระทำได้ด้วยตนเอง เช่น บูชาหรือติดต่อสื่อสาร กับผีประเภทต่างๆ วิญญาณบรรพบุรุษ ครูหมอต่างๆ ทวดหรือเทพองค์ต่างๆ ฯลฯ การบูชากราบไหว้ และการติดต่อสื่อสารเพื่อการต่างๆ ในลักษณะเช่นนี้ จำเป็นพึงคนกลางหรือสื่อกลาง ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวิทยาพิเศษเช่น พระเกจิอาจารย์ พราหมณ์ คนทรง ครูหมอ ผู้มีคาถาอาคมแก่กล้า และหมอผี เป็นต้น ซึ่งการบูชา กราบไหว้ และการติดต่อสื่อสารเพื่อการต่างๆ เหล่านี้จำเป็นต้องมี พิธีกรรมพิเศษ เครื่องบูชาหรือเครื่องเช่นสังเวทพิเศษ บทสวดพิเศษ ฤกษ์ยามพิเศษ¹ ฯลฯ เป็นต้น การสนองตอบความต้องการของชุมชน ลักษณะนี้ส่งผลถึงชุมชนหลายประการ เช่น เกิดผู้ชำนาญการด้านพิธีกรรมพิเศษที่เรียกรวมๆ ว่าหมอ และ"เจ้าพิธี" เช่น หมอผี หมอทำขวัญ หมอประจำคณะศิลปิน หมอตั้งศาลพระภูมิ เจ้าพิธีวางศิลาฤกษ์ ฯลฯ เกิดผู้ชำนาญการด้านการทำโรงเรียนหรือมณฑลพิธี ผู้ชำนาญด้านเครื่องเช่นสังเวท วรรณกรรมประเภทบทสวด การประชาสัมพันธ์ และธุรกิจการค้าที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. ความอยากบริหารดูแลรักษา สมบัติทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นและมีอยู่ในชุมชน ด้วยพลังศรัทธาและความเชื่อชุมชนนครศรีธรรมราช จะรักและหวงแหน อยากบริหารดูแลรักษาไว้ในที่ที่ดีที่สุด ด้วยวิธีการที่ดีที่สุด ชุมชนนครศรีธรรมราชจึงสนองตอบ ความอยากบริหารดูแลรักษา สมบัติทางวัฒนธรรมความเชื่อไว้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ตามรูปลักษณะของความเชื่อนั้น เช่น ตั้งศาลพระภูมิ (ตามฐานะของเจ้าของบ้าน) พร้อมเครื่องบริวารให้พระภูมิเจ้าที่ได้อยู่อาศัย ตั้งหิ้งให้ครูหมอตายายหรือบรรพบุรุษได้อยู่อาศัย ตั้งหิ้งพระหรือสร้างห้องพระไว้วางรูปเคารพและวัตถุมงคลเพื่อสักการบูชา นำภาพถ่ายหรือวัตถุมงคลที่เคารพนับถือไปใส่กรอบในรูปลักษณะต่างๆ ตามกำลังทรัพย์ของแต่ละคน ถ้าเป็นของส่วนรวมก็จะทำให้ยิ่งใหญ่กว่าส่วนบุคคล เช่น สร้างพระบรมธาตุเจดีย์ขึ้นบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ศาลหรือหลาทวด ให้เทพหรือทวดได้สถิต สร้างหอพระพุทธรูปสำคัญหรือพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ หรือรูปเคารพอื่นๆ ไว้อย่างอลังการและสง่างาม ตามกำลังศรัทธา เช่น หอพระพุทธรูปสิหิงค์ หอพระอิศวร หอพระนารายณ์ ศาลหลักเมือง ศาลเจ้าพ่อ ศาลเจ้าแม่ต่างๆ² เป็นต้น

¹ พล.ต.ต. ขุนพันธุรักษราชเดช สัมภาษณ์ อ่างแล้ว

² ด.ต. ฤกษ์ ถนอมพงษ์ และเนื่อง ศรีสวัสดิ์ สัมภาษณ์ อ่างแล้ว

การสนองตอบตามความอยากบริโภคดูแลรักษา สมบัติทางวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชนนครศรีธรรมราชด้วยวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลถึงชุมชนนานัปการ เช่น ก่อให้เกิดโบราณวัตถุสถานที่สง่างามเป็นที่สักการบูชาและปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของชุมชนเป็นพลังของชุมชนในด้านต่างๆ อย่างกว้างขวาง (ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป) ก่อให้เกิดช่างฝีมือเอื้อประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรม ตามประเพณีต่างๆ ของชุมชน และก่อให้เกิดธุรกิจการค้าที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

5. ความอยากจัดกิจกรรมเฉลิมฉลอง ชุมชนนครศรีธรรมราชสนองตอบความอยากจัดกิจกรรมเฉลิมฉลอง ด้วยวิธีการจัดงานบุญงานรื่นเริงตามประเพณีในเทศกาลต่างๆ กิจกรรมในการเฉลิมฉลองเป็นการบูรณาการเอาพิธีกรรม กิจกรรมตามความเชื่อ ทั้ง 4 ประการสำคัญดังกล่าวแล้วมารวมอยู่ในงานประเพณีเทศกาล¹

การสนองตอบความอยากจัดกิจกรรมเฉลิมฉลองของชุมชนนครศรีธรรมราชด้วยวิธีการนี้ ส่งผลสำคัญยิ่งต่อชุมชน เพราะนอกจากจะเป็นการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่ และพัฒนาวัฒนธรรม ประเพณี ตามความเชื่อทุกด้านของชุมชนแล้ว ยังเป็นการสร้างคนสอนคนให้มีคุณธรรมจริยธรรม สร้างความมั่นใจให้แก่ชุมชน สร้างความมั่นคงทางสังคมให้ชุมชนอยู่ได้อย่างมีความสุขตามอัตถภาพ ท่ามกลางบริบทของธรรมชาติแวดล้อม ที่สอดคล้องและกลมกลืนกันได้อย่างดี²

พฤติกรรมและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เพราะพลังความเชื่อเป็นเหตุปัจจัยดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ทั้ง "5 อย่าง" ของชุมชนนครศรีธรรมราช และบริบทอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องพอจะประมวลพลังอำนาจชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งสืบเนื่องมาจากความเชื่อของผู้คนในชุมชนนี้ได้เป็น 2 ประเด็นสำคัญคือ พลังอำนาจทางสังคมกับพลังอำนาจทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ

1. พลังอำนาจทางสังคม

พลังอำนาจทางสังคมในที่นี้หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชนนครศรีธรรมราช ทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ ด้านวัตถุ ได้แก่ วัตถุสิ่งของที่สัมผัสได้จับต้องได้ เช่น ศิลปวัตถุ อาคารบ้านเรือน วัตถุสิ่งของที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ บทวรรณกรรม เป็นต้น ส่วนด้านจิตใจ

¹ วิเชียร ณ นคร สัมภาษณ์ อ่างแล้ว

² วิมล คำศรี "ระบอบรูปแบบความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมข้าว" ใน วัฒนธรรมข้าวฯ หน้า 92 - 95

ได้แก่ ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ที่ส่งผลถึง จริยธรรมของชุมชน แนวคิดของชุมชน และการรวมพลัง (ใจ) ของชุมชน เป็นต้น

ความเชื่อของชุมชนเมืองนครศรีธรรมราชทั้ง 4 ประเภท เป็นปัจจัยสำคัญ ในลักษณะการ "สนธิกำลัง" หรือส่งเสริมซึ่งกันและกัน ทำให้ชุมชนนครศรีธรรมราช มีพลังอำนาจทางสังคมสูงยิ่ง จนเป็นที่ยอมรับของผู้คน ในชุมชนและสังคมภายนอกอย่างกว้างขวาง ถึงขั้นได้รับการยกย่องให้เป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรมของภาคใต้ในยุคสมัยหนึ่ง¹ (ประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 – 19) กล่าวคือ

1.1 ความเชื่อของชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช อันเกี่ยวเนื่องกับ ลัทธิและศาสนา กรณี พุทธศาสนา ซึ่งมีพระบรมธาตุเจดีย์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นศูนย์รวมของความเชื่อในพุทธานุภาพ ได้เป็นปัจจัยหลักเสริมสร้างพลังอำนาจทางสังคมให้แก่ชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช อย่างเข้มแข็งและมั่นคง มีประจักษ์พยานให้เห็นเด่นชัดทราบเท่าทุกวันนี้อยู่หลายกรณี เช่น การบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช การร่วมกิจกรรมและพิธีกรรมตาม ประเพณีสำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช การสร้างสรรค วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ฯลฯ การบูชาพระพุทธรูปสำคัญคู่บ้าน คู่เมือง เป็นต้น

เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนว่า ความเชื่ออันเกี่ยวเนื่องกับลัทธิและศาสนา กรณีพุทธศาสนา ซึ่งมีพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช เป็นศูนย์รวมความเชื่อในพุทธานุภาพ เป็นปัจจัยหลักเสริมสร้างพลังอำนาจทางสังคมให้แก่ชุมชนเมืองนครศรีธรรมราชได้จริง จึงขอนำเอากรณีตัวอย่าง บางเรื่องที่เกี่ยวข้องดังกล่าวแล้ว มาเป็นอุทาหรณ์ดังนี้

1.1.1 การบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช²

พุทธศาสนิกชนทั่วภาคใต้ถือกันว่าพระบรมธาตุเจดีย์ที่ประดิษฐาน อยู่ ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นปูชนียสถานที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่แท้จริงแห่งสมเด็จพระโคตมศาकยมุนีพระสัมมา สัมพุทธเจ้า ทั้งถือกันว่าผู้ใดได้กระทำการสักการบูชาพระบรมธาตุแห่งนี้ ย่อมเกิดสิริมงคล แก่ตนและครอบครัวอย่างหาที่สุดมิได้ จึงเกิดประเพณีงานบุญอย่างหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์ เฉพาะของชาวภาคใต้คือ ประเพณีการนำสิ่งของมีค่าไปถวายเป็นเครื่องสักการบูชาพระบรมธาตุ

¹ สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช '30 อ้างแล้ว

² สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ "การบูชาพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช" ใน ธรรมรัตโนภาสอนุสรณ์ หน้า 48-55

หรือปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเป็นการสักการบูชา ซึ่งเรียกกันตามภาษาถิ่นว่า "บูชาพระธาตุ" หรือเรียกสั้น ๆ ว่า "ซาพระธาตุ"

อันที่จริงคติที่ศรัทธาว่า การได้สักการบูชาพระบรมสารีริกธาตุเป็นสิริมงคล อันประเสริฐ มิได้จำเพาะแต่พระบรมธาตุเจดีย์แห่งนี้นี่เท่านั้น แต่ก็ไม่มีแห่งใดจะฝังลึกอยู่ใน ศรัทธาปลาทะของชาวภาคใต้เหนียวแน่นและพิสดารเท่าที่นี้ จึงนับว่าเป็นสิ่งที่น่าศึกษาเป็นพิเศษ

ในประเด็นที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปมีศรัทธาว่า การได้สักการบูชาพระบรมสารีริกธาตุเป็นสิ่งประเสริฐนั้น ย่อมเห็นได้จากพุทธประวัติตามมหานิพพานสูตรและธาตุนิพพาน หรือแม้แต่เฉพาะชนชาวภาคใต้ของประเทศไทย ก็จะได้เห็นได้จากบันทึกของพระยาสุโขมนัยวินิต ในการออกไปรับพระบรมสารีริกธาตุ ณ ประเทศอินเดียเมื่อเดือน มกราคม ร.ศ.117 (พ.ศ.2441) ซึ่งรัฐบาลอินเดียทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยาสุโขมฯ เล่าไว้ว่าครั้นพออัญเชิญมาถึงเมืองตรัง ในวันที่ 3 มีนาคม จ.ศ.117 นั้น "ณ พลับพลาที่ปลูกใหม่ มีพระสงฆ์และราษฎรทั้งเมืองตรัง เมืองภูเก็ท เมืองระนอง เมือง ตะกั่วป่า เมืองพังงา มาในกระบวนแห่หน้าด้วยหมื่นคน...พระสงฆ์และราษฎรแน่นพลับพลา จนต้องมีพลตระเวนคอยกันให้เข้ามาแต่ที่ละพวกๆ ดอกไม้ธูปเทียนเต็มไปหมด ไซ้แต่จะทำ เพียงดอกไม้ธูปเทียนอย่างเดียว ทั้งเงินแลสิ่งของอื่นๆ ก็นำมาบูชาด้วย" แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ศรัทธาพื้นฐานของพุทธศาสนิกชน ที่มีต่อพระบรมสารีริกธาตุตั้งอุทธานุหริที่ยกมานี้ ถ้าจะเทียบ กับคตินิยม ในการบูชาพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราชที่สืบเนื่องกันมาแต่โบราณกาล จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ยังเห็นได้ว่าการบูชาพระบรมธาตุยังพิสดารน่าฉงนกว่ามาก

ความพิสดารเรื่องการบูชาพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ประการแรก คือคตินิยม ข้อนี้เป็นเหตุให้เกิดตำนานและนิทานพื้นเมืองกระจายอยู่เกือบทั่วทั้งภาคใต้ มีสารัตถะ พ้องกันว่า ณ ที่นั่น ณ ที่นี้ (เป็นชื่อถ้ำบ้าง เมืองโบราณบ้าง ซากเจดีย์บ้าง สระโบราณบ้าง) มีสมบัติจำนวนมหาศาลฝังอยู่ สมบัติเหล่านั้นเป็นของพ่อค้าหรือเป็นของเศรษฐีหรือของเจ้าเมือง (แตกต่างกันไปแต่ละท้องถิ่น) เคยนำไปร่วมสร้าง และบูชาพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อครั้งพระเจ้าศรีธรรมโศกราชทรงสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ แต่ครั้งเดินทางมาถึงที่นั้นๆ ได้ทราบข่าวว่างานก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์เสร็จบริบูรณ์เสียก่อน จึงได้ฝังทรัพย์สมบัติบรรดา ที่นำมาไว้ ณ ที่นั้นๆ แทน หรือสร้างเป็นสถูปเจดีย์ไว้ ณ จุดนั้นๆ บ้าง เช่น นิทานเรื่องมหาสมบัติ ที่หาดแก้วแสน (แก้วเส็ง) อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ตำนานพระธาตุสวี่ อำเภอสวี่ จังหวัด ชุมพร ตำนานเจดีย์ วัดเขาหลัก อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ตำนานสมบัติ ในถ้ำคูหา อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา เป็นต้น นิทานและตำนานเหล่านี้สะท้อนให้เห็น ความศรัทธาของชาวภาคใต้ ที่มีต่อพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช หรือที่เกี่ยวกับตำนาน

พระบรมธาตุอย่างกว้างขวาง และสืบทอดกันมาหลายศตวรรษ โดยเฉพาะเจดีย์ที่วัดเขาหลัก อำเภอกงใหญ่ นั้น รูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นแบบศิลปะศรีวิชัย แต่ตำนานไปเกี่ยวกับการสร้างพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ทำให้เห็นความยาวนานและซับซ้อนของคตินิยมนี้ยิ่งขึ้น

การปลุกฝังให้กุลบุตรกุลธิดาศรัทธาต่อพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช โดยอาศัยวัฒนธรรมมุขปาฐะ นอกจากจะใช้ตำนานและนิทานพื้นบ้านเป็นสื่อแล้ว ยังพบว่า มีการแต่งบทเพลงกล่อมเด็กเพื่อการนี้ด้วย เช่น

"เมืองคอนเหอ	แต่ก่อนเขาเล่ามา
พระศรีธรรมโคกราชมีवासนา	ได้ก้อมหาธาตุยอดทองคำ
ไว้เป็นที่บูชามหาชน	ฝูงคนนับถืออุปถัมภ์
ที่ทรวดโถมซ่อมไว้มิให้ต่ำ	เข้าค้ำมีคนบูชา"

และมีบทเพลงกล่อมเด็กอีกบทหนึ่งซึ่งน่าจะเก่ากว่า และแพร่หลายเกือบทั่วภาคใต้ คือ

"ไปคอนเหอ	ไปแลพระนอนพระนั่ง
พระพิงเสาดั่ง	หลังคามุงเบื่อง
เข้าไปในห้อง	ไปแลพระทองทรงเครื่อง
หลังคามุงเบื่อง	ทรงเครื่องดอกไม้ไหว"

เพลงกล่อมเด็กทั้งสองบทนี้นอกจากเป็นสื่อเสริมสร้างศรัทธาต่อพระบรมธาตุแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นศรัทธาของคนรุ่นก่อนที่มีต่อปูชนียสถานแห่งนี้อย่างเอกอุ จึงได้นำทองคำไปรวมกันสร้างยอดเจดีย์และพระพุทธรูป และถือว่าเมื่อผู้ใดมีโอกาสไปเมืองนครศรีธรรมราช ก็จะต้องไปสักการบูชาเพื่อเป็นผลบุญสืบไป

การที่ชาวภาคใต้มีวัฒนธรรมการบูชาพระบรมธาตุ เป็นสื่อกลางรวมแรงศรัทธาของมหาชนจรโลงพระพุทธรูปศาสนา แทนวิธีการใช้อำนาจทางอาณาจักรของผู้ครองนคร น่าจะเป็นคำตอบที่ดีแก่นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีว่า เหตุใดภาคใต้ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนาที่เคยรุ่งโรจน์มาหลายพุทธศตวรรษแต่ไม่มีศาสนสถานอันโอฬาริกอย่างเช่นที่ บุโรพุทโธ หรือ อย่างนครวัด ก็เพราะบรรดาเครื่องบูชาพระบรมธาตุที่เป็นสิ่งของที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑสถานวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ซึ่งมีอยู่หลากหลายและโอฬาริกก็ดี พฤติกรรมที่เป็นปฏิบัติบูชาต่างๆ ที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบันดังจะได้กล่าวถึงต่อไปก็ดี ล้วนเกิดแต่ศรัทธาอันบริสุทธิ์ใจตามสภาพพลังของแต่ละคน มิได้เกิดเพราะถูกบังคับกดขี่แต่อย่างใด

การบูชาพระบรมธาตุด้วยวัตถุสิ่งของ

นับเป็นเวลาหลายศตวรรษมาแล้ว ที่พุทธศาสนิกชนทั่วภาคได้ประดิษฐ์วัตถุสิ่งของมีค่ามาถวายเป็นเครื่องสักการบูชาพระบรมธาตุอันถือเสมือนเป็นพุทธานุชา มีทั้งที่ทำเป็นส่วนปัจเจกชนและเป็นคณะ ผู้ที่เป็นช่างฝีมือก็ประดิษฐ์ประดอยทำขึ้นเองอย่างประณีตประจง ที่ทำเองไม่ได้ก็อาจเลือกซื้อหาหรือว่าจ้างให้ผู้อื่นทำให้สิ่งของที่นำมาถวายมีต่างรูปต่างลักษณะ ต่างยุคต่างสมัยกัน จำแนกเป็นประเภทได้ดังต่อไปนี้

1) ดอกไม้เงินดอกไม้ทองและต้นไม้เงินต้นไม้ทอง ดอกไม้เงินดอกไม้ทองที่ประชาชนนำมาบูชาพระบรมธาตุต่างกับดอกไม้เงินดอกไม้ทองที่เป็นเครื่องราชบรรณาการ กล่าวคือเป็นของที่บุคคลหรือคณะบุคคลนำมาสักการบูชาด้วยความศรัทธาอันบริสุทธิ์ใจ มิใช่เป็นการจำต้องกระทำเพราะอำนาจทางการเมืองหรือการปกครอง เครื่องบูชาเหล่านี้ทำจากทองคำก็มี จากเงินแท่งก็มี จากกระดาษสีเงินสีทองก็มี และจากวัตถุอย่างอื่น ๆ แล้วย่อมหรือทาด้วยสีเงินสีทองก็มี ที่ต้องทำเป็นต้นไม้หรือดอกไม้ก็ด้วยคติที่ว่า สิ่งนี้เป็นนิมิตของความเจริญงอกงาม เป็นสิ่งก่อให้เกิดความสดชื่น เบิกบาน ที่ทำเป็นเงินหรือทองก็ด้วยถือคติว่า เป็นของมีค่าและเป็นสิ่งบริสุทธิ์ การจะประดิษฐ์เป็นต้นไม้ชนิดใดก็ได้แล้วแต่คติความเชื่อถือศรัทธาว่าเป็นพืชมงคล หรือมีมงคลลักษณะ หรือมีคุณประโยชน์แก่ตน เช่น ทำเป็นต้นข้าวเงินมีรวงทอง เพื่ออธิษฐานให้ทำนาได้ผลดี ทำเป็นดอกบัวเงินดอกบัวทองซึ่งถือเป็นดอกไม้ประจำพุทธศาสนา ทำเป็นดอกจันทน์เงิน ดอกจันทน์ทอง ด้วยถือว่าเป็นไม้มงคลหอมและเป็นมงคล เป็นต้น

เมื่อ พ.ศ. 2477 ชาวบ้านในเขตตำบลท่าดี อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นชาวสวนปลูกหมากพลูขายประสบผลดีอย่างยิ่ง จึงร่วมกันบริจาคทรัพย์ ทำต้นหมากเงินหมากทองขึ้น มีความสูง 205 เซนติเมตร ทำผลหมากด้วยเงินและทอง พร้อมกับทำบันไดไม้ไผ่จำลองมีคนกำลังเก็บผลหมากและมีตะกร้าแขวนอยู่ และทำเป็นเรือพายขนาดยาว 55 เซนติเมตร กว้าง 11 เซนติเมตร อีกหนึ่งลำ มีคนนั่งพายเรืออยู่ หนึ่งคน สิ่งเหล่านี้ทำด้วยทองหนัก 24 บาท 1 สลึง และเงิน 3 กิโลกรัม คิดเทียบเป็นค่าเงินตราขณะนั้นได้ 4,256.50 บาท เพื่อนำไปบูชาพระบรมธาตุ แต่ครั้งพอทำเสร็จจะนำไปถวายรัฐบาลของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้ออกระเบียบห้ามคนไทยกินหมาก ทำให้ชาวบ้านกลุ่มดังกล่าวรายได้ตกต่ำ จึงงดการนำไปถวายเสีย จนต่อมาได้ยกเลิกระเบียบดังกล่าว ชาวบ้านท่าดีพากันดีใจ จึงได้นำต้นหมากเงินหมากทองนี้ไปบูชาพระบรมธาตุเมื่อ พ.ศ. 2491 ขณะนี้ต้นหมากและสิ่งดังกล่าวยังอยู่ในพิพิธภัณฑสถาน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

อนึ่ง การรณรงค์ให้คนไทยเลิกกินหมากของรัฐบาลยุคนั้น เป็นที่น่าสังเกตว่าได้ปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านได้อย่างแยบยล กล่าวคือคงรู้ว่ากลุ่มคนที่กินหมากเป็นกลุ่มเดียวกับพวกชอบร้องเพลงกล่อมเด็ก จึงแต่งบทเพลงกล่อมเด็กขึ้น และสังเกตจากรูปแบบของ คำกลอนน่าจะนำไปร้องขับในลักษณะอื่นด้วย บทเพลงดังกล่าวมีถ้อยคำดังนี้

"ครีون้องเหอ	ครีอน้องกินหมาก
กินกันเต็มปาก	จนยากไม่ลด
ฉันขอบอกให้	ไม่ใช่หยุด
เราจะต้องงด	หมดเปลืองเงินเปล่า
ท่านจงเชื่อคำ	ผู้นำของเรา
ชนต่างชาติเขา	ดูหมิ่นนินทา
ผู้ใดกินหมาก	มาจากคนป่า
จงเชื่อเถิดหนา	เลิกกินหมากพลูเสีย"

(นางสุขเนี่ยว สินยัง อายุ 53 ปี ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อ พ.ศ.2523)

2) **สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์** มีเครื่องบูชาพระบรมธาตุจำนวนมากที่เป็นสัญลักษณ์ต่างๆ ล้วนสะท้อนให้เห็นคติชนด้านความเชื่อ ภูมิธรรม ปรัชญาชีวิต และโลกทัศน์ของชาวภาคใต้ ความหลากหลายของสัญลักษณ์อย่างเดียวกันนี้ สะท้อนให้เห็นพัฒนาการเฉพาะด้าน เช่น เครื่องบูชาอันหนึ่งใช้เงินหล่อจำลองพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ในพุทธประวัติ มีข้อความอธิบายไว้ว่า

"ด้วยนายปลอด มาพูน เมื่ออายุ 77 ปี อยู่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช กับคณะวัดเกาะจาก คลองบางไซ ได้ร่วมคิดกับนายเอียง นายคลิ่ง แม่ทิพย์ นายแดง ลั่นซ้าย ชักชวนญาติมิตร และสหายทำรูปจำลองพระเจ้าสุทโธทนะ พระสิทธัตถะกุมาร เมื่ออายุ 7 ขวบ ในแรกนาขวัญ เมื่อเดือน 6 ขึ้น 6 ค่ำ ประทับอยู่ใต้ต้นหว้า คิดราคาช่างทำเป็นจำนวนเงิน 1,500 บาท เนื้อเงินที่ใช้น้ำหนัก 167 บาท (เป็นเงินเหรียญเงินบาท) 2 สลึง เมื่อทำเสร็จคงเหลือเป็นเงิน 137 บาท ครูกลั่น จันทรงชี เป็นนายช่าง ผู้ทำอุทิศบูชาพระสารีริกธาตุ ได้จารึกไว้ดังกล่าวแล้ว" สืบทราบว่ารูปหล่อจำลองนี้ เริ่มทำเมื่อ พ.ศ.2487 ทำเสร็จเมื่อ พ.ศ.2490 และนำมาถวายวัดพระมหาธาตุฯ เมื่อ พ.ศ.2490 นายช่างที่ทำเป็นช่างถมฝีมือดีของเมืองนครศรีธรรมราช

ปรากฏว่าพุทธศาสนิกชนคณะเดียวกันนี้ ได้ทำต้นข้าวเงินรวงทอง มาถวาย ในโอกาสเดียวกันด้วยแสดงว่ามีเจตนาจะให้ผลบุญครั้งนี้เป็นสิริมงคลแก่การทำนา ด้วย เพราะพุทธประวัติตอนนี้นอกจากจะเป็นตอนที่พระมหาสัตว์ทรงสมาธิเจริญอานาปานสติก็มีปฏิฐานยังปฐมญาณให้บังเกิด ยังให้เงาไม้หว่าไม่ทอดยาวไปตามแสงแดด อันอุปมาด้วยการหยุดเสียซึ่งกิเลสทั้งปวงแล้ว ในทางโลกยังถือเอาพุทธประวัติตอนนี้เป็นพระราชพิธีมหามงคลจรตพระนังคัลแรกนาขวัญอีกด้วย เครื่องบูชาพระบรมธาตุชิ้นนี้จึงเป็นสัญลักษณ์แห่งความเจริญอกงามทั้งด้านวัตถุธรรมและภูมิธรรม

การทำรูปลักษณะเป็นเครื่องบูชาพระบรมธาตุทำนองที่ยกมานี้ พบว่ามีนานาลักษณะ เช่น ที่ประดิษฐ์เป็นรูปเรือจำลอง อันเปรียบเสมือนนาวาเงินนาวาทอง เครื่องนำสรรพสัตว์ข้ามห้วงวัฏสงสาร มีทำกันอย่างพิสดาร รูปแบบของเรือที่ว่ามีทั้งเรือพื้นเมือง สำเภาจีน และเรือกลไฟ คตินิยมที่จะใช้บุคลาธิษฐานเป็นพุทธบูชาในเบื้องต้น ค่อยคลี่คลายไปหาสภาพความจริงของสังคมในเบื้องปลาย จนอาจกล่าวได้ว่าบรรดาเครื่องบูชาประเภทนี้ที่มีอยู่หลากหลาย ณ วัดพระมหาธาตุฯ กลายเป็นคลังข้อมูลทางคติชนวิทยาอันหาค่ามิได้

3) ปุชณียวัตถุ มงคลวัตถุ และเครื่องรางของขลัง เครื่องบูชาพระบรมธาตุ ที่เป็นปุชณียวัตถุ ได้แก่ ศาสนวัตถุที่สร้างขึ้นเพื่อสักการบูชา ได้แก่ พระพุทธรูป เจดีย์จำลอง สถูปิเกะ พระพิมพ์ พระบฏ ตลอดจนจนถึงรูปเหมือนของปุชณียบุคคลในท้องถิ่น มีทั้งที่ทำจากทองคำ เงิน สำริด โลหะอื่นๆ และไม้ มีขนาดความประณีตแตกต่างกันตามแรงศรัทธาและกำลังทรัพย์ที่เป็นมงคลวัตถุ ได้แก่ วัตถุที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นสิริมงคล เช่น เข็มขัด ตราหนักษัตริ์ ประจำปีเกิด เครื่องใช้ที่สร้างขึ้นเพื่อประกอบพิธีมงคล เช่น พลับพุดดิน สำหรับในพิธีปลุกต้นมหาโพธิ์ที่นำมาจากลังกา มีตราสิบสองนักษัตรอันเป็นตราประจำจังหวัด นครศรีธรรมราชเป็นเครื่องหมายหรือเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของปุชณียบุคคลหรือของบุคคลในตระกูล ตลอดจนสิ่งที่เจตนาจะสร้างขึ้นเป็นพุทธบูชาโดยเฉพาะ เช่น พระธรรม คัมภีร์ ตำรายา สิ่งที่เป็นเครื่องรางของขลัง เช่น พระเครื่องผ้าประเจียด พิสมร ตะกรุด เครื่องบูชาประเภทนี้สะท้อนให้เห็นประเพณีความเชื่อและคุณธรรมบางประการ เช่น คาวธรรม สัจธรรม เป็นต้น ของบางอย่างมีคุณค่าและราคามหาศาล ผู้เป็นเจ้าของมีสิทธิ์เต็มที่จะถือครอง แต่ได้นำมาเป็นเครื่องบูชาพระบรมธาตุ เพื่อรักษาสิญญาที่ให้ไว้แก่บุพการี มิตรสหาย หรือคู่สมรสผู้ล่วงลับไปแล้วก็มี

4) เครื่องมือเครื่องใช้และถนิมพิมพาภรณ์ สิ่งของประเภทนี้มีหลากหลาย ทั้งชนิด รูปแบบ และจำนวน นับตั้งแต่เครื่องใช้ในครัว เช่น ถ้วย โถ ไซ ชาม ไห ช้อน หม้อทองเหลือง ถาดเงิน กระต่ายขูดมะพร้าว เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน

เช่น เขียนหมาก พานทองเหลือง ชันน้ำพานรอง ตลับ ตะลุ่ม ตะบันไฟ หีบสไบ คันฉ่อง มีด ขวาน พร้า กริช เครื่องแต่งกาย เช่น ผ้าห่ม เสื้อ กระดุม เข็มขัด หมวก เครื่องประดับ เช่น สร้อย ตุ้มหู กำไล ปิ่นปักผม แหวน ปิ่นแห่ง จะบัง จี้ห้อย รวมทั้งเครื่องยศ และเหรียญตรา มีเครื่องเพชรและทองรูปพรรณบางอย่าง มีประวัติว่าเคยเป็นสินสอดของหมั้นของหญิงสาวที่บังเอิญต้องล้มหายตายจากกันเสียก่อนจะได้ร่วมวิวาท์ คู่หมั้นจึงนำมาถวายพระบรมธาตุ เพื่อเป็นสักขีพยานว่าตนจะบูชาความมีรักเดียว แล้วให้สัตย์ปฏิญาณขอรองความเป็นโสดตลอดชีวิต

เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับเหล่านี้ มีคุณค่าสะท้อนให้เห็นภาวะเศรษฐกิจของสังคมแต่ละยุคเห็นพัฒนาการด้านค่านิยมและรสนิยมของชาวภาคใต้ เห็นความสามารถพิเศษและข้อจำกัดด้านเทคนิควิธีในเชิงช่าง ตลอดจนจรรยาบรรณในท้องถิ่นและอิทธิพลของ วัฒนธรรมต่างถิ่นที่มีต่อสังคมภาคใต้ในแต่ละยุคแต่ละสมัยอย่างมาก

5) ศิลปวัตถุและโบราณวัตถุ เครื่องบูชาพระบรมธาตุที่เป็นศิลปวัตถุ ได้แก่ งานศิลปะและงานช่างฝีมือที่ผู้สร้างประดิษฐ์ขึ้น หรือประจงทำขึ้นสำหรับบูชาพระบรมธาตุ โดยเฉพาะ มิใช่ทำขึ้นเพื่อให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งใช้สอยส่วนตัว บรรดาสิ่งของเหล่านี้มักวิจิตรพิสดาร ทั้งรูปแบบ ขนาด และวัสดุที่ใช้ เช่น เครื่องถมชิ้นเอก เครื่องมุกชิ้นงาม งานแกะสลัก รวมทั้งศิลปวัตถุที่เป็นมรดกตกทอดที่เจ้าของนำมาบูชาพระบรมธาตุล้วนเป็นของหายาก เพราะมักทำเพียงชิ้นเดียว ต่างก็เป็นเครื่องชี้ให้เห็นขีดความสามารถสูงสุดของประติษฐกรรมแต่ละแขนงในแต่ละสมัยและแต่ละท้องถิ่น ส่วนประเภทโบราณวัตถุ เช่น เทวรูป ขวานหิน เครื่องสำริด ลูกบิดโบราณ พระพิมพ์ดินดิบ สิ่งของประเภทนี้ทราบจากคำบอกเล่าของคนรุ่นก่อนว่าแต่ครั้งโบราณมีจำนวนมากกว่าปัจจุบันหลายเท่า ปัจจุบันเหลืออยู่ค่อนข้างน้อย เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้นจะไม่กล่าวในที่นี้

6) สิ่งของที่แปลกมหัศจรรย์ สิ่งที่ชาวภาคใต้นิยมนำมาบูชาพระบรมธาตุ อีกประเภทหนึ่งคือสิ่งที่ชาวบ้านเห็นว่าเป็นของแปลกมหัศจรรย์ผิดธรรมชาติ และมักเชื่อว่า ที่เป็นเช่นนั้นเกิดแต่อำนาจเร้นลับ ถ้าเก็บไว้ที่บ้านเรือนของตนหรือเป็นสมบัติเฉพาะตน อาจไม่เป็นมงคลหรือให้โทษ เช่น ไม้กลายเป็นหิน หินเขี้ยวหนุมาน ไม้หีบผี (บางแห่งเรียก "ไม้เขอผี" คือไม้ที่แยกเป็นสองกิ่ง แล้วปลายกิ่งเกิดเชื่อมติดเป็นอันเดียวกันอีกครั้ง) เนื้อชิงเผาไฟไม่ไหม้ เขี้ยวหรืองาสัตว์ที่มีลักษณะผิดธรรมชาติ รวมทั้งสิ่งของที่มีประวัติความเป็นมาผิดปกติ เช่น อาวุธที่เป็นเครื่องมือฆ่าตัวเจ้าของต่อกันมาหลายคน สิ่งของที่เชื่อกันว่าเมื่อนำไปใช้คราวใดก็ประสบอุบัติเหตุคราวนั้น เป็นต้น

การคลี่คลายเปลี่ยนแปลงจุดมุ่งหมายของการบูชาพระบรมธาตุ
 มูลเหตุที่พุทธศาสนิกชนในภาคใต้บูชาพระบรมธาตุในระยะต่อๆ มาได้
 คลี่คลายไปจากเดิมอย่างกว้างขวาง กล่าวคือนอกจากจะเกิดแต่ศรัทธาอย่างบริสุทธิ์ที่จะให้เป็น
 พุทธบูชาแล้ว ยังมีเจตนาอื่นๆ อันสืบเนื่องมาจากความเชื่อบางประการ ซึ่งอาจจะจำแนกได้ดัง
 ต่อไปนี้

1) นำสิ่งของมาบูชาพระบรมธาตุเพื่อเป็นพุทธานุชาและเชื่อว่าจะได้
 กุศลสูงส่งผลบุญอันนี้จะดลบันดาลให้ตนถึงชาติและภพใหม่ที่ดีกว่า และเป็นปัจจัยให้เกิดใน
 ยุคของพระศรีอาริยมตไตรย หรืออาจเป็นปัจจัยให้นิพพาน ในจิตสำนึกของคนส่วนมากมีว่า
 การสร้างกุศลโดยการบูชาพระบรมธาตุจะได้กุศลมากกว่านำไปถวายวัดอื่นๆ ในเมื่อการ
 บริจาคและสิ่งของที่บริจาคมันมีลักษณะเดียวกัน

2) นำสิ่งของที่เป็นผลิตภัณฑ์จากการประกอบอาชีพนั้นๆ มาบูชา
 พระบรมธาตุ เพื่อให้ประสบความสำเร็จและเจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพนั้นยิ่งขึ้นไป
 เช่น ช่างทองนำทองรูปพรรณมาบูชา ช่างถมนำเครื่องถมมาบูชา ช่างทอผ้าทอมาบูชา
 ช่างเหล็กช่างหล่อนำเครื่องเหล็กมาบูชา เป็นต้น แม้กระทั่งชาวนาชาวสวนก็นำเครื่องมือเครื่องใช้
 ในการทำนาทำสวนขนาดพิเศษมาบูชา เช่น นำแกะเก็บข้าวขนาดใหญ่ มีด พร้า จอบขนาดใหญ่
 พิเศษมาบูชา (แต่จะต้องไม่เป็นที่ได้มาด้วยการประกอบมิชฉาชีพ) การบูชาตามข้อนี้มีไม่
 น้อยที่จำลองผลิตภัณฑ์นั้นบูชาแทน เช่น ชาวนาสวนทุเรียน ทำผลทุเรียนจำลองมาบูชา ชาวนา
 สับปะรดทำผลสับปะรดจำลองมาบูชา เหล่านี้เป็นต้น

3) มีเจตนาพิเศษที่ทำการสิ่งนั้นๆ ขึ้นอย่างสุดฝีมือ เพื่อฝากฝีมือหรือที่
 เรียกกันว่า "หวายมือ" (ถวายเป็นฝีมือ) บูชาพระบรมธาตุ สิ่งของประเภทที่นำมาบูชาในลักษณะนี้
 มักมีการประจงทำเป็นพิเศษ หรือเป็นงานชิ้นเอกของผู้นั้น เช่น งานแกะสลักเอก เครื่องถมชิ้นเอก
 สิ่งทอที่ประณีตและวิจิตรพิสดารกว่าชิ้นอื่นใด ในกรณีเช่นนี้มักเลือกใช้วัสดุที่ดีเยี่ยมเท่าที่
 สามารถจะเลือกหาได้

4) นำมาบูชาเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บุคคลที่ตนเคารพบูชา เช่น อุทิศ
 ให้แก่บิดามารดา อุบัติหมายอาจเป็นของที่สรรซื้อมาเป็นพิเศษ จัดหาช่างผู้ชำนาญมาทำขึ้น
 เป็นพิเศษ หรือร่วมกันทำขึ้น หรือนำเอาเครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นสมบัติส่วนตัวของผู้ที่ล่วงลับ
 ไปเคียดรักใคร่หวงแหนเป็นพิเศษมาบูชา เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ เช่น เครื่องประดับ เครื่อง
 แต่งกาย ตำรา เป็นต้น

5) นำมาบูชาเพื่อเป็นการแก้บน กล่าวคือบุคคลหรือคณะบุคคลนั้นๆ
 ได้บนบานไว้ว่าให้พ้นเคราะห์กรรมหรือให้ประสบโชคลาภแล้วจะนำหรือจัดหาสิ่งนั้นสิ่งนี้มาถวาย

ครั้งบรรลุลผลตามที่บนบานไว้ก็จัดหามานูชาแก่นั่น สิ่งของที่นำมาบูชาพระบรมธาตุในกรณีนี้มีทั้งที่เป็นของสามัญ ของที่แปลกประหลาด เช่น กระจ่ายขูดมะพร้าวรูปแบบประหลาด หรือเป็นของที่มีขนาดโตเป็นพิเศษ ทั้งนี้ยอมแล้วแต่ว่าจะบนบานไว้อย่างไร ก็จะต้องจัดทำให้ตรงกับที่บนบานไว้

6) นำมานูชาด้วยเชื่อว่าถ้าเก็บไว้ในบ้านเรือนจะให้โทษแก่ผู้คนและทรัพย์สินสมบัติในครอบครัว มีสิ่งของจำนวนไม่น้อยที่ชาวบ้านจำต้องนำมาบูชาพระบรมธาตุด้วยเหตุที่เชื่อว่าสิ่งนั้นๆ ไม่เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและอาจให้โทษนานาประการ เช่น ตำราศักดิ์สิทธิ์ เครื่องรางของขลัง อาวุธที่มีประวัติการใช้ประหารบุคคลบางคน ของที่เชื่อว่าเป็นของผีให้เฉพาะตนแล้วเจ้าของเดิมล้มหายตายจาก ของที่เคยเป็นสมบัติสงฆ์มาก่อน หรือของที่ได้มาโดยไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

การบูชาพระบรมธาตุด้วยวิธีปฏิบัติบูชา

ได้กล่าวไว้ในตอนต้นแล้วว่า นอกจากชาวพุทธในภาคใต้จะนำสิ่งของมาบูชาพระบรมธาตุแล้ว ยังบูชาด้วยวิธีปฏิบัติบูชาหลายลักษณะ ที่ทำกันเป็นธรรมเนียมประเพณีมีดังนี้

1) ปฏิบัติบูชาโดยการสละแรงงานอุทิศ คือการสละแรงงานเพื่อการบำรุงรักษาหรือร่วมกันสละแรงงานปฏิสังขรณ์หรือบูรณะ หรือถวายฝีมือในด้านที่ตนมีความสามารถพิเศษเป็นเครื่องบูชา

2) เดินทางไปนมัสการโดยเฉพาะและกระทำอย่างเป็นทางการเป็นพิธีรีตอง เริ่มด้วยการตั้งปณิธานอย่างแน่วแน่จัดเตรียมเครื่องสักการบูชาอย่างครบถ้วนและตั้งจิตอธิษฐานที่จะประพาศิตนให้เป็นคนดี เป็นการสักการบูชา

3) บรรพชาหรืออุปสมบทบูชาพระบรมธาตุ โดยการไปกระทำพิธีที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อาจจะทำพรรษาที่วัดนี้ด้วยหรือไม่ก็ได้

4) บรรดานักแสดงพื้นเมืองกล่าวคำนมัสการก่อนการแสดง หรือแสดงเพื่อบูชาพระบรมธาตุโดยเฉพาะเรียกตามภาษาถิ่นว่า "เล่นถวายพระธาตุ"

มีบททำบทธ (การดีทำประกอบบทร้อง) ของโนราฟุ่มเทวา (ขุนอุปถัมภ์นรากร) บทหนึ่ง เป็นบทสำหรับบูชาพระบรมธาตุโดยเฉพาะมีบทร้องดังนี้

“ผันหน้าไปบูรพา	นั่งวันทาพระบรมธาตุ
เมืองคอนศรีธรรมราช	มีพระธาตุอยู่กลางเมือง
ยอดสุดมีแก้ว	ดูพรายแพรวเลื่อมเลื่อม

สีสันบรเื้อง	มีบัวคว่ำบัวหงาย
ถัดมาพระเวียง	ยื่นเคียงเรียงราย
แลไปข้างใต้	เห็นทองที่ปล้องใหญ่
ลวดทองกรองด้วยแหวน	ผูกไว้เรียงรายไป
ล้วนเป็นของแต่ไทร	วงมันใหญ่พันประมาณ
ถัดลงมามีพระปฏิมา	สถิตอยู่ทั้งสี่ด้าน
บนหอคอรระฆังมีหลุ่มใส่เงินใส่ทอง	ใส่ข้าวของอนันต์
บนหอคอรระฆัง	นับด้วยถั่งด้วยเกวียน
กำแพงแก้วมีฉัตร	พระพายพัดวนเวียน
ฝีมือแนบเนียน	หุ้มแต่ทองผ่องเงิน
กำแพงแก้วชั้นหนึ่งเส้ามีฉัตร	พระพายพัดอยู่เวียนเวียน
เสียงดังหนึ่งหนึ่งหนึ่งหนึ่ง	ฟังสาเจริญหัวใจแรง
ทางขึ้นทางลงมีพระม้า	ทวาราบิดไว้แขง
กลัวผู้ร้ายปลอมแปลง	ลักเงินทองข้างบน
มีวิรุฬหวิรุฬหวิรุฬหวิรุฬห	พงศ์พยัคฆ์ภพยนต์
สถิตข้างทางละคน	จับตะบองของเคยทรง
มีรูปครุฑยุคนาคา	โน้ปักษาเหมหงส์
สีสันที่บรเื้อง	แลเห็นขึ้นเป็นจริง
พระองค์ขึ้นทรงม้า	โน้นางพิมพาพระยาหญิง
โอรสแอบอิง	บรรทมนิ่งในสถาน
พระองค์ตัดขาด	ไม่หวั่นหวาดในบ่วงมาร
หนีจากปราสาทราชฐาน	พระภูบาลพรพชา"

บทบูชาพระบรมธาตุของโนราบนี้ นอกจากจะพรรณนาความงามของพระบรมธาตุแล้ว ยังพรรณนาถึงวิหารพระม้า ซึ่งมีประติมากรรมรูปปั้นตอนมหาภิเนษกรรมอันเป็นศิลปะที่งดงามอย่างยิ่ง

การเล่นเพลงบอก ในบางโอกาสมีการตั้งกระทู้ให้นักว่าเพลงบอกสดุดีพระบรมธาตุ หรือบูชาพระบรมธาตุ เรียกกันตามภาษาเพลงบอกว่า "ซาพระธาตุ" บางครั้งอาจว่าได้ตอบสลับกัน ให้เนื้อหาและบทกลอนต่อเนื่องเป็นอันเดียวกัน

การแสดงมหรสพบูชาพระบรมธาตุหน้าพระเจดีย์ซึ่งเรียกว่า "เล่นหวายพระธาตุ" นั้น สมัยโบราณมีเป็นสองกรณี คือคณะมหรสพเมื่อเดินทางผ่านจังหวัดนครศรีธรรมราช

ก็จะถือโอกาส "เล่นถวายเป็นบุญ" ด้วยสมัครใจ เพื่อให้เป็นมงคลแก่คณะของตน อาจเล่นสั้นๆ พอเป็นพิธี หรืออีกกรณีนี้มักแสดงเต็มรูปแบบเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ชมด้วย

5) ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ เป็นประเพณีที่พุทธศาสนิกชนจังหวัดนครศรีธรรมราชร่วมมือร่วมใจกันบริจาคเงินทองตามกำลังศรัทธาไปซื้อผ้ามาเย็บต่อกันให้เป็นแถบยาว แล้วพากันแห่ผ้าดังกล่าวนี้ไปพันโอบรอบฐานองค์พระบรมธาตุเจดีย์ซึ่งกระทำสืบต่อกันมาช้านานเป็นประจำทุกปี แต่เดิมจะกระทำในโอกาสสมโภชพระบรมธาตุประจำปี ผ้านี้บางทีก็เขียน ภาพจิตรกรรมที่เรียกว่า "พระบฏ" ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่าประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุได้กระทำกันในวันวิสาขบูชาคือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ครั้นต่อมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประชาชนเหล่านั้น มักเตรียมนำผ้ามาแห่ขึ้นธาตุด้วย ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุจึงมีปีละสองครั้ง คือในวันมาฆบูชาและวันวิสาขบูชา และปัจจุบันผ้าที่แห่ขึ้นธาตุแทนที่จะเป็นพระบฏ กลายเป็นผ้าสีสามสี คือ สีขาว แดง และเหลือง และต่างคนต่างกลุ่มก็นำผ้ามาเอง และต่างก็แห่กันเองตามแต่สะดวก จึงมีการแห่ผ้าขึ้นธาตุในวันดังกล่าวเกือบตลอดวัน

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุอาจจัดขึ้นในโอกาสพิเศษอื่นๆ ก็มี เช่น ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเมืองนครศรีธรรมราช เช่นที่พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง เสด็จประพาสแหลมมลายู ร.ศ. 124 (พ.ศ. 2448) ได้ทรงเล่าถึงพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า "วันที่ 5 กรกฎาคม เวลาเช้าไม่ได้ไปแห่งใด เพราะเหนื่อยและนอนน้อยเวลาบ่ายแห่ผ้าพระบรมธาตุตามเคย แต่หาผ้าแดงไม่ได้ซื้อทำรับเสด็จกันหมดเมือง จึงต้องใช้พื้นชมพู"

คุณค่าของวัฒนธรรมการบูชาพระบรมธาตุ

วัฒนธรรมการบูชาพระบรมธาตุก่อให้เกิดคุณประโยชน์ต่อสังคมทั้งในแง่จิตใจและวัตถุธรรม กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1) วัฒนธรรมการบูชาพระบรมธาตุ ก่อให้พุทธศาสนิกชนทั้งหมดมีความศรัทธาอย่างบริสุทธิ์ใจต่อพระบรมธาตุเจดีย์ อันเป็นเสมือนตัวแทนพระพุทธองค์ เมื่อต่างก็ผูกพันร่วมกันต่อสิ่งอันดีงามอันเดียวกันย่อมก่อให้เกิดพลังแห่งสามัคคีธรรม หล่อหลอมให้สังคมมีความเป็นปึกแผ่น เกิดความมั่นคงและเกิดความสงบร่มเย็นแก่สังคม จนดินแดนนี้ได้ชื่อว่า เป็นพุทธเกษตร

2) วัฒนธรรมการบูชาพระบรมธาตุก่อให้เกิดพุทธศาสนิกชนมีจิตใจน้อมนำไปทางกุศลธรรม มีนิสัยใฝ่ในทางจาคะ มีกตเวทิตา มีจิตใจผ่องแผ้วและมุ่งมั่นที่จะสร้างกุศล

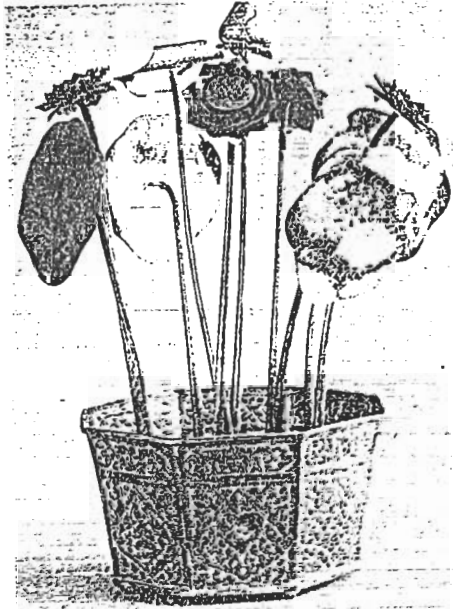
จึงทำให้เกิดคุณธรรมอื่นๆ นานาประการที่สำคัญยิ่งยวดคือความสำนึกผูกพันที่จะต้องทำนุบำรุง พระพุทธศาสนา

3) ความศรัทธาอันแรงกล้าที่จะใคร่มีใคร่ได้วัดคุณธรรมขึ้นเลิศเป็นเครื่องบูชา พระบรมธาตุ ทำให้เกิดความเพียรพยายาม เกิดความกระตือรือร้น เกิดขันติธรรม และความคิด สร้างสรรค์ อันเป็นผลให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางด้านศิลปะ พัฒนาฝีมือ พัฒนาอาชีพ และชีวิตความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น

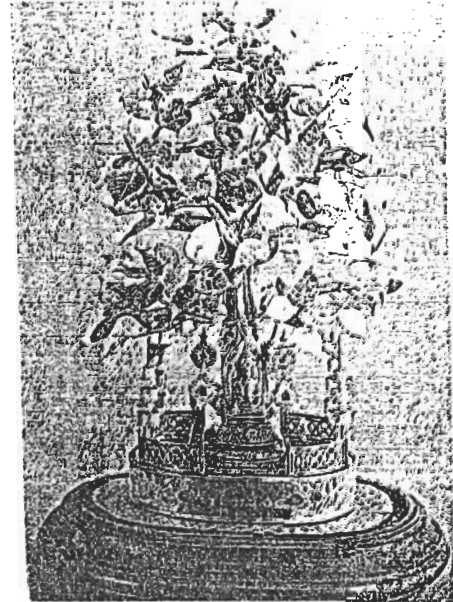
4) วัฒนธรรมการบูชาพระบรมธาตุ เป็นเหตุให้เกิดการอนุรักษ์มรดกทาง วัฒนธรรมขึ้นโดยปริยายจนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารกลายเป็นพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นแหล่งที่ให้ความรู้ความเข้าใจวิถีการดำเนินชีวิตของชาวภาคใต้ นับแต่อดีตและที่สืบเนื่อง มาตามลำดับ จนสถานที่แห่งนี้เป็นแหล่งให้ความรู้ที่หาค่ามิได้ในปัจจุบัน

ตัวอย่าง

เครื่องพุทธรูปของค้พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช
สื่อแสดงพลังของความเชื่อความศรัทธาในลัทธิและศาสนา
ของชุมชนเมืองนครศรีธรรมราชและศาสนิก

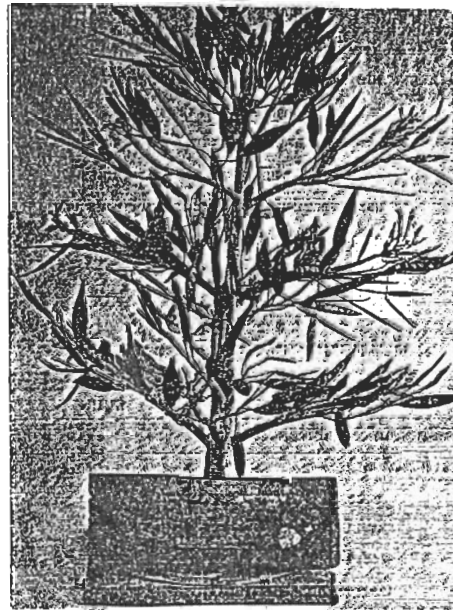
ภาพที่ 1 ดอกบัวบานในกระถางเงิน
พระอธิการนุ่น วัดควนเนียง อำเภอรัตภูมิ
จังหวัดสงขลา เป็นผู้นำถวายเมื่อ พ.ศ. 2493

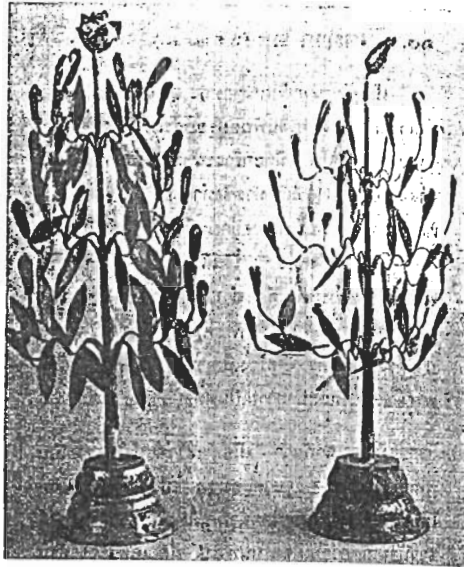
ภาพที่ 2 ต้นโพธิ์
พุทธบริษัททำราบและตำบลคลองกระแซง
อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
นำมาถวายเมื่อ พ.ศ. 2465

ภาพที่ 3 ต้นโพธิ์
พระอธิการลับ ธมฺมิโก และพุทธบริษัทวัดพิบูล
ตำบลบ่อแดง อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา
เป็นผู้นำถวายเมื่อ พ.ศ. 2492

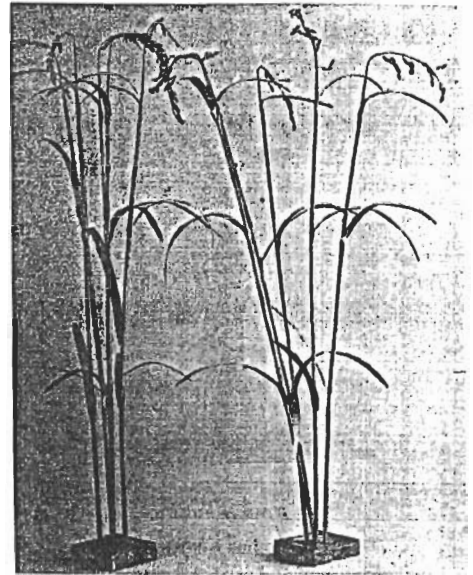

ภาพที่ 4 ต้นรัง
พระคง ปนุทิกโร และพุทธบริษัทวัดบางทองคำ
อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช
เป็นผู้นำถวายเมื่อ พ.ศ. 2481

ภาพที่ 5 ต้นจำปา

พุทธบริษัทบ้านดินเสมอ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี
เป็นผู้นำถวายเมื่อ พ.ศ. 2481

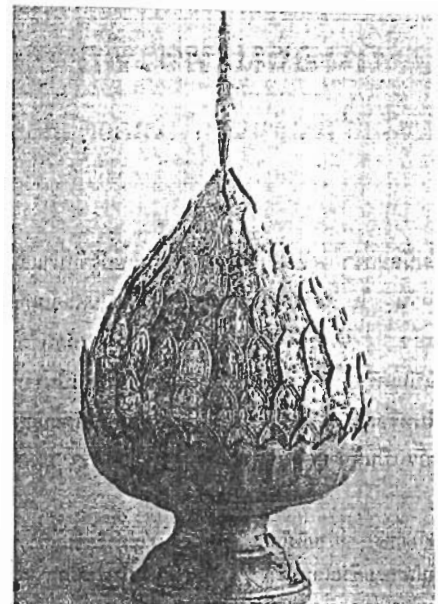
ภาพที่ 6 ต้นข้าว

พุทธบริษัทวัดเกาะจาก ตำบลเกาะทวด
อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช
เป็นผู้นำถวายเมื่อ พ.ศ. 2490

ภาพที่ 7 ต้นหมาก

พระครูสุนทรดิษฐคณี และนายครึ่ง ตลิ่งจิตร
พร้อมด้วยพุทธบริษัทตำบลท่าดี
นำถวายเมื่อ พ.ศ. 2491

ภาพที่ 8 พานพุ่มบูชา

ตัวพานเป็นทองเหลือง
พุ่มเป็นเงินและยอดพุ่มเป็นทองคำ

1.1.2 การบูชาพระพุทธสิหิงค์

พระพุทธสิหิงค์ เป็นพระพุทธรูปสำคัญและศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง ชาวนครศรีธรรมราชจึงจัดสร้างโบราณสถานที่สำคัญของเมืองนครคูบารมีของพระพุทธสิหิงค์ซึ่งเป็นประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์ก็คือ หอพระพุทธสิหิงค์ หอพระพุทธสิหิงค์นั้นแต่เดิมเป็น หอพระประจำวัง ของกษัตริย์เมืองนครอยู่ทางทิศใต้ศาลากลางจังหวัดทุกวันนี้ ห่างถนนด้านทิศใต้ศาลากลาง จังหวัดประมาณ 5 เมตร มีลักษณะเป็นวิหารก่ออิฐถือปูน หลังคามุงกระเบื้องก่อกม้าง โดยรอบยกพื้นสูงราว 2 ศอกและถมดิน ภายในปูด้วยอิฐหน้าวัว หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีราวบันไดยื่นออกไปไม่มากนัก

เมื่อ พ.ศ.2452 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นยังดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จประพาสเมืองนครศรีธรรมราช และได้กล่าวถึงหอพระพุทธสิหิงค์ไว้ในจดหมายเหตุของพระองค์ว่า

"วันที่ 26 พฤษภาคม รัตนโกสินทร์ศก 128 เวลาเช้าวันนี้ไม่ได้เสด็จแห่งใดต่อ เวลาบ่ายจึงได้เสด็จประพาสตามสถานที่ต่างๆ ออกจากพลับพลาเวลาบ่าย 3 โมงเศษ เสด็จที่ว่าการเมืองซึ่งตั้งอยู่ริมพลับพลาแห่งนี้เอง ที่ว่าการเมืองที่ใช้อยู่เดี๋ยวนี้ยังเป็นที่ชั่วคราวต่อไปจะสร้างเป็นตึกขึ้นในบ้านของเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี ซึ่งเป็นที่เหมาะอยู่กลางเมือง ออกจากที่ว่าการเสด็จไปมัสการพระพุทธสิหิงค์ หอพระอยู่ตรงหน้าที่ซึ่งจะสร้างที่ว่าการใหม่ริมบ้านที่คุนพระเสน่หามนตรี *อยู่เดี๋ยวนี้ หอพระพุทธสิหิงค์เดี๋ยวนี้เล็กและซ่อมซ่อ ทั้งออกจะชำรุดทรุดโทรมมาก จะได้สร้างขึ้นใหม่ให้ดีขึ้นกว่าเดี๋ยวนี้ไม่ช้านัก"

จากข้อความที่คัดมานี้ จะเห็นได้ว่านอกจากจะทรงกล่าวถึงหอพระพุทธสิหิงค์ หลังเก่าแล้ว พระองค์ยังได้กล่าวถึงการสร้างที่ว่าการเมือง (คือศาลากลางจังหวัด) ณ จุดที่ตั้งอยู่ในปัจจุบันด้วย เพราะครั้งนั้นพระองค์ได้ประทับที่พลับพลาใกล้กับที่ว่าการเมือง (พลับพลาที่ประทับนั้นที่จริงก็คือ ที่ว่าการเมืองหลังเก่าซึ่งเป็นที่ตั้งโรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราชปัจจุบันนี้) ทั้งนี้ก็เพราะว่าเมื่อทางเมืองนครทราบพระองค์เสด็จก็เตรียมการรับเสด็จ โดยการไปสร้างที่ว่าการเมืองชั่วคราวขึ้นใหม่ที่หน้าวัดประตู่ขาว (โรงเรียนอนุบาลนครศรีธรรมราชทุกวันนี้) แล้วถวายที่ว่าการเมืองหลังเก่าสำหรับเป็นที่ประทับของพระองค์จนกว่าจะเสด็จกลับ แล้วจึงย้ายที่ว่าการเมืองมาที่เดิมอีก ส่วนข้อความที่ว่า หอพระอยู่ตรงหน้าที่ซึ่งจะสร้างที่ว่าการใหม่ริมบ้านคุนพระเสน่หามนตรีอยู่เดี๋ยวนี้" นั้น เป็นเครื่องแสดงหลักฐานอย่างชัดเจนว่าขณะนั้น ทั้งที่ว่าการเมือง (ศาลากลางจังหวัด) และหอพระพุทธสิหิงค์ที่เราเห็นกันอยู่ในปัจจุบันนี้ยังไม่ได้สร้าง แต่ได้กำหนดจุดก่อสร้างเป็นที่แน่นอนแล้ว คือบริเวณซึ่งเคยเป็นวังที่ประทับของกษัตริย์เมืองนครมาแต่เดิม โดยข้อความระบุว่าศาลากลางนั้นจะสร้างในที่ซึ่งเป็นวังมาแต่เดิม ส่วนหอพระพุทธสิหิงค์นั้น

ไม่ได้ระบุว่าสร้างใหม่ตรงจุดใด แต่ที่สุดเราก็ทราบกันโดยทั่วไปในบัดนี้ว่า สร้างทางทิศเหนือของวังเดิมห่างจากวังเดิมเพียงไม่กี่เมตร

เมื่อ พ.ศ. 2454 สมัยพระยาศิริธรรมบริรักษ์ (เย็น สุวรรณปัทม) เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดได้ดำเนินการก่อสร้างที่ว่าการเมืองตรงที่วังเดิม โดยขุนรองวิเศษโยธาเป็นนายช่างควบคุม การก่อสร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2455 จึงย้ายที่ว่าการเมืองจากที่เดิมมาประจำอยู่ที่นี้จนเกิดเพลิงไหม้เสียหายในเวลาต่อมา

เมื่อ พ.ศ. 2457 ได้เริ่มก่อสร้างหอพระพุทธสิหิงค์หลังปัจจุบันนี้ระหว่างศาลากลางจังหวัดและศาลากลางจังหวัดเดิมนี่ โดยพระพิสัยสุนทรการเป็นผู้รับเหมาก่อสร้างการก่อสร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2458 สำหรับเงินที่ใช้ในการก่อสร้างนั้นเอามาจากมรดกกองกลางของเจ้าพระยา สุธรรมมนตรี (หนูพร้อม)

ขนาดของหอพระพุทธสิหิงค์เป็นดังนี้ ความยาวทั้งหมดรวมทั้งเชิงบันได 21 เมตร ความยาวไม่รวมเชิงบันได 16.80 เมตร ความกว้าง 8 เมตร

อนึ่งเมื่อ พ.ศ. 2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสนครศรีธรรมราชทรงกล่าวถึงศาลากลางจังหวัด (หลังซึ่งถูกเพลิงไหม้ไปแล้ว) และหอพระพุทธสิหิงค์ไว้ในจดหมายเหตุว่า "ศาลากลางนั้นอยู่ย่านกลางเมือง ฟากถนนตะวันตกนั้นเป็นตึกใหญ่สองชั้น หลังคามุงกระเบื้อง มีมุขด้าน 3 มุข และสกัดอีกด้านละมุข ข้างศาลากลางเป็นหอพระพุทธสิหิงค์ มีช่อฟ้า ไบระกาหลังคากระเบื้องสี เป็นหอเก่าหลังหนึ่ง หอสร้างขึ้นใหม่อีกหลังหนึ่ง มีลานใหญ่เป็นสนามในบริเวณ ศาลากลางนี้เดิมเป็นบ้านเจ้านครเก่า"

ภายในหอพระพุทธสิหิงค์จัดแบ่งออกเป็นสองตอน โดยมีผนังก่ออิฐถือปูนกันอยู่ตอนหน้าเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป และพระพุทธรูปด้วยเงินประทับยืนปางอุ้มบาตร 1 องค์ และพระพุทธรูปด้วยทองคำทรงประทับยืนปางอุ้มบาตรองค์หนึ่ง หอตอนหลังนั้นขนาดเล็กกว่าตอนหน้า แต่เดิมนั้นห้องมีสำหรับเก็บพระโกศทองลงยาราชาชาติ โโกศทองและโกศเงินของผู้สูงศักดิ์ในตระกูล ณ นคร มีประมาณ 17 โโกศ แต่ถูกคนร้ายขโมยไป 7 โโกศ ได้คืนมา 2 โโกศ เจ้าหน้าที่จึงเก็บโกศที่เหลือไว้ในตู้นิรภัย

เนื่องจากบริเวณหอพระพุทธสิหิงค์มีสถานที่ราชการที่สำคัญขนาดทั้งด้านซ้ายและขวาคือศาลากลางจังหวัดและศาลจังหวัด ตลอดทั้งวันชาวเมืองและชาวต่างเมืองทยอยกันเข้าไปสักการะพระพุทธรูปสิหิงค์ ณ หอพระพุทธรูปสิหิงค์มิได้ขาด นอกจากนี้ในวันสงกรานต์อันเป็นประเพณีประจำปีที่สำคัญประเพณีหนึ่ง ชาวเมืองนครและชาวต่างเมืองมาชุมนุมกัน

ที่หอพระพุทธสิหิงค์แล้วอัญเชิญพระพุทธสิหิงค์แห่แหนเป็นขบวนใหญ่ไปยังสนามหน้าเมือง แล้วลงน้ำพระพุทธสิหิงค์ เพื่ออัญวยความสวัสดิเป็นประจำทุกปีมา¹

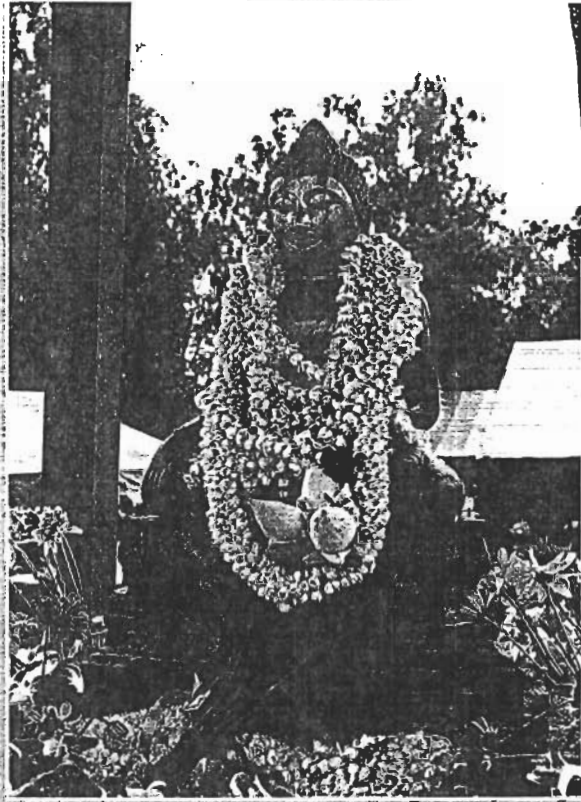

พระพุทธสิหิงค์
และหอพระพุทธสิหิงค์

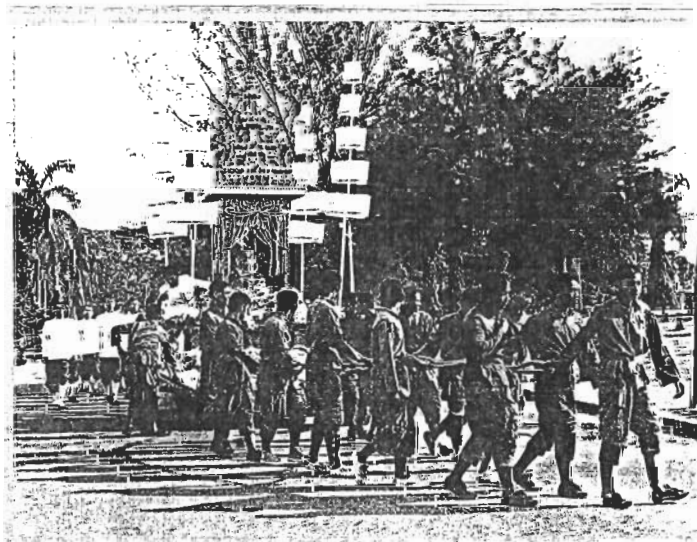

¹ วิเชียร ณ นคร และคณะอื่น ๆ นครศรีธรรมราช หน้า 472 - 478

ในงานประเพณีวันสงกรานต์
สรงน้ำพระพุทธรูปองค์ พระคู่บ้านคู่เมือง

ขบวนแห่พระพุทธรูปองค์

1.2 ความเชื่อของชุมชนนครศรีธรรมราช เกี่ยวกับแม่โพสพ : เทพธิดาแห่งข้าว

ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม รูปลักษณะต่างๆ ที่แสดงออกว่า เคารพศรัทธา เชื่อมั่นในพละทานุภาพ ของ แม่โพสพ รุกขเทวดาและสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นกุศโลบายสร้างพลังทางสังคมคือ สร้างคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ชุมชน ให้ชุมชนมีจิตสำนึกและตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และมีความกตัญญูรู้คุณ เกิดความตระหนักที่จะอนุรักษ์ไว้ชั่วลูกชั่วหลาน เช่น ตระหนักในคุณค่าของ "ข้าว" เป็นต้น ซึ่งระบบ รูปแบบ ประเพณี และพิธีกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับแม่โพสพ เป็นดังนี้¹

ระบบ รูปแบบ ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวเนื่องด้วยแม่โพสพ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ได้นิยามคำว่า "แม่โพสพ" ไว้ว่า "เทพธิดาประจำข้าวหรือเจ้าแม่แห่งข้าว" ตามคติความเชื่อดั้งเดิมนั้น เชื่อกันว่าแม่โพสพ คือ ผีหรือเทวดาประจำพืชที่มนุษย์เชื่อถือ และบูชากราบไหว้เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของพืชที่ปลูกตามฤดูกาล เชื่อกันอีกว่าเทวดาประจำพืชดังกล่าว มักเป็นเทวดาผู้หญิง เพราะข้าวเป็นอาหารหลัก ใช้เลี้ยงชีวิตให้เจริญมีสุขภาพดี เปรียบเสมือนมารดาเลี้ยงลูกให้เจริญเติบโตต่อไป ในประเทศไทยของเรา ทำรูปแม่โพสพเป็นหญิงสาวชาวบ้านธรรมดา ไว้ผมประบ่า มีครอบหน้าและจอนหูห่มผ้าสไบเฉียงจากขวาไปซ้าย พระยาอนุมานราชธนกล่าวว่า "แม่โพสพเป็นผีหรือเทวดาพื้นเมืองของเราเอง ถ้าเป็นผีหรือเทวดามาจากอินเดีย ก็จะต้องเป็นเทวินางฟ้า และยีนเปลือยกายท่อนบนเพื่ออวดเนื้ออย่างในภาพเขียนรูปแม่โพสพเขาทำเป็นนั่งพับเพียบแพงเชิงชายอย่างไทย"² ระบบความเชื่อเกี่ยวกับแม่โพสพดังกล่าว ที่เชื่อว่าแม่โพสพเป็นผู้คอยดูแลต้นข้าวให้งอกงามไพบูลย์ ถ้าชาวนาทำพิธีกราบไหว้บูชาแม่โพสพตามประเพณีแล้ว จะทำให้ร่ำรวยอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นเมื่อเริ่มทำนาจนกระทั่งถึงเวลาเก็บเกี่ยวและเอาไปใส่ยุ้งฉาง ชาวนาจะต้องทำพิธีเช่นบูชาแม่โพสพทุกระยะดังผลงานของเสฐียรโกเศศ เรื่องชีวิตชาวนา³

¹ วิมล คำศรี วัฒนธรรมข้าวฯ หน้า 84

² เสฐียรโกเศศ "แม่โพสพ", วารสารศิลปากร, ปีที่ 3 เล่ม 1 พ.ศ.2492. อ้างจากกรมพิศสัยสงวน. "ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมและคติเกี่ยวกับข้าว," ใน ข้าวกับวิถีไทย หน้า 38

³ เสฐียรโกเศศ, ชีวิตชาวนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แม่คำผาง, 2531. อ้างจากกรมพิศสัยสงวน. "ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมและคติเกี่ยวกับข้าว," ใน ข้าวกับวิถีไทย...

โดยทั่วไปพิธีกรรมอันเกี่ยวเนื่องด้วยแม่โพสพและรุกขเทวดาอื่นๆ มีเป้าหมายสำคัญหลักอยู่ 5 ประการ¹

1) กลุ่มพิธีกรรมที่มีเป้าหมายมุ่งบวงสรวง อ้อนวอน บูชา เสี่ยงทาย ก่อนฤดูกาล หรือก่อนการเริ่มต้นทำนา เพื่อบอกกล่าว แจกแจง ขออนุญาต ขอโอกาส แลกขวยชะเอียบแก่เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องว่าบัดนี้ถึงเวลาบริหารจัดการเกี่ยวกับข้าวและการทำนาอีกแล้ว ขอให้ท่านได้รับรู้และช่วยคุ้มครองป้องกันให้ด้วย สิ่งใดดีขอให้เกิดขึ้น สิ่งใดร้ายขอให้จัดไป ขอท่านได้อำนวยความสะดวก ความปลอดภัยอย่างเต็มที่ ขอให้ท่านได้รับเอาเครื่องบูชา เครื่องสังเวยที่ได้จัดมาถวายนี้ด้วย เมื่อหลังฤดูเก็บเกี่ยวแล้ว จะได้นำเครื่องบูชาสังเวยมาถวายท่านอีกครั้งหนึ่ง เมื่อผลได้ข้าวอุดมสมบูรณ์ การดำเนินงานสะดวกสบาย เครื่องบูชาเช่นสังเวยปลายปีจะมีมากขึ้นตาม หากได้ผลตรงกันข้ามเครื่องสังเวยก็น้อยตามไปด้วย หรืออาจไม่มีหรืออาจเล็กน้อยก็ได้ อนึ่ง กรณีฉุกเฉิน เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม เกิดโรคระบาด สามารถจัดพิธีกรรมเหล่านี้ขึ้นได้แม้จะไม่ใช่เริ่มต้นฤดูกาลก็ตาม 2) กลุ่มพิธีกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อการเพาะปลูกโดยตรง เช่น เริ่มไถนา เริ่มปักดำ เป็นการขอโอกาส กระทำ หรือล่วงเกิน หรือขออนุญาต ขอขมาลาโทษที่ล่วงเกินและฝากฝังให้เป็นภาวะ ให้รับรู้ว่าได้เริ่มต้นกิจกรรมทำนาแล้ว ซึ่งชาวนาเข้าใจวิธีปฏิบัติบวงสรวงอ้อนวอนบูชาต่อเทพเจ้าเหล่านี้ดี 3) กลุ่มพิธีกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อการบำรุงรักษา กล่าวคือ เมื่อปลูกข้าวแล้วทั้งคนและข้าวจะต้องได้รับการบำรุงรักษาดูแลอย่างดี การดูแลรักษาข้าว เช่น ถอนหญ้าก็ให้ปลอดภัยจากอสรพิษ หนอน หนอน และอุบัติเหตุอื่นๆ ขณะเดียวกันก็ขอให้ข้าวงอกงามเติบโตแข็งแรง จนออกรวงได้เก็บเกี่ยว อย่าได้มีศัตรูต่างๆ มาเบียดเบียน หากเกิดสิ่งเหล่านี้ ก็จัดพิธีกรรมกลุ่มนี้ขึ้นตามลักษณะอาการที่เกิดขึ้น ซึ่งเชื่อว่าสามารถบำบัดเป่าไปได้ 4) กลุ่มพิธีกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อการเก็บเกี่ยว เป็นพิธีกรรมที่มุ่งให้ทั้งคน ข้าวและสัตว์ ตลอดจนสิ่งที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการเก็บเกี่ยวข้าวด้วยความสะดวกปลอดภัยและขออนุญาตล่วงเกินต่อแม่โพสพ ขอแม่อย่าได้ตกอกตกใจ เสียขวัญ ซึ่งเป้าหมายกลุ่มนี้เพื่อการบำรุงรักษา คือ ขั้นตอนการดำเนินงานต่อจากขั้นแรก (การเพาะปลูก) ซึ่งการดำเนินงานแต่ละขั้นนี้ ชาวนาทราบดีว่าควรจะทำปฏิบัติอย่างไรในรายละเอียด 5) กลุ่มพิธีกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อการเฉลิมฉลอง หลังฤดูกาล หรือหลังสิ้นสุดการดำเนินงานในรอบปีหนึ่งๆ บุคคลหรือชุมชนเคยมีประเพณี วาจา สัญญาบนบานไว้ว่าอย่างไร ถึงเวลาที่จะต้องปฏิบัติแล้ว หรือเคยล่วงเกินต่อสิ่งใดๆ

¹ เอี่ยม ทองดี. วัฒนธรรมข้าว, หน้า 59 - 61

ก็ถึงเวลาขอขมาโทษแล้ว เป็นการเลี้ยงดูปู่เลื้อยทั้งเพื่อตอบแทนความเมตตากรุณาของเทพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ และเพื่อสร้างสัมพันธ์ไมตรีอันดีต่อกัน เพื่อการปฏิบัติงานต่อไปในวันหน้า

จากการสำรวจภาคสนามในบริเวณพื้นที่รอบชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช ปรากฏว่าชุมชนวัฒนธรรมข้าวแถบนี้เคยมีระบบ รูปแบบ ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมอันเนื่องด้วยแม่โพสพ และรุกขเทวดาอย่างต่อเนื่องและยาวนานมาหลายชั่วอายุคน เขามักเรียกพิธีกรรมดังกล่าวโดยรวมๆ ว่า “การทำขวัญข้าว” และจะมีข้าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้อยู่ในพิธีกรรมเหล่านั้นด้วยเสมอ¹ ดังเช่น ทางภาคใต้เมื่อข้าวตกรวง ไกล้วจะเก็บเกี่ยวได้แล้ว จะต้องทำพิธีอย่างหนึ่งเรียกว่า “พิธีรวบข้าว” ซึ่งเป็นพิธีการทำขวัญข้าวลักษณะหนึ่งซึ่งใช้เครื่องของขลังทำขวัญในพิธีรวบข้าวประกอบด้วย หัว 1 กิ่ง ไบรมข้าว 1 ใบ หวายน้ำ 1 ทาง หวายขม 1 ทาง น้ำข้าว 1 ตัน ไบฝักข้าว 1 ใบ ชะพุดพระ 1 ตัน มังเล 1 ตัน และว่าน ยายเภา แล้วรวบต้นข้าวประมาณขนมตันขาว ข้าวปากหม้อ ข้าวเหนียว 1 ช้อน ข้าวเจ้า 1 ช้อน ไข่ไก่ 1 ฟอง ปลาสลิด ปลาสลาด ปลาหม้อ ปลากระดี ปลาโอ เทียน 1 เล่ม รูป 3 ดอก หมาก 1 คำ และดอกไม้ 3 ดอก ใส่ในขามเบญจรงค์ เมื่อเสร็จพิธีกรรมจึงเริ่มเก็บเกี่ยวได้² การประกอบพิธีกรรมแต่ละครั้งเพื่อเป้าหมายแต่ละประการ นอกจากจะใช้เครื่อง เช่นสังเวดดังกล่าวแล้ว ยังใช้บทสวดเพื่อบูชา ขวัญข้าวอีกด้วย ซึ่งพบว่ามีสำนวนหลากหลายต่างกันไปตามพื้นที่ ตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างบทไหว้สวดดี ที่นิยมใช้สวดในพิธีทำขวัญข้าวทั่วภาคใต้
คำไหว้สวดดีใหญ่

“นโมพุททายะ

มือเข้าลิบนิ้ว	สอดหว่างคิ้วอีกสาสุต
ข้าไหว้คุณพระธรรม	โปรดมนุษย์ให้พ้นกรรม
ข้าไหว้คุณพระธรรม	ช่วยชักนำช่วยรักษา
ข้าไหว้คุณพระสงฆ์	ท่านได้ทรงพระศาสนา
ข้าไหว้นางคงคา	ล้างกายทั่วโลก็ย
ข้าไหว้นางธรณี	เลี้ยงกายทั่วไตรภพ
ข้าไหว้แม่โพสพ	คุณท่านเลี้ยงคนทั้งหลาย
ข้าไหว้คุณพระพาย	รักษากายได้สามเกิง

¹ ภักดี และเผียน ชูเอียด, ตั้งเขียน ฉลาด. อ่างแล้ว

² งามพิศ สัตย์สงวน. อ่างแล้ว หน้า 102

ข้าไหว้คุณพระเพลิง	รักษาเก่งได้ทั่วถึง
นะโมน้อมคำนึง	องค์พระญาณสัมพัณฺณ
สัมมาสัมพุทโธ	โลกนาถบรมครู
นะโมพุทธานุ	นามพระเจ้าห้าพระองค์
ข้าहनอยอตุลี	น้อมเกษิจิตจำหนง
ไหว้พระทั้งห้าองค์	พระคุณไว้เหนือเกษา
ศรี ศรี สัตดีเจ้าข้าเอย	เทัญมาสิงตัวข้าหระ
ข้า่นอยขอเรียนอรรค	เรียนทั้งตรัสทั้งคาถา
คัตรูอย่ามีมา	จงวินาศวินายสาย
สิทธิเจ้าเรณฺสุข	สรรพทุกขังเงือดหาย
ลาภามาอย่าขาดสาย	สรรพชัยประสิทธิเม
มือข้าทั้งสิบนิ้ว	สอดหว่างคิ้วได้เอ
นะโมพุทธานุ	ไหว้ยอยศพระศรีอารีย
ข้าวไหว้พระศรีสงฆ์	จิตจำหนงไปนิพพาน
ไหว้ครูทั้งอาจารย์	ท่านสั่งสอนตัวข้ามา
นอโมและกขอ	อีกสิทธิอ กก กอ กา
กง กน กด รจนา	กบ กม เกย ทม ขอมไทย
ทุกสิ่งท่านสอนข้า	มิได้เว้นเท่ายองโย
ข้า่นอยกราบไหว้ไป	ไม่ลืมนบุญพระคุณครู
ข้าวดอกทั้งดอกไม้	ตั้งเรียงรายมากหลายหมู่
ธูป เทียน บูชาครู	แจะจวงจันทร์อันมากมี
ทุกสิ่งข้าแต่งสรรพ	เครื่องสำรับและบายศรี
ไหว้แม่ผู้ใจดี	ที่เกิดกล้าข้าเจ้ามา
เมื่อลูกอยู่ในครรภ์	สิบเดือนนั้นเป็นอัตรา
พ่อแม่ทนเสดสา	เวทนาเป็นเหลือใจ
เมื่อลูกคลอดจากครรภ์	พ่อลำดับซึ่งฟันไฟ
พริกขิงและเพลาะไหล	สำหรับไว้เป็นหนักหนา
น้ำร้อนและก้อนเส้า	สิ่งเอนเกล้าพ้อหามา
ถ้าฉาบแข็งฉาบขา	ถ้าคบน้ำถ้าคบล้าง
เอ็นใหญ่แม่ก็ครากทั้งห้าร้อย	เอ็นน้อยแม่ก็ควรวทั้งห้าพัน

เจ็บปวดเป็นกวดขัน
 ยายหอมเข้าแปรผัน
 เหนื่อยเพียงจักสิ้นชนม์
 พริกขิงเครื่องเผ็ดร้อน
 ก้อนเล่าเข้าคอบหน้า

พ่อคอยปกป้องกัน
 ดูแลน้ำพินไฟ
 การงานทั้งเข้าค่า
 แม่ลูกพัดเสดสา
 น้ำผึ้งและกล้วยน้ำ
 ยุกยารักษาตาล
 ครั้นลูกตื่นสะอื้นรำ
 เจ็บไข้ได้อาภรณ์
 หว่างลูกจะเติบโตกล้า
 ฟ้าดินสิ้นภพไตร
 คุณแม่ข้าไหวแล้ว

ไหว้คุณพระบิดา
 สิ่งใดไม่ออกอยาก
 เหนื่อยนักออดักออดตน
 ยกโลกขึ้นใส่ตัก
 รักษาน้อยคุ้มใหญ่
 รักโลกด้วยใจขึ้น
 ชุกใช้กลัวหมองศรี
 พระคุณท่านทั้งสอง
 ดิฉันรอดชีวิตมา

ขอคุณพระพุทธรัง พระธัมมัง
 สามดวงแก้วนี้สมบุญ
 พระพุทธรังได้แจ้งเล่า
 พระสงฆ์ช่วยชักนำ
 จิตใจได้แจ้งจาง

เหงื่อไคลดาวทั่วตัวตน
 คบนวดพื้นระหะหน
 เมื่อลูกทนคลอดอกออกมา
 ทั้งยากลอนและยาทา
 หลังมารดานั่งผิงไฟ
 พันธุ์มดแมงนั่งผิงไฟ
 พันธุ์เรือดไรไม่ปีทา
 พ่อให้ทำแทนมารดา
 โลกกินนมชมสำราญ
 มีประจำเป็นอาหาร
 โผกเปลผ้าซาให้นอน
 กินข้าวน้ำงดไว้ก่อน
 พระมารดรร้อนรนใจ
 ทุกข์แม่ข้าเท่าเทียมใคร
 มาซึ่งชูได้หรือหนา
 ข้าขอแผ้วไหววันทา
 ให้กำหนดเกิดเป็นตน
 ความลำบากเป็นพันคน
 เห็นโลกตนสาคลายใจ
 ชมโลกรักหายเหนื่อยไป
 บมีภัยต้องทุบตี
 ความขมขื่นหาไม่มี
 พระคุณท่านเลี้ยงมา
 โลกยกไว้เหนือเกษา
 พระคุณท่านเป็นค้ำมูล

พระสังฆังมาช่วยพูน
 ออกเป็นหนึ่งคุณพระธรรม
 พระธรรมเจ้าให้ข้าจำ
 ใจข้าว่างสว่างใส
 รุ่งสว่างแก้วประไพ

ชুবโลกไปลกโพธิ์ใจ	สิ้นโมหะเขลาเบาปัญญา
ขอเดชะศีลาธิคุณ	มาปกปฎนเรื่องปรีชา
คุณครูคุณมารดา	คุณพ่อแม่วิชาทั่วจิตใจเทอญ
	ชย สิทธิ ประสิทธิ เม"

ตัวอย่างบททำขวัญข้าวที่แพร่หลายในภาคใต้ : สำนวนที่ 1

โครงการรวบรวมข้าว และผูกข้าว ภาคใต้

ประนมขูลี	ก้มเกล้าบูชา	พริ้งพรจันทร์จบ
ลูกจะขอทำขวัญ	พระแม่โพสพ	พระทาสีจบ
ทั่วพื้นภูวดล	แม่นีลยะภูลี	แม่โพสพสาลี
พระแม่โพสพ	ลูกยกกรไหว	ทั่วแดนแผ่นดินภพ
ขวัญแม่อย่าหลบ	อยู่ในคงคา	เชิญเกิดแม่กู่มา
มาสร้างกุศล	ผลพระศาสนา	หน่อพระพุทธา
ธิคุณของเรา	ทำให้เป็นประโยชน์	ขวัญแม่กู่มาโปรด
อยู่ในหลังเขา	จิตตะสาคร	ช่อนกายหายเงา
ปลาหลดสำเนา	รับแม่กู่ขึ้นมา	โคมแม่บังอร
มาแต่นาดอน	นาสีกนั้นหนา	ทั้งนาก็ตื่น
ขอเชิญแม่กู่มา	โปรดเกล้าตัวข้า	อย่าให้โหยเหี่ยว
อย่าตื่นตกใจ	แก่กะแก่เคลียว	อย่าจรเร่เที่ยว
ทิ้งสุกเสียวรา	วันนี้ลูกแต่ง	ข้าวหอมต้มแกง
สรรพเครื่องนานา	พริ้งพร้อมสิ้นเสร็จ	สำเร็จไว้ถ้า
พระภูมิเทวา	มาเอาใจลง	ลูกทำขวัญข้าว
พระยานาคเท้า	มาช่วยบ่าบัด	ถ้าขวัญอยู่ราก
ขึ้นมาอย่าง	อยู่เมลิตรวงทรง	อย่ามีลืมเลย
มงคลเสร็จสรรพ	ผ้าขาวรองรับ	หน่อขวัญแม่เอ๋ย
ขอเชิญแม่กู่มา	อยู่บนเพิงเขนย	ขอลูกทราชมชย
เชิญมาแม่กู่มา	หอมฟุ้งตลบ	ผวันแม่อยู่จบ
ทั่วแปดทิศา	อย่าช้าเพิงเพิน	เร่งดำเนินมา
โปรดเกล้าตัวข้า	อาคัจฉัยยะ	อาคัจฉาหนี
มานิแม่กู่มา	กุศลลาธัมมา	อุกศลลาธัมมา

อัศจรรย์กะตารัมมา มาแม่กุ่มามมะ

(จากตำรานายปาน แก้วทองดี บ้านในหวัง ตำบลปากแพรก อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช 2529)

ตัวอย่างบทบูชาขวัญข้าวที่แพร่ในภาคใต้ ลำานวนที่ 2

"เชิญแม่โถมยง แกล้งสงขวัญมา นางหอมนางหงส์ นางข้าวจงกรม ข้าวโพดลูกปลา
 ซ่อปริงซ่อพร้าว เชิญมาเกิดเจ้า แม่นิลกุศรี หน่วยเขื่อนางปอง นางทองรวริ จุกเทียนหอมดี
 ข้าวยี่รวงดำ นางหอมประจำ ข้าวประแจหอมหวาน ข้าวซ่อไม้ไผ่ ไข่มดลิ้นคราน ดาวเรือง
 เล้าตาล ยังข้าวนั้นเหลย นางหงส์สงรส รวงแดงปรากฏ หน่วยแตงนำเซย ขาวข้าวย่านไทร
 รวงงามกระไหรเหลย เชิญมาแม่เอย ข้าวยอนคร เชิญข้าวย่านไทร รวงงามกระไหร
 รวงใหญ่บ่หย่อน ข้าวปากนกนี้แหล่ เทียงแท้งามงอน รวงกองเป็นก้อน ข้าวหลามคลองพูน
 ข้าวซ่อไก่เปิด ข้าวรวงงามเสร็จ เก็บไม่รู้เหื่อง ข้าวภูเขาทอง เสด็จมานองเนื่อง เชิญมาอย่า
 เหื่อง ข้าวโพดสาลี ข้าวตีนกตุง กระรวงงามดี เชิญมาทั้งนี้ ข้าวแมงดาลาย ข้าวทรายเล่า
 เชิญมาเกิดเจ้า ทำขวัญให้สบาย ยังข้าวกำพฤกษ์ ลูกนึ่งไม่วาย เชิญมาเล่าไสร้ ข้าวหอม
 ลูกปลา ข้าวเทพมหาชัย มาแล้วอย่าไปเชิญมาแม่มา ซ่อตอดอกตู๋ นางงามข้าวหนัก อ่อนนั๊ก
 ทั้งคู่ มะลิซ้อนตัวผู้ ข้าวยี่ข้าวสาร ข้าวางชุมพร นางขาวสีคอน เชิญมาอย่านาน สาวน้อย
 สร้อยทอง แดมห้องค้ำฉาง ยายขอไพร่ นางกองทองไหล ข้าวไทรองหนี่ ข้าวนี้้งรวริ
 ข้าวสีมายัง ทองปอยร้อยซ่ง เชิญมาแม่มา" (สารานุกรม วัฒนธรรมไทย ภาคใต้, 7 : 3334)

จากตัวอย่างบทไหว้สดดีใหญ่ และบททำขวัญข้าว ลำานวนที่ 1 แสดงให้เห็นถึง
 ความเคารพศรัทธาที่ชุมชนวัฒนธรรมข้าวมีต่อพระรัตนตรัย แม่โพสพ รุกขเทวดาและครูบาอาจารย์
 ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากระบบความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมอันเนื่องด้วยพุทธศาสนาและ
 บุคลาธิษฐานดังกล่าวแล้วข้างต้น ส่วนตัวอย่างบทบูชาขวัญข้าว ลำานวนที่ 2 ได้กล่าวเชิญ
 พันธุ์ข้าวพื้นเมืองชนิดต่าง ๆ หลายชนิดด้วยกัน ซึ่งนอกจากจะให้บรรดาสแล้ว ชุมชนได้รู้จัก
 พันธุ์ข้าวพื้นเมืองไปพร้อม ๆ กันด้วย

เรื่องการบูชาแม่โพสพหรือการทำขวัญข้าวมีความผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของชุมชน
 วัฒนธรรมข้าวรอบทะเลสาบสงขลาเป็นอย่างยิ่ง สืบเนื่องจากการทำพิธีกรรมอันเนื่องด้วยแม่
 โพสพหรือทำขวัญข้าว นอกเหนือจากการทำพิธีบูชาแม่โพสพโดยตรงเป็นเอกเทศ ตามขั้นตอน
 ของการทำนาแล้วในงานประเพณีสำคัญอันเกี่ยวเนื่องด้วยพุทธศาสนาบางประเพณี ซึ่งต้องไป
 ทำบุญร่วมกัน ทั้งชุมชนที่วัด เขาก็พร้อมใจกันทำขวัญข้าวที่วัดด้วย เช่น การทำขวัญข้าว
 ในวันสงกรานต์¹ เป็นต้น

¹ ยุพิน สุวรรณรัตน์ อ่างแล้ว.

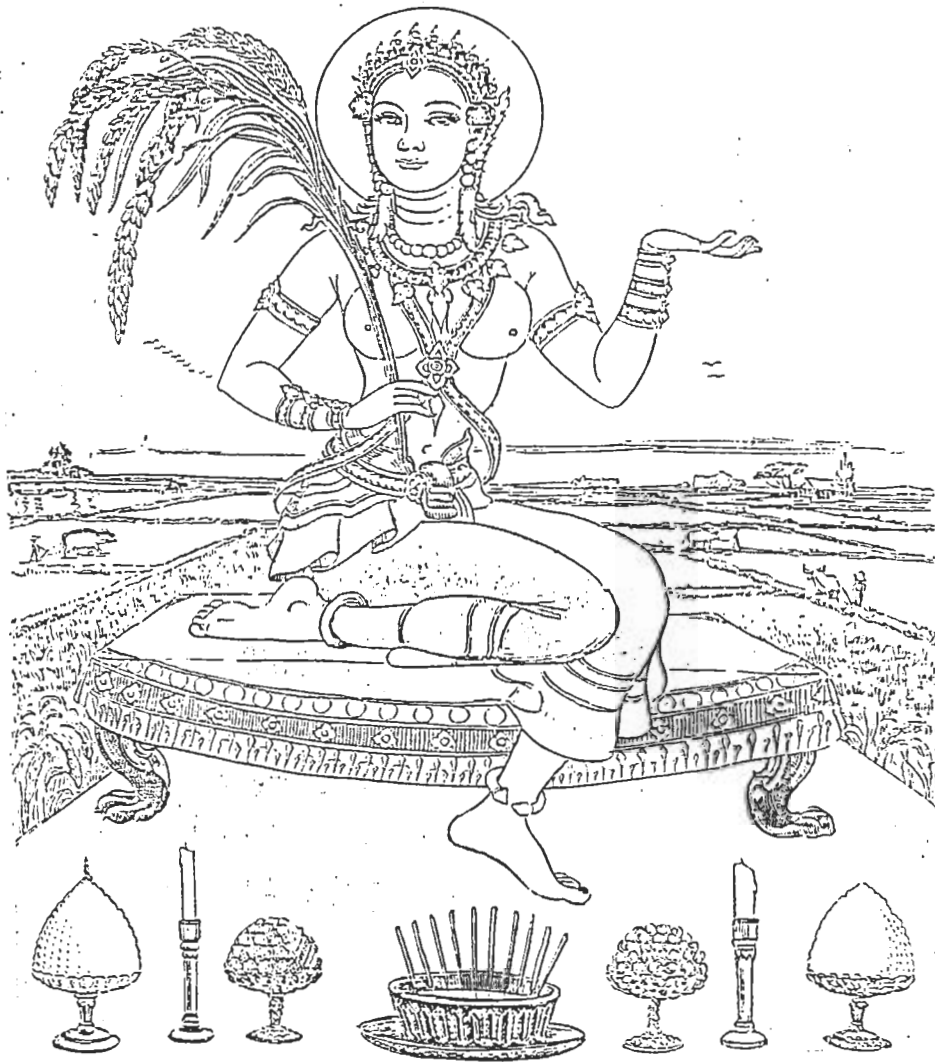
เอกวิทย์ ณ ถลาง¹ ได้กล่าวถึง การทำขวัญข้าวในวันสงกรานต์ของชาวใต้ไว้ดังนี้

"นอกจากตักบาตร ถวายอาหารเพลแก่พระที่วัดซึ่งเป็นวัดที่บรรพบุรุษเคยไปทำบุญตลอดจนทำพิธีบังสกุลกระดูกบรรพบุรุษ (ที่เก็บกระดูกบรรพบุรุษ) แล้ว ที่น่าสนใจก็คือ ทุกครอบครัวจะมีตรวงข้าวที่จะนำไปทำขวัญข้าวประจำจอมข้าว โดยจะเลือกเอาข้าวพันธุ์ที่ดีที่สุด มีผลผลิตสูงสุดคือ รวงข้าวใหญ่ เมล็ดข้าวโตและตก คัดเลือกให้ได้ 3 กำ ใช้ด้ายสีแดงขามัดรวบอย่างสวยงามจัดวางบนพานนำไปประกอบพิธีทำขวัญข้าวร่วมกันที่วัด เรียกว่า "ทำขวัญข้าวใหญ่" เพื่อเป็นสิริมงคลแก่การทำมาหากินภายหน้าสืบไป เมื่อผ่านพิธีกรรมแล้ว ขวัญข้าวนี้จะเก็บรวงข้าวนี้ไว้บนจอมข้าวอย่างดีที่สุด โดยถือเป็นวัตถุมงคลอย่างหนึ่ง ถือกันว่าเป็นที่สถิตยของแม่โพสพ"²

ในวันนี้เพลงบอกจะทำหน้าที่ขับกลอน บูชาขวัญและประกาศสงกรานต์ไปด้วย ทำให้ชุมชนได้รับทั้งสุนทรียรสและข้อมูลข่าวสารไปพร้อม ๆ กัน

¹ เอกวิทย์ ณ ถลาง อ่างแล้ว.

² เพลงบอกสร้อย เสียงเสนาะ (สร้อย ดำแจ่ม) ศิลปินแห่งชาติบ้านสระใคร เฉลิมพระเกียรติ ผู้ให้สัมภาษณ์ 2 ธันวาคม 2542.

แม่โพสพ : เทพธิดาแห่งข้าว

1.3 ความเชื่อของชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช เกี่ยวกับเรื่องโนราลงครุ
 ความเชื่อเรื่องนี้มี ความเชื่อเรื่อง ลัทธิและศาสนา ไสยศาสตร์ และจรียวัตร ผสมผสานกันอยู่

1.3 ความเชื่อของชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช เกี่ยวกับเรื่องโนราลงครุ ความเชื่อเรื่องนี้มีความเชื่อเรื่อง ลัทธิและศาสนา ไสยศาสตร์ และจรียวัตร ผสมผสานกันอยู่ และมีพลังทางสังคมอย่างสูงยิ่งโดยเฉพาะชุมชนที่เชื่อและถือ ครูหมอโนรา¹ โนราลงครุมีภาพลักษณ์และพิธีกรรม ดังนี้

กรณีตัวอย่างความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา ซึ่งนำไปสู่พิธีกรรมที่เรียกว่า "โนราลงครุ" เป็นดังนี้

โนราลงครุเป็นการแสดงโนราเพื่อเชิญวิญญาณบรรพบุรุษที่เป็นโนรา ซึ่งเรียกว่า ตายายโนรา หรือ "ตาทหลง" มาเข้าทรงลูกหลานที่เป็นคนทรง เพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษเพื่อความมีสวัสดิมงคลแก่ชีวิตครอบครัว หรือเพื่อแก้บนตามที่ได้บนบานไว้

การจัดให้มีโนราลงครุมักทำเป็นประจำ อาจเป็นปีละครั้งปีเว้นปี 3 ปีต่อครั้ง หรือห่างกว่านั้น ทั้งนี้ยอมแล้วแต่ความสะดวกและความสามารถของผู้เป็นเจ้าภาพ และแล้วแต่ความยินยอมผ่อนผันของ "ตาทหลง" ที่มาเข้าทรงในครั้งก่อนนั้น แต่จะเลิกจัดทำโนราลงครุตลอดไปยอมไม่ได้ เพราะตายายโนราจะให้โทษ ทำให้เจ็บไข้ได้ป่วยต่างๆ นานาไป รักษาหมอลงงก็ไม่หาย

เจ้าภาพอาจเลือกเวลาแต่เหมาะๆ ดินฟ้าอากาศปลอดโปร่งเช่นเดือน 5 เดือน 6 และเดือน 9

โรงโนราที่ใช้ลงครุทำเหมือนโรงโนราธรรมดา แต่ซีกที่โนราแต่งตัวปล่อยโล่งไม่ต้องมีฉากหรือม่านกันแต่อย่างใด หากมีเขาก็ม้วนหรือผูกไว้ข้างบน ไว้ใช้บ้างตอนเล่นเป็นเรื่องระหว่างที่ยังไม่เชื่อ (เชิญ) ครู (ตาทหลง) ด้านทิศตะวันออกมีเครื่องเช่นเครื่องบูชา ประกอบด้วยบายศรีและดอกไม้ธูปเทียน ตรงจั่วด้านทิศตะวันออกทำเป็นพาไลสำหรับตั้งศาลวางเครื่องบูชาและเครื่องสังเวย ได้แก่ หัวหมู ไก่ เหล้า หมากพลู บุหรี่ ธูป เทียน ข้าวตอก ดอกไม้ ของหวาน ของคาว และมะพร้าวอ่อน รวมแล้วต้องครบ 12 อย่าง ซึ่งเมื่อตาทหลงเข้าทรงแล้วจะต้องขึ้นสำรวจเครื่องบูชาเหล่านี้ โรงโนราด้านทิศตะวันออกจึงต้องพาดไม้แทนบันไดขึ้นตรงซีกซ้ายมือ (เมื่อหันหน้าไปทิศตะวันออก) ส่วยซีกซ้ายมือมีเทริดหน้าพราน และเครื่องแต่งตัวโนราแขวนไว้ เป็นเครื่องบูชา

โนราที่จะเล่นลงครุได้ต้องมีความรอบรู้เรื่องพิธีกรรมในการรำลงครุเป็นอย่างดีด้วยเหตุนี้บางที่จึงเรียกโนราลงครุเป็น "โนราโรงครู" คณะโนราจะเข้าประจำในวันพุธตอนเย็น

¹ สมศักดิ์ ชูรัตน์ ทอง แก้วนุ่น เนื่อง ศรีสวัสดิ์ ผ่อง สุทธิมาศ หนูคลี วัชรสวรรค์ และสมเชษฐ์ ชูเพ็ง สัมภาษณ์ อ่างแล้ว

และตามปกติจะสิ้นสุดรายการในวันศุกร์ตอนบ่ายหรือเย็น แต่ถ้าวันศุกร์ตรงกับวันพระทำพิธีไม่ได้ต้องหยุด และเลื่อนไปทำพิธีสงตาทหลวงและลาโรงหรือออก (จาก) โรงในวันเสาร์

เมื่อโนราเข้าโรงในวันพุธนั้น มีการแสดงให้คนดูเหมือนแสดงในโอกาสธรรมดา เริ่มแต่พลบค่ำจนดึกก็เลิก วันรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันพฤหัสบดีจะเป็นวันเริ่มพิธีลงครู ตอนเช้าของวันนี้ โนราจะรำให้ครูเสียครึ่งวันเขาเรียกการรำตอนนี้ว่า "แต่งพอก" การแต่งพอกของโนราใหญ่หรือหัวหน้าคณะโนราต้องมีเครื่องบูชาชุดหนึ่ง ประกอบด้วยเข็ม 9 เล่ม เงิน 9 บาท หมากพลู 9 คำ ดอกไม้ 9 ดอก เทียน 9 เล่ม และห่อผ้าขาวนำมาคาดสะเอว หลังจากนุ่งสนับเพลลาและก่อนการสวมเครื่องอื่นๆ

เมื่อเสร็จรำแต่งพอกก็จะเที่ยงวันพอดี โนราหยุดพักรับประทานอาหารถึงเวลาประมาณ 14.00 นาฬิกา ก็จะเริ่มพิธีเชิญตาทหลวงเข้าทรง ตามปกติคนทรงมีประจำอยู่แล้ว หากคนทรงตายไปก็ต้องเลือกคนทรงใหม่ ลูกหลานต้องมานั่งพร้อมหน้ากันแต่งตัวเป็นคนทรงไว้ให้พร้อม คือนุ่งผ้าโจงกระเบนคาดเข็มขัดเงินหรือนาก ผ้าสไบพาดไหล่ จะนั่งบนบ้านหรือในโรงโนราก็ได้ ทุกคนมีผ้าขาวคลุม เพื่อความสะอาดในการตั้งสมาธิ นายโรงโนราจะขับร้องบทเชื้อครู เชื้อย่าพ่อแม่ตายายซึ่งเรียกว่า "ตาทหลวง" มาเข้าทรง

ตาทหลวงที่เข้าทรงมีหลายองค์ตามแต่สายตระกูลของตนแต่ที่ทุกตระกูลหรือเจ้าภาพทุกคนถือเป็นบรรพบุรุษร่วมก็คือ บรูพจารย์ของโนรา ซึ่งโนราที่มาประกอบพิธีจะรู้ว่ามิใครบ้างนั่นคือตาทหมอเต่า ตาทหมอเทพ และตาทเทพสิงห จากนั้นก็เชิญตายายโนราของเจ้าภาพเอง การเชิญต้องเชิญมาเข้าทรงที่ละองค์ องค์เดิมต้องมัด (สลัด) เสียก่อน จึงจะเชิญตาทหลวงองค์ต่อไป ขณะร้องเชิญตาทหลวงมาเข้าทรงดนตรีทำเพลงเชื้อ (เชิญ) เข้าตามบทร้องเชิญของผู้ขับร้อง (หัวหน้าคณะโนรา) เมื่อเริ่มเข้าทรง คนทรงจะสั่น เรียกตอนนี้ว่า "จับปลง" ดนตรีก็จะทำเพลงเชิด

ต่อไปนี้เป็นบทเชื้อ (เชิญ) ครูที่ได้จากการเล่นโนราลงครูที่หมู่บ้านน้ำกระเจาย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2521

บทเกริ่น

ตาเอยตาทหลวง ลูกบวงสรวงราชครู ถ้วนหน้า
 ครูกลอนของข้า แม่ศรีมาลา เป็นครูต้น
 ลูกจะข้ามก็ไม่รอด ครั้นลูกจะลอด ก็ไม่พ้น
 แม่ศรีมาลาเป็นครูต้น มารดาพ่อขุน ศรีธธา
 แย้มพระโอษฐ์โปรดเกล้า มาเป็นคนเต่า

มารดาศรัทธาท่าแค มีแต่พ่อเทพ สิงห
 ถ้าพ่อสมัครรักลูกจริง มาช่วยอวยสิ่ง อวยพร
 ไหว้พ่อเทพสิงห สอนมนต์พ่อขุน ศรัทธา
 ไหว้ศรัทธาราม โคมงามเบิกหน้า บายตา
 ราชครูของข้า พ่อลับตา ไปเสียแล้ว
 พ่อลับตาไป เท้าไท้ไปสู่ วิมานแก้ว
 ลับตาไปเสียแล้ว เหมือนแก้วมาหล่น ไปจากอก
 ใ้อัจฉา ลูกนึกขึ้นมา น้ำตาตก
 มาหล่นไปจากอก เสมือนลูกนก มาถูกเขี้ยว
 ใ้อัจฉา มาถึงลูกยา ไว้คนเดียว

เชษฐาหม่อมเฒ่า

ตาหม่อมเฒ่าเป็นต้นเชือก อย่าให้ลูกร้อง เร็ยกหา
 ตาหม่อมเฒ่าเป็นเทพ เป็นผู้วิเศษ ในเมืองพระพารา
 ตาหม่อมเฒ่าต้นหน ให้ขับต้อนพล กันเข้ามา
 แต่ไทรแต่ก่อน รู้แล้วไม่หอน ได้อยู่ข้า
 มาจับตาซ้าย โยกย้ายไปจับ ที่ตาขวา
 มาจับที่ตาขวา ให้ช่านมา ถึงหัวใจ
 มาจับแต่นิ้วกลาง นิ้วนางพ่อจะเว้น ไว้ให้ใคร
 รินรินไรไร ไคลเข้าในร่าง พระกายา

บทเชษฐพ่อเทพสิงห

สิบนิ้วยกกร ไหว้เทพสิงห ให้อ่อนมา
 เทพสิงหของลูกแก้ว แล้วแล้วไม่หอน ได้อยู่ข้า

บทเชษฐาหลวงอินทร์

พ่อเทพสิงหมาแล้ว หลวงอินทร์ใจแก้ว องค์ที่สี่
 แต่ก่อนเคยได้ยิน ขึ้นชื่อหลวงอินทร์ เขาใจดี
 เชษฐลงมาองค์ที่สี่ ใจดีดำเหนิน เชษฐพ่อมา
 ตาหม่อมหลวงอินทร์ของลูกแก้วเสียงแจ้วข้ากาศอาราธนาหา
 ถ้าหากผิดพลั้งอย่าถือ เชษฐหลวงอินทร์ลงมือ มโนรา

สิโรราบกราบไหว้ ครุหมอตายาย ช่างซ้ายขวา
 มาเกิดมาด้า ดำเหนินเชิญมา ให้ไวไว
 ช้านักไม่ได้ รูปเทียนดอกไม้ ต้องจ่อไฟ
 ชี้ฝั่งกำหยาน จะทนจะทาน สักเท่าใด
 น้ำมันกับเชือกด้าย มาผูกเอาไว้ ทำเทียนชัย
 เทียนขาวเทียนแดง ห่วงน้ำมันแพง จะหาไหน

บทเชิญมโนราห์

มือขำทั้งสิบนิ้ว สอดขึ้นหว่างคิ้ว เนื้อเกล้าพระเกศี
 ยกขึ้นวันทา ลูกจะร้องเรียกหา มโนราห์
 แต่ก่อนเขาใจดี พอมาปีนี้ ลูกหลานไม่เคยเห็น
 แต่ก่อนแต่ไทร มโนราห์ยอดใย น้ำใจเย็น
 ลูกหลานไม่หอนเห็น มาเล่นมารำ เสียเกิดหนา
 มาเกิดมโนราห์ ฤกษ์งามยามดี เชิญพ่อก
 มาเกิดมาด้า หว่างตัวลูกยา ร้องเรียก
 ดอกจิกดอกจ๊ก ยังเล่าดอกรัก ดอกลำเจียก
 ตัวพ่อกเหมือนควาย ส่วนตัวลูกชาย เปรียบเหมือนเขียด
 ถ้าพ่อกไปไหน ลูกน้อยก็ตาม เรียก
 ไม่ให้พ่อกไปไกลสูง จูงเข้าในโรง มโนรา

บทเชิญตาหลวงทรง

ทั้งหญิงทั้งชาย พี่น้องทั้งหลาย เขาประสงค์
 ความรักความห่วง ความเป็นห่วง ตาหลวงทรง
 ถึงเวลาแล้วพ่อกจะลง ลูกขอเชิญมา เกิดพ่อก
 มาเกิดมาด้า เพราะพระเวลา มันไม่คอย
 หลวงทรงพ่อกจงเลื่อนลอย จะให้ลูกหลานคอย ไปถึงไหน
 รีบรีบไรไร เข้าไปในร่าง พระกายา
 มาเร็วเร็ว เกิดพ่อกแก้ว ลูกจะแผ้วแต่งโรงไว้คอยท่า

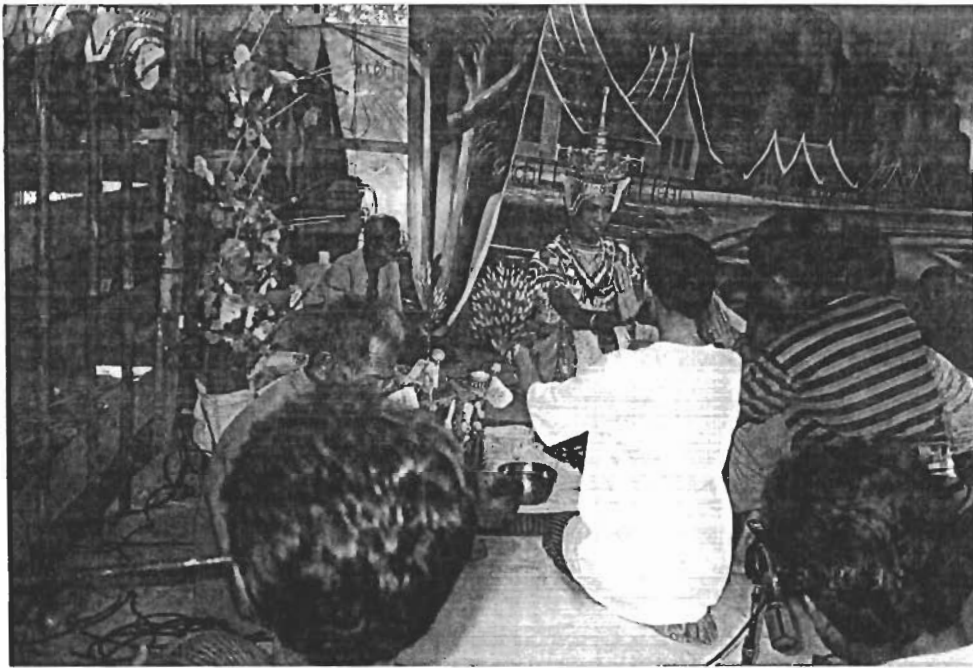
บทเชิญตาหลวงสิทธิ์

กล่าวถูกกล่าวผิด จะขออ้างหลวงสิทธิ์ ติดต่อมา
หลวงสิทธิ์เจ้าเอย ทรามเซยจับทรง ร่อนลงมา
มาเถิดมาต้า ดำเหนินเดินช้า อยู่ว่าไหร
เข้ามาต้าเหวอยอด พ่อบุญรอดเข้ามา ข้าอยู่ไย
รีบริบอย่าทำไร เข้ามาในโรง มโนหฺรา
หลวงสิทธิ์ของลูกแก้ว แล้วแล้วไม่หอน จะอยู่ช้า
ถ้าพ่อมาก่อนให้นั่งหน้า มาช้าให้นั่ง อยู่ข้างหลัง
เราแต่เจ้าเข้าตัว เหมือนแต่เจ้าอยู่หัว ให้เข้าวัง
ธงแดงแต่หน้า ธงราชวา แต่ตามหลัง
เชิญท่านเจ้าตามเส้นด้าย เคลื่อนย้ายเข้ามา ตามเส้นไย

แต่ละองค์เมื่อจับทรง หรือจับลง (สั้น) แล้วจะขึ้นศาล (พาไล) เพื่อตรวจดูเครื่องบูชาแล้วลงมานั่งอมเทียน 3 ครั้ง อาจกินหมากหรือสูบบุหรี่ มีการชกถามกัน หมดปัญหา ก็บัด ตาหลวงที่เป็นโนราอาจไม่ขึ้นพาไล แต่จะขอเครื่องทรงมาสวมและรำรำตามแบบของโนรา

วันศุกร์เป็นวันสุดท้ายของพิธีลงครู เริ่มด้วยการเชื้อตาหลวงทุกองค์มาลงอีกครั้งในคนทรงเดิม มีการชกถามปัญหาคัดแนะพิธีที่จะมีในปีต่อไป จากนั้นมีการสรงน้ำระหว่างเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวลูกหลานที่บนบานอะไรไว้ก็เตรียมตัวแก่นบน พวกเปิด ใ้ หัวหมูสำหรับกับข้าว รวมทั้งเหล่า บุหรี่ จัดเตรียมไว้ในโรงโนรา เปลี่ยนเครื่องแต่งตัวเสร็จก็ถึงเวลาเสวย วิธีเสวยใช้เทียนชี้ผึ้งวน แล้วเอาเทียนเข้าปากจุดใหม่แล้ววนอีกจนครบอาหารทุกอย่างเสร็จเสวยก็เป็นช่วงของผู้ที่บนบานออกพราน มารำแก่นบนกัน จากนั้นลูกหลานเข้าไปหมอบกราบตาหลวง ขอศีลของพรโดยทั่วกัน ได้พบหน้าลูกหลานพร้อมหน้าพร้อมตา พ่อแม่ตายายก็ดีอกดีใจอย่างเห็นได้ชัด ทางลูกหลานก็ปลาบปลื้ม ไม่พบก็เหมือนได้พบ ได้คุยกับผู้ล่วงลับไปแล้วจริงๆ ที่ดีอีกอย่างหนึ่งก็ตรงได้พบญาติพี่น้องที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันโดยเฉพาะลูกๆ หลานๆ ที่เพิ่มออกมารุ่นใหม่ หลังจากนั้นโนราทำเพลงเชิดคนทรงก็บัด เป็นเสร็จพิธีเข้าทรง

ส่วนโนรายังไม่เสร็จ หลังจากพักรับประทานอาหารแล้วต้องรำอีกรอบเพื่อส่งพ่อแม่ตายาย และไล่ผีสงที่พลอยเข้ามาผสมโรงพลอยกินของสังเวจราว 16.00 นาฬิกา จึงจบพิธีทั้งหมด หลังจากนั้นญาติที่มาไกลก็ไปเยี่ยมญาติในหมู่บ้านนั้น กว่าที่จะทั่วก็ตกเย็นจึงกลับบ้านของตัวเอง

โนราลงครุ

1.4 ความเชื่อเรื่องน้ำศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องน้ำศักดิ์สิทธิ์เป็นความเชื่อที่ประสมประสานระหว่างความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิศาสนา ไสยศาสตร์ และจรียาวัตร ซึ่งมีพลังอำนาจทางสังคมต่อชุมชนนครศรีธรรมราช ทั้งในวงกว้างและพิเศษเฉพาะ กล่าวคือ

ในครั้งโบราณนั้นเมื่อต้องการใช้น้ำพระพุทธรูปประกอบพระราชพิธี เช่น น้ำสวดย น้ำอภิเชก น้ำบรมราชาภิเชก และน้ำพิพัฒน์สัตยา เป็นต้น เจ้าเมืองก็ให้ราชบุรุษไปพลีกรรมเพื่อเอาน้ำจากแหล่งต่างๆ นี้ทั้ง 6 แหล่ง จะขาดแหล่งใดไปไม่ได้ แต่บางแห่งกล่าวว่ายังมีน้ำอีกแหล่งหนึ่งที่ใช้ในราชพิธีด้วย คือแหล่งน้ำจากสระวัดห่อไตร่ ตำบลนา อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช ทุกวันนี้เป็นวัดร้าง ใช้สถานที่เป็นที่ตั้งวิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช ปัจจุบันสระดังกล่าวก็ยังปรากฏอยู่

เมื่อได้น้ำที่ศักดิ์สิทธิ์มาครบทุกแหล่งแล้วก็นำมารวมกับเข้าในหม้อน้ำ (ซึ่งทำด้วยทองและเงิน) แล้วเริ่มกระทำพิธีน้ำอภิเชก โดยทำในพระวิหารหลวงพระอุโบสถวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร การทำน้ำอภิเชก โดยทำในพระวิหารหลวงพระอุโบสถวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร การทำน้ำอภิเชกที่มีความศักดิ์สิทธิ์จะกระทำที่นี้ทุกครั้ง เพราะถือว่าเป็นอุโบสถที่ใหญ่โตกว้างขวางที่สุดและเป็นสถานที่ที่มีเกียรติสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้

ภายในพระวิหารหลวงซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธี ได้จัดให้มีโต๊ะหมู่เครื่องบูชาหน้าพระประธาน (พระศากยมุนีศรีธรรมราช) ภายในพระอุโบสถด้านเหนือจัดอาสนะบนเตียงสำหรับพระสงฆ์เจริญพระพุทธรูป 30 รูป ภายในพระอุโบสถด้านตะวันออก จัดอาสนะบนเตียงสำหรับพระสงฆ์สวดภาณวาร มีกระโถมเทียนชัยวางหน้าเตียง ภายในพระอุโบสถด้านใต้จัดอาสนะสำหรับพระนั่งปรก และจัดที่นั่งสำหรับเจ้าเมืองและกรมการเมือง

ครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสเมืองนครเมื่อวันอังคารเดือน 10 ขึ้น 6 ค่ำ ร.ศ. 107 ตรงกับวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2431 ซึ่งเป็นสมัยที่เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (พร้อม) เป็นเจ้าเมืองนคร รัชกาลที่ 5 ได้เสด็จวัดหน้าพระลาน ทรงตักน้ำในบ่อนี้ด้วยหมากจาก (ภาชนะสำหรับตักน้ำ) มาเสวยด้วยพระองค์เองแล้วทรงรับสั่งถามพระครูรอง (สมภารศรีจันทร์) เจ้าอาวาส ว่าศิษย์วัดหน้าพระลานเมื่อได้รับประทานน้ำในบ่อนี้แล้ว จะได้เป็นขุนนางกันจริงหรือ เจ้าอาวาสได้ทูลว่า ศิษย์วัดหน้าพระลานถ้าได้ตักน้ำในบ่อนี้แล้ว อย่างเร็วก็สามารถที่จะคาดว้าวขึ้น น้ำที่ตักขึ้นมาตักนั้นต้องตักเอาน้ำทางทิศอีสานของบ่อ จึงจะถือว่าดี

ชาวนครศรีธรรมราชและเมืองอื่นแต่โบราณนับถือกันสืบมาว่า น้ำบ่อวัดหน้าพระลานศักดิ์สิทธิ์นัก ใครมีโอกาสเข้าไปในเมืองนครเป็นต้องไปตักน้ำในบ่อนี้ติดตัวกลับบ้าน เชื่อกันว่าน้ำในบ่อนี้ใช้เป็นน้ำมนต์แก้อาถรรพณ์คุณไสยได้ทุกชนิด กล่าวกันว่าพระยาศรีธรรมโศกราชผู้สร้างเมืองนคร ได้ฝังกฤตยาคุณไว้บนชื่อประตูชัยศักดิ์ (ประตูชัยเหนือ) และประตูชัยสิทธิ์ (ประตูชัยใต้)

ดังนั้นไม่ว่าผู้ใดจะมีวิद्याคุณก็ต้องอาศัยน้ำบ่อวัดหน้าพระลาน เพื่อแก้อาถรรพณ์นี้ชาวเมืองนครในสมัยก่อนจึงมีน้ำบ่อนี้ติดตัวติดบ้านไว้เป็นส่วนใหญ่

อนึ่งหลังจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับไปนานก็มีข่าวมาว่าเจ้าพระยานครสั่งให้ถมบ่อดังกล่าวนี้แล้วสร้างหอไตรทับเสียด้วย ทั้งนี้เพราะเห็นว่าคนไปอาบกินน้ำบ่อนี้กันมาก เกรงจะมีผู้มีปัญหาบุญวาสนาขึ้นมาและจะเป็นภัยต่อการปกครอง แต่ขุนอาเทศคดีได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ในเรื่อง "น้ำศักดิ์สิทธิ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช" ซึ่งลงพิมพ์ในหนังสือ จุฬา ฯ นครศรีธรรมราช 23 ตุลาคม 2514 ว่า "เมื่อประมาณ 50 กว่าปีมานี้ข้าพเจ้าได้ไปดูหอไตรที่วัดหน้าพระลาน เห็นหอไตรที่ว่่านั้นมีอยู่จริง อยู่ทางทิศอีสานของวัดแต่ชำรุดทรุดโทรมด้วยความเก่าแก่คร่ำคร่า คงมีแต่ฐานกับเสาอิฐปูนหักๆ ส่วนเรื่องที่เล่าลือกันไม่ปรากฏว่ามีใครเชื่อถือเป็นจริงเป็นจังนัก ยังมีชาวบ้านชาวต่างเมืองไปอาบกินลูบตัวลูบหน้าประพรมศีรษะด้วยความนิยมนับถือกันอยู่ ครั้นเมื่อประมาณ 10 ปีมานี้ พระครูการาม (ดี สุวณฺโณ) เจ้าอาวาสได้ขุดรื้อฐานหอไตรนั้นออกโดยต้องการที่สร้างกุฏิสำหรับภิกษุสงฆ์ข้าพเจ้าได้เรียนถามท่านถึงเรื่องการถมบ่อ ท่านบอกว่าท่านก็ได้ขุดค้นหาซากบ่อน้ำเพื่อพิสูจน์ความจริงกัน แต่ก็ไม่พบร่องรอยเลย ท่านเข้าใจว่าเป็นเรื่องใส่ร้ายป้ายสีทับถมกันมากกว่า และบัดนี้ท่านได้ก่อปากบ่อให้สูงขึ้นทำกำแพงล้อม ถมพื้นที่คอนกรีตข้างๆ บ่อ บำรุงรักษาทำความสะอาดอย่างดีแล้ว บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ว่ำนี้อยู่ทางทิศตะวันออกพระอุโบสถ"

จะกล่าวถึงการประกอบพิธีจัดทำน้ำอภิเชกในพระราชพิธีราชาภิเชกสมรสพระราชพิธีบรมราชาภิเชกและพระราชพิธีเฉลิมพระราชมนเฑียร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เมื่อ พ. ศ. 2491 ดังต่อไปนี้

1. แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ให้ราชบุรุษไปพลีกรรมมาประกอบพิธี
 - ก. ที่บ่อวัดหน้าพระลาน
 - ข. น้ำบ่อวัดเสมาเมือง
 - ค. น้ำบ่อวัดเสมาไชย
 - ง. น้ำบ่อวัดประตู่ขาว
 - จ. น้ำห้วยปากนาคราช
 - ฉ. น้ำห้วยเขามหาชัย
2. สถานที่ประกอบพิธี : พระวิหารหลวง วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
3. ประธานในพิธี : นายแม่ัน อรจันทร์ ข้าหลวงประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช
4. ประธานสงฆ์ : พระรัตนธัชมุนี (แบน คณฐกรโณ) เมื่อครั้งยังเป็น พระ

ศรีธรรมประสาธน์ เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช

5. หมายกำหนดการ

วันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2493

เวลา 10.00 น. ข้าหลวงประจำจังหวัดไปยังพิธีมณฑล
จุดธูปเทียน เครื่องนมัสการ สมทานศีล
แล้วพระสงฆ์ประกาศเทวดา

เวลา 17.00-17.14 น. ประธานสงฆ์จุดเทียนชัย
ประโคมฆ้องชัยดุริยางค์
พระสงฆ์ 30 รูปเจริญพระพุทธมนต์
จบแล้วจะได้ผลัดเปลี่ยนกันสวดภาณวารต่อไป
จนตลอดรุ่ง

วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2493

เวลา 10.00 น. ข้าหลวงประจำจังหวัดไปยังพิธีมณฑล
จุดธูปเทียน เครื่องนมัสการ สมทานศีล
แล้วประธานสงฆ์ดับเทียนชัย
เจือน้ำพระพุทธมนต์ลงไปใต้น้ำอภิเษกแล้ว
ข้าราชการช่วยกันประเคนภัตตาหารพระสงฆ์
30 รูป ฉ้นเสร็จแล้วข้าหลวงประจำจังหวัด
ประเคนจตุปัจจัย ไทยธรรม พระสงฆ์อนุโมทนา

เวลา 12.00 น. ตั้งบายศรี เวียนเทียน สมโภชน้ำอภิเษก
เสร็จแล้ว ข้าหลวงประจำจังหวัดจะได้จัด
ข้าราชการเชิญน้ำอภิเษกนั้น
ไปยังกระทรวงมหาดไทยเพื่อนำส่ง
สำนักพระราชวัง ก่อนวันที่ 20 เมษายน 2493

6. การแต่งกาย : แต่งเครื่องแบบเต็มยศ

ผอ. กบป. และเจ้าหน้าที่คัมภีร์น้ำถวายสัตย์ปฏิญาณหน้าพระบรมธาตุ ณ บริเวณ
ลานหน้าพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช (30 พ. ค. 37)

นายพันวัฒน์ สมพันธ์ ผอ.กบป. เป็นผู้บูชาพระรัตนตรัยและนำกล่าวถวายสัตย์ปฏิญาณ
แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ก่อนทำการบูรณะ ฯ เมื่อ 30 พ.ค. 37

1.5 ความเชื่อของชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช อันเกี่ยวเนื่องกับยากกลางบ้านและการบิดเป่ารักษาไข้ พลังอำนาจทางสังคม อันสืบเนื่องจากความเชื่อของชุมชนนครศรีธรรมราชตามนัยนี้ เป็นพลังทางสังคมที่ประสมประสาน ได้ความเชื่อทางลัทธิและศาสนา และความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อทางจริยวัตรเข้าด้วยกัน¹

ประจักษ์พยานที่แสดงให้เห็น พลังอำนาจทางสังคมของความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนี้ เช่น การทำพิธีไล่แม่มด ของเมืองนครศรีธรรมราช² และ โนราเหยียบเลน³ เป็นต้น ซึ่งมีพิธีกรรม ดังนี้

1.5.1 พิธีไล่แม่มด

มีประวัติปรากฏในพิธีไล่แม่มดของเมืองนครศรีธรรมราช ว่าดังนี้

พิธีไล่แม่มด เป็นประเพณีขับไล่กลีบ้านกลีเมือง เป็นประเพณีประจำเดือนสี่ของเมืองนคร เชื่อกันว่าเมืองนครเป็นเมืองแรกที่ได้รับประเพณีนี้มาจากลังกา ดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงกล่าวไว้ในพระราชพิธีสิบสองเดือนว่า "...เพราะพิธีนี้มาจากทะเลข้างฝ่ายทิศตะวันตกข้างใต้ จึงไม่แผ่ขึ้นไปถึงหัวเมืองลาวข้างฝ่ายเหนือลัทธิพิธีอื่นๆ และการที่รับพิธีมาทำนั้นคงจะเป็นเมืองนครศรีธรรมราชได้รับก่อน ด้วยเมืองนครศรีธรรมราชนี้ปรากฏเป็นแน่ชัดว่า เป็นเมืองประเทศราชใหญ่มาช้านานมีหลักฐานที่ควรจะอ้างอิงหลายแห่ง มีจารึกที่ฐานพระในวัดพระมหาธาตุ เป็นต้น คงจะเป็นใหญ่มาก่อนตั้งกรุงศรีอยุธยาโบราณก่อนแต่ที่กรุงจะไปรับต่อมาก็ เมื่อครั้งใดคราวใดไม่ได้ความปรากฏเชื้อสายของพิธีการในเมืองนครศรีธรรมราชก็ยังมีติดต่อมาจนถึงในปัจจุบันนี้เมื่อข้าพเจ้าไปเมืองนครศรีธรรมราชคราวนี้ก็ได้อลองให้พระสงฆ์ที่วัดหน้าพระลานสวดภาณวาร และภาณยักษ์ ฟังดู ทำนองภาณวารมีเสียงเม็ดพรายทำนองครุคระมากขึ้นกว่าทำนองภาณวารในกรุงเทพฯ นี้มาก..."

พิธีไล่แม่มดของชาวนครนั้น เมื่อราชธานีรับไปแล้วก็เรียกเสียใหม่ว่าพิธีสัมพัจฉรฉินท์ (แปลว่าพิธีทำบุญสิ้นปี)

สาเหตุการเกิดพิธีนี้เนื่องมาจากชาวนครมักประสบความเดือดร้อนเกิดไข้ห่าและภัยพิบัติต่างๆ อยู่บ่อยๆ เนื่องจากกิจการแพทย์ยังไม่เจริญ จึงไม่ทราบสาเหตุของโรคภัยต่างๆ ที่แท้จริง ชาวเมืองอยู่กันด้วยความหวาดกลัวอยู่ตลอดเวลา จึงได้หาทางแก้ไข

^{1,2,3} สีชา วิมลเมธี เลียน บรรจสุวรรณ เนื่อง ศรีสวัสดิ์ และวิเชียร ณ นคร สัมภาษณ์
อ้างแล้ว

โดยการคิดหาวิธีเอาแบบอย่างการขับไล่ผีของลังกา ตามตำนานของพิธีไล่แม่มดของเมืองนคร
ในชั้นแรกสุดนั้นมีว่า

เมื่อพระเจ้าศรีธรรมโศกราชได้สร้างเมืองนครเป็นราชธานี มีกำแพง
รอบเมือง มีปราสาทราชวัง วัดวาอาราม และเทวสถานอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว พระองค์
ก็ทำนุบำรุงบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขโดยทั่วไป แต่เนื่องจากในระยะนั้นโรคระบาดยังเป็น
ปัญหาใหญ่มากยังมีโรคหายังปรากฏอยู่เนืองๆ เกิดโรคห่าแต่ละครวามีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก
พระเจ้าศรีธรรมโศกราชทรงปรึกษากับมหาเถรและพราหมณาจารย์ถึงวิธีการแก้โรคนี้ ในที่สุด
จึงตกลงกันทำเงินตราโมโปรยปรายไปทั่วบริเวณกำแพงเมือง และทุกหนทุกแห่งภายในเมือง
ตามความเชื่อถือที่มีมาแต่โบราณว่า เงินตราโมมีความศักดิ์สิทธิ์สามารถขับไล่โรคห่า
จัญไรและกาฬบ้านกาฬเมืองไปได้อย่างหมดสิ้น ดังที่ปรากฏในตำนานเมืองนครซึ่งตีความ
ได้ว่า

"...พวกอินเดียสร้างเมืองที่ทุ่งตึกไม่ทันสำเร็จ เพียงได้หักร้างถางพง
สร้างบ้านเรือนวัดและที่ทำกินลงเท่านั้นถูกพวกอิสลามตามมาตีแตกอีก ต้องอพยพหนีขึ้นไป
ตามลำน้ำตะกั่วป่าข้ามเขาสก ล่องไปตามแม่น้ำพุมดวง มาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
มาตั้งมั่นอยู่ที่บ้านน้ำรอบ ตำบลน้ำรอบ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีท่าทางว่า
จะตั้งราชธานีอยู่ที่บ้านน้ำรอบอีกให้นามว่า เมืองธราวดี แต่เพราะเหตุภูมิประเทศอยู่ระหว่างภูเขา
ห้วยธาร ป่าดงประกอบกับพวกอินเดียที่อพยพมาเป็นพวกที่เคยอยู่ใกล้ทะเล ครั้นมาอยู่ที่นี้
ก็ทำให้ผิมน้ำผิวดอากาศ เกิดไข้ระบาดขึ้นในหมู่ผู้อพยพอย่างรุนแรง จึงจำเป็นต้องอพยพ
ต่อไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ไปตั้งที่เชิงเขาชวาปราบ ปลายคลองสินปุน อำเภอคลองท่อม
จังหวัดกระบี่ แต่ก็มีภูมิประเทศคล้ายกับเมืองธราวดีอีก ไข้ห่าจึงไม่สงบ ต้องเคลื่อนย้ายต่อไป
หาชัยภูมิใหม่ ได้ที่บ้านเวียงสระ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ตั้งมั่นที่นั่นอีกหนหนึ่ง
แต่อยู่ได้ไม่กี่ปีเพราะโรคไข้ห่าไม่หายขาด ต้องรื้อถอนต่อไปทางฝั่งทะเลตะวันออกพบ
หาดทรายใหญ่อยู่ริมทะเล อากาศดีผักปลาอาหารสมบูรณ์ มีลำน้ำและที่ราบเหมาะสม
สำหรับทำมาหากินมาก ดีกว่าทำเลที่เคยตั้งมาแล้ว มีชัยภูมิดีเหมาะแก่การตั้งเป็นราชธานี
จึงได้ตั้งมั่นขึ้นที่นั่น แม้เกิดไข้ห่าอีกก็ไม่ได้รื้อถอนต่อไป ได้สร้างราชธานี กำแพงเมือง
พระมหาธาตุเจดีย์ วัด เทวสถาน และปราสาทราชวังอย่างถาวร จัดระเบียบการปกครอง
จัดที่อยู่กินของพลเมืองเรียบร้อยแล้ว พระยาศรีธรรมโศกราชจึงทรงปรึกษากับพระมหาเถร
อาจารย์และอธิบดีพราหมณ์เพื่อหาอุบายป้องกันโรคห่าซึ่งยังเป็นอยู่บ่อยๆ ให้หายขาด
พระมหาเถรและพราหมณ์ตกลงเห็นพ้องกันให้ทำเงินตราโมเต็มตามตำรับหว่านรอบเมือง
ตั้งแต่นั้นเมืองนครศรีธรรมราชก็อยู่เย็นเป็นสุขตลอดมา..."

การทำเงินตราโมสมัยพระเจ้าศรีธรรมโศกราช ตั้งพิธีที่วัดพระมหาธาตุ ด้านตะวันออก ส่วนประกอบที่นำมาทำเหรียญตราโม คือ ทองคำ ทองอุไร ทองแดง เงิน เหล็ก สังกะสี พรอท พลวง และ ตะกั่ว รวม 9 อย่าง เรียกว่า “นวโลหะ” ส่วนพิธีการ ในการทำเงินตราโมและพิธีไล่แม่มด อติเรก* กล่าวไว้ว่า “การหลอมผสมวัตถุทั้ง 9 เข้าด้วยกัน ต้องขัดทอด้วยยาจนกระทั่งได้ที่ นำเข้าพิมพ์และตอกตราสำเร็จรูปเป็นเงินนโม คณาจารย์ฝ่ายพุทธจะสวดพระพุทธรูปฝ่ายพราหมณ์ก็โอมอ่านพระเวทย์กฤติยาคุณ สรรเสริญและบูชาเทวดาไปจนได้เงินตราโมเต็มเก้าบาตร เสร็จแล้วใส่น้ำลงไปหล่อเงินตรา โมในบาตรทั้ง 9 นำไปเข้าพิธีอาภานา ที่โรงพิธีซึ่งปลูกไว้ ณ เชิงฐานเจดีย์พระบรมธาตุ ด้านตะวันออกอีกทีหนึ่ง พิธีสวดอาภานาดำเนินไปโดยคณาจารย์ฝ่ายพุทธ และฝ่ายพราหมณ์ ตลอด 9 วัน 9 คืน อันเป็นช่วงเวลาสุดท้ายของพิธีนี้นั้นเองจะมีการจุดพลุขับแม่มดสมมติ ซึ่งลงมติว่าเป็นผู้รับเสียดังไรทุกอย่างจากในเมืองออกนอกเมืองเมื่อแม่มดคนสุดท้ายวิ่งออก นอกเมืองไป ปีนใหญ่ซึ่งตั้งอยู่ ณ ประตูเมืองทั้ง 9 ก็จะถูกจุดยิงตามลำดับหลังแม่มดออก พร้อมๆ กันนั้นมหาเถรผู้ทรงคุณวิเศษและพราหมณ์ผู้เรืองกฤติยาคุณก็นำเงินตราโมทั้ง 9 บาตร ออกไปทำพิธีอาภานพระเวทย์ฝังไว้ตามประตูเมืองทุกๆ ประตู เชิงใบเสมากำแพงเมืองทุกใบ นอกจากฝังแล้วยังโปรยปรายเงินตราโมและน้ำมนต์จนทั่วกำแพงโดยรอบ ตามถนนหนทาง วัดวาอาราม เทวสถาน ปราสาท ราชวังและสถานที่สำคัญต่างๆ แห่งก็โปรยปรายเงินตราโม และน้ำมนต์ไปจนทั่วด้วย เงินตราโม ที่เหลือก็แจกจ่ายแก่ชาวเมืองไว้คุ้มกันใช้ห่าเป็นส่วนตัว ต่อไป *

ในขณะที่มหาเถรผู้ทรงคุณวิเศษและพราหมณ์ผู้เรืองเวทย์ ทำอาภานพระเวทย์ฝังและโปรยปรายเงินตราโมกับน้ำมนต์ไปรอบๆ เมืองนั้น ที่โรงพิธีในวัดพระมหาธาตุ ทั้งฝ่ายพุทธและพราหมณ์ยังคงสวดพระพุทธรูปมนต์และรายพระเวทจุดพลุ ที่ประตูเมืองก็ยังคง ปีนใหญ่เป็นสำคัญจนเสร็จ

หลังจากพิธีไล่แม่มดในครั้งแรกที่กล่าวมาแล้วนั้น สมัยต่อๆ มาพิธีไล่ แม่มดของเมืองนครนั้นจะถือเอาบริเวณวัดพระมหาธาตุวรวิหารเป็นบริเวณพิธี โดยมีทั้งทาง พระพุทธศาสนาและพิธีพราหมณ์ โดยพิธีทางพุทธศาสนาจะประกอบพิธีในพระวิหารหลวง ส่วนพิธีพราหมณ์จะประกอบพิธีด้านทิศใต้ของพระวิหารหลวง พิธีนี้จะเริ่มกระทำในวันแรม 11 ค่ำ เดือนสี่ จนถึงวันแรม 12 ค่ำ เดือนสี่ แต่พิธีพราหมณ์นั้นจะกระทำเฉพาะในวันแรม 12 ค่ำ เดือนสี่

* อติเรก “พระบรมธาตุเมืองนคร” มวลัยเมืองใต้, หน้า 36-37.

พิธีทางพุทธศาสนา เมื่อถึงวันกระทำพิธี ในพระวิหารหลวงจะมี อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการกระทำพิธีหลายอย่าง นอกเหนือจากพระพุทธรูปในพระวิหารหลวง แล้วยังมีเทียนชัยบาตรน้ำพระพุทธมนต์และศัตราวุธ พระสงฆ์จะมาประชุมเพื่อสวดอาฏานาฎิยสูตร (ภาณยักษ์) ตลอดคืนแรม 11 ค่ำ วันแรม 12 ค่ำ แรม 13 ค่ำ และวันแรม 14 ค่ำเดือนสี่ เมื่อพระสงฆ์สวดจบทุกคราวจะมีการประกาศเทวดาเป็นภาษาสิงหล ขณะประกาศเทวดา ให้พระสงฆ์ยืนบนผ้าขาวพับหนึ่ง เมื่อประกาศจบก็มีการประเคนผ้านั้นแก่พระสงฆ์ไปทุกๆ วัน จะจัดให้มีการเลี้ยงพระเป็นพิเศษ เมื่อถึงวันแรม 15 ค่ำ พระสงฆ์ก็จะออกไปประพรมน้ำพระพุทธมนต์ตามที่ต่างๆ แล้วจะมีการเลี้ยงพระที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารอีก

พิธีการทางพราหมณ์ พิธีพราหมณ์จะกระทำในโรงพิมพ์ชั่วคราว ทางด้านใต้ของพระวิหารหลวงวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร พราหมณ์จะเข้าประจำโรงในวันแรก 11 ค่ำ เดือนสี่ แต่ทำพิธีจริงๆ ในวันแรม 12 ค่ำเดือนสี่ ในพิธีนี้พราหมณ์จะมีการโหมกฤษดิ์ (ชื่อพิธีอย่างหนึ่งของพราหมณ์มีการจุดไฟ) การจัดโรงพิธีก็ทำตามแบบของพราหมณ์ โดยเฉพาะซึ่งจะคล้ายกันแทบทุกพิธี กล่าวคือมีคร่าวไม้ติดเสาดึงกันทุกเสาเรียกตามพราหมณ์ว่า พรหมโองการ แล้วพาดผ้าไตรทวาร ภายในโรงพิธีมีเตียง 3 เตียงสำหรับวางเทวรูปลดลั่น กันมาตามลำดับคือ พระนารายณ์และพระพิฆเนศ พระอิศวรและพระอุมาทรงโค เป็นเตียง ที่ 1 สูงที่สุด เตียงที่ 2 ต่ำลงมาวางเทวรูปนพเคราะห์ (ดาวพระเคราะห์ทั้งเก้าคือ อาทิตย์ จันทร์ อังคาร พุธ เสาร์ พฤหัสบดี ราหู ศุกร์และเกตุ) ส่วนเตียงสุดท้ายอันเป็นเตียงต่ำ ที่สุดวางเบญจศัพท์ (แต่น้ำอยู่ในหม้อของใช้ในการพระราชพิธี สำหรับใส่น้ำอภิเษกหรือน้ำเทพมนต์) กรดและสังข์ นอกจากนี้ภายในโรงพิธีมีเตาทองแดงสำหรับโหมกฤษดิ์ หม้อข้าวและหม้อน้ำมนต์ด้วย

การพิธีของพราหมณ์มักจะเริ่มเมื่อเวลา 02.00 น. เพราะพิธีพราหมณ์ จะกระทำในกลางคืนเริ่มโดยการชำระร่างกาย บูชาทิศทั้งแปด บูชาพระอิศวร บูชาเบญจศัพท์ บูชากรดสังข์ หม้อข้าว หม้อน้ำมนต์ บูชาใบไม้สำหรับโหมกฤษดิ์ (นิยมใช้ใบไม้หลายชนิด แต่ส่วนใหญ่เป็นใบตะขบ ใบทองและใบมะม่วง) นำใบไม้ไปชุบน้ำมันและน้ำผึ้งรวงแล้วโหมกฤษดิ์เป็นอันเสร็จพิธีประจำวัน ครั้นวันต่อไปก็จะกระทำเช่นนี้อีก

ส่วนด้านหน้าพระวิหารหลวงนั้นมีแม่มดสมมติซึ่งให้เป็นตัวแทนของ ผีกลีบบ้านกลีเมืองและความชั่วร้ายทั้งปวง แม่มดสมมตินี้ได้จากผู้อาสาสมัครโดยได้เงินเป็น ค่าตอบแทนนั่งอยู่ ที่ด้านหน้าของแม่มดมีแผงสำหรับชาวเมืองจะได้นำของเพื่อการลอยเคราะห์ หรือสะเดาะเคราะห์มาวาง ของเหล่านี้ก็มักจะเป็นข้าวสาร เงินอัฐพิส บางรายก็ตัดเล็บตัดผม มาวางไว้ด้วย เพื่อจะได้นำแผงนี้ไปลอยน้ำ เมื่อเสร็จพิธีไล่แม่มดแล้ว

เมื่อเสร็จพิธีก็จะมีการไล่แม่มดโดยการไล่ตีแม่มดด้วยตะบองเพชร (ทำด้วยใบตาลหรือใบลานที่ตัดออกมาเป็นใบๆ ขมวดที่ปลายให้เป็นปมแล้วจารึกคาถาด้วยอักษรขอม) วิ่งไล่กันไปเป็นทิวแถว แม่มดก็วิ่งหนีออกนอกเมือง ตามทางที่แม่มดผ่านมีการประพรมน้ำมนต์ตามไปตลอดทาง ผู้ที่ไล่แม่มดก็จะไล่แม่มดไปติดๆ จนออกนอกเมืองจึงหยุด ส่วนใหญ่แม่มดจะออกมาทางด้านประตูชัยเหนือแล้วไปอาศัยอยู่ที่หัวอิฐ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามข้อตกลงผู้ที่เป็นแม่มดสมมติต้องอยู่ที่นอกเมืองตลอดไปจะเข้าเมืองอีกไม่ได้โดยเด็ดขาด เพราะถือว่าแม่มดสมมติผู้นี้คือตัวเสนียดจัญไรที่ถูกไล่ออกมาจากเมืองแล้วบ้านเมืองก็จะหมดกาลิและราศีทั้งหลาย

เมื่อไล่แม่มดเสร็จแล้ว ชาวเมืองก็จะกลับบ้านด้วยความผาสุกเป็นที่สุด เพราะถือว่าต่อไปที่บ้านเมืองก็จะมีแต่ความสงบสุขร่มเย็น ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวง โดยสิ้นเชิง ทั้งนี้เพราะสิ่งชั่วร้ายเหล่านั้นถูกไล่ออกจากเมืองไปแล้ว พิธีไล่แม่มดของเมืองนครเพ็งล้มเลิกไปภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475

1.5.2 โนราเหยียบเสน

เหยียบเสน เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของโนราที่สร้างขึ้นเพื่อรักษาอาการผิปกตติอย่างหนึ่งที่เกิดกับผิวหนัง ซึ่งเรียกว่า "เสน"

เสน มีลักษณะเป็นแผ่นขึ้นบริเวณผิวหนังคล้ายปานแต่จะออกเป็นเนื้อนูนขึ้นจากระดับผิวหนังปกติ ถ้าเนื้อที่ออกนูนขึ้นนั้นมีสีดำเรียกว่า "เสนดำ" ถ้าเนื้อที่ออกนูนขึ้นนั้นมีสีออกแดง เรียกว่า "เสนแดง" เสนนี้ถ้าเกิดกับเด็กจะค่อยใหญ่ขึ้นตามอายุ ผู้เป็นเสนไม่รู้สึกเจ็บปวดอะไร เพียงแต่ถ้าเสนขึ้นในบางส่วนของร่างกาย โดยเฉพาะในหน้าจะทำให้มองดูน่าเกลียด ชาวบ้านสมัยก่อนเชื่อว่า เสนเกิดจากการกระทำของผีที่เรียกว่า "เจ้าเสน" และเชื่อว่าเสนไม่สามารถรักษาให้หายได้ด้วยยาใดๆ มีวิธีการรักษาได้เพียง 2 วิธีเท่านั้น คือให้เหยียบตราโบราณ ซึ่งมีรูปพระเจ้าแผ่นดินกตทัพบพร้อมทั้งเสกคาถาอาคมวิธีหนึ่ง และโดยให้โนราทำพิธี "เหยียบเสน" ให้อีกวิธีหนึ่ง

พิธีเหยียบเสน ทำได้เฉพาะโนราบางคนเท่านั้น ส่วนมากจะทำในพิธีเข้าโรงครู (ดู โนราลงครู) โดยผู้ที่เป็นเสนเตรียมเครื่องประกอบพิธีมามอบให้แก่โนราใหญ่ (หัวหน้าคณะโนรา) ประกอบด้วย ขันน้ำ หมาก พลุ ฐูปเทียน ดอกไม้ มีดโกน หินลับมีด เงินเหรียญ เครื่องทอง เครื่องเงิน หญ้าคา หญ้าเข็ดมอน ใบชุมเห็ด และรวงข้าว 3 รวง โนราใหญ่จะให้ผู้ที่เป็นเสนนั่งในโรงโนราแล้วเอาน้ำใส่ขัน พร้อมด้วยมีดโกน หินลับมีด เครื่องเงิน เครื่องทอง หญ้าคา หญ้าเข็ดมอน และรวงข้าว จุดฐูปเทียน ชุมนุมเทวดา เชิญครูเสนสู่พิธี ลงอักขระตัวขอมที่หัวแม่เท้า (ของโนราใหญ่) เอาหัวแม่เท้าจุ่มลงในขันน้ำ

โนราบางคนก่อนใช้เท้าเหยียบเสน จะใช้หัวพลูลงอักขระขอมที่เสน แล้วเอาเหรียญทาบลงบนเสนนั่น แล้วใช้หัวแม่เท้าเหยียบกดลงบนเหรียญ ภาวนาคาถา 3 คาบ จบแล้วสลัดให้เหรียญหลุดออกจากเสน

จากพิธีดังกล่าวเชื่อว่าเสนจะค่อยๆ หาย ถ้าไม่หายก็ให้ทำซ้ำอีก เชื่อว่าเสนจะหายไปในที่สุด ปัจจุบันนี้พิธีเหยียบเสนยังทำกันอยู่บ้างในชนบท¹

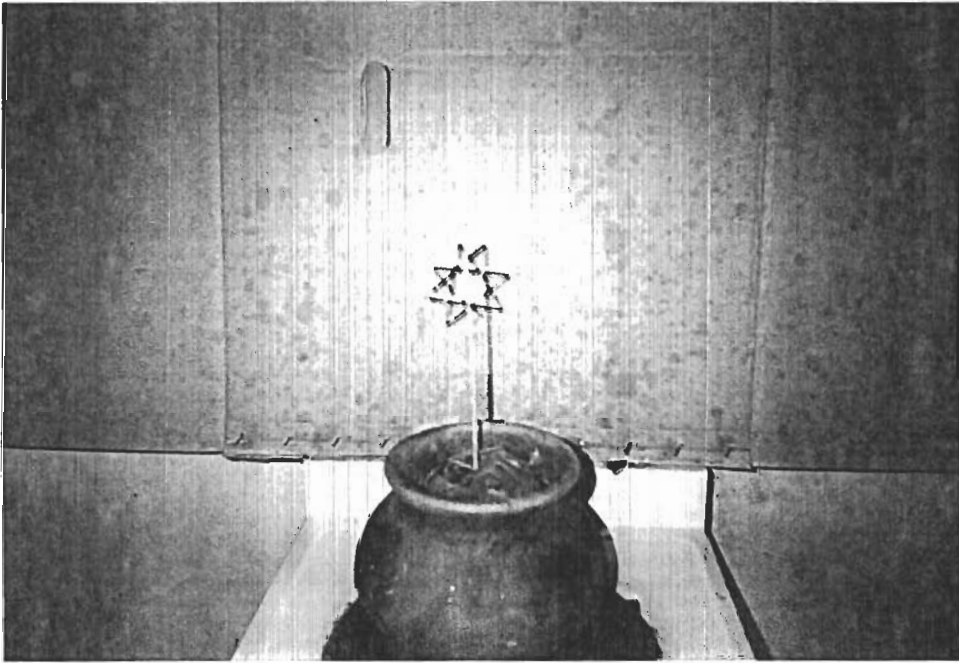
จากกรณีความเชื่อต่างๆ ที่ยกมาเป็นอุทาหรณ์ ทั้ง 5 กรณีสำคัญ ย่อมเป็นที่มั่นใจได้ว่า ระบบความเชื่อของชุมชนนครศรีธรรมราช มีพลังอำนาจทางสังคมต่อชุมชนนครศรีธรรมราช ทั้งชุมชนพิเศษเฉพาะกลุ่มและสังคมเมืองนครศรีธรรมราช โดยส่วนรวมยิ่งไปกว่านั้นในบางช่วงเวลา ยิ่งแผ่พลังอำนาจทางสังคมไปสู่ชุมชนและสังคมอื่นๆ อีกด้วย โดยมี “ญาติธรรม” หรือ ผู้ร่วมอุดมการณ์ ความเชื่อ เป็นเครือข่ายโดยธรรมชาติ ซึ่งมี “คุณค่าภายใน” เป็น เป้าหมายร่วมกัน

¹ ฐานาคารทหารไทยพาณิชย์ สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ หน้า 8688.

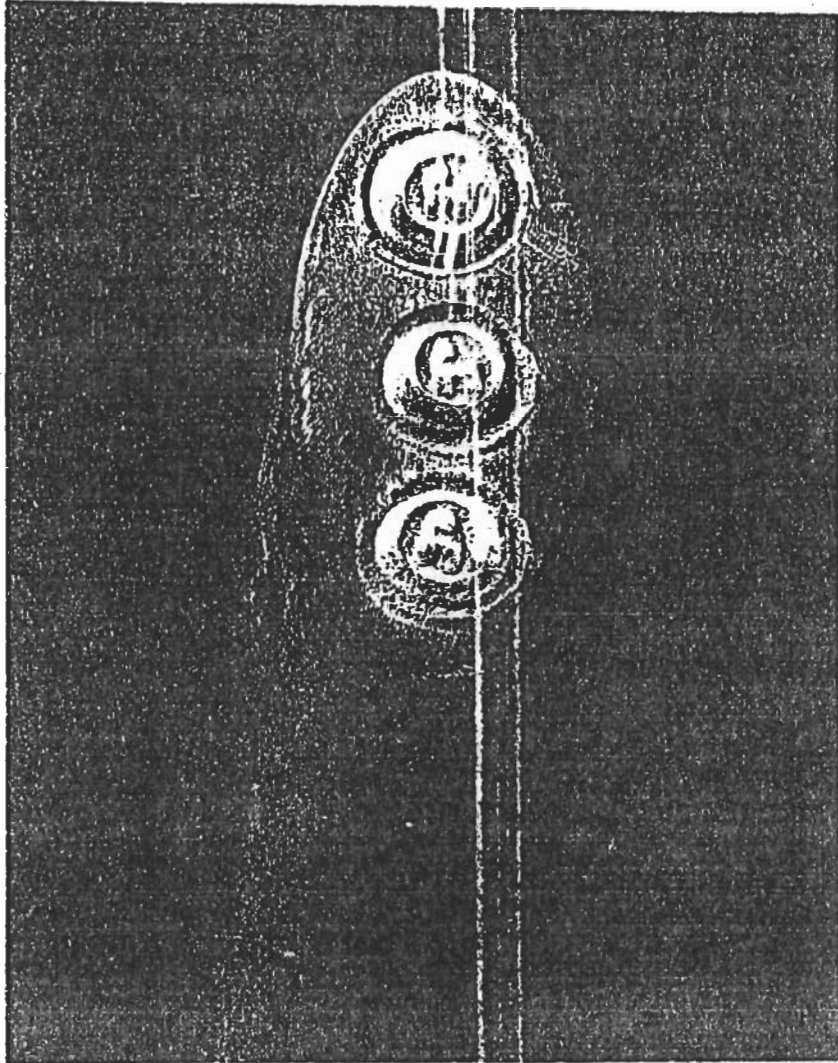
แพทย์แผนไทยสมัยใหม่

แพทย์แผนไทยต่างมิติ

นโมกับพิธิไล่ม่มด

2. พลังอำนาจทางเศรษฐกิจ

พลังอำนาจทางเศรษฐกิจในที่นี้ หมายถึงความเข้มแข็งของชุมชนนครศรีธรรมราชทางด้านวัตถุเป็นหลักคือเป็นเรื่องของการผลิตแรงงาน รายได้ รายจ่าย ทรัพย์สินเงินทอง การจับจ่ายใช้สอยเป็นสำคัญ

ชุมชนนครศรีธรรมราชถือคติในเรื่องนี้ว่า “เกิดมาชาติหนึ่งไม่ได้หวังรำ หวังรวยอะไร ยิ่งก็แบ่งกันใช้ให้กันกิน เป็นชุมชนที่มีชีวิตเรียบง่าย เพื่อนอยู่ได้เราก็อยู่ได้อย่างมีความสุขตามอัตภาพที่พึงมี พอเหมาะพอดีกับฐานะเพศวัย” ดังมีคติชาวบ้านที่ตกผลึกอยู่ในถ้อยคำสำนวน ซึ่งรู้จักและจดจำกันได้อย่างแพร่หลายอยู่โดยทั่วไป ดังเช่น¹

กินเพื่ออยู่ไม่ใช่อยู่เพื่อกิน

นกจอกทำรังพอจู้ตัว

เป็นเปิดอย่าไปขันตามไก่

พอไปวัดไปวาไปกับเพื่อนได้

พอได้อยู่ได้กินหยามหนึ่ง ๆ

พอรอดหยาม

หวิ้มแต่พอเกล้ากินข้าวแต่พออิม

อย่าตาขาวตาล่อ

อย่าอยู่เทียมเจ้ากินข้าวเทียมหมา ฯลฯ

กรณีตัวอย่างการประกอบอาชีพทำนาของชุมชนนครศรีธรรมราชในแง่เศรษฐกิจมีรูปลักษณะ ดังนี้²

การทำนาของชุมชนนครศรีธรรมราชแต่อดีตมุ่งทำเพื่ออยู่เพื่อกิน คือมีข้าวกินตลอดปีและมีเงินทองของใช้ที่ได้จากการทำข้าวไปขายหรือแลกเปลี่ยนเอามาทำบุญและดำรงชีพการทำงานในแต่ละครอบครัวจึง “ทำแต่พอแรง” ตามจำนวนสมาชิกในครอบครัวเป็นสำคัญ ครอบครัวใดมีสมาชิกมากก็ทำมาก ครอบครัวใดมีสมาชิกน้อยก็ทำน้อย ส่วนใหญ่จะทำนากันครอบครัวละ 10 – 20 ไร่ และอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก ครอบครัวใดมีที่ดินสำหรับทำนาอยู่มากเกินแรงสมาชิกในครอบครัว หรือ พิจารณาเห็นว่าในปีนั้น ๆ ครอบครัวของตนไม่สามารถจะทำนาได้หมดตามจำนวนที่ดินที่มีอยู่ ก็จะไม่ปล่อยให้ที่ดินรกร้างว่างเปล่า เพราะนอกจาก

¹ เงิน เทพศักดิ์ จวน รัชชางศ์ จวง สุทธิมาศ ทอง รัชชานาค บุญ ทามาศ เมษา จันทร์ทอง และลาม คงขาว สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545.

² วิมล คำศรี วิฒนธรรมข้าวฯ หน้า 45 – 46 และหน้า 136 – 144

จะได้ผลผลิตแล้วยังทำให้ผืนนาสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ไปด้วย ชุมชนนครศรีธรรมราช จึงใช้ที่ดินโดยการยกให้วงศาความญาติ หรือผู้ที่ตนรักใคร่ชอบพหรือเมตตาปราณี เป็นผู้ทำนาโดยไม่หวังค่าตอบแทนใดๆ หรือให้ทำนาโดยแบ่งผลผลิตกันตามสัดส่วนที่ตกลงกัน หากเป็นกรณีหลังมักจะแบ่งเท่ากันที่เรียกว่า "ทำนาหว่า"

กรณีการใช้แรงงานและการช่วยงานชุมชนนครศรีธรรมราชจะร่วมด้วยช่วยกันโดยไม่คำนึงถึงค่าจ้างแรงงานเมื่อเพื่อนบ้านหรือวัดมีงานบุญ ชุมชนนครศรีธรรมราชจะกุสีกุจอพากันไปช่วยงาน โดยช่วยแรงและช่วยนำเอาผลผลิตที่ตนมีอยู่และพืชจะช่วยงานนั้นได้ ไปช่วยงานโดยไม่คิดมูลค่า เช่น นำเอาข้าวสาร หรืออาหารแห้ง ไปช่วยงานบวช งานศพ นำข้าวหม้อ แกงหม้อ ไปทำบุญถวายพระหรือรับแขกของวัดของหมู่บ้านในโอกาสพิเศษต่างๆ เช่น รับคณะบุคคล ซึ่งมาจากต่างถิ่น ที่นำกลิ่นหรือผ้าป่ามาทอดที่วัด วัดจัดงานฉลองกุฏิ หรือฝังลูกนิมิตมีแขกจากต่างถิ่นมาร่วมงาน เป็นต้น การช่วยการในลักษณะนี้ ทั้งเพื่อนบ้านญาติ ยาน – โยด จะช่วยกันหา ช่วยกันทำ ช่วยกันกิน ช่วยกันจัดเก็บจนเสร็จงาน

ภาพลักษณ์ทางเศรษฐกิจ ของชุมชนนครศรีธรรมราช เป็นเช่นนี้เพราะพลังความเชื่อ เรื่องลัทธิและศาสนา เป็นเหตุปัจจัยสำคัญโดยเฉพาะความเชื่อเรื่องบุญกุศล

ความเชื่อของชุมชนนครศรีธรรมราช จึงมีพลังอำนาจทางเศรษฐกิจในรูปลักษณะของการดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเหมาะพอดี พอมีพอกิน อย่างผสมกลมกลืนกับธรรมชาติ และปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เชื่อมโยงผูกพันกันอย่างแนบแน่น เป็นเศรษฐกิจพอเพียงที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมจริยธรรม

พลวัตพลังอำนาจ

ระบบความเชื่อของชุมชนนครศรีธรรมราช ทั้ง 4 ประการ คือ ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิศาสนา ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับจรรยาวัตร และความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้านและการขจัดปัดเป่ารักษาไข้ มีพลังอำนาจต่อชุมชนทั้งภายในและภายนอกชุมชนนครศรีธรรมราช ในรูปลักษณะโดยสรุป 2 ประเด็นสำคัญคือพลังอำนาจทางสังคมและพลังอำนาจทางเศรษฐกิจมาเป็นเวลายาวนานหลายศตวรรษ พลังอำนาจเหล่านั้นได้มีพลวัตไปตามกาลเวลาและบริบทของสังคม กล่าวคือ

1. พลังอำนาจทางสังคม

ชุมชนนครศรีธรรมราชโดยมีพลังอำนาจทางสังคมสูงยิ่งถึงขั้นเป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรมของภาคได้ในยุคหนึ่ง เพราะมีเหตุปัจจัยสำคัญ คือ การสนธิกำลัง

ของระบบความเชื่อทั้ง 4 ประการ ดังกล่าวแล้ว โดยมีกรณีตัวอย่างสำคัญ 5 กรณี คือ การบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ การบูชาพระพุทธสิหิงค์ การบูชาแม่โพสพ การบูชาครุฑมอโนราห์ น้ำศักดิ์สิทธิ์ การทำพิธีไล่แม่มด และโนราห์เหียบเสน มาเป็นอุทาหรณ์นั้น โดยภาพรวมในปัจจุบัน พลังอำนาจทางสังคมโดยเฉพาะจริยธรรมหรือระบบคุณค่าของชุมชนเป็นพลังที่อ่อนตัวลงด้วยปัจจัยภายใน คือ ขาดการศึกษาพัฒนา สานต่อเลือกสรรภูมิปัญญาดั้งเดิม ของบรรพบุรุษมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น จัดกิจกรรมตามประเพณีที่เน้นเพียงรูปแบบ ไปไม่ถึงความหมายที่แท้จริง ละทิ้งภูมิปัญญาดั้งเดิมอันเป็นฐานรากของจริยธรรมและระบบคุณค่าของสังคม เช่น ยกเลิกประเพณี พิธีกรรม อันเกี่ยวข้องกับบุคลาธิษฐาน เช่น แม่โพสพ เป็นต้น บริโภควัฒนธรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่จนขาดการกลั่นกรอง ละทิ้งพิธีกรรมการเคารพผู้ใหญ่ในโอกาสสำคัญ ผู้ถ่ายทอดจริยธรรมและระบบคุณค่ามีมาตรฐานต่ำลง

ส่วนปัจจัยภายนอก มีการนำเอาระบบคุณค่าใหม่ เข้ามาสู่ชุมชนในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ เช่น การเข้ามาในลักษณะของนโยบาย โครงการหรือกิจกรรมที่เน้นพลัง "เงินตรา" มากกว่าจริยธรรมหรือระบบคุณค่า เช่น การส่งเสริมประเพณีเพื่อการค้าหรือธุรกิจเงินตราจนลืมนัยความหมายที่แท้จริงของประเพณี ส่งเสริมอาชีพที่มีรายได้สูง โดยขาดจิตสำนึกสาธารณะ¹

2. พลังอำนาจทางเศรษฐกิจ

ในสังคมปัจจุบันผู้คนมีความจำเป็นต้องติดต่อกับภาวะทางเศรษฐกิจ ตามกระแสวัตถุนิยม เงินตราจึงมีค่าและมากมายต่อผู้คนและชุมชนมากกว่าระบบจริยธรรมและระบบคุณค่าระบบความเชื่อของชุมชนนครศรีธรรมราชที่เคยมีพลังอำนาจทางเศรษฐกิจในรูปแบบลักษณะของความพอเพียง พอเหมาะพองามกลมกลืนกับธรรมชาติเป็นเศรษฐกิจพอเพียงที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมจริยธรรม ต้องปรับเปลี่ยนมาสู่วิถีใหม่ เป็นว่า ความเชื่อใด ๆ ที่ขายได้ หรือ บริบทใด ๆ ของความเชื่อที่มีช่องทางทำมาหากินได้ ผู้คนในชุมชนนครศรีธรรมราชจะใช้ประโยชน์จากความเชื่อนั้นเป็นพลังทางเศรษฐกิจสำหรับเขาหรือกลุ่มเขาทันทีที่มีโอกาส²

อย่างไรก็ตามแม้ว่าพลังอำนาจทางสังคมและเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากความเชื่อของชุมชนนครศรีธรรมราช จะมีพลวัตในรูปแบบลักษณะดังกล่าวแล้ว แต่ไม่ได้หมายความว่าชุมชนจะไม่สามารถกอบกู้สถานการณ์ภาพของระบบความเชื่อที่เคยให้ภาพลักษณ์อันสง่างาม และทรงพลังกลับคืนมาด้วยความโชติช่วงได้อีกต่อไป

¹ พระเทพปัญญาสุธี พระราชธรรมสุธี วิเชียร ณ นคร สัมภาษณ์ อ่างแก้ว และ วิมล คำศรี วัฒนธรรมข่าวฯ หน้า 214.

² ฉันททิพย์ พันธรักษ์ราชเดช สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545.

ความเชื่อ
พลังอำนาจทางสังคม

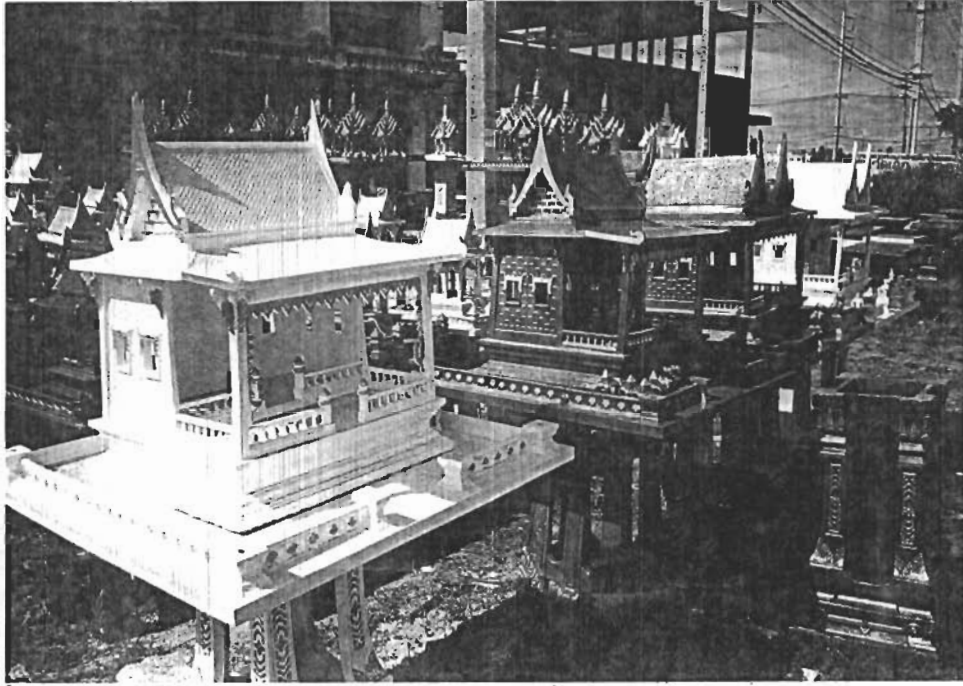
ความเชื่อ
พลังอำนาจทางสังคม

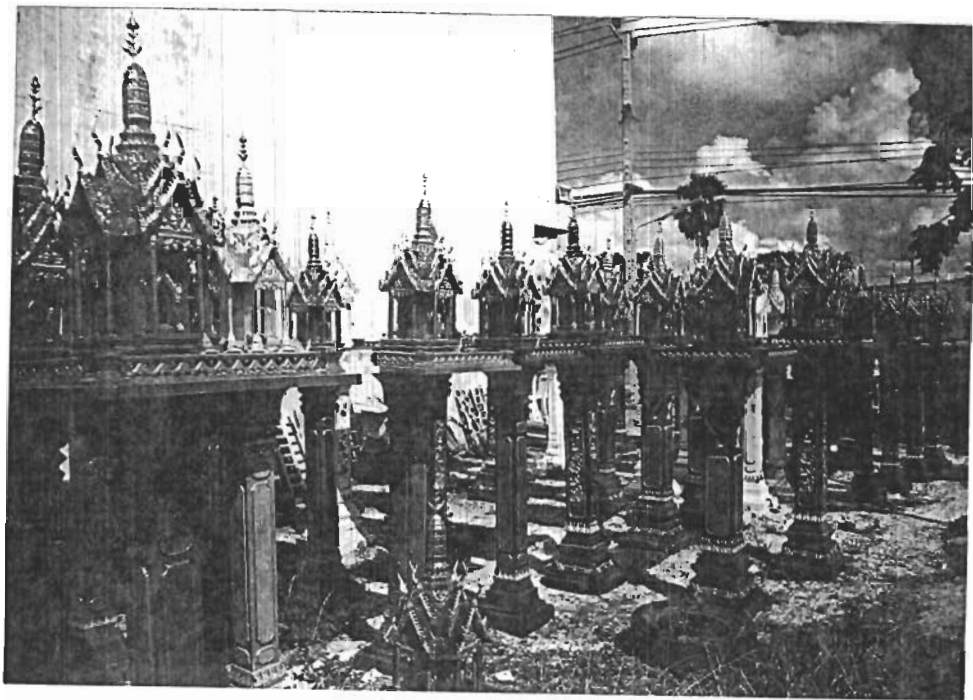

ความเชื่อ
พลังอำนาจทางสังคม

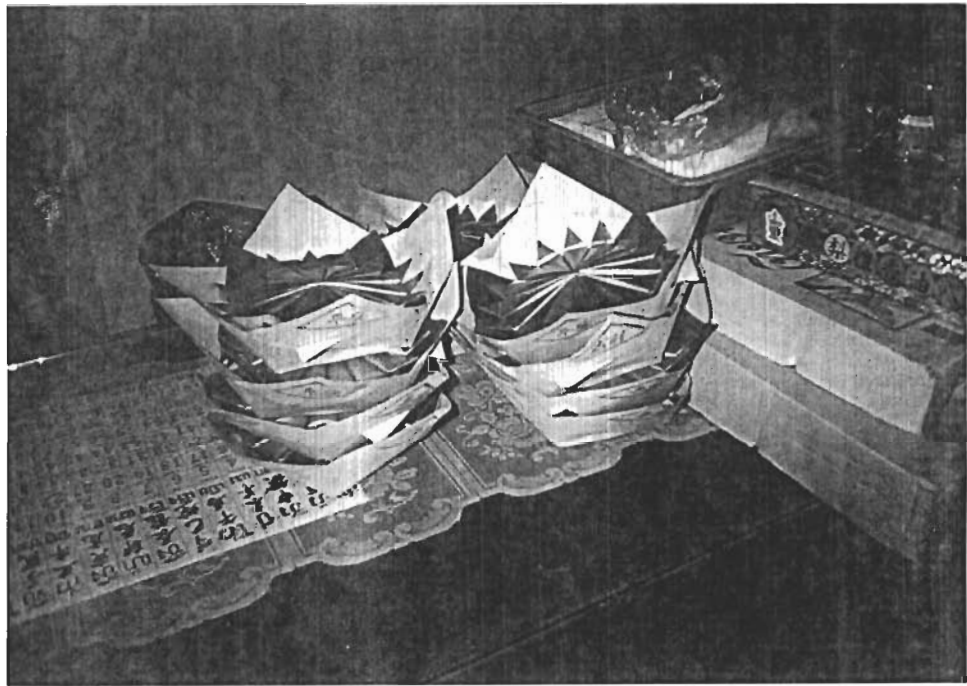
ความเชื่อ
พลังอำนาจทางเศรษฐกิจ

ความเชื่อ
พลังอำนาจทางเศรษฐกิจ

ความเชื่อ
พลังอำนาจทางเศรษฐกิจ

ความเชื่อ
พลังอำนาจทางเศรษฐกิจ

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา และเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องระบบความเชื่อและพลังอำนาจชุมชน เมืองนครศรีธรรมราชซึ่งคลุมพื้นที่ทั้งสามเขตวัฒนธรรม คือพื้นที่ราบ พื้นที่ภูเขา และพื้นที่ชายฝั่งทะเล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ความเชื่อของชุมชนนครศรีธรรมราช พลังอำนาจและพลวัตพลังอำนาจชุมชนซึ่งสืบเนื่องมาจากความเชื่อ ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. ปรากฏการณ์ความเชื่อของชุมชนนครศรีธรรมราช

ความเชื่อที่ปรากฏอย่างแพร่หลายในชุมชนนครศรีธรรมราช มี 4 ระบบสำคัญ คือ ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิและศาสนา ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับจริยวัตร และความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน และการบิดเป่ารักษาไข้

1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิและศาสนา ชุมชนนครศรีธรรมราชมีความเชื่ออันเนื่องมาจากพุทธศาสนามากที่สุด รองลงไปคือ ศาสนาอิสลาม

พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากพุทธศาสนาหลายประการ เช่น เชื่อเรื่องชีวิตของพระศาสดาตามพุทธประวัติ ศรัทธาและยึดมั่นต่อพุทธานุภาพมากกว่าธรรมานุภาพ เชื่อเรื่องสวรรค์นรกมีภาวะเป็นรูปธรรม เชื่อเรื่องอักษรในพระธรรมบทมีความศักดิ์สิทธิ์ ชลัง และเป็นสิริมงคล เชื่อเรื่องบุญกุศลที่สร้างสมไว้ ย่อมเกิดเป็นนาบุญ กวอดน้ำ จะทำให้ผู้ล่วงลับไปแล้วได้พลอยรับส่วนกุศลด้วย เชื่อว่าการปลุกเสกทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ เชื่อว่าน้ำพระพุทธรูปเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสายสิญจน์เป็นเครื่องป้องกันผี และเสนียดจัญไร ส่วนมากมีความเชื่อว่าพระพุทธรูปและพระบรมสารีริกธาตุเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สามารถแสดงอภินิหารย์ได้และมักศรัทธาเชื่อถือสืบสืบนานไประหว่างปาฏิหาริย์กับอุทริมนุชยธรรม โดยนัยนี้ ผู้คนในชุมชนนครศรีธรรมราชมีความเชื่อเรื่องผีจำพวกต่าง ๆ เชื่อเรื่องครุหมอบ เชื่อเรื่องทวยเทพและทวด เชื่อเรื่องแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ เชื่อเรื่องอักษระศักดิ์สิทธิ์ น.โม เชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของพระบรมสารีริกธาตุ และพระพุทธรูปสำคัญ (เช่นพระพุทธรูปสิงห์) เชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ เชื่อเรื่องการทำขวัญ เชื่อเรื่องน้ำพระพุทธรูป เป็นต้น

ชาวมุสลิม เชื่อตามหลักการของศาสนาอิสลาม และที่เคร่งครัดพิเศษคือ ไม่กราบไหว้รูปเคารพใด ๆ เพราะศาสนาอิสลามมีข้อห้ามกราบไหว้บูชาวัตถุสิ่งของหรือธรรมชาตินอกจากพระผู้เป็นเจ้าเท่านั้น

ชาวจีน เชื่อตามพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน

ทั้งนี้ผสมผสานอยู่กับความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนด้วย

1.2 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ โดยส่วนรวมชุมชนนครศรีธรรมราชมีความเชื่อทางไสยศาสตร์เช่นเดียวกับผู้คนในเขตพื้นที่อื่น ๆ ในภาคใต้ กล่าวคือ เชื่อเรื่องเมตตามหานิยม อยู่ยงคงกะพัน และเครื่องรางของขลัง ผ้าประเจียด (ผ้ายันต์) สัก ลูกประคำ ตะกรุด (พิสมร) ลูกอม เสน่ห์ยาแฝด การลงเลขยันต์ต่าง ๆ และคุณไสย เป็นต้น

โดยนัยนี้ชุมชนนครศรีธรรมราช มีความเชื่อเรื่องพระเครื่อง พระเกจิอาจารย์ เหล็กไหล ภูเขลิอมปากเปิด เขี้ยวหมูตัน เขากวางคุด ไข่เป็นหิน แป้งเสก ลูกอม ลูกประคำ ซานหมาก ตะกรุด (พิสมร) และผ้ายันต์ เป็นต้น

พระเครื่องเมืองนครศรีธรรมราช มีกรุสำคัญ ๆ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายอยู่หลายกรุได้แก่ กรุวัดนาขอม กรุท่าเรือ กรุวัดรพนางตรา กรุวัดท่าวโคตร กรุวัดนาสน กรุวัดโพธิ์ กรุวัดเขาพนมไต่ย กรุวัดพระเวียง กรุวัดจันทร์ กรุวัดถ้ำเขาแดง กรุเจดีย์ยักษ์ กรุวัดนาคคาม กรุที่วัง กรุกำแพงฉม กรุเขาเหมน กรุศาลหลักเมือง เป็นต้น

พระเกจิอาจารย์ ทั้งที่มรณภาพไปแล้วและยังมีชีวิตอยู่ มีจำนวนไม่น้อยกว่า 20 รูป ดังเช่น พระรัตนมุนี (ม่วง) พ่อท่านซัง พ่อท่าคล้าย พระครูนนท์ จรรยาวัตต์ พ่อท่านเขี้ยว พ่อท่านคลิ่ง พ่อท่านสังข์ เป็นต้น พระเกจิอาจารย์เหล่านี้ได้เสกสร้างวัตถุมงคลประเภทต่าง ๆ ขึ้นหลายประเภท เช่น ผ้ายันต์ ลูกอม สายมือ ตะกรุด เหรียญ รูปหล่อ พระพิมพ์ และรูปถ่าย เป็นต้น

1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับจริยาวัตร เช่นเรื่อง เกี่ยวกับกาลเทศะ ความละเอียดรอบคอบ การสำรวมกายวาจา และประโยชน์ส่วนรวม เป็นต้น

1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้านและการบำบัดเป่ารักษาไข้ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับสวนที่ศาสตร์ ศิลป์ มายิกชาว แหล่งที่มาของตัวยา สาระความรู้เกี่ยวกับตัวยา วิธีการรักษา การตรวจและวินิจฉัยโรค การรักษาโรคด้วยยาสมุนไพร ด้วยเวทมนต์ และดนตรี เป็นต้น

ปรากฏการณ์ตามความเชื่อทั้ง 4 ประเภทนี้ ส่วนใหญ่เป็นความเชื่อพื้นฐานของชาวใต้ที่เชื่อเกี่ยวกับผีसाงเทวดา และวิญญาณ จะต่างกันอยู่ก็คือความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนา แต่ก็ยังคงมีความเชื่อพื้นฐานดั้งเดิมประสมประสานอยู่

2. พลวัตพลังอำนาจชุมชน ซึ่งสืบเนื่องจากความเชื่อ

2.1 พลังอำนาจชุมชนซึ่งสืบเนื่องจากความเชื่อ

ความเชื่อทั้ง 4 ประเภท คือ ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิและศาสนา ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับจริยวัตร และความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้านและการขจัดปัดเป่ารักษาไข้ ต่างสนธิกำลังเข้าส่งผลต่อพลังอำนาจชุมชนนครศรีธรรมราชในรูปลักษณะของการเป็นปัจจัยขับเคลื่อนให้เกิดพฤติกรรมมอยากรู้ อยากเห็น อยากมี อยากบูชา กราบไหว้ อยากติดต่อสื่อสารเพื่อบริการต่าง ๆ อยากทำอยากบริหารบาลดูแลรักษาหรือให้บริการที่ดีที่สุด และอยากจัดการจัดงานเฉลิมฉลองในโอกาสพิเศษ ซึ่งสรุปได้เป็นพลังอำนาจชุมชนได้ 2 ประเภทสำคัญ คือ พลังอำนาจชุมชนทางสังคม กับพลังอำนาจชุมชนทางเศรษฐกิจ

2.2 พลวัตพลังอำนาจซึ่งสืบเนื่องจากความเชื่อ

พลังอำนาจทางสังคมโดยเฉพาะทางด้านจริยธรรม มีพลวัตอ่อนตัวลงด้วยเหตุปัจจัยภายใน คือ ขาดการศึกษาและสานต่อภูมิปัญญาดั้งเดิม ละทิ้งภูมิปัญญาดั้งเดิม ผู้ถ่ายทอดจริยธรรมและระบบคุณค่ามีมาตรฐานต่ำลง ส่วนปัจจัยภายนอก คือ มีการนำเอาระบบคุณค่าใหม่เข้ามาโดยขาดจิตสำนึกสาธารณะ ส่วนพลังอำนาจทางเศรษฐกิจ มีพลวัตอ่อนตัวลงโดยสิ้นเชิงเพราะความเชื่อไม่สามารถคงพลังที่จะสร้างสรรค์เศรษฐกิจพอเพียงที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมกลมกลืนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเอาไว้ได้อีกต่อไป การณ์ก็กลับกลายเป็นว่าความเชื่อกลับเป็นปัจจัยหรือช่องทางสู่เศรษฐกิจ โดยขาดจิตสำนึกสาธารณะไปอย่างน่าเสียดาย

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาต่อเนื่องจากโครงการนี้ ควรจะเป็นการศึกษาภาคปฏิบัติโดยเลือกสรรฟื้นฟู เอาความเชื่อซึ่งเป็นภูมิปัญญาและมีพลังในการขับเคลื่อนทางจริยธรรม มาใช้สร้างคนสอนคนพัฒนาคน ให้มีความเข้มแข็งทางจริยธรรม สามารถพึ่งตนเองและช่วยเหลือผู้อื่นให้ยั่งยืนอยู่ได้ด้วยพลังความเชื่อที่เป็นภูมิปัญญา และควรจะได้นำเอาความเชื่อที่เป็นภูมิปัญญามาอธิบายขยายความด้วยกระบวนการที่คนรุ่นใหม่สามารถรับรู้ได้ด้วยความเข้าใจตระหนักในคุณค่า และความหมาย พร้อมทั้งจะกล้าคัดสรรเลือกสรรเอาความเชื่อที่เป็นภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ต่อชุมชนในแง่มุมต่างๆ ได้อย่างกว้างขวางและเหมาะสมต่อไป

2. ปัจจุบันมีกลุ่มพลังต่างๆซึ่งเกิดขึ้นจากการมีความเชื่อ มีความสนใจตรงกันหลายกลุ่ม เช่น ชมรมพระเครื่องและวัตถุมงคล ชมรมช่างพุทธศิลป์ พุทธสมาคม ฯลฯ ควรให้มวลสมาชิกในกลุ่มบุคคลเหล่านี้ได้รู้จัก เข้าใจความเชื่อทั้ง 4 ระบบด้วยภูมิปัญญาที่แท้จริง แล้วสนธิกำลังสร้างสรรค์ชุมชนในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ โดยอาศัยความเชื่อที่เป็นภูมิปัญญาเป็นฐานในการดำเนินการและนำไปถ่ายทอดสู่เครือข่ายชุมชนอื่นๆ ได้อย่างกว้างขวางต่อไป

บรรณานุกรม

- โครงการอาศรมวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. เอกสารเก่าเกี่ยวกับเมือง นครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 2545.
- จันทร์ ทงสมัคร. ประเพณีท้องถิ่น นครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช : ไทม์พรีนติ้ง, 2540.
- จำรัส เพชรทับ. ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลังของชาวบ้านอำเภอสิชล. ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2545
- ชมรมพระเครื่องทุ่งสง. นิทรรศการประกวดการอนุรักษ์พระบูชา พระเครื่อง เหรียญ ครอบอาจารย์ทั่วประเทศ. นครศรีธรรมราช : ชมรมพระเครื่องทุ่งสง, 2543.
- ชมรมสิชลสร้างสรรค์. สิชล 100 ปี. นครศรีธรรมราช : ชมรมสิชลสร้างสรรค์, 2540.
- ชะลอ เขียมสุด และคณะ. รายงานวิจัย ประวัติ แม่เจ้าอยู่หัว (พระนางเลือดขาว). นครศรีธรรมราช, ณรงค์ นุ่นทอง 2545.
- ไชยา อมรกุล. ความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ของเกจิอาจารย์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2545.
- ทักษิณคดีศึกษา, สถาบัน. สารานุกรมภาคใต้. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2522.
- _____. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- เทศบาลนครนครศรีธรรมราช. ศาลาประดู่หกและแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ในนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช : เทศบาลนครนครศรีธรรมราช, 2545.
- ญาณโชติ. คัมภีร์ไสยศาสตร์ ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : ศิลปบรรณาธิการ, 2539.
- นครศรีธรรมราช, จังหวัด. ธรรมรัตน์ในภาสนุสรณ์. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, 2544.
- _____. นครศรีธรรมราช ' 32. นครศรีธรรมราช : จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2532.
- _____. นิทรรศการการประกวดพระเครื่องพระบูชา เทศกาลเดือนสิบ 2544.
- _____. ศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช : จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2543.
- นครศรีธรรมราช, สถาบันราชภัฏ. เขาตา : โบราณสถานพราหมณ์ในนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช : สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช, 2540.

- นครศรีธรรมราช, สถาบันราชภัฏ. **สุจิตร์พิธิปตศุณย์ศิลป์วัฒนธรรม**. นครศรีธรรมราช : สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช, 2537.
- นิพัทธ์ จิตรประสงค์. **อาณาจักรเครื่องรางของขลัง**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.
- ประภาศรี สีหอำไพ. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2540.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) **พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.
- _____ . **เมืองไทยจะวิกฤตทัศน์ไทย** ศรีธธา วิปริต. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2538.
- _____ . **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญา, 2539.
- _____ . **สถานการณ์พระพุทธศาสนา กระแสไสยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ, 2539.
- พระเทพดิลก. (ระแบบ จิตญาโณ) **กาลามสูตร พุดไว้อย่างไร**. กรุงเทพมหานคร : กองทุนไตรวัฒนานุภาพ, 2544.
- พิมลพรรณ บุญยเกียรติ. (บรรณาธิการ) **สนามพระ**. กรุงเทพมหานคร : สนามพระ, 2536.
- วัชรพงศ์ ระดมเพ็ง **วัดดุมงคลศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช**. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานคร, มปป.
- วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร. **ธรรมรัตโนภาสอนุสรณ์**. นครศรีธรรมราช : วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร, 2544.
- วัดวัวหลุง. **ประวัติพระครูอรุณธรรมรส. (พ่อท่านซัง)** นครศรีธรรมราช : วัดหลวง (โพธิ์นิมิตร), 2544.
- วิเชียร ณ นคร. **มรดกวัฒนธรรม**. นครศรีธรรมราช : สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช, 2537.
- วิเชียร ณ นคร และคณะ. **นครศรีธรรมราช**. กรุงเทพมหานคร : อักษรสัมพันธ์, 2521.
- วิเชียร เหมมาลา. **ประวัติพระครูอรุณธรรมรส**. นครศรีธรรมราช : วัดวัวหลุง, 2543.
- วิมล คำศรี. **ภาษิตและสำนวน : วรรณกรรมมุขปาฐะ เมืองนครศรีธรรมราช การศึกษาเชิงวิเคราะห์**. นครศรีธรรมราช : ไทม์พรีนติ้ง, 2540.
- _____ . **วัฒนธรรมข้าวและพลังอำนาจชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.

- ศิลปากร, กรม. การบูรณะปลียอดทองคำ พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ, 2537.
- _____. ประวัติศาสตร์โบราณคดีนครศรีธรรมราช. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร 2544.
- _____. พระพิฆเนศวร์ : คติความเชื่อและรูปแบบของพระพิฆเนศวร์ที่พบในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ, 2540.
- ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช. ผ้าพระบฏจากดอกฝ้ายสุผืนผ้าในคืนเดียว. นครศรีธรรมราช : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม, 2546.
- สถิต วงศ์สุวรรณค์. ปรัชญาตะวันออก รวมสารสิน 2541.
- สนิท สัมคร. ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทยวิเคราะห์เชิงสังคมมานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2539.
- สมาคมพระเครื่อง พระบูชาไทย และจังหวัดนครศรีธรรมราช. นิทรรศการการประกวดพระเครื่อง พระบูชา เทศกาลเดือนสิบ นครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช : สมาคมพระเครื่อง พระบูชาไทย และจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2544.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. พระท่านสวดอะไร. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ บুক เซ็นเตอร์, 2543.
- เสวี พงศ์พิศ. "ไสยศาสตร์ในสังคมไทย" ใน เอกสารการสอนชุดวิชาความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย หน่วยที่ 8 – 15 หน้า 327. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533.
- สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์. พระภูมิเจ้าที่. กรุงเทพมหานคร : คูรุสภา, 2522.
- _____. พระภูมิเจ้าที่. กรุงเทพมหานคร : คูรุสภา, 2538.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. กะเทาะสนิมกริช แลวิถีชีวิตชาวใต้ตอนล่าง. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543
- _____. โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.
- _____. จินตทัศน์วิถีและพลัง. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 2544.
- _____. "พัฒนาการทางวัฒนธรรมภาคใต้ : ระบบความเชื่อ," ใน พัฒนาการทางวัฒนธรรม : กรณีทัศน. หน้า 50 – 55. วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราชและสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534.

- สุวิทย์ คงทอง. มงคลชีวิต 38. นครศรีธรรมราช : สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช, 2537.
- สุภณ ช้างพันธ์ และคนอื่นๆ. นิทรรศการประกอบพระเครื่อง พระบูชา และเหรียญ
คณาจารย์. นครศรีธรรมราช : วุฒิสาส์น พุ่งสง, 2540.
- หมอลหลวง. นามานุกรม การตั้งชื่อชาย - หญิง มงคลนาม. กรุงเทพมหานคร : พิทยาการ,
2524.
- หัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, สภามหาวิทยาลัย. รายงานวิจัยสนองพระราชประสงค์ เรื่อง
นครศรีธรรมราช กรณีศึกษา การตั้งถิ่นฐานที่กรุงชิงและพยุควนเคิ่งเงิน :
ประวัติศาสตร์โบราณคดีผู้คนและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : สภา
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, 2540.
- ห้องโหรีศรีมหาโพธิ์. ตำราพรหมชาติ ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : อำนวยสาส์น, 2539.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช สารนครศรีธรรมราช ปีที่ 25 พฤศจิกายน 2538.
- อุทัย ทองพูน. ปรัชญากับศาสนา. นครศรีธรรมราช : สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช, 2540.
- อุดม หนูทอง. วรรณกรรมสดุดี และแหล่งทำขวัญของภาคใต้. สงขลา : สถาบันทักษิณ
คดีศึกษา, 2524.

บุคลากรกรม

กัลดี พรหมเดช. อายุ 75 ปี บ้านดอนตะโก สัมภาษณ์ มิถุนายน 2545
กษิธิษฐ์ จุฑาภูวดล. อายุ 79 ปี บ้านที่วัง สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
กัมดิน แซ่หลี. อายุ 36 ปี บ้านในหวัง สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
ก๊ชา วิมล เมธี. อายุ 67 ปี ศูนย์แพทย์แผนไทยศาลามีชัย สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
ขมื่น กุลศรี. อายุ 73 ปี บ้านนาหลวงเสน สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
ขอม ชู. อายุ 72 ปี บ้านฉวาง สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
เขิน เทพศักดิ์. อายุ 84 ปี บ้านฉวาง สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
เขียน อินทสร. อายุ 78 ปี บ้านไสยาสน์ล้านาว สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
แห สมวงศ์. อายุ 71 ปี บ้านสวนขัน สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
คล้าย บำเพ็ญ. อายุ 68 ปี บ้านควนกลาง สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
คลิ่ง หนูทอง. อายุ 71 ปี บ้านนาเหนือ สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
เคลือบ มูณี. อายุ 83 ปี บ้านาพรุ สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
เงิน เพชรน้อย. อายุ 70 ปี บ้านพังงำ สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
เงิน เทพศักดิ์. อายุ 84 ปี บ้านฉวาง สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
จบ นาควานิช. อายุ 59 ปี บ้านหน้าพระลาน สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
จวน รักษาวงค์. อายุ 89 ปี บ้านบางฉนาก สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
จรรุวรรณ มีแต่้ม. อายุ 21 ปี บ้านขนาบนาก สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
เจิม เฮ่า. อายุ 78 ปี บ้านจุฬารณพัฒนา 2 สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
ช่วง สุทธิมาศ. อายุ 89 ปี บ้านกุแหระ สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
ช่วย สมารถ. อายุ 73 ปี บ้านนาป่า สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
ชูศรี ถนอมพล. อายุ 34 ปี บ้านบางขัน สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
เซาวลิต อังวิทยาธร. อายุ 56 ปี บ้านท่าวัง สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
ด.ต.ฤกษ์ ถนอมพงศ์. อายุ 78 ปี บ้านหลังอำเภอเมือง สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
ดุสิต หวันเหลี่ยม. อายุ 45 ปี สำนักงานศึกษาธิการ สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
แดง ศรีปลอด. อายุ 40 ปี บ้านกรุงหยัน สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
ทอง แก้วนุ่น. อายุ 79 ปี บ้านกะหรอ สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
ทอง รักษาขนาด. อายุ 81 ปี บ้านกะปาง สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545

เนียน ตริสุวรรณ. อายุ 74 ปี บ้านถ้ำพรรณรา สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
 เนื่อง ศรีสวัสดิ์. อายุ 65 ปี บ้านทุ่งใหญ่ สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
 บุญ ทามาศ. อายุ 83 ปี บ้านน้ำตก สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
 บุญศรี จันทรมักดี. อายุ 63 ปี บ้านบางฉลาก สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
 เปรม สุขพนัน. อายุ 80 ปี บ้านเขาขาว สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
 ผ่อง ปรีชาชาญ. อายุ 76 ปี บ้านป่ายาง สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
 ผ่อง สุทธิมาศ. อายุ 72 ปี บ้านควน สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
 พร้อย ยศขุน. อายุ 82 ปี บ้านกรุงหยัน สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
 พระเทพปัญญาสุธี. อายุ 64 ปี วัดแจ้ง สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
 พระราชธรรมสุธี. อายุ 54 ปี วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
 พระเวียง วัฒนโม. อายุ 78 ปี วัดเสาชิงทอง สัมภาษณ์ มิถุนายน 2545
 พริต รุยกแก้ว. อายุ 72 ปี บ้านควนชะลิก สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
 พล.ต.ต.ขุนพันธรักษ์ราชเดช. อายุ 102 ปี บ้านประตูขาว สัมภาษณ์ มิถุนายน 2545
 พ่อท่านสังข์ (พระครูเววัดศีลคุณ). อายุ 94 ปี วัดดอนตรอ สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
 พัน สุขอนันต์. อายุ 65 ปี บ้านหนองหงส์ สัมภาษณ์ มิถุนายน 2545
 พัว ไสดา. อายุ 65 ปี บ้านที่วัง สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
 พา เขมทานนท์. อายุ 84 ปี บ้านเรือหึ่ง สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
 เพ็ญ เพชรแก้ว. อายุ 80 ปี บ้านสระนางโนรา สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
 ฟ้า จิตติรังสรรค์. อายุ 61 ปี บ้านที่วัง สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
 มาโนชญ์ พัทนี. อายุ 40 ปี สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
 มิติยะ ประกายรัก. อายุ 53 ปี บ้านปากพูน สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
 เมษา จันทรทอง. อายุ 83 ปี บ้านบางยิง สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
 แมง เพชรคง. อายุ 72 ปี บ้านชะมาย สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
 ลัน แก้วประเสริฐ. อายุ 78 ปี บ้านเป็ยะล่าง คลองน้อย สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
 ลาก คงขาว. อายุ 86 ปี บ้านบางสระ สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
 เลียน บรรจสุวรรณ. อายุ 59 ปี บ้านหน้าเขามหาชัย สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
 วิเชียร ณ นคร. อายุ 66 ปี บ้านตลาดท่าม้า สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
 สมเชษฐ์ ชูเพ็ง. อายุ 59 ปี บ้านฉลอง สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545

สมนึก เกื้อมา. อายุ 57 ปี บ้านนาหลวงเสน สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
สมศักดิ์ ชูรัตน์. อายุ 73 ปี บ้านฉลอง สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
สำเร็จ ใจฤกษ์. อายุ 78 ปี บ้านต้นเหียง สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
สิงห์ คำศรี. อายุ 73 ปี บ้านเขาน้อย สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
สุเมธ คำอุไร. อายุ 27 ปี บ้านกำแพงเขา สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
เสริม จิตงาม. อายุ 74 ปี บ้านนาไม้ไผ่ สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545
แสง จันทร์ศรี. อายุ 73 ปี บ้านเรือหึ่ง สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
หนูคลี่ วัชรธรรม. อายุ 63 ปี บ้านกำแพงเขา สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
แหว เห็นพร้อม. อายุ 78 ปี บ้านเสาเกา สีชล สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
อำภา วิทยาพันธ์. อายุ 35 ปี บ้านควนกลาง สัมภาษณ์ สิงหาคม 2545
อื่น เกิดมีทรัพย์. อายุ 74 ปี บ้านควนเกย สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2545

ภาคผนวก

ตัวอย่างประเภทความเชื่อโดยสังเขป

- ① เทวดา / สิ่งศักดิ์สิทธิ์ (พระภูมิเจ้าที่, ทวด ฯลฯ)
 - ① ผี
 - ① วิญญาณ / ครุหมอบ
 - ① ศาสนาพุทธ } ประเพณี / พิธีกรรมทางศาสนา
 - ① ศาสนาพราหมณ์ }
 - ① ยากลางบ้าน
 - ① ฤกษ์ ยาม, โชคลาง
 - ① ปราบกฏการณ์ธรรมชาติ
 - ① เกจิอาจารย์, บุคคลสำคัญ
 - ① คาถาอาคม เวทมนตร์
 - ① เครื่องรางของขลัง / วัตถุมงคล
 - พระเครื่อง
 - เหรียญ
 - ชานหมาก
 - เขี้ยวหมูตัน
 - ผ้ายันต์
 - พิสมร
 - หมากเสก
 - ลูกประจำ
 - ตะกรุด
 - ลูกอม
 - เหล็กไหล
 - เขากวางคูด
- ฯลฯ

สังเขป
ประวัติและผลงานของ รศ. วิมล คำศรี

1. วันเกิด 8 เมษายน 2495 อายุ 49 ปี (นับถึงปี 2544)

2. การศึกษา

ป.กศ. ชั้นสูง วิชาเอกภาษาไทย (คะแนนยอดเยี่ยม) วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช
ปีการศึกษา 2515

กศ.บ. ภาษาไทย (เกียรตินิยม) มหาวิทยาลัยนครินทรวิโรฒสงขลา ปีการศึกษา 2517

ค.ม. การสอนภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2522

3. การทำงาน

พ.ศ. 2518 อาจารย์หมวดวิชาภาษาไทยโรงเรียนเบญจมราชูทิศ

พ.ศ. 2520 อาจารย์ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช

พ.ศ. 2529 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช

พ.ศ. 2538 รองศาสตราจารย์ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

พ.ศ. 2522 – 2526 ผู้ช่วยเลขานุการศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้

พ.ศ. 2526 – 2532 หัวหน้าสำนักงานอธิการและช่วยหัวหน้าฝ่ายศึกษาค้นคว้า
และวิจัยศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้

พ.ศ. 2533 – 2538 เลขานุการศูนย์ศิลปวัฒนธรรม

พ.ศ. 2538 – 2539 คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

พ.ศ. 2540 – ปัจจุบัน ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรฯ ไทยคดีศึกษาโครงการความร่วมมือฯ

พ.ศ. 2540 – ปัจจุบัน กรรมการสภาประจำสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

พ.ศ. 2542 – ปัจจุบัน ผู้อำนวยการโครงการบัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

พ.ศ. 2542 – ปัจจุบัน ประธานกรรมการประเมินคุณภาพสถาบัน สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

4. สังเขปผลงานวิจัยเรียงตามลำดับปี พ.ศ. ที่พิมพ์เผยแพร่

พ.ศ. 2524 รายงานการสำรวจช่างฝีมือในจังหวัดนครศรีธรรมราช ทุน สวช. (วิจัยร่วม)

พ.ศ. 2525 การศึกษาวิเคราะห์คำนิยมสตรีไทยถิ่นใต้ จากเพลงกล่อมเด็ก ทุนกรมการฝึกหัดครู
และศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช (วิจัยร่วม)

พ.ศ. 2528 การศึกษาวิเคราะห์ศาสตร์ในสุบินสำนวนเก่า ทุนศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครู
นครศรีธรรมราช

- พ.ศ. 2532 วรรณกรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราช : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ ทุนภาควิชาภาษาไทย
วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช
- พ.ศ. 2533 การศึกษาวิเคราะห์เพลงกล่อมเด็กเมืองนครศรีธรรมราช ทุนกรมการฝึกหัดครู และ
ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช
- พ.ศ. 2534 ชีวิตและงานพระปลัดเลี่ยมอาสโย (นาครบปีฏ) : กวีศรีธรรมราช
ทุนศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช
- พ.ศ. 2535 ตะลุงพากย์ยักษ์ ทุนศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช
- พ.ศ. 2536 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถกับการทำนุบำรุงศิลปหัตถกรรมภาคใต้
ทุนทบวงมหาวิทยาลัย (วิจัยร่วม)
- พ.ศ. 2538 วรรณกรรมมุขปาฐะ เมืองนครศรีธรรมราช การศึกษาวิเคราะห์
ทุนคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
- พ.ศ. 2539 นิทานพื้นบ้าน : มรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น นครศรีธรรมราช ทุนองค์การบริหาร
ส่วนจังหวัด และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช
- พ.ศ. 2540 ภาษิตและสำนวน : วรรณกรรมมุขปาฐะเมืองนครศรีธรรมราช การศึกษาเชิง
วิเคราะห์ ทุนองค์การบริหารส่วนจังหวัด คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
และสำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช
- พ.ศ. 2541 วรรณกรรมใบเขียนขี้ในนครศรีธรรมราช ทุนองค์การบริหารส่วนจังหวัด
คณะครุศาสตร์และสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
- พ.ศ. 2544 วัฒนธรรมข้าวและพลังอำนาจชุมชน รอบทะเลสาบสงขลา ส่วนหนึ่งของโครงการ
เมธีวิจัยอาวุโส ศ.สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ โครงการโครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรม
ภาคใต้กับการศึกษา ทุน สกว.